

ΝΕΟΣ
ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

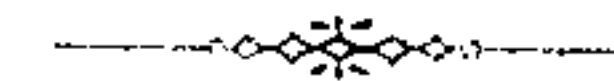
ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ Α' -- 31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1907

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1907

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ Δ' — 31 Μαρτίου 1907. — ΤΕΥΧΟΣ Α'.

ΤΙΜΑΙΟΥ ΤΟΥ ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΘΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Ἐκδίδων ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος τὰ ἀπανθίσματα τοῦ Διογέנוϋ Λαερτίου, εἶπον περὶ τοῦ ἐτέρου τῶν κωδίκων, ἐξ ὧν ἐξέδωκ' αὐτὰ, τοῦ ἐν τῇ Ἑθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων Suppl. græc 134, ὅτι ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν «Διογένοϋ Λαερτίου ἐκ τοῦ τῶν φιλοσόφων βίου» περιλαμβάνει μετὰ τὸ τέλος τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθέντων ἀπανθισμάτων τοῦ συγγραφέως ἐκείνου καὶ ἀλλότρια αὐτοῦ ἀπανθίσματα ἐξ ἄλλων συγγραφῶν, τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου, τῆς Ποικίλης ἱστορίας τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ ἄλλων¹.

Τὰ ξένα ἐκεῖνα τοῦ Λαερτίου ἀπανθίσματα ἐν τῷ Παρισιακῷ κώδικι καταλαμβάνουσι τὰ φ. 233^b μέχρι καὶ τοῦ φ. 271^a, ἔπονται δ' εἰς αὐτὰ ἀπανθίσματα ἐκ τοῦ Φιλοστράτου μέχρι τέλους τοῦ κώδικος. Ἀρχονται δὲ τὰλλότρια ἐκεῖνα τοῦ Λαερτίου διὰ τοῦ ἀπανθίσματος τοῦδε· Πιπτακὸς, παρακαλούμενος νίει καὶ πατρὶ διαιτῆσαι, εἶπε πρὸς τὸν νιόν· Εἰ μὲν δικαιότερα λέγεις τοῦ πατρὸς, ἄξιός εἰ καταδίκησ, εἰ δὲ ἄδικα, καὶ τιμωρίας. Τὸ δὲ τελευταῖον ἔχει ὧδε· Ἀνάχαρσις τὰ γυμνάσια τῶν Ἑλλήνων ὁρῶν, ἔλεγεν ὥς ἔστιν ἐν ἐκάστῃ πόλει τῶν Ἑλλήνων ἀποδεδειγμένον χωρίον, ἐν ᾧ μαίνονται καθ' ἡμέραν, καὶ φάρμακον, ᾧ χρώμενοι τὴν μανίαν κινεῖν.

¹ Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Γ' σ. 267.

Τὰ πρόσθετα ταῦτ' ἀπανθίσματα θέλω ἄλλοτε καταστήσει ἀντικείμενον ἰδίου λόγου. Ἀλλ' οὐχ ἦπτον ἐνταῦθα θεωρῶ ἀπὸ τοῦδε ἐπεῖγον νὰ ἐκδώσω κατ' ἐπιλογὴν τινὰ αὐτῶν τὰξιολογώτατα.

1 (φ. 242^b-243^a).

Γελλίας ὁ Ἀκραγαντίνος, ἐπιξενωθείς ἀνδρὶ σκληρῷ καὶ ἀπὸ παντὸς πορίζοντι, ὅς οὐδὲ καθεύδειν τοῖς οἰκέταις ἐπέτρεπεν, ἀλλ' ἄλλος ἄλλο (κῶδ. ἄλλό) τι τὴν νύκτα εἰργάζετο, ὑποδεξάμενος καὶ αὐτὸς τοῦτον, εἰς Ἀκράγαντα ἀφικόμενον, μετὰ δειπνον συνεκάλει τὰ παῖδια τῶν οἰκετῶν, καὶ ἐδίδου τοῖς μὲν κάρυα, τοῖς δὲ σῦκα (κῶδ. σῦκα) ξηρά· τὰ παῖδια δ' ἦσαν πάμπολλα. Ἐρομένου δὲ πόθεν παῖδια τοσαῦτα, Ταῦτ', ἔφη, οἱ ἐμοὶ οἰκέται ἐν νυξὶ ποιοῦσιν.

2 (φ. 266^b).

Φάλαρις, Περισθένους τὴν Εὐθύουλου καὶ τὴν Ἀριστοφάντου γυναῖκα τῶν ἐπιβουλευσάντων αὐτῷ πέμψαντος ὡς ἀπολουμένας, ἐπεὶ ἤρετο, εἰ συνήδεσαν τὴν ἐπιβουλὴν τοῖς ἀνδράσιν, αἱ δὲ ἔφασαν οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ παροτρῦναι (κῶδ. παροτρύναι) τυραννοκτονῆσαι. Καὶ αὖθις, ἐρομένου τοῦ Φαλάριδος (κῶδ. φαλάριδος) ἀνθ' ὅτου κακοῦ, αἱ δὲ εἶπον· Οὐδενὸς μὲν ἰδίου, τῆς δὲ κοινῆς ἀδικίας· κοινὴ γὰρ τὸ καταδουλοῦσθαι πόλιν ἐλευθέραν. Εἰτ' αὖθις ἐπανερομένου Ἵμεῖς δὲ τί πεπόνθατε; τοιγαροῦν δίκην ἀποτίσαιτ' ἂν μοι τοῦ μίσους τὴν κατ' ἀξίαν (κῶδ. καταξίαν), αἱ δὲ προσέθηκον (κῶδ. προσέθησαν) Ἀποθανοῦσαι· ὑφῆρκε τῆς ὀργῆς, ἀγασθεις τὸ ὑπερβάλλον τῆς εὐγενείας ἐν ταῖς ἀποκρίσεσι καὶ ζῆν (κῶδ. ζῆν) μᾶλλον ἢ τεθνάναι κρίνας τὰς μετὰ τοιαύτης ἀρετῆς ἀποθνήσκειν προηρημένας.

Τὰ δύο χωρία ταῦτα εἶνε νέα. Ἀμφότερα δὲ νομίζω εὐλογώτατον νὰ προσγραφῶσιν εἰς Τίμαιον τὸν Ταυρομενίτην. Ὅτι ὁ Τίμαιος ἐποιεῖτο λόγον περὶ τοῦ Φαλάριδος ἐν τῷ δεκάτῳ πέμπτῳ βιβλίῳ τῶν Ἱστοριῶν αὐτοῦ εἶνε γνωστὸν ἐκ δύο χωρίων τοῦ Πολυβίου καὶ τοῦ Διοδώρου, οἵτινες ποιοῦνται λόγον περὶ τοῦ Τιμαίου ὡς διαφεύδοντος τὴν φήμην, καθ' ἣν ὁ ἐν

Καρχηδὸνι χαλκοῦς ταῦρος ἦτο ὁ τοῦ Φαλάριδος καὶ εἶχε μετενεχθῆ ἐξ Ἀκράγαντος, καὶ καθ' ἑλίου διαβεβαιουμένου, ὅτι οὐδ' ὑπῆρχε καὶν τοιοῦτος ταῦρος ἐν Ἀκράγαντι, τοῦθ' ὅπερ ὁ Διόδωρος λέγει ἐλεγχθὲν ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων¹. Προςέθετε δὲ ὁ Τίμαιος, ὅτι ὁ παλαιὸς χαλκοῦς ταῦρος, εἰς ὃν κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Φάλαρις ἐνέβαλλεν ἀνθρώπους διαφθειρομένους ὑπὸ πυρὸς ὑποκαιομένου, εἶχε καταποντισθῆ ὑπὸ τῶν Ἀκραγαντίνων, καὶ διετείνετο τὸν ἐν τῇ πόλει δεικνύμενον μὴ εἶναι τοῦ Φαλάριδος, καθάπερ ἡ πολλὴ κατέχει δόξα, ἀλλ' εἰκὼν ἐστὶ Γέλωνος (γρ. Γέλας) τοῦ ποταμοῦ². Δυνάμεθα δὲ νὰ εἰκάζωμεν μετὰ βεβαιότητος, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Τιμαίου περὶ τοῦ ταύρου παρενεβάλλετο ἐνθα ἐγίνετο ὑπ' αὐτοῦ λόγος περὶ τῆς τυραννίδος τοῦ Φαλάριδος.

Καὶ δὲν εἶνε μὲν εὐκόλον νὰ ὀρισθῇ τίνα χωρία τῶν περιωθέντων συγγραφέων, ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ τοῦ Φαλάριδος, ἀνέρχονται εἰς τὸν Τίμαιον ὡς εἰς πηγὴν· ἀλλὰ δυνάμεθα ἴσως νὰ ὑπολάβωμεν τοιαῦτα τὰ παρὰ τῷ Βυζαντίνῳ Ἰωάννῃ Τζέτζῃ³. Καὶ δὲν εἶνε μὲν ποθεν μεμρτυρημένον, ὅτι ὁ Τζέτζης ἠδύνατο ἔτι κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα νὰ ἔχῃ ἄμεσον γνῶσιν τῶν Ἱστοριῶν τοῦ Τιμαίου, τυχὸν σωζομένων· ἀλλὰ τοῦτο μὲν μεγάλη ἦτο ἡ πολυαναγνωσία τοῦ Τζέτζη, ὅστις ἔλεγεν, ὡς γνωστὸν, περὶ ἑαυτοῦ Ἐμοὶ βιβλιοθήκη γὰρ ἡ κεφαλὴ τυγχάνει, τοῦτο δὲ δὲν δυνάμεθα μετὰ τὴν ἀποδειχθεῖσαν σχέσιν μεταξὺ τοῦ Τιμαίου καὶ τοῦ Λυκόφρονος⁴ νὰ θεωρήσωμεν ὅλως τυχαίαν τὴν σύμπτωσιν, ὅτι τὰ περὶ τοῦ Φαλάριδος χωρία ἐκεῖνα

¹ Πολυβίου XII, 25. Διοδώρου Σικελιώτου XIII, 90. Πρβλ. Müller Fragmenta Historicorum graecorum Tόμ. Α' σ. 221 κ. ἐ. ἀρ. 116 καὶ 117.

² Σχδλ. Πινδάρου Πυθ. I, 185. Πρβλ. Müller ἐνθ' ἀν. σ. 228 ἀρ. 118.

³ Χιλιάδων I, 643 κ. ἐ. V, 641 κ. ἐ. XII, 453.

⁴ Günther De ea, quae inter Timaeum et Lycophronem intercedit, ratione. Dissertatio inauguralis. Ἐν Λειψίᾳ. 1889.—Joh. Geffcken Timaios' Geographie des Westens (Philologische Untersuchungen herausgegeben von A. Kiessling und U. v. Wilamowitz-Moellendorff. XIII Heft.) Ἐν Βερολίνῳ. 1892 σ. 1 κ. ἐ.

εὐρίσκομεν παρὰ συγγραφῇ, ὅστις τὸν Λυκόφρονα ἠξίωσεν ἰδίας μελέτης.

Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον ἴσως, ὅτι ἐκ τοῦ Τιμαίου ἀπέρρευσαν καὶ τὰ χωρία ἐκεῖνα τοῦ Ἀθηναίου¹, τοῦ Αἰλιανοῦ² καὶ τοῦ Εὐσεβίου³, ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ ἐπιβουλῆς ἐναντίον τοῦ Φάλαριδος, ἐπιχειρηθείσης ὑπὸ δύο φίλων, τοῦ Χαρίτωνος καὶ τοῦ Μελανίππου, καὶ τῆς συγχωρήσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ τυράννου, θαυμάσαντος τὴν εὐστάθειαν τῶν ἐπιβουλευσάντων, μὴ ὁμολογούντων τοὺς συνεργούς. Ὁμοίως δὲ συγγνωμονικὸν βλέπομεν τὸν Φάλαριν καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διηγήσει, ἣτις ταύτην καὶ μόνην ἔχει τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν μέχρι τοῦδε γνωστὴν, οὐδ' εἶνε ἀπλῆ ἐπανάληψις αὐτῆς μετ' ἄλλων ὀνομάτων, δι' ἀντικαταστάσεως δῆλα δὴ τοῦ Χαρίτωνος καὶ τοῦ Μελανίππου ὑπὸ τοῦ Εὐδούλου καὶ τοῦ Ἀριστοφάντου. Ὅλως δὲ ἄγνωστοι εἶνε ἄλλοθεν ὅ τε Εὐδούλος καὶ ὁ Ἀριστόφαντος, οἱ τὸν Φάλαριν ἐπιβουλεύσαντες, καὶ ὁ Περιθίνης ὁ πέμψας ἐπὶ θανατώσει εἰς τὸν τύραννον τὰς εὐσταθεῖς γυναῖκας τῶν στασιαστῶν.

Ὁ δὲ Γελλίας, εἰς ὃν ἀναφέρεται τὸ δεύτερον τῶν ἀνωτέρω παρατεθέντων ἀνεκδότων ἀποσπασμάτων, εἶνε ἤδη γνωστὸς εἰς ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐξῆς χωρίων.

α) Ἐκ τοῦ Διοδώρου ἐν βιβλίῳ XIII, 83. Ἐχει δὲ τὸ χωρίον ὧδε: Ὁ δὲ τῶν Ἀκραγαντίνων σχεδὸν πλουσιώτατος κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον Γελλίας, ὅς κατὰ τὴν οἰκίαν ξενῶνας ἔχων πλείους, πρὸς ταῖς πύλαις ἔταπτεν οἰκέτας, οἷς παρηγγελμένον ἦν ἅπαντας τοὺς ξένους καλεῖν ἐπὶ ξενίᾳ. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων Ἀκραγαντίνων ἐποίουν τὸ παραπλήσιον, ἀρχαϊκῶς καὶ ριτανθρώπως ὁμιλοῦντες. Διόπερ καὶ Ἐμπεδοκλῆς λέγει περὶ τούτων:

Ξένων αἰδοῖοι λιμένες, κακότητος ἄπειροι.

¹ Ἀθηναίου XIII σ. 602 a-b.

² Αἰλιανοῦ Ποικίλη ἱστορία II, 4.

³ Εὐσεβίου Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως προπαρασκευὴ V, 35,3.

Καὶ δὴ ποτε πεντάκοσίων ἱππέων παραγενομένων ἐκ Γέλας, χειμερίου περιστάσεως οὔσης, καθάπερ φησὶ Τίμαιος ἐν τῇ πεντεκαιδεκάτῃ βίβλῳ, πάντας αὐτοὺς ὑπεδέξατο, καὶ παραχορῆμα πᾶσιν ἱμάτια καὶ χιτῶνας ἐνδοθεν προενέγκας ἔδωκε. Καὶ Πολύκλειτος ἐν ταῖς Ἱστορίαις ἐξηγεῖται περὶ τοῦ κατὰ τὴν οἰκίαν πιθεῶνος, λέγων ὡς διαμείναντος αὐτοῦ στραιευομένου ἐν Ἀκράγαντι, θεωρηκέναι. Εἶναι δ' ἐν αὐτῷ τριακοσίους μὲν πύλους, ἐξ αὐτῆς τῆς πέτρας τετμημένους, ἕκαστον ἑκατὸν ἀμφορεῖς χωροῦντα· κολυμβήθραν δὲ παρ' αὐτοῖς ὑπάρχειν κεκοιμημένην, χωροῦσαν ἀμφορεῖς χίλους, ἐξ ἧς τὴν ῥύσιν εἰς τοὺς πύλους γίνεσθαι. Ἡ δὲ συνέχεια τοῦ χωρίου τούτου εὐρίσκεται καὶ ἐν φ. 257^a τῶν ἀπανθισμάτων τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος μετὰ τινων διαφορῶν, ὧν κυριωτέρα ἢ περὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός, ὅστις παρὰ μὲν τῷ Διοδώρῳ καλεῖται Γελλίας, ἐν δὲ τοῖς Παρισιακοῖς ἀπανθίσμασι Γέλλης. Ἐνεκα δὲ τούτων τῶν διαφορῶν παραθέτω ἐνταῦθα τὰ δύο κείμενα ἀπέναντι ἀλλήλων.

Παρισιακὸς κώδιξ.

Διόδωρος.

Φασὶ τὸν Γέλλην τὸ μὲν εἶδος εὐτελῆ παντελῶς γενέσθαι, τὸ δὲ ἦθος θαυμαστόν. Ἀποσταλέντος οὖν πρὸς Κεντοριπηνούς κατὰ πρεσβείαν καὶ παρελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ μὲν πλῆθος ἐξέπεσεν εἰς ἄκαιρον γέλωτα, θεωροῦντες καταδεέστερον τῆς περὶ αὐτοῦ δόξης. Ὁ (κώδ. δ) δ' ὑπολαβὼν εἶπε μὴ θαυμάζειν· ἐν ἔθῃ γάρ ἐστι τοῖς Ἀκραγαντίνοις πρὸς τὰς ἐπιδόξους πόλεις ἀποστέλλειν τοὺς κρατίστους τῷ κάλλει, πρὸς δὲ τὰς ταπεινάς καὶ λίαν εὐτελεῖς, ὁμοίους.

Γεγονέναι δὲ φασὶ τὸν Γέλλαν τὸ μὲν εἶδος εὐτελῆ παντελῶς, τὸ δὲ ἦθος θαυμαστόν. Ἀποσταλέντος οὖν αὐτοῦ πρὸς Κεντοριπίνους κατὰ πρεσβείαν, καὶ παρεληλυθότος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ μὲν πλῆθος προσέπεσεν εἰς ἄκαιρον γέλωτα, θεωροῦν καταδεέστερον τῆς περὶ αὐτοῦ δόξης. Ὁ δὲ ὑπολαβὼν εἶπε μὴ θαυμάζειν· ἐν ἔθῃ γάρ εἶναι τοῖς Ἀκραγαντίνοις πρὸς μὲν τὰς ἐπιδόξους πόλεις ἀποστέλλειν τοὺς κρατίστους τῷ κάλλει, πρὸς δὲ τὰς ταπεινάς καὶ λίαν εὐτελεῖς ὁμοίους.

ε') Ἐκ τοῦ Διοδώρου ἐν βιβλίῳ XIII, 90 παρ' ᾧ ἀναγινώσκουμεν τάδε· Λέγεται δὲ τὸν Γελλίαν τὸν πρωτεύοντα τῶν πολιτῶν πλούτῳ καὶ καλοκάγαθίᾳ συνατυχήσαι τῇ πατρίδι, βουληθέντα καταφυγεῖν σὺν τισιν ἑτέροις εἰς τὸ τῆς Ἀθηναῖς ἱερὸν, νομίζοντα τῆς εἰς θεοὺς παρανομίας ἀφ' ἑξέσθαι τοὺς Καρχηδονίους· θεωροῦντα δὲ αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν, ἐμπροῆσαι τὸν νεῖον, καὶ μετὰ τῶν ἐν τούτῳ ἀναθημάτων ἑαυτὸν συγκατακαῦσαι. Μιᾷ γὰρ πράξει διελάμβανεν ἀφελέσθαι θεῶν ἀσέβειαν πολέμιων, ἀρπαγὰς πολλῶν χρημάτων, μέγιστον, ἑαυτοῦ τὴν εἰς τὸ σῶμα ἐσομένην ὕβριν.

γ') Ἐκ τοῦ Ἀθηναίου (I, 4 α), παρ' ᾧ εὕρηται τάδε· Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ Ἀκραγαντῖνος Γελλίας φιλόξενος ὢν καὶ πάντας πολυρῶν πεντακοσίοις ἱππεῦσιν ἐκ Γέλας ποτὲ καταλύσασιν ὡς αὐτὸν χειμῶνος ὥρα ἔδωκεν ἐκάστῳ χιτῶνα καὶ ἱμάτιον.

δ') Ἐκ τοῦ Σουίδα (ἐν λ. Ἀθήναιος), παρ' ᾧ εὕρισκομεν τὸ ἐξῆς χωρίον ἐπαναλαμβάνον τὴν διήγησιν τοῦ Ἀθηναίου· καὶ ὁ Ἀκραγαντῖνος Γελλίας (γρ. Γελλίας) φιλόξενος ὢν καταλύσασί ποτε πεντακοσίοις ἱππεῦσιν ὥρα χειμῶνος ἔδωκεν ἐκάστῳ χιτῶνα καὶ ἱμάτιον.

Τῶν χωρίων τούτων μόνον τὸ πρῶτον μέχρι τῶν λέξεων προενέγκας ἔδωκε περιέλαβεν ὁ Müller εἰς τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Τιμαίου¹. Φανερὸν δ' ὅτι ἐξ αὐτοῦ παρέλαβον τὴν αὐτὴν διήγησιν ὅ τε Ἀθήναιος, οὗ ἐπ' ἰσῆς μνημονεύει ὁ Müller, καὶ ὁ Σουίδας ἐν τοῖς ἀνωτέρω παρατεθείσι χωρίοις γ' καὶ δ'. Ἀλλ' ἐξετάζοντες τὸ ὅλον χωρίον τοῦ Διοδώρου ἐν XIII, 83, βλέπομεν, ὅτι τοῦτο μετὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Müller εἰς τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Τιμαίου ταχθέντα περιέχει δύο ἑτέρας διηγήσεις, τὴν περὶ τοῦ πιθεῶνος τοῦ Γελλίου καὶ τὴν περὶ τῆς πρεσβείας αὐτοῦ πρὸς τοὺς Κεντοριπηνούς. Καὶ τὰ μὲν περὶ τῶν πείθων τοῦ Γελλίου λεγόμενα ῥητῶς ἀναφέρει ὁ Διόδωρος εἰς τὸν Πολύκλειτον. Τὰ δὲ περὶ τῆς πρεσβείας τοῦ Γελλίου ἐπόμενα ἄμέσως κατόπιν

δὲν ἀπορρέουσι πάντως ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως. Ἄν τοῦτο συνέβαιnen, ὁ Διόδωρος ἢ θὰ ἐσημείωνε τοῦτο ῥητῶς, γράφων ὁ αὐτὸς δὲ φησὶ ἢ τι τοιοῦτον, ἢ οὐδὲν θ' ἀνέγραφε, συνεχίζων σιωπηρῶς τὸν ἐξ αὐτοῦ λόγον. Ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας διέστειλε ῥητῶς τὴν κατόπιν διήγησιν ἀπὸ τῆς προηγουμένης περιγραφῆς τοῦ πιθεῶνος τῆς ἐκ τοῦ Πολυκλείτου παραληφθείσης διὰ τοῦ φασί, δεικνύοντος, ὅτι ἄλλη εἶνε ἡ πηγὴ τῶν ἐπομένων. Εἶνε δὲ αὕτη πιθανώτατα αὐτὸς ὁ Τίμαιος, ἐξ οὗ παρελήφθησαν τὰ περὶ τῆς φιλοξενίας τῶν ἱππέων· δὲν μνημονεύεται δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅπως μὴ φανῇ ὁ συγγραφεὺς ἐπανερχόμενος καὶ πάλιν εἰς τὸν Τίμαιον τὸν πρὸ μικροῦ ἀναγραφέντα. Ἴσως δὲ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ τοῦ Τιμαίου περιείχετο ἡ διήγησις διατετυπωμένη μετὰ τοῦ φασί, συμπαραληφθέντος ὑπὸ τοῦ Διοδώρου, ὅστις διέκοψε τὸ ἐνιαῖον παρὰ Τιμαίῳ περὶ τοῦ Γελλίου χωρίον διὰ τῆς παρὰ τῷ Πολυκλείτῳ εὕρισκομένης περιγραφῆς τοῦ πιθεῶνος.

Εἰς τὸ αὐτὸ δὲ δέκατον πέμπτον βιβλίον τῶν Ἱστοριῶν τοῦ Τιμαίου δικαιοῦμαι, νομίζω, νὰ προσγράψω καὶ τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἐμοῦ ὑπ' ἄρ. I ἐκδοθὲν ἀνέκδοτον μέχρι τοῦδε ἀπόσπασμα τῆς Παρισιακῆς ἀνθολογίας. Πράγματι τό τε περὶ τῆς πρεσβείας τοῦ Γελλίου διήγημα καὶ τὸ περὶ τῆς εἰρωνείας αὐτοῦ πρὸς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ξενισθέντα ἀπόσπασμα ἐμφαίνουσι τὸν ἀνεκδοτικὸν ἐκεῖνον τρόπον καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην γυναικῶδη περιέργειαν, ἧς ἕνεκεν ὁ Τίμαιος εἶχεν, ὡς γνωστόν, ἐπονομασθῇ γρασοσυλλέκτρια.

Τέλος ἐκ τοῦ Τιμαίου νομίζω ὅτι παρέλαβεν ὁ Διόδωρος καὶ τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Γελλίου κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἀκράγαντος ὑπὸ τοῦ Καρχηδονίου Ἀμίλχα τῷ 405 π.·Χ. Καὶ εἶνε μὲν τοῦτο καὶ ἄλλως πιθανόν, ἔτι δὲ πιθανώτερον καθίσταται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ παραγράφῳ, ἐν ᾗ ὁ Σικελιώτης ἀναγράφει τὴν ὑπὸ τοῦ Γελλίου πυρπόλησιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηναῖς καὶ τὴν ἐν αὐτῷ συγκατάκαυσιν αὐτοῦ,

¹ Fragmenta Historicorum graecorum Τόμ. Α' σ. 220 ἄρ. 111.

ὀλίγον κατωτέρω γίνεται μνεία τῆς διαψεύσεως περὶ τοῦ ταύρου τοῦ Φαλάριδος ὑπὸ τοῦ Τιμαίου, ὃν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Διοδώρος καθ' ὅλου γράφων τὰ περὶ τοῦ Ἀκράγαντος.

Ἀνακεφαλαιῶν τάνωτέρω εὐρίσκω, ὅτι εἰς τὸν Τίμαιον πρέπει νὰ προσγραφῶσιν ἀμφοτέρω τὰ νέα ἀποσπάσματα τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθέντα, τό τε περὶ τοῦ Γελλίου καὶ τοῦ Φαλάριδος. Ἐπ' ἴσης δὲ πρέπει νὰ προστεθῶσιν εἰς τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Τιμαίου πρῶτον μὲν τὰ παρὰ τῷ Διοδώρῳ (XIII, 83) λεγόμενα περὶ τῆς πρεσβείας τοῦ Γελλίου, δεύτερον δὲ τὰ παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ (XIII, 90) ἀναγινωσκόμενα περὶ τῆς ἐν τῇ ἀλώσει τοῦ Ἀκράγαντος ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων πυρπολήσεως τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ ἐν τῷ πυρπολουμένῳ τούτῳ ναῷ θανάτου τοῦ Γελλίου.

Πλὴν δὲ τῶν δύο νέων ἀποσπασμάτων τοῦ Τιμαίου ἐκδίδω κατωτέρω ἐκ τῆς αὐτῆς Παρισιακῆς ἀνθολογίας καὶ ἄλλα δύο ἀπανθίσματα, ἀνέκδοτα μὲν, ἀλλ' ἀνήκοντα εἰς συγγραφεῖς, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ ὀρισθῶσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

3 (φ. 239^α).

Ἀρχέτιμος ἐξ Ἐρυθρᾶς τῆς Ἰώνων πόλεως ἐς Τένεδον ἔπλευσε, πολλὴν φέρων ἔμπολὴν, καὶ ταύτην Κυδία παρέθετο, οὐδὲν ἐλπίσας ἐξ ἐκείνου παθεῖν ἄδικον. Ὁ μὲντοι Κυδίας ὑπὸ φιλοκερδείας ἐφθάρη, καὶ, ἀπαιτούμενος τὸν χρυσόν, ὤμνυ μὴ λαθεῖν, καὶ τέλος ἔδοξεν ὁμόσαι τούτου περὶ Κυδίαν. Ὁ δὲ ἀνεβάλετο ἐς τρίτην τὸν ὄρκον, καὶ, ἀπελθὼν εἰς τὸν οἶκον, ἐμηχανήσατο τὰδε· νάρθηκα κοιλάνας, τὸν πάντα χρυσόν ἐνέβαλεν εἰς αὐτήν, καὶ πλαττόμενος ἀλγεῖν τὸν πόδα, ἐπερείδετο τῇ νάρθηκι. Καταστάς δὲ εἰς τὸν ναόν, δίδωσι τῷ Ἀρχετίμῳ τὴν νάρθηκα κατέχειν ἐστ' ἂν ὁμόσῃ τὸν ὄρκον· καὶ, ἵνα-τείνας τὴν χεῖρα, εἶπεν, ὡς λάβοι μὲν παρ' Ἀρχετίμου τὸν χρυσόν, ἀποδοίη δ' αὐτοῖς αὐτῷ ὡς ἐν χεροῖν ἔχοντι (κῶδ. ἔχοντα) τὴν νάρθηκα, ἐν ἣ ὁ χρυσὸς ἐνῆν. Βαρυνθεὶς δ' ἐπὶ τοῖς λελεγμένοις ὁ Ἀρχέτιμος, ἀφίησι κατὰ γῆς τὴν νάρθηκα πληγῇ μεγάλῃ· ῥαγείσης δὲ, οὕτως ἔρρευσεν ὁ τῆς παρακαταθήκης ὄγκος.

Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο εἶνε ὅλως νέον. Καὶ ἄγνωστοι μὲν εἶνε ἡμῖν ἄλλοθεν οἱ Ἐρυθραῖοι Ἀρχέτιμος καὶ Κυδίας, νέος δὲ καὶ ὁ ἐν τῇ ὀνομαστικῇ τύπος τοῦ ὀνόματος τῶν ἰωνικῶν Ἐρυθρῶν· καὶ τὸ θηλυκὸν δὲ γένος τῆς λέξεως νάρθηξ δὲν ἀπαντᾷ ἄλλαχοῦ.

4 (φ. 265^δ-266^α).

Ἀλέξανδρον τὸν Φεραίων (κῶδ. φερραίων) τύραννον Θήβη ἀπέκτεινεν ἡ γυνή. Συνέβη δὲ θεωροῦς ἦκοντας αὐτῶν κλεῦσαι αὐτοῖς εἰπεῖν τὸν Ἀμμωνα Ἡῆς ἱερὸν ἰδρύσασθαι. Τῶν δὲ πρεσβυτέρων τις (κῶδ. τίς) παρακοῦσαι αὐτοὺς ἔφη· τὸν γὰρ Ἀμμωνα Θήβης εἰπεῖν τῆς ἐξελομένης ἐκ τῆς δουλείας αὐτοῦς.

Ἐν οὐδενὶ τῶν χωρίων τῶν γνωστῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἐν οἷς μνημονεύεται ὁ φόνος τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τῆς συζύγου Θήβης¹, οὐδὲ ἄλλαχοῦ οὐδαμοῦ ἔνθα γίνεται μνεία τῆς Θήβης εὖρον τάνωτέρω.

Εἰς τὰ χωρία δὲ ταῦτα, ὧν τὸ ὅλον εἶνε ἀνέκδοτον, προσθέτω δύο ἕτερα, ὧν εἶνε ἄγνωστον μέχρι τοῦδε μέρος μόνον. Καὶ δὴ πρῶτον παραθέτω ἐκ τοῦ φ. 242^α τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος χωρίον εὐρισκόμενον μέχρι τινὸς μόνον ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ τοῦ Στοβαίου (VII, 70), παραλαβόντος αὐτὸ ἐκ τοῦ Θησέως, ιστορικοῦ κατ' ἄγνωστον ζήσαντος χρόνον, καὶ ἀνήκον ἐκ τῆς Περι ἐνδόξων συγγραφῆς αὐτοῦ².

Παρισιακὸς κώδιξ.

Στοβαῖος.

Λοιμοῦ κατασχόντος Λακεδαι- Λοιμοῦ κατασχόντος Λακεδαι-
μονίους διὰ τὴν ἀναίρεσιν τῶν κη- μονίους διὰ τὴν ἀναίρεσιν τῶν κη-
ρύκων τῶν ἀποσταλέντων παρὰ ρύκων τῶν ἀποσταλέντων παρὰ

¹ Ξενοφῶντος Ἑλληνικά VI, 4, 35. — Πλούταρχος ἐν βίῳ Πελοπίδου 35. — Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 14.

² Ταύτης μνημονεύει ὁ Σουίδας ἐν λ. Θησεύς. Ὁρθῶς δ' εἰς τὴν Περι ἐνδόξων συγγραφῆς αὐτοῦ ἀνήκον θεωρεῖ τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τὸ εὐρισκόμενον ἐν τῷ Στοβαίῳ μετὰ τῆς ῥητῆς μνείας τοῦ Θησέως ὁ Müller (Fragmenta Historicorum graecorum Tόμ. Δ' σ. 519).

Ξέρξου ἐπὶ ζητήσῃ γῆς καὶ ὕδατος ὥς περ ἀπαρχῆς δουλείας, χρησμός ἐδόθη ἀπαλλαγῆσθαι αὐτούς, εἴ γέ τινες Λακεδαιμόνιοι ἔλαιντο παρὰ βασιλέως ἀναιρεθῆναι. Ἐκόντες δὲ Βούλης καὶ Σπέρχης ἀφίκοντο πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα ἐπὶ τῷ δίκῃς ὑποσχεῖν, καὶ ἡξίου ἀναιρεθῆναι. Ὁ δὲ, θαυμάσας αὐτῶν τὴν ἀρετὴν, ἀφῆκε, καὶ παρ' αὐτῷ μένειν ἡξίου.

Ξέρξου ἐπὶ ζητήσῃ γῆς καὶ ὕδατος ὥς περ ἀπαρχῆς δουλείας, χρησμός ἐδόθη ἀπαλλαγῆσθαι αὐτούς, εἴ γέ τινες Λακεδαιμόνιοι ἔλαιντο παρὰ βασιλέως ἀναιρεθῆναι. Ἐκόντες δὲ Βούλης καὶ Σπέρχης ἀφίκοντο πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα ἐπὶ τῷ δίκῃς ὑποσχεῖν, καὶ ἡξίου ἀναιρεθῆναι. Ὁ δὲ, θαυμάσας αὐτῶν τὴν ἀρετὴν, ἐπανίεναι προσέταξε.

Καὶ μέχρι μὲν τούτου συμφωνεῖ ὁ Παρισιακὸς κώδιξ μετὰ τοῦ Στοβαίου πλην τοῦ τέλους, ὅπερ ὀρθότερον ἔχει ἐν τῇ Παρισιακῇ ἀνθολογίᾳ, ἐν συνδυασμῷ μάλιστα πρὸς τὰ ἐν αὐτῇ ἀμέσως κατωτέρω περιλαμβανόμενα. Συμφωνοῦσι δ' ἄλλως τὰ τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος καὶ πρὸς τὰ τοῦ Πλουτάρχου ἐν Λακωνικοῖς ἀποφθέγμασι (Διάφορα τῶν ἐν τοῖς Λάκωσιν ἀδόξων ἀποφθέγματα 60), λέγοντος· Ὡς δὲ ἐκεῖνος ἀγασθεὶς ἀπέλυσε τοὺς ἄνδρας καὶ ἡξίου μένειν παρ' αὐτῷ, εἰς ἃ ἔπονται ἀμέσως αὐτὰ ἐκεῖνα ἅτινα ἐν συνεχείᾳ τῆς ἀνωτέρω διηγήσεως παρέχει ὁ Παρισιακὸς κώδιξ, λείποντα παρὰ τῷ Στοβαίῳ. Ἐχουσι δὲ ταῦτα ὧδε·

Παρισιακὸς κώδιξ.

Οἱ δὲ Καὶ πῶς ἂν, ἔφασαν, δυνάμεθα τοιαύτην πατρίδα καταλιπεῖν, ὑπὲρ ἧς τοσαύτην ὁδὸν ἤλθομεν ἀποθανούμενοι;

Καὶ παρέλιπε μὲν τὴν συνέχειαν ταύτην ὁ Στοβαίος, ἀλλὰ βεβαίως αὕτη ἀπετέλει ἀρχῇθεν μέρος τοῦ χωρίου, γραφέντος προφανῶς χάριν αὐτοῦ δὴ τούτου τοῦ ἀποφθέγματος, εἰς δ' ἐκορυφώτα ἢ ὅλη διήγησις. Πάντως λοιπὸν πρέπει νὰ ποδε-

Πλουτάρχος.

Καὶ πῶς ἂν, ἔφασαν, δυνάμεθα ζῆν ἐνταῦθα, πατρίδα καταλιπόντες καὶ νόμους, καὶ τούτους τοὺς ἄνδρας, ὑπὲρ ὧν τοσαύτην ὁδὸν ἤλθομεν ἀποθανούμενοι;

χθῶμεν, ὅτι καὶ ἡ συνέχεια αὕτη ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Θησεῦς καὶ νὰ συμπληρώσωμεν δι' αὐτῆς τὸ ἀπόσπασμ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ τίς ἢ σχέσις τοῦ ὅλου ἀποσπάσματος τούτου τοῦ Θησεῦς πρὸς τὸν Πλούταρχον; Παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ διάφορον εἶναι πῶς τὸ ὄνομα τῶν δύο Λακεδαιμονίων, οἵτινες καλοῦντες Βούρις καὶ Σπέρτις, ἀξία δὲ λόγου εἶναι καὶ ἡ παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφῇ ἐν τέλει τοῦ ἀνὴ παρατεθέντος μέρους προσθήκη τῶν λέξεων καὶ τούτους τοὺς ἄνδρας, αἵτινες λείπουσιν ἐν τῇ Παρισιακῇ ἀνθολογίᾳ, οὐκ ἀπιθάνως δ' ἔλειπον καὶ ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Θησεῦς. Τέλος δὲ ἡ ὅλη διήγησις παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ δὲν τελευτᾷ ὅπου καὶ τὸ χωρίον τῆς Παρισιακῆς ἀνθολογίας, ἀλλὰ προστίθεται ἐν συνεχείᾳ καὶ διάλογος μεταξὺ τοῦ Πέρσου στρατηγοῦ Ἰνδάρνου καὶ τῶν δύο Λακεδαιμονίων. Ἐκ τούτων πάντων συνάγεται, νομίζω, ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Θησεῦς, ἂν μὴ αὐτὸς τε καὶ ὁ Πλούταρχος παρέλαβον αὐτὸ ἐξ ἄλλης κοινῆς πηγῆς, ἀπέρρευσε πιθανῶς ἐκ τοῦ Πλουτάρχου κατ' ἐπιτομὴν, συμμεταβληθέντων ἐξ ἄλλης πηγῆς καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν δύο Λακεδαιμονίων. Ἄν δ' ἡ ἐμὴ εἰκασία εἴνε ὀρθή, συμπεραίνεται ἐντεῦθεν ἀναγκαίως, ὅτι ὁ Θησεὺς, οὗ ἡγνοοῦμεν μέχρι τοῦδε τὸν χρόνον, ὑπῆρξε μεταγενέστερος τοῦ Πλουτάρχου. Ἴσως δὲ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς χρόνοις βιώσεως τοῦ ἱστορικοῦ Θησεῦς τὸ παρατηρηθὲν, ὅτι τὰ ὀνόματα μυθικῶν ἡρώων σπανιώτερον παρουσιάζονται ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς, εἶναι δὲ συνηθέστερα κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς καὶ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ ἰσχύει περὶ τοῦ Θησεῦς¹. Τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ Λεύκιος Γέλλιος Θησεὺς, οὗ ἡ γυνὴ Κανεινία Μοδεστεῖνα ἡξιώθη ἐν Δελφοῖς ἀνδριάντος ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀμφικτυόνων τὸν δεύτερον ἢ τρίτον αἰῶνα μ. Χ., καθ' ἃ διδάσκει ὁ χαρακτήρ τῆς γραφῆς τῆς οἰκείας ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς². Τὸν Θησεῖα

¹ Bechtel · Fick Die griechischen Personennamen. Ἐκδ. 6'. Ἐν Γοτίγγη. 1894. σ. 307 κ. ἑ.

² H. Pomtow Beiträge zur Topographie von Delphi. Ἐν Βερολίῳ. 1889 σ.

τῷτον, ὑπομνησθέντα μοι ὑπὸ τοῦ κ. Premerstein, ὃ ἦτο βεβαίως τολμηρὸν νὰ ταυτίσωμεν μετὰ τοῦ ἡμετέρου ἱστορικοῦ.

Ἐν δὲ π. 245⁶-246^a τοῦ κώδικος περιλαμβάνονται τάδε, μέχρι τινὸς ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Πλουτάρχου ἐν Συναγωγῇ ἱστοριῶν παραλλήλων ἐλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν I, ὅπερ παραθέτω ἀντικρὺ τοῦ ἐκ τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος ἀπανθίσματος.

Παρισιακὸς κώδιξ.

Δᾶτις ὁ τοῦ Δαρείου στρατηγὸς μετὰ τριάκοντα μυριάδων ἐν Μαραθῶνι κατεστρατοπεδεύσατο. Ἀθηναῖοι δὲ, οὐδὲ πολλοστημόριον ὄντες τῆς ἐκείνων δυνάμεως, ἐπ' αὐτοὺς ὁμόσε ἵεντο, ἔχοντες στρατηγοὺς Πολύζηλον, Καλλίμαχον, Κυναίγειρον, Μιλτιάδην. Συρραγείσης δὲ τῆς μάχης, Πολύζηλος μὲν, ὑπὲρ ἄνθρωπον φαντασίαν θεασάμενος, τὴν ὄρασιν ἀπεκόπη καὶ τυφλὸς ὢν ἀνείλε τεσσαράκοντα καὶ ὀκτώ. Καλλίμαχος δὲ, πολλοῖς περιπεπαρμένος δόρασι, καὶ νεκρὸς ἐστάθη. Κυναίγειρος δὲ, περσικῆς περιδεδραγμένος νεῶς, ἐχειροκοπήθη. Ὁθεν καὶ εἰς αὐτοὺς τοιάδε γεγράφαι·

Ὡ καμάτοιο κενού καπειρήτου¹ πολέμοιο.

Ἡμετέρῳ βασιλῇ τί λέξομεν ἀντιάσαντες;

Ὡ βασιλεῦ, τί μ' ἐπεμπες ἐπ' ἀθανάτους πολεμιστάς;

Πλούταρχος.

Δᾶτις, ὁ Περσῶν σατράπης, μετὰ τριάκοντα μυριάδων εἰς Μαραθῶνα παραγενόμενος πεδίον τῆς Ἀττικῆς, καὶ στρατοπεδευσάμενος, πόλεμον τοῖς ἐγχωρίοις κατήγγειλεν. Ἀθηναῖοι δὲ τοῦ βαρβαρικοῦ πλήθους καταφρονήσαντες, ἐννακισχιλίους ἐπεμψαν, στρατηγοὺς ποιήσαντες Κυναίγειρον, Πολύζηλον, Καλλίμαχον, Μιλτιάδην. Συμβληθείσης δὲ τῆς παρατάξεως, Πολύζηλος μὲν ὑπὲρ ἄνθρωπον φαντασίαν θεασάμενος, τὴν ὄρασιν ἀπέβαλε, καὶ τυφλὸς ἐγένετο. Καλλίμαχος δὲ πολλοῖς περιπεπαρμένος δόρασι, καὶ νεκρὸς ἐστάθη. Κυναίγειρος δὲ, Περσικὴν ἀναγομένην ναῦν κατασχών, ἐχειροκοπήθη.

Βάλλομεν, οὐ πίπτουσι· τιτρώσκομεν, οὐ φοβέονται.

Μοῦνος ἀνὴρ σύλησεν ὅλον στρατόν. Ἐν δ' ἄρα μέσσαις αἱματόεις ἔστηκε σιδηρεῖαις¹ ὑπὸ ῥίζαις
κοῦκ ἐθέλει² πεσείιν· τάχα δ' ἔρχεται ἔνδοθι νηῶν.

Λῦε κυβερνήτα· νέκυος προφύγωμεν ἀπειλάς.

Κατέλεξα δὲ καὶ τὸ ἀπάνθισμα τοῦτο μεταξύ τῶν ἀνεκδότηων, καίτοι τὸ πρῶτον αὐτοῦ μέρος, καθ' ὃ εἶδομεν, συμπίπτει πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Πλουτάρχου. Ἀλλὰ παρὰ τὴν σύμπτωσιν ταύτην καὶ τὴν ὡς τὸ πλεῖστον ἐπανάληψιν τῶν αὐτῶν λέξεων, ὁ ἡμέτερος ἀπανθιστὴς δὲν φαίνεται παραλαβὼν τὸ χωρίον παρὰ τοῦ Χαιρωνέως, ἀλλ' ἐξ ἄλλης πηγῆς, ἐν ᾗ ἢ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ λείπουσα μαρτυρία, ὅτι ὁ τυφλὸς Πολύζηλος ἐφόνευσε τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ Πέρσας, καὶ τὸ ἐν τέλει παρατιθέμενον ἐπίγραμμα, λεῖπον ὁμοίως παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ καὶ ἄγνωστον ἄλλοθεν εἰς ἐμέ τε καὶ εἰς ἐκείνους τῶν συναδέλφων εἰς ὅσους ἐπέδειξ' αὐτό.

123, ἀρ. 17 ἐν παραβολῇ πρὸς σ. 83 σημ. 1. Πίν. XIV, 44. In v. 2884. Πρὸς Homolle ἐν Bulletin de Correspondance Hellénique Τόμ. K' (1896) σ. 719 σημ. 2.

1. Κῶδ. ὡ κενού καμάτοιο καὶ ἀπειρῆτου

1. μέσσαις 2. κ' οὐ θέλει

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΝΥΚΤΟΣ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙΣ

Ἐν τῷ κατὰ τὸ ἔτος 1331 ἐκδοθέντι χρυσοβούλλῳ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου τῷ ἐπιχορηγηθέντι εἰς τὴν ἐν Πάτρῳ μονὴν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀναγινώσκομεν τάδε: "Ἔτι δὲ οἱ ἐν αὐτοῖς πάροικοι καὶ προσκαθήμενοι ἀνώτεροι πάσις ἡστινοσοῦν ἀδικίας καὶ περιφρονήσεως καὶ κατατριβῆς, ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τῶν ἀπαιτουμένων ἐκεῖσε τοπικῶς συνήθων ἀπαιτήσεων, τοῦ τε κεφαλαίου, τῆς σιταρκίας, τοῦ ἀέρος, τοῦ ἀδιωτικίου, τῆς παρθενοφθορίας, τοῦ ξενοτέλους λεγομένου, τοῦ μνηιατικοῦ, τοῦ ἀλατοτέλους (γρ. ἀλατοτέλους), τοῦ ζευγαριατικίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων δημοσιακῶν ζητημάτων καὶ ἀπαιτουμένων¹.

Τί δὲ εἶνε ἡ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἀναγεγραμμένη παρθενοφθορία, ἥς πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀπηλλάσσοντο κατὰ τὸ κέλευσμα τοῦ αὐτοκράτορος οἱ πάροικοι τῆς μονῆς τῆς Πάτρου, ὁρθῶς ἐξήγησεν ὁ Zachariae² ἑρμηνεύσας διὰ τοῦ *jus primae noctis*. Εἶχον λοιπὸν καὶ οἱ Βυζαντινοὶ τὸ βαρὺ δικαίωμα τῶν δεσποτῶν ἐπὶ τῶν νυμφῶν τῶν ἐν τοῖς κτήμασιν αὐτῶν προσκαθημένων, ὅπερ εὐρίσκομεν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐν Σκωττίᾳ καὶ τισὶ τῶν χωρῶν τῆς Γαλλίας, ἰσως δὲ σποραδικῶς καὶ ἐν Γερμανίᾳ, εἰ καὶ ἀμφισβητεῖται ἡ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ἐξάσκησις τοῦ δικαιώματος τούτου. Καὶ ἄγνωστον μὲν εἶνε κατὰ πόσον οἱ Βυζαντινοὶ χωροδеспόται ἀφίσταντο τοῦ δικαιώματος τούτου, οὐ τὴν ἐξάσκησιν ἀπέτρεπον αἱ ἐκ τῆς τάξεως τῶν παροίκων νόμφοι ἐν τῇ ἐσπερίᾳ καὶ ἀρχτῳξ Εὐρώπῃ διὰ τοῦ εἰδικοῦ τέλους τοῦ καλουμένου *Bettemund* ἢ *Schürzengeld*. Ἀπορον δὲ εἶνε πῶς, ἀφ' οὗ εὐρίσκομεν ὅπωςδὴποτε τὴν ὑπαρξίν τῆς παρθενοφθορίας καὶ

ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει, μόνον τὸ χωρίον τοῦτο ἐσημειώθη ὡς ἀναγράφον αὐτήν.

Ἀλλ' εἰς τὴν μαρτυρίαν ἐκείνην τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου προσθετέα καὶ τρία ἄλλα χωρία, ἐν οἷς ἐπ' ἴσης γίνεταί μνεῖα τῆς παρθενοφθορίας. Ἐφιστῶν δὲ νῦν τὴν προροχὴν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος εἰς τὰ τρία ταῦτα ὑπ' ἐμοῦ ἄνευ εἰδικῆς ζητήσεως σημειωθέντα χωρία. δι' ὧν ἀποδεικνύεται, ὅτι γενικώτερον ἢ ὅ τι μέχρι τοῦδε ἐγινώσκομεν ἦτο τὸ ἔθος παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, οὐδαμῶς ἤθελον ἐκπλαγῇ. ἂν καὶ ἄλλας ἄλλοι ὑπεδείκνυνον μνεῖας τοῦ αὐτοῦ ἔθους ἐν ἄλλοις μνημείοις.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη τῶν νέων τούτων μαρτυριῶν εἶνε κατὰ τριᾶκοντα ἔξ ἔτη ἀρχαιότερα τῆς ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ. Εὐρίσκεται δὲ αὕτη ἐν τῷ Ὀρκωμοτικῷ γράμματι τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ δεσποζόντος Μιχαὴλ Γρηγοροπούλου, τῷ παραδοθέντι τῷ 1295 εἰς τοὺς Φαναριώτας, ἥτοι τοὺς κατοίκους τοῦ Θεσσαλικοῦ Φαναρίου, δι' οὗ ἀπαλλάσσει μὲν αὐτοὺς ἄλλων δόσεων, ἀλλ' ἐπιφυλάσσει εἰς ἐχυτὸν ἄλλα τε καὶ τὴν παρθενοφθορίαν, ἥτοι τὸν εἰδικὸν ἐπὶ τῶν γάμων τῶν παροίκων φόρον (πάρεξ μὲντοι κατέχειν ἐξ αὐτῶν τὴν αὐθεντίαν μου τὴν ὀφειλουμένην αὐτῶν στρατιωτικὴν δουλείαν καὶ τὸν κομέρικιον φόρον, παρθενοφθορίαν καὶ πενταμίδειαν)¹.

Τὸ αὐτὸ δὲ δικαίωμα τῆς παρθενοφθορίας εἶχον καὶ οἱ ἐν Μακεδονίᾳ ἄρχοντες ἐπὶ τῶν παροίκων. Διὸ βλέπομεν, ὅτι, ὅτε ἡ πόλις τῶν Σερρῶν περιῆλθε μετὰ τῶν περιχώρων εἰς τὴν κυριότητα τοῦ κράλη τῆς Σερβίας Στεφάνου, γενομένου κυρίου καὶ τῶν δύο μονῶν τοῦ Προφήτου Προδρόμου, ὧν ἡ μὲν ἔκειτο ἐντὸς αὐτῆς τῆς πόλεως, ἡ δὲ περὶ τὸ ὄρος τοῦ Μενοικέως, ὁ κράλης ἠνώσε μὲν τὰς δύο ταύτας μονὰς εἰς μίαν, ἐχορήγησε δ' εἰς αὐτάς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ διαφορῶν δόσεων καὶ ἀπαιτήσεων, ἐν αἷς καὶ ἡ τῆς παρθενοφθορίας. Μανθάνομεν δὲ τοῦτο ἐκ χρυσοβούλλου τοῦ κράλη, ἐκδοθέντος τῷ 1345 (κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τῆς νῦν τρεχούσης ἰνδικτιῶνος τεσσαρεσκαίδεκάτης τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ τετάρτου ἔτους)². Ὁ Στέφανος Κουμανούδης, παραλαβὼν τὴν λέξιν Παρθενοφθορία ἐκ τοῦ χρυσοβούλλου τούτου εἰς

¹ *Zachariae von Lingenthal* Novellae constitutiones imperatorum post Justinianum σ. 694.

² *Geschichte des griechisch-römischen Rechts*. Ἔκδ. 6'. Ἐν Βερολίῳ. 1877 σ. 247.

¹ Ἴδε *Miklosich-Müller* Acta et diplomata. Ἐν Βιέννῃ 1887 Τόμ. Ε' σ. 261.

² Ἴδε *K. Σάθα* Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Α' σ. 435.

τὴν Συναγωγὴν λέξεων ἀθησαυρίστων ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς λεξικοῖς¹ ἐπάγεται τὰδε· «Ὡς δικαίωμα ἀπαιτητὸν παρ' ἀρχόντων τινῶν φαίνεται ἐκεῖ ἡ παρθενοφοβία καὶ ἀπολύονται αὐτοῦ οἱ κάτοικοι τῶν κτημάτων μονῆς τινος ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπερ ὁμως δὲν ἀναφέρεται ἐν πολλοῖς ἄλλοις περὶ τῆς αὐτῆς μονῆς ἐκδοθεῖσι χρυσοβούλλοις τῶν τοῦ Βυζαντίου αὐτοκρατόρων Παλαιολόγων²». Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ βραχυλόγου, ἀλλ' ὀξυδερκοῦς λεξικογράφου καὶ στηλοκόπα εἶνε ἀξία πολλοῦ λόγου. Ὁ τι συμβαίνει περὶ τὰς δύο εἰς μίαν ἐνωθείσας μονὰς τῶν Σερρῶν συμβαίνει καὶ εἰς τὴν μονὴν τῆς Πάτμου. Ἐν μέσῳ πολλῶν περὶ αὐτῆς χρυσοβούλλων μόνον ἓν, τὸ προμνησθὲν τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, ποιεῖται λόγον περὶ παρθενοφοβίας. Ἀλλ' ἡ μοναδικὴ αὕτη μνηεῖα δὲν συντελεῖ εἰς ἀπόδειξιν τῆς σπανιότητος τοῦ ἔθους τῆς παρθενοφοβίας, καθ' ἃ ἴσως διενεοῖτο ὁ Κουμανούδης, οὐ ἡ περὶ τοῦ προκειμένου παρατήρησις δὲν εἶνε ἱκανῶς σαφής, ἀλλὰ μόνον τὸ σπάνιον τῆς ἀπαλλαγῆς μαρτυρεῖ. Ἀλλως δ' ἐν ἄλλοις χρυσοβούλλοις περὶ ἄλλων πολλάκις δόσεων καὶ ἀπαιτήσεων γίνεται λόγος, οὐχὶ δὲ πάντοτε περὶ τῶν αὐτῶν.

Τὴν δὲ ἱκανὴν διάδοσιν τῆς παρθενοφοβίας ὑπαινίσσεται, καθ' ἃ νομίζω, καὶ τὸ τρίτον τῶν ὑπ' ἐμοῦ σημειωθέντων χωρίων. Ἀπαντᾷ δὲ τοῦτο παρὰ τῷ διασήμῳ κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα θεολόγῳ καὶ ὑπερμάχῳ τῆς ὀρθοδοξίας Ἰωσήφ Βρυεννίῳ, οὗ τοὺς λόγους καὶ τὰς διαλέξεις ἐξέδωκεν Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐν Λειψίᾳ εἰς τρεῖς τόμους μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1768 καὶ 1784. Ἐν τῷ μζ' λόγῳ τοῦ Ἰωσήφ Βρυεννίῳ, τῷ φέροντι τὴν ἐπιγραφὴν Τίνες αἰτίαι τῶν καθ' ἡμᾶς λυπηρῶν, εὐρηται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ, ἅτε κακίζον πολλὰς κακίας καὶ προλήψεις τῶν συγχρόνων τῷ συγγραφεῖ ὀρθοδόξων ἀξίας γνώσεως, δὲν θεωρῶ περιττὸν νὰ παραθέσω ἐνταῦθα ὁλόκληρον· α . . . ὅτι τοῖς » Ἑβραίοις χρώμεθα ἰατροῖς καὶ τὰ ταῖς ἐκείνων χερσὶ ψηλαφούμενα » καὶ μολυνόμενα τοῖς σιέλοις ἀλογίστως ἐσθίωμεν· ὅτι πνικτὰ καὶ θνη- » σιμαῖα καὶ θηριάλωτα καὶ αἵματα ζώων ἀπερισκέπτως ὡς ἐθνικοὶ » οἱ ὀρθόδοξοι κατεσθίουσιν· ὅτι γυμνοὶ ὡς ἐγεννήθησαν οὐ μόνον ἄν- » δρες, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν γυναικῶν φύλον καθεύδειν οὐκ ἐπαισχύνονται· » ὅτι τὰς θυγατέρας αὐτῶν ἀνήδους παιδοφθορίᾳ παραδιδόα-

¹ Ἐν Ἀθήναις. 1883 σ. 260.

² Ἐσφαλμένως ὁ Κουμανούδης σημειώνει τὸ χρυσοβούλλον ὡς ἐκδοθὲν τῷ 1346.

» σιν· ὅτι στολαῖς ἀνδρिकाῖς τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ἐνδύουσιν· ὅτι τὰς » ἱεράς τῶν ἑορτῶν αὐλοῖς καὶ χοροῖς καὶ σατανικοῖς πᾶσιν ἔσμασι » κώμοις τε καὶ μέθαις καὶ αἰσχροῖς ἄλλοις ἔθεσιν ἐπιτελεῖν οὐκ ἐπ- » αἰσχυνόμεθα. . . ὅτι κινεῦντες ἀτάκτως τὰς ἀγίας εἰκόνας τὰ μέλλοντα » δῆθεν διὰ τῶν κινήματων αὐτῶν τεκμαιρόμεθα· ὅτι τὰ πλείω τῶν » ἡμετέρων ἀμαρτημάτων ἀνεξαγόρευτα μένει, ὅθεν καὶ ἀσυγχώρητα· » ὅτι πάντα ἡμῶν τὰ τοῦ σώματος μέλη ταῖς παρατηρήσεσιν ὄργα- » να παρέχομεν τῷ ἐχθρῷ, κνισμὸν χειρῶν καὶ ῥινός, παλμὸν ὀμμα- » τος καὶ ὠτὸς ἤχον καὶ ἀπλῶς τοῖς φυσικοῖς τῶν μελῶν κινήμασι τὰ » μέλλοντα τεκμαιρόμενοι· ὅτι ταῖς ἀπαντήσεσι καὶ τοῖς χαιρετισμοῖς » τῶν ἀνθρώπων οἴωνιζόμεθα· ὅτι ταῖς τῶν κατοικιδίων ὀρνίθων φω- » ναῖς καὶ ταῖς πτήσεσι καὶ κραυγαῖς τῶν κοράκων προσέχομεν ὄρνεο· » σκοπούμενοι· ὅτι ὥραις καὶ τύχαις καὶ μοίραις καὶ ῥοιζικοῖς καὶ ζω- » δίοις καὶ πλανήταις διευθύνεσθαι τὸν ἡμέτερον βίον ὡς ἀστρολόγοι » πιστεύοντες ἀπατῶμεθα· ὅτι Νηρηίδας ἐν θαλάσῃ καὶ στοιχεῖα » ἐξάρχοντα κατὰ τόπους εἶναι πειθόμεθα· ὅτι δευτέρας καὶ τρίτας¹ » καὶ πέμπτας καὶ νομηνίας καὶ δρύμας παρατηρούμεθα· ὅτι τὰς τε » συκᾶς καὶ τοὺς συκιοὺς καὶ τὰ τῆς οἰκίας στοιχεῖα θυμιῶσιν τινες ἡμῶν » καὶ ταῦτα ὀρθόδοξοι· ὅτι ἄνθρακας καὶ φῶς τοῖς γείτοσιν ἡμῶν δι- » δόναι παρατηρούμεθα καὶ τὴν σελήνην νεάζουσιν προσκυνοῦσι πολ- » λοὶ χαιρετίζοντες· ὅτι καλάνδας τελοῦμεν καὶ Μαρτίου περιάμματα » φέρομεν καὶ τὸν Μάιον στεφανούμεθα καὶ τὸν ὄνον ἑορτάζομεν καὶ » κληδῶνας ποιοῦμεν καὶ ὑπεραλλόμεθα τῶν πυρκαϊῶν· ὅτι τοῖς ὄνει- » ρασι προσέχομεν καὶ μέλλον εἶναι πιστεύομεν καὶ φυλακτῆρια τρα- » χήλοις ἐξαρτῶμεν τοῖς ἡμετέροις καὶ μαντευόμεθα ταῖς κριθαῖς· » ὅτι μάντεσι καὶ μάγοις, Ἀθιγγάναις καὶ γόησι προσκείμεθα ὅσημέ- » ραι, καὶ ἐπὶ παντὶ ἀρρωστήματι τὸ βοηθοῦν ἡμῖν γοητεία, καὶ θη- » ρία δι' αὐτῆς καὶ ἀνθρώπους ὅτε μὲν λύομεν, ἄλλοτε δὲ καὶ δε- » σμοῦμεν· ἐπὶ ἀγρῶν εὐφορίᾳ καὶ βοσκημάτων πληθυσμῷ καὶ ὑγιείᾳ » κυνηγεσίᾳ ἐπιτυχίᾳ τε καὶ ἀμπελώνων ἐπικαρπία αἱ ἐπιφθαῖ ἡμῖν » καταφύγιον . . . »².

¹ Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε ἀξιολογώτατον καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ Τρίτη ἦτο τῶν ἀποφράδων παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, καθ' ἃ ἤδη ἔδειξεν ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης «Διατὶ ἡ Τρίτη θεωρεῖται ἀποφράς ἡμέρα» ἐν Ἑθνικῷ Ἡμερολόγιῳ Κ. Σκόκου Ἔτ. ΙΒ' (1897) σ. 347 κ. ἑ.

² Ἐκδ. Βουλγάρεως Τόμ. Γ' σ. 121 κ. ἑ. Διαφοραὶ τινες ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀπὸ

Λόγου παρεμπεισόντος, ὑπέλαβον χρήσιμον τὴν παράθεσιν ὅλου τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἰωσήφ Βρυεννίου, ὅπερ μετὰ τοῦ Πρὸς τοὺς ἑλληνίζοντας καὶ τοὺς τὰ θεῖα μυστήρια βεβηλοῦντας λόγου τοῦ Παχωμίου Ῥουσάνου¹ εἶνε τῶν κυριωτάτων πηγῶν τῆς καθ' ἡμᾶς λαογραφίας περὶ τῶν τοιούτων δημωδῶν προλήψεων καὶ δειπιδαιμονιῶν. Τὰ δ' ἐν τῷ παρατεθέντι χωρίῳ λεγόμενα τῆς θυγατέρας αὐτῶν ἀνήθρους παιδοφθορίας παραδιδόασιν, ἀναγραφόμενα ἐν μέσῳ τοσαύτων ἄλλων κακιῶν, ἐφ' αἷς μέμφεται ὁ Βρυέννιος τοὺς τὴν χριστιανικὴν πίστιν αἰσχύνοντας, δὲν δύνανται βεβαίως νάναφέρωνται ἀπλῶς εἰς τοὺς ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ νυμφαγωγοῦντας τὰς κόρας, ἀλλὰ σχετίζεται πολὺ μᾶλλον, καθ' ὃ φρονῶ, πρὸς τὸ ἔθος τῆς παρθενοφθορίας.

Τέλος δὲ τεκμήρια τῆς παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις ὑπάρξεως τοῦ θεσμοῦ τούτου δύνανται νὰ θεωρηθῶσι διάφορα ἀνεκδότα τοῦ νεοελληνικοῦ λαοῦ, ἀποθησαυρισθέντα ὑπὸ τοῦ φίλου συναδέλφου κ. Ν. Γ. Πολίτου, εἰς ὃν ὑφείλω ταύτην τὴν ἀνακοίνωσιν, ἐν οἷς παρουσιάζεται ὁ δεσπότης ἀπολαύων πρῶτος τῶν χαρίτων τῆς νύμφης πρὸ τοῦ γαμβροῦ. Καὶ ἐννοεῖ μὲν δεσπότην ὁ λαὸς τὸν ἀρχιερέα, καθ' ὃ ἔθος ἔχει καὶ ἄλλως νὰ σαρκάζῃ τὸ Ιερατεῖον ἐν διαφόροις ἀνεκδότοις, ὧν ἀξία λόγου θὰ ᾗτο ἡ εἰδικωτέρα ἐξέτασις· ἀλλ' ἴσως ἐπὶ τοῦ προκειμένου δύνανται νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι συγχέει τοὺς ἀρχιερεῖς πρὸς τοὺς δεσπότες, τοὺς αὐθέντας, τοὺς ἔχοντας τὸ δικαίωμα τῆς πρώτης νυκτὸς ἐπὶ τῶν θυγατέρων τῶν παροίκων.

Τοιαῦται αἱ μέχρι τοῦδε περισυλλεχθεῖσαι μαρτυρίαι περὶ τοῦ *jun primae noctis* παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις. Ἐξαιρουμένου δὲ τοῦ χωρίου τοῦ Ἰωσήφ Βρυεννίου, ὅπερ, ἂν ὀρθῶς ἡρμήνευσ' αὐτὸ, ὑποδεικνύει ἴσως αὐτὴν δὴ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐξασκήσεως τοῦ δικαιώματος τούτου, πάντως σπανίαν καὶ ὡς αἰσχρὰν ψεγομένην ὑπὸ τοῦ ἐπικρίνοντος τὰς ὀλισθήσεις τῶν Χριστιανῶν τοῦ Βυζαντίου, ἐν τοῖς λοιποῖς ἡ παρθενοφθορία εἶνε προφανῶς ἀπλοῦς φόρος τῶν παροίκων ἐπὶ τῷ γάμῳ τῶν θυγατέρων· διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἄπορον πῶς εὕρισκο-

μεν γινομένην μνείαν αὐτῆς ἰδίως παρὰ παροίκους προσκαθημένοις εἰς κτήματα μοναστηρίων. Ἐντεῦθεν γίνεται δῆλον, ὅτι κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα τελευτῶντα καὶ τὸν δέκατον τέταρτον, εἰς ὃν ἀναφέρονται αἱ ἀσφαλεῖς περὶ τῆς παρθενοφθορίας ἐκ τῶν χρυσοβούλλων μαρτυρίαι, αὕτη εἶχε παντελῶς ἐκπέσει τῶν ἀρχαίων δικαιωμάτων, περιορισθεῖσα εἰς γαμικὸν τέλος ἀποτινόμενον ὑπὸ τῶν παροίκων.

Δὲν εἶνε δὲ ἀνάξιον λόγου τὸ γεγονός, ὅτι μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον δὲν ἐσημειώθη μαρτυρία τις περὶ ὑπάρξεως τῆς παρθενοφθορίας ἐν χρόνοις προγενεστέροις τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος τελευτῶντος. Ἴσως δ' ἐντεῦθεν ἡδύνατο νὰ συναχθῇ, ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο δὲν ἐπεχωρίαζεν ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει, ἀλλὰ παρεισέφρησεν ἐκ τῆς Δύσεως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν γνώμην ἐκφέρω ὡς ἀπλὴν εἰκασίαν, καθ' ὃ ἐν γένει τὸ σημεῖωμα τοῦτο ἐγράφη, ὅπως δοθῇ ἀφορμὴ εἰς εὐρυτέραν ἐξέτασιν τῶν κατὰ τὸ δικαίωμα τῆς πρώτης νυκτὸς παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις ὑπὸ τε ἱστορικὴν καὶ νομικὴν ἔποψιν.

τῆς ἐκδόσεως τοῦ Βουλγάρεως, ἐν αἷς καὶ ἡ προσθήκη τῆς φράσεως καὶ τὸν ὄνον ἐορτάζομεν, στηρίζονται εἰς τὴν ἐμὴν ἀντιβολὴν τοῦ Ταυρινεῖου κώδικος B-IV-38.

¹ Ἴδε τοῦτον ἐκδοθέντα ὑπ' ἐμοῦ ἐκ τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος CXXV ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας Τόμ. Α' σ. 105 κ. ἐ.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Εἰς τὰ περὶ τῶν τειχῶν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου
κατὰ τοὺς μεσοὺς αἰῶνας

Γράφων τὴν ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος σ. 434 κ. ἐ. πραγματείαν τὴν φέρουσιν ἐπιγραφὴν Ἐξ ἀμυλίου, ὃν ἐπειράθην νὰ ποδείξω ποιηθέντα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τῶν ὑστέρων ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τῷ 1446 κτίσιν τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν τοῦ ἰσθμοῦ, καὶ δὴ μετὰ τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ τοῦ 1449. Ἀλλ' εἰς τοὺς κώδικας, ἐξ ὧν ἐξέδωκα κατ' ἀντιβολὴν τὸν Χρησμὸν ἐκεῖνον, πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ὁ Μαρκιανὸς Cl. VII cod. 22 ὁ ἐν ἔτει 1590 γραφείς ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Γεωργίου Κλόντζα¹. Περιλαμβάνεται δ' ἐν τῷ κώδικι τούτῳ ὁ Χρησμός μετὰ ἄλλων χρησμολογικῶν ἐν φ. 205^b-206^a. Καὶ εἶνε μὲν τὸ ἀντίγραφον κακόν, ἀλλὰ χάριν συμπληρώσεως τῆς ἐμῆς ἀντιβολῆς παραθέτω ἐνταῦθα τὰς ἐξ αὐτοῦ διαφόρους γραφὰς ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐν σ. 475 τοῦ Β' Τόμου τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος ἔκδοσιν.

Εἶνε δ' αἱ διαφοραὶ αὗται τοῦ κώδικος τοῦ Κλόντζα (K) πρὸς τὴν ἔκδοσιν (E) αἱ ἑξῆς·

σ. 475-476 στ. 2. *τείχεος* E: *τείχους* K ὁ. *τεθνήξε-*
ται E: *τεθνηξεται* K *πλείστον οἰωνοῖσι τε* E: *πλείστον οἰω-*
νοῖσι τε K *ἐλώρια* E: *ἐλωρια* K 9. *ὑπερ* E: *ὑπὲρ* K
10. *Ἑλλάδα* E: *ἐλλάδει* K 11. *μέρου* E: *μέρου* κατὰ
διόρθωσιν τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος *μέρος* K *γρυπός* E:
γριπός K 12. *πέρας* E: *πάρος* K 13. *ἐλκεσιπέπων* E:
ἐλκέσι πέπων K 14. *κ' οὐκ ἔτ' ἐσσεῖται* E: *κοὺκ ἐτεσ-*
σεῖται K *Ἑλλήνων* E: *ἐλλήνων* κατὰ διόρθωσιν τοῦ τὸ
πρῶτον γραφέντος *ἐλλήνων* K (καὶ 18) *ἥξει* E: *ἥξει* K

¹ Ἴδε περὶ αὐτοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Γ' σ. 240.

15. *ἐρινὺς* E: *ἐρίννις* K 16. *Ὅταν* E: *ὅταν* E
πίτν E: *πίτην* K *δέξεται* E: *δέξεται* κατὰ διόρθωσιν
τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος *δέξεται* E 17. *ισθμοῦ* E: *ισ-*
θμου K *γένος* E: *γένος* κατὰ διόρθωσιν τοῦ τὸ πρῶτον
γραφέντος *θένος* K 17-18. *οὐρανόθεν* E: *οὐνώθεν* K
18. *μέτα* E: *μετά* K 18-19. *ὑποθήσει* E: *ὑπουθές-*
σει K 19. *τέταρτον* E: *τέτρατον* K.

Εἰς ταῦτα δὲ πρέπει νὰ προστεθῇ, ὅτι τὸ ν ἔχει πολλάκις
τὸ σχῆμα τοῦ υ ἐν τῷ κώδικι (*μαυθείν* — *τριαυνοκράτορος* —
δύσμορου — *κακόμορου* — *ἀχαιμενίδων* — *πλείστου* — *ἐνυῶν* —
ισθμόν — *ἄξου* — *λύθρου* — *ἐνοσίχθους* — *πέδου*).

Εἰς δὲ τὸν Χρησμὸν τοῦτον, ἀνεπίγραφον ὄντα ἐν τῷ κώ-
δικι, ἔπονται τάδε·

Ἑρμηνεία: —¹

Οὐποτε ταυσιπέπλος ἀσπίς Πελοποννησίων² βεβαίως στήσεται·
ἀλλὰ γε τειχέων ὅλοον ἐσσεῖται³ κράτος· οἱ⁴ κέν μιν ἐγείρουσιν, οὗτοι
κατερείψουσι· δύσμορον⁵ γένος Ἑλλήνων⁶ παραδιωχθήσεται· τεθνή-
ξονται δ' ὅτι πλείστοι⁷· ἐλώρια⁸ κείσονται, οἰωνοῖσι⁹ τε πᾶσι βρῶμα
γενήσονται: —

Τοῦ δὲ ἀνεπιγράφου Χρησμοῦ προηγεῖται ἐν φ. 205^a-205^b
τοῦ κώδικος «+ Χρησμός· Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου». Ἐγρᾶφη
δὲ πάντως ὁ ψευδεπίγραφος οὗτος Χρησμός ἐν Πελοποννήσῳ
βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ εἶνε ἀπλῆ παραλλαγή
τοῦ ἐτέρου. Ἐχει δὲ ὥδε·

Ἦξει γὰρ τότε πολυμήχανος ἀνὴρ, λειοπῶγων, ξανθός τε, γρυ-
πός, βραχύς, πολίος, Ἑλλήνων ἀρχηγός· ὃ γε τειχίσει ἰσθμόν· τύχη
δ' οὐκ ἔσται τούτου μέτα. Ἐς αὖθις γὰρ ὠραιότης, ἰσχύς τειχέων

1. ἐρμηνία 2. πελοποννησίων 3. ἐσσεῖται 4. εἰ 5. διόμορον
6. ἐλλήνων 7. πλείστοι 8. Κατὰ διόρθωσιν τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος
ἐλώρια 9. οἰωνοῖσι
1. ἡξει λειοπῶγων 2. πολυός ἰσθμόν 3. μετὰ

ὀλεῖται τοξοφόρων ἀνδρῶν πάρα ἀρηιφίλων. Ἐντεῦθεν μέγα σθένος ἤδη μεγαλορρητόρων Ἑλλήνων ἐν μάχαις οὐκ ἔτ' ἐσσεῖται· ἐκβεβλημένοι δ' ἐκ βάθρων πάτρης ἀλλοτρίαν οἰκήσουσι. Τότε χεῖρ πολεμίων [αὐ]τοὺς ὀχλήσει· τῆς σφῶν ἀπολωλυίας γὰρ καιρανίης, πολεμίων πάρα κυριευθήσονται. Αὐτίκα δὲ γε τοῖσιν ἥξει ὁμήγυρις βοηθὸς πολυειδής τε πολύχειρ καὶ χαλκόπους, τίσιν, δίκην αἰτοῦσα, ἢ καταβάλει μένος τούτων θρασυτήτά τε πολεμίων, πολὺ πλῆθος αὐτῶν περιμπανόλοῦσα. Βυζάντιόν γε μὴν ἐλευθερωθήσεται· ὑπερόριοι πάντες οἴκοι ἀθροισθήσονται καὶ ἐν ἰδίοις ἀνακαλεσθήσονται. Ἄλλ' αἵματός ἐστι 10 χύσις μέγιστος. Τότε ἐλπίς ὑπερασπισμός τε τῶν Πελοποννησίων ἀνδρείων ἐδραστήσεται· ζεύγλη γὰρ ὑποπεπτωκότων τῶν πολεμίων, γαλήνη μέγιστος ἐσται. Μακάριος ἀνὴρ ὁ οἰκήσων τότε τὴν Πελοπόννησον·

Ἄλλὰ πολὺ ἀξιολογώτερα προσθήκη εἰς τὰ περὶ τῶν τειχῶν τοῦ ἰσθμοῦ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας εἶνε τὸ ἐξῆς χωρίον Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου τοῦ ἔπειτα πρώτου μετὰ τὴν ἄλυσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου. Περιλαμβάνεται δὲ τοῦτο ἐν τῷ ἐπιταφίῳ τοῦ Γενναδίου «ἐπὶ τῷ μακαρίτῃ καὶ ἀοιδίμῳ δεσπότη κυρ Θεοδώρῳ Παλαιολόγῳ τῷ πορφυρογεννήτῳ», ὅστις σώζεται, ὅσον μέχρι τοῦδε ἠδυνήθη νὰ εὔρω, μόνον ἐν τῷ κώδικι XXII-I τῆς βιβλιοθήκης τῶν ἐν Νεαπόλει Ἱερωνυμιτῶν (Gerolamini ἢ dell' Oratorio), ἐν φ. 319^a κ. ἐ.. Ὁ δὲ Θεόδωρος, εἰς ὃν ἀναφέρεται ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Γενναδίου, εἶνε ὁ δεύτερος τῶν ὁμωνύμων δεσποτῶν τῆς Πελοποννήσου, ὁ υἱὸς τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐχει δὲ τὸ χωρίον τοῦ ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐκγραφέντος ἐπιταφίου τοῦδε ὡς ἐξῆς·

Ἐν τις ἐμέμψατ' ἂν αὐτοῦ μόνον ἀβασανίστως, τὴν περὶ τὸν

1. ἀρηιφίλων	2. μεγαλορρητόρων	3. ἐτ' ἐσσεῖται	4. ἀπολω-
λῆας
5. τοὺς	κυριευθήσονται	πολυειδὺς	6. αἰτοῦσα
καταβάλει	7. πολυπλῆθει	παμπαν	8. βυζάντιον
οἴκοι	9. ἀθροισθήσονται	ἀλλ' αἵματος	10. ἔλπις
10-11. ἀνδρείου (=ἀνδρείων) ἐδραστήσεται	12. οἰκήσου (=οἰκή-
σον)	13-14. πελοπόννησου (=πελοπόννησον)	

ἰσθμόν ἐκείνην ὀλιγωρίαν, ὑφ' ἧς αὐτός τε κατέσκαπται καὶ τῶν οἰκούντων τὴν νῆσον ἐάλωσάν τε καὶ ἀπέθανον οὐκ ὀλίγοι. Ἄλλ' εἰ μή τις αἰτία ἐξῶ τιθείη τὸν ἄνδρα, οὐδὲ τὰδελφοῦ φείσεται· ὅς ἐτείχιζε μὲν τὸ δεύτερον ὡς φυλάξων· ἔπειτα γὰρ προπολεμήσειν τοῦ τείχους πάντας ὑπὲρ ὧν ἐκείνο ἰδρύετο· οὔτε δ' ἀποσοθῆσαι τοὺς πολεμίους, οὔτε κενούς ἐκπέμψαι μόνος δυνάμενος, μόλις ἴσχυσε φυγῇ τὴν σωτηρίαν εὑρεῖσθαι. Ἐργολάβοις μὲν γὰρ ἐδυνήθη τοῖς τὴν νῆσον ἔχουσι χρῆσασθαι, τῶν μὲν ἐκόντων, τῶν δὲ ἀκόντων βαδιζόντων ἐπὶ τοὺς πόνους· ἃ δ' ἦν ἀνδρῶν ἔργα καὶ νοῦν ἐχόντων οὔτ' ἠδεσαν οὔτ' ἠθελον πράττειν, οὔτ' ἦν ὅπως ἄκοντες πράττοιεν, καὶ τεῖχος ἀνεστα- 10 μένον ἄρχοντας ἀρετῇ καὶ σπουδῇ φυλάκων ἀνέτρεψε προδοσίᾳ καὶ ἄνοια. Οὔτε τοίνυν ὁ γενναιότατος Κωνσταντῖνος ἐπαίνων ἂν στεροῖτο δικαίως, οἱ τῷ καλλίστοις καὶ μεγίστοις ἐγχειρηκότι τῶν ἐπ' αὐτοῦ πάντων πρέπουσιν, οὔτε τὰδελφῶ τὴν αἰτίαν εὐλόγως τις ἂν ἐπενέγκοι τοῦ μὴ βεβαίως στήναι τὴν ἀρχὴν τὸν περίβολον. Τῆς γὰρ αὐ- 15 τῆς πονηρίας τῶν ἐντὸς ἰσθμοῦ πάντων τὸ τε πρότερον τὸ θ' ὕστερον πετῶμα τοῦ τείχους καὶ αἱ μετὰ ταῦτα κατασχοῦσαι τὴν νῆσον ἄπασαν συμφοραί. Καὶ καθ' ἑπὶ οὗτος ἀνίστη μὲν τὸ τεῖχος ἐφιστάμενος πανταχοῦ τοῖς ἔργοις καὶ διατάττων ἕκαστα, οὐκ ἴσχυσε δὲ μετὰ ταῦτα σῶσαι παρῶν, οὕτως ἐκείνος συνειργάζετο μὲν ποτε καὶ συνε- 20 πόνει τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ τὰ περὶ τὸν τειχισμόν, παρεῖναι δὲ τῶν πολεμίων ἐπιβουλευόντων καὶ σώζειν πάνυ θέλων οὐκ ἴσχυεν. Οὕτως οὔτε βοηθεῖν οὔτε βοηθοῦντες ἀμύνειν καὶ σώζειν οἶδασι Πελοποννήσιοι, καὶ οὔτ' ἀπαντᾶν ἐκόντες οὔτ' ἀπαντῶντες ὑφίστασθαι τολμῶσι καὶ καρτερεῖν, ἀλλ' αἰροῦνται μᾶλλον φεύγοντες καὶ κρυπτόμενοι κιν- 25 δυνεύειν ἢ μετ' ἀρετῆς διακινδυνεύοντες σώζεσθαι, καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἀντὶ δόξης δύσκειαν φέρουσι πανταχοῦ. Οἱ τῷ μὲν πλήθει τῶν σωμάτων θαρροῦντες ἐπιχειροῦσι μετὰ δόξης σώζειν αὐτὰ, αὐτῶν δ' ὑπὸ δειλίας ἀπολλυμένων τῆς ἐν ταῖς ψυχαῖς καὶ ταῖς γνώμαις φάυ- λως ἐστρατηγηκέναι καὶ διωκηκέναι δοκοῦσι τοῖς οὐκ εἰδόσι τῶν ἀρ- 30 χομένων τὰς νόσους. Μόνῃς ἄρα τῆς χώρας κληρονόμους εἰπεῖν ἐστι

4. τοδεύτερον	12. στερεῖτο	13. ὅς	14. τίς	14-15 ἐπενέγκ
15. τῆς ἀρχῆς	17 (καὶ 19). μεταταῦτα	18. καθάπερ	29. ὑποδειλίας	

τῶν ποτὲ Πελοποννησίων τοὺς νῦν καὶ ψιλὸν τὸ τοῦ γένους ἔχοντας ὄνομα, ἀρετῆς δὲ τῆς ἐκείνων οὐδ' ὅσον εἰκὸς ἐστὶ καὶ εἰς νόσους καθήκειν μετεληφότες.

Ὅσα λέγει ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Γεννάδιος συμφωνοῦσι πρὸς τὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ὑπ' ἐμοῦ συλλεγεῖσθαι πηγῶν γνωστά περὶ τοῦ ἰσθμοῦ καὶ ἐν μέρει πλουτίζουσιν αὐτά. Πράγματι ὁ ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου ἐν ἔτει 1413 κτισθεὶς περίβολος, οὗ τῆς μερίμνης καὶ φυλάξεως ἡμέλησεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος, ἔνεκα τῆς ἀπροθυμίας καὶ ἀκηδίας τῶν Πελοποννησίων, δὲν ἤρκεσεν εἰς ἄμυναν τῆς χερσονήσου ἀπὸ τῶν ἐπερχομένων Τούρκων. Διὸ, ἐπιδραμόντος τοῦ Τουραχάνη τῷ 1423, ἐπῆλθον τάποτελέσματα τῆς ὀλιγωρίας ἐκείνης, ὅφ' ἧς αὐτὸς τε (ὁ περίβολος τοῦ Ἑξαμυλίου) κατέσκαπται καὶ τῶν οἰκούντων τὴν νῆσον ἐάλωσάν τε καὶ ἀπέθανον οὐκ ὀλίγοι, καθ' ἃ λέγει ὁ Γεννάδιος, ὅστις δυστυχῶς δὲν προσθέτει καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν φονευθέντων καὶ αἰχμαλωτισθέντων, ὃν οὐδ' ἄλλοθεν γινώσκωμεν¹. Τὰ δὲ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Γενναδίου περὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ὅτι, καίπερ ἐκ νέου τειχίσας τῷ 1443 τὸν ὑπὸ τοῦ Τουραχάνη καταστραφέντα περίβολον, οὔτε ἀποσοβῆσαι τοὺς πολεμίους, οὔτε κενοῦς ἐκπέμψαι μόνος δυνάμενος, μόλις ἴσχυσε φυγῇ τὴν σωτηρίαν εὐρεῖσθαι, ἀναφέρονται εἰς τὴν γνωστὴν ἡμῖν ἦτταν καὶ φυγὴν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Θωμᾶ τῇ ἐσπέρᾳ τῆς 11 πρὸς τὴν 10 Δεκεμβρίου 1446 μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν δεσποτῶν ὑπὸ τῶν συμμάχων Ἀλβανῶν². Ἄξια δὲ προσοχῆς εἶνε καὶ ὅσα λέγει ὁ Γεννάδιος περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἀνακτίσεως τοῦ τείχους· ἐργολάβοις μὲν γὰρ ἐῖναι νήθη τοῖς τὴν νῆσον ἔχουσι χρήσασθαι, τῶν μὲν ἐκόντων, τῶν δὲ ἀκόντων βαδιζόντων ἐπὶ τοὺς πόρους. Πράγματι καὶ ἐκ τοῦ Χαλκοκονδύλη γινώσκωμεν, ὅτι ὡς τάχιστα, ἐν τὸς τριάκοντα ἡμερῶν ὡς λέγει ὁ γράψας τὸν Θρηῖνον Κων-

σταντινουπόλεως³, ἔκτισε τὸν περίβολον ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις, συγκαλέσας αὐτοῦ (εἰς τὸν ἰσθμὸν) καὶ τὸν ἀδελφὸν καὶ ἧς αὐτὸς ἤρχε χώρας ξύμπαντας ἐνταῦθα μεταπεμψάμενος ἐληλάκει τὸ τεῖχος, παραδοὺς ἐνὶ ἐκάστῳ ὅσον ἐν τοσούτῳ χρόνῳ παρέχοιτο ὠκοδομημένον⁴. Καὶ τὰ μὲν διὰ παλαιοῦ γραμμάτων ἐνταῦθα ἀναγραφόμενα χωρία τοῦ Γενναδίου καὶ τοῦ Χαλκοκονδύλη ἐλέγχουσι τοὺς δύο τούτους συγγραφεῖς συμφωνοῦντας περὶ τὸν τρόπον τῆς κτίσεως τοῦ περιβόλου. Ὅσα δ' ἐν τῷ εἰρημένῳ λέγει νέα δι' ἡμᾶς ὁ Γεννάδιος, ὅτι τῶν τὴν νῆσον ἐχόντων, ἦτοι τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀρχόντων, οὓς ἐργολάβους παρέλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος, τινὲς μὲν ἐκόντες, τινὲς δὲ ἄκοντες, συνεπόνθησαν εἰς τὴν ἀνάκτισιν τοῦ τείχους, εἶνε μὲν νέα, ἀλλὰ πάνυ πιθανά. Ἐπανελήφθη δὴ καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου οἰκοδόμησιν, τοῦ ἡμῶν ἀπερ ἡγνοοῦμεν μέχρι τοῦδε, αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ εἶχε συμβῆ κατὰ τὴν κτίσιν τοῦ περιβόλου ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοῦ αυτοκράτορος Μανουὴλ, ὅτε ἡ ἀντίδρασις τῶν ἀρχόντων κατὰ τῆς τειχίσεως προέβη μέχρις ἀποπείρας καταστροφῆς τοῦ τείχους, ἀποτυχούσης διὰ τὴν ἔγκαιρον ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ σύλληψιν τῶν ἀντιδρώντων⁵. Τέλος δὲ ἀξιόλογα εἶνε καὶ ὅσα διδάσκει ἡμᾶς ὁ Γεννάδιος περὶ τῆς ὀλιγωρίας καθ' ὅλου καὶ ἀπροθυμίας τῶν Πελοποννησίων περὶ τὴν στήριξιν τοῦ βαρέος ἔργου τῶν δεσποτῶν, ἀναλαβόντων τὸν ἄλλως δυσέφικτον ἀγῶνα τῆς διασώσεως τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῆς ἐπαπειλουμένης ὑποδουλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἐν τέλει δὲ προσθέτω καὶ τὸ ἐξῆς χωρίον ἐκ τῆς Γεωγραφίας τοῦ Μελετίου περὶ τῆς ἐν ἔτει 1446 καταστροφῆς τοῦ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἀνακτισθέντος τείχους· Ἐποῦτον τὸν

¹ *Ellissen* Analecten der mittel- und neugriechischen Litteratur Τόμ. Γ' σ. 115 στ. 67 κ.έ.

² *Λαονίκου Χαλκοκονδύλη* ἐκδ. Βόννης σ. 319,15 κ.έ. Παρ. Νέου Ἑλληνομνημονος Τόμ. Β' σ. 471 κ.έ.

³ Νέου Ἑλληνομνημονος Τόμ. Β' σ. 454 κ.έ.

¹ Νέου Ἑλληνομνημονος Τόμ. Β' σ. 469 κ.έ.

² *Λύττι* σ. 479 κ.έ.

τοῖχον τοῦ Ἰσθμοῦ, κατεπολέμησεν ὁ β'. Σουλτάν Μουράτης, ἐν ἔτει 1446, τῇ ιδ'. τοῦ Δεκεμβρίου μὲ 60 χιλιάδας ἀνθρώπων, καὶ δι' ἐπιβουλῆς ἀφένθη τὸ Τεῖχος ἡμέρα Σαββάτω, τὸ ὅποιον κρημνίσαντες, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐκυρίευσεν σχεδὸν ὅλην αὐτήν, καὶ τότε ἔκοψαν Χριστιανοὺς οἱ Τούρκοι 22 χιλιάδας, καὶ μεγάλην λεηλάτησιν ἔκαμον· οἱ δὲ Παλαιολόγοι ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Θωμᾶς διὰ τῆς φυγῆς ἐλυτρώθησαν¹. Παραβάλλοντες δὲ τὸ χωρίον τοῦτο πρὸς τὰς λοιπὰς πηγὰς περὶ τῆς ἐν ἔτει 1446 καταστροφῆς², παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ μὲν ἡμερομηνία 14 Δεκεμβρίου, ἅμα δὲ καὶ ἡ μνεία τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Θωμᾶ ὡς φυγόντων εὐρίσκεται παρὰ μόνῳ τῷ Ἰωαννικίῳ Καρτάνῳ³, ἡ δὲ ἡμέρα Σάββατον καὶ ἡ μνεία τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σὺν τῷ Μουράτ στρατευομένων ἐξήκοντα χιλιάδων ἐν τῷ Παρισιακῷ βραχεῖ Χρονικῷ⁴. Ἀλλ' οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εὐρίσκομεν τὸν ἀριθμὸν εἴκοσι καὶ δύο χιλιάδων θυμάτων τῶν Τούρκων. Κατὰ ταῦτα ὁ Μελέτιος παρέλαβε τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ ἐξ ἄλλης ὁλως ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς πηγῆς, ἐξ ἧς μέρος τῶν μαρτυριῶν αὐτῶν ἠρύσθησαν ὁ Καρτάνος καὶ ὁ γράψας τὸ Παρισιακὸν χρονικόν, ἀλλ' ἥτις περιεῖχε καὶ ἄλλα, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὲρ τῶν Τούρκων σφαγέντων. Ἀξίον δὲ σημειώσεως εἶνε, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ ἀπολεσθείσῃ πηγῇ, ἧς ἀπήχησις γίνεται ὁ Μελέτιος, ἐμνημονεύετο, ὅτι τὸ τεῖχος ἀφένθη δι' ἐπιβουλῆς, τοῦθ' ὅπερ ἀντι-

θ

στοιχεῖ πρὸς τὸ ἀφη ὁ τεῖχος παρὰ τῶν ἐπιβούλων τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος. Τούτου τὴν πρώτην λέξιν κακῶς ἀπὸ τοῦ Bullialdus εἰσηγησαμένου ἀνεγίνωσκον ἀφένθη οἱ ἐκδότης ἀντὶ τοῦ ἀφένθη (=ἀφένθη), ὅπερ ὡς ὀρθῶς ὑπ' ἐμοῦ διαγνωσθὲν⁵ ἀποδεικνύει καὶ ἡ παρὰ τῷ Μελετίῳ γραφὴ ἀφένθη.

¹ Ἐκδ. 6'. Ἐν Βενετῇ 1807 Τόμ. Β' σ. 365.

² Νέου Ἑλληνομνημονος Τόμ. Β' σ. 479 κ.έ.

³ Αὐτόθι σ. 182.

⁴ Αὐτόθι σ. 480.

⁵ Αὐτόθι σ. 484.

ΒΙΟΣ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

ΓΝΟ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΟΡΔΙΟΥ

Ὁ κατωτέρω παρατιθέμενος Βίος Εὐγενίου Ἰωαννουλίου τοῦ Αἰτωλοῦ ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου δὲν ἐκδίδεται ἐνταῦθα τὸ πρῶτον. Μέρη μὲν τιν' αὐτοῦ ἐξέδωκε πρῶτος τῷ 1868 ὁ τότε σχολάρχης Λευκάδος Ἰωάννης Σταματέλος¹, εἶτα δὲ συμπεριέλαβε τὸν Βίον ὅλον ὁ κ. Κ. Σάθας εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν βιβλιοθήκην². Ἐπαναλαμβάνεται δὲ ἡ ἔκδοσις τοῦ Βίου τούτου ἐνταῦθα τοῦτο μὲν χάριν ἐπανορθώσεώς τινων τῶν περὶ τὴν ἀντιγραφὴν πταισμάτων τοῦ κ. Σάθα, τοῦτο δ' ἐνεκα τῆς σπουδαιότητος τῶν εἰδήσεων τῶν περιλαμβανομένων ἐν τῷ Βίῳ τούτῳ οὐ μόνον περὶ τοῦ Εὐγενίου Αἰτωλοῦ, ἀνδρὸς τῶν μεγάλως συντελεσάντων εἰς αὕξησιν τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους ἐν ταῖς πονηραῖς ἡμέραις τῆς δουλείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν κατ' ὅλου ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων καὶ τῶν κατὰ τὴν Αἰτωλίαν ἐν τῷ χρόνῳ κατ' ὃν ἔζη ὁ Αἰτωλός. Παρέχεται μοι δ' οὕτω καὶ ἡ ἀφορμὴ νὰ συγκεφαλαιώσω καὶ τινα τῶν ἄλλοθεν γνωστών περὶ τοῦ βιογραφουμένου, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ βιογραφουontos.

Ἐκδίδω δ' ἐνταῦθα τὸν Βίον κατὰ τὸν αὐτὸν κώδικα ὃν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ κ. Σάθας. Ἀνῆκε δὲ οὗτος τότε εἰς τὸν Σταματέλον³, οὗ θανόντος οὗτός τε ὁ κώδιξ καὶ οἱ ἄλλοι εἰς αὐτὸν ἀνήκοντες⁴ περιῆλθον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς, ἐν ᾗ ὁ τὸν Βίον τοῦ Εὐγενίου περιέχων φέρει σήμερον τὸν ἀριθμὸν 74⁵.

¹ Ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν Τόμ. ΙΖ' (1869) σ. 1937 κ.έ., 1945 κ.έ.

² Τόμ. Γ' (1872) σ. 423 κ.έ.

³ Κ. Σάθα ἐνθ' ἀν. σ. πς'.

⁴ Ἰδε τινὰς αὐτῶν περιγραφομένους ἐν Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν Τόμ. ΙΓ' (1868) σ. 1462 κ.έ.

⁵ Ἰδε τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ κατωτέρω ἐν σ. 109 κ.έ.

Ἐγγραφή δὲ ὁ κώδιξ τῷ 1758 ἐν τῇ Γούβῃ τῶν Βρυνιανῶν ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου Σωτηρίου, καταγομένου ἐκ Ξηρομέρου.

Ἀλλὰ πλὴν τοῦ κώδικος τούτου καὶ ἄλλον ἢ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς κέκτηται κώδικα τοῦ αὐτοῦ Βίου, φέροντα μὲν τὸν ἀριθμὸν 117, ἀντιγραφέντα δὲ κατὰ τινὰ ἐν σ. 85 τοῦ κώδικος σημείωσιν τῷ 1802 ἐξ ἀπογράφου τῆς ἐλληνικῆς σχολῆς Νάξου, ἀφιερωθέντος εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ συγχωριανοῦ Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ Χρυσάνθου τοῦ Ἀποκουρίτου, ἀδελφίου τοῦ ἀοιδίου καὶ Ἰσαποστόλου Ἱερομάρτυρος Κοσμᾶ¹. Ἀντιγραφεὺς δὲ τοῦ κώδικος τούτου ὑπῆρξεν ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Παροναξίας Νεόφυτος ὁ Βυζάντιος ὁ Λαχοβάρης, οὗ καὶ τὴν ὑπογραφήν καὶ τὴν σφραγίδα εὐρίσκομεν ἐν σ. 1 τοῦ κώδικος τούτου. Εἶνε δὲ οὗτος αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Παροναξίας Νεόφυτος, οὗ τὸ αὐτόγραφον καὶ τὴν σφραγίδα ἐδημοσίευσεν πρότερον ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι², περὶ οὗ ἰδε τὰ προστιθέμενα ὑπὸ τοῦ κ. Β. Μυστακίδου, σημειούντος πρὸς τοὺς ἄλλοις, ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦτο «ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μακαρίτου Χαλκηδόνης Γερασίμου ἐδωρήσατο εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς ὁ κ. Γεδεών»³.

Τέλος δὲ τρίτος κώδιξ τοῦ αὐτοῦ Βίου, γεγραμμένος τὸν δέκατον ὀγδοὺν αἰῶνα, περισώζεται ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος μονῇ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὑπ' ἀρ. 1557⁴. Βραχὺ δὲ μέρος περιλαμβάνεται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 184 κώδικι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου τάφου⁵.

Ἦτο δὲ γνωστὸς ὁ Βίος οὗτος ἤδη εἰς τὸν Δημήτριον Προ-

κπίου τὸν γράψαντα τὴν Ἐπιτετμημένην ἐπαρίθμησιν τῶν λογίων Γραικῶν τὴν ἐπισταλείσαν πρὸς τὸν Ἰωάννην Ἀλδέρτον Φαβρίκιον¹.

Ἀναστάσιος ὁ Γόρδιος μετὰ πολλῆς μὲν λεπτομερείας ἐκθέτει τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ βιογραφουμένου Εὐγενίου· ἀλλ' εἶνε ἄπορον, ὅτι ὀλιγωτέρα εἶνε ἢ ἐπιστάσια, μετ' ἧς ἀναγράφει διὰ βραχείων τὰς συγγραφὰς αὐτοῦ². Εἶνε δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Γορδίου μνημονευόμενα συγγράμματα αὐτοῦ α') ἢ πρὸς τοὺς Ἀγιορείτας ἐπισταλείσα ἐν δυσὶ βιβλίοις ἐπιλύσις ἀποριῶν περὶ τῆς ἀγίας προσκομιδῆς· β') ἀκολουθία Διονυσίου τοῦ νέου τοῦ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ ἀσκήσαντος· γ') ἀκολουθία Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως· δ') ἐπιστολαί. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἀγιορειτικῶν κωδίκων γινώσκουμεν ἐν χειρογράφῳ καὶ δύο ἄλλας συγγραφὰς τοῦ Εὐγενίου, πρῶτον μὲν «Ἐξήγησιν εἰς τοὺς δύο κανόνας τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου», σωζομένην ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 203 κώδικι τῆς μονῆς Ἰδῆρων³, δεύτερον δὲ Ὀμιλίαν περὶ προσευχῆς, περιλαμβανομένην ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 230 κώδικι τῆς μονῆς Διονυσίου⁴.

Ἰδίως δὲ μέγα εἶνε, καθ' ἃ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος, τὸ πλῆθος τῶν ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ γραφειῶν ἐπιστολῶν. Τούτων ἐκδοδομέναι εἶνε, ὅσον γινώσκω α') τέσσαρες, ὧν μεγάλα ἀποσπάσματα ἐξέδωκεν ὁ Σάθας⁵. β') δέκα ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ Β. Γεωργιάδου, τοῦ κατόπιν Βασιλείου Ἀγχιάλου⁶. γ') τρεῖς ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ Θεμιστοκλέους Νικολαΐδου Φιλαδελφέως ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 122 κώδικος τῆς Ἱερατικῆς σχολῆς Χάλκης, περὶ οὗ δὲν λέγεται ἂν περιέχη καὶ ἄλλας⁷.

Πολλὰς δὲ ἄλλας περιέχουσιν ἀνεκδότους διάφοροι κώδικες

¹ Τὸ σημείωμα τοῦτο, ἄξιον λόγου διὰ τὰς εἰδήσεις ἃς παρέχει περὶ Χρυσάνθου τοῦ Ἀποκουρίτου, θέλει συμπεριληφθῇ εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ κώδικος τούτου ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

² Τόμ. Β' σ. 501.

³ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια Ἔτ. ΚΖ' (1907) σ. 93 κ. ἐ., 111.

⁴ Σπυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἐλληνικῶν κωδίκων Τόμ. Β' σ. 396.

⁵ Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Α' σ. 155.

¹ Fabricius Bibliotheca Graeca. Ἐν Ἀρβούργῳ. 1808. ἔκδ. Harles Τόμ. ΙΑ' σ. 532 ἀρ. XXXVII. Πρβλ. Σάθας Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Γ' σ. 488.

² Ἴδε κατωτέρω σ. 74 κ. ἐ.

³ Σπυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 58.

⁴ Αὐτόθι Τόμ. Α' σ. 377.

⁵ Νεοελληνικὴ Φιλολογία σ. 328 κ. ἐ.

⁶ Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια Περ. Β' Τόμ. Α' σ. 549 κ. ἐ. Τόμ. Β' σ. 69 κ. ἐ.

⁷ Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐν Ἀθῆναις. 1902. Τόμ. Β' σ. 191 κ. ἐ.

ἀγιορειτικοί, ὅσον ὁ τῆς μονῆς Ἑσφιγμένου ὑπ' ἀρ. 315¹, τέσσαρας ὁ ὑπ' ἀρ. 250 τῆς μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος², ὀγδοήκοντα καὶ πέντε, ὧν πολλαὶ αἱ αὐταί, ὁ ὑπ' ἀρ. 693 τῆς αὐτῆς μονῆς³ καὶ τεσσαράκοντα ἐπτὰ ὁ ὑπ' ἀρ. 619 τῆς μονῆς Ἰβήρων⁴. Ἑτεραί δὲ τρεῖς περιέχονται ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1553 κώδικι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθήκης τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου⁵. Ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀρ. 781 κώδικι τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος ὑπάρχει συλλογὴ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Εὐγενίου συνταχθεῖσα ὑπὸ Νικολάου ἱερέως⁶.

Καὶ αἱ μὲν πλείσται τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Εὐγενίου εἶνε γεγραμμέναι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ· ἀλλ' εἶνε ὀρθὸν τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Γορδίου ἐν τῷ Βίῳ τοῦ Εὐγενίου, ὅτι αὐτός τις αὐτοῦ ἔγραψε καὶ χυδαῖστί ἢ μισοβαρβαριστί. Πράγματι δὲ τῶν ἐν τῷ κώδικι 619 τῆς μονῆς Ἰβήρων τεσσαράκοντα ἐπτὰ, ὧν τὰς ἐπιγραφὰς ἀνέγραψα ὀνομαστικῶς ἐν τῷ ἐμῷ Καταλόγῳ, αἱ ἀποσταλεῖσαι εἰς τὸν ἱερομόναχον Ἰωνᾶν, εἰς ἀνώνυμον, «τοῖς τιμιωτάτοις Χριστιανοῖς καὶ μαστόροις δοκιμωτάτοις τῆς Θεοφιλεστάτης πόλεως Σοφίας», εἰς Ἰωακείμ Βερροίας, εἰς ἱερομόναχον Σεραφεῖμ, «τῷ πανιερωτάτῳ δεσπότῃ» καὶ ἡ σταλεῖσα «κὺρ Δήμῳ καὶ κὺρ Πολυζῳῃ καὶ κὺρ Θεοδωρῇ» εἶνε γεγραμμέναι ἐν τῇ καθωμιλημένῃ.

Ἀλλὰ καὶ ἐπιστολὰς ἄλλων γεγραμμένας πρὸς τὸν Εὐγένιον ἔχομεν σωζομένας, Παναγιώτου τοῦ Νικουσίου⁷, Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου⁸, τῶν μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου Δαμασκηνοῦ καὶ Χριστοφόρου, Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, Ἰωάννου τοῦ

χαρτοφύλακος, Ἰωάσαφ τοῦ Σιναΐτου, Νεκταρίου τοῦ Σιναΐτου¹, Νικηφόρου τοῦ Πριγγελέως² καὶ ἄλλων.

Καὶ αὗται μὲν πᾶσαι αἱ ἐπιστολαὶ περισώζονται ἐν ἀντιγράφοις· δύο δ' εὗρηνται αὐτόγραφοι ἐν πολυτίμῳ κώδικι αὐτογράφων ἐπιστολῶν τοῦ δεκάτου ἑβδόμου καὶ δεκάτου ὀγδοοῦ αἰῶνος, ἀποκειμένη παρὰ τῷ φίλῳ βουλευτῇ κ. Ἰωάννῃ Δ. Ῥάλλῃ, περὶ ἧς θέλω γράψαι διὰ μακροτέρων ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει τοῦ Νέου Ἑλληνομνημονος. Τούτων ἡ μία εἶνε γεγραμμένη «ἀπὸ τοῦ καρπενήσι· ἀχμη ἰουνίου ιζ'» πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην Ἰωάννην τὸν Καρυοφύλλην. Ἀρχεται δὲ ἀπὸ τῶν λέξεων Ὑπὸ πολλῆς βίας καὶ ἀνάγκης (ὡς εἶπεῖν) δὲν ἔγραψα προχθὲς πρὸς τὴν εὐγενικὴν καὶ λογίαν σου ψυχὴν. Εἶνε δὲ ἀνυπόγραφος, φέρουσα ἀνθ' ὑπογραφῆς τὰς λέξεις Οἶδας τὸν γράψαντα ἀδελφόν. Ἡ δ' ἑτέρα, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν αὐτὸν, «ἐκ τῆς ἀνηλίου γούδας τῶν βρανιανῶν, τῆς ἐν ἀγράφοις, ἀχξὸ» φέρει τὴν ὑπογραφὴν Ὁ ἐξ Αἰτωλίας Εὐγένιος ὑμέτερος εὐχέτης καὶ ἀδελφός, ἀρχεται δὲ ἀπὸ τῶν λέξεων Ἡ παρουσία τῶν τιμίων γραμμάτων τῆς σῆς λογιότητος εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡμέρας ἐορτασίμου ἐπιδημία. Ὑπάρχει δ' ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι καὶ ἰδιόχειρος ἐπιστολὴ τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη πρὸς τὸν Εὐγένιον, γεγραμμένη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ καὶ μόνην χρονολογίαν φέρουσα θαρρηλιῶνος θ' φθίνοντος, ἀρχομένη δ' ἀπὸ τῶν λέξεων Τί ἂν ἕτερον εὐφυῶς ἀράσαιτό τις. Ἐπεται δὲ σχέδιον ἄλλης ἀχρονίστου ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν, ἧς ἡ ἀρχὴ Τὴν φίλῃν ἐπιστολὴν τῆς σῆς λογιότητος ἐγχειρισθεῖς.

Ἀξία δὲ λόγου θὰ ᾗτο ἡ ἐν ἐνὶ σώματι ἑκδοσίς ἀπασῶν τῶν ἐκδεδομένων καὶ τῶν πολλῶν πλειόνων ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ Εὐγενίου. Αὗται οὐ μόνον τὰ τῆς καθ' ὅλου παιδείας ἐν τῷ γένει κατὰ τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα ἠθέλον διαφωτίσει ἕνεκα

¹ Σπυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Α' σ. 449.

² Αὐτόθι Τόμ. Β' σ. 344.

³ Αὐτόθι Τόμ. Β' σ. 446.

⁴ Αὐτόθι Τόμ. Β' σ. 486.

⁵ Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Γ' σ. 517. Πρβλ. σ. 4α'.

⁶ Σπυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 432, 12.

⁷ Αὐτόθι Τόμ. Β' σ. 486 ἀρ. 619, 7.

⁸ Γ. Αἰνιάνος (Ἰωνιὰ ἢ συλλογὴ φιλολογικῶν ὑπομνημάτων ἐκδομένη ὑπὸ Κ. Ῥάλλῃ. Ἐν Ἀθήναις, 1846 σ. 87 κ.έ.) — Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Γ' σ. 536. — Σπυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 446 ἀρ. 699, 4.

¹ Σπυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 446 ἀρ. 699, 4.

² Σπυρ. II. Λάμπρου Ἀθηναῖοι βιβλιογράφοι καὶ κτήτορες κωδίκων κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐτ. Γ' (1902) σ. 201 (ἰδίου τεύχους σ. 45).

τῶν εὐρυτάτων σχέσεων τοῦ Αἰτωλοῦ λογίου, ἀλλὰ καὶ καθολικώτερον συντελέσει εἰς γνῶσιν τῶν κατὰ τὴν Αἰτωλίαν, εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλην τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν χρηματίσασαν ἐν τῷ τότε χρόνῳ κοιτίδα μὲν πολλῶν λογίων, κέντρον δὲ προσηλυτιστικῆς διαδόσεως τῆς ιδέας τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ταὐτὸ δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν τε ἄλλων λογίων τῶν συνδεδεμένων διὰ φιλίας πρὸς Εὐγένιον τὸν Αἰτωλὸν καὶ μάλιστα τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου, τοῦ συγγραφέως τοῦ Βίου, περὶ ὧν καὶ ὡς περὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ἔργων θέλω ἄλλοτε γράφει. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος περιορίζομαι παραπέμπων εἰς τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα ὑπὸ Γ. Λινιᾶνος ¹, Κ. Σάθα ², Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου ³ Ἀθην. Παπαδοπούλου Κεραμέως ⁴ καὶ Θέμ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως ⁵ καὶ εἰς τὸν ἐμὸν Κατάλογον τῶν ἐλληνικῶν κωδίκων τοῦ Ἀγίου Ὁρους ⁶. Ἐκδίδω δ' ἐνταῦθα μετὰ τὸν Βίον τοῦ Εὐγενίου τὰς κολοβάς περισωθείσας Ὀνείρων κρίσεις τοῦ Γορδίου, αἵτινες ἔχουσι πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὰ Ὀνειροκριτικὰ τὰ φερόμενα ὑπὸ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀστραμφύχου καὶ Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου.

Ἐν τέλει δ' ἐκδίδων τὸν Βίον ἀμέσως κατωτέρω παρατηρῶ, ὅτι ἐθεώρησα περιττὸν νὰ ὑποσημειώσω τὴν μεθ' ὑπογεγραμμένης ἐν τῷ κώδικι γραφὴν τῶν ἀπαρεμφάτων τῆς πρώτης συζυγίας, τοῦ ἁεὶ καὶ τινων ἄλλων τοιούτων καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἐπεχείρησα, ὡς εἰκὸς, διόρθωσιν ἀσυνταξιῶν τινων τοῦ κειμένου, ἐν αἷς ἰδίως ὀνομαστικαὶ ἀπόλυτοι, προερχόμεναι πάντως ἐξ ἀνεπιστάσις αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, μὴ δυνάμεναι δὲ νὰ ὑποληφθῶσιν ἀμαρτάδες τοῦ βιβλιογράφου.

¹ Ἐν Ἰωνιᾷ σ. 87 κ. ἐ.

² Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 437 κ. ἐ.

³ Πρὸςθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν Κ. Σάθα. Ἐν Λειψίᾳ. 1871 σ. 73.

⁴ Ἀναστάσιος Γορδίου ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Σμύρνης Ὀμήρου Τόμ. Β' (1877) σ. 76 κ. ἐ.—Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Δ' σ. 108 κ. ἐ.

⁵ Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Τόμ. Β' σ. 189 κ. ἐ.

⁶ Τόμ. Β' σ. 500 ἐν λ. Γορδίου Ἀναστασίου.

ΒΙΟΣ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου σοφωτάτου τε καὶ λογιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρίου Εὐγενίου Ἰωαννουλίου τοῦ ἐξ Αἰτωλίας, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ Κορυδαλλέως τινὰ καὶ τῶν αὐτοῦ ὀπαδῶν ¹ κατ' ἐπιτομὴν. Συγγραφεὶς παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Ἀναστασίου Γορδίου τοῦ ἐξ Ἀγρᾶφων, ἐσχάτου τῶν αὐτοῦ χρηματίσαντος μαθητῶν.

Πολλοὶ πολλοὺς ἔχοντες τοὺς τοῦ γράφειν σκοποὺς, ὀξύτητί τε νοὸς καὶ δυνάμει λόγου κεκοσμημένοι τυγχάνοντες, ἐπὶ πολλὰς ὥρμησαν ὑποθέσεις, καὶ ταύτας ἐπ' ὄψεσι ταῖς ἑαυτῶν τιθέμενοι, συγγραφὰς ὅλας περὶ αὐτῶν ἐνεστήσαντο, καὶ τέλος αὐταῖς τὸ προσῆκον ἐπέθεντο. Ἡμῖν δὲ τοῖς καὶ κατ' ἄμφω τούτων ἐπίσης ἐλαττουμένοις τὸ σιγᾶν μᾶλλον ἢ τὸ λέγειν καὶ γράφειν οἰκειότερον ἂν τις εἴποι καὶ ἀσφαλέςτερον. Ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ ἀπὸ τούτου τυχὸν γενησόμενον ὄφελος ἀνδράσιν ἀρετῆς ἐπαινέταις καὶ τοῖς περὶ αὐτῆς διηγήμασι τὴν ἀκοὴν ὑπέχειν αἰεὶ γλιχομένοις μὴ εἰς φῶς ἐλθὼν καὶ καταφανὲς ὅπως οὖν γεγονὸς ζημίας οὐ τῆς τυχούσης πρό||ξενον γένηται, φέρε περὶ ἀνδρός ² ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς γενομένου χρόνοις καὶ ἀρετῇ πάσῃ καὶ λόγῳ τὸν βίον ὅλον συγκαταλύσαντος ἐκ πολλῶν ὀλίγα τινὰ συλλεξάμενοι διεξέλθωμεν. Οὕτω γὰρ καὶ τούτοις συνεισενεγκεῖν τι καὶ ἡμῖν αὐτοῖς χρέους τοῦ πρὸς ἐκείνον ὀφειλομένου μοίρας τινὸς ἀπότισιν εἰ καὶ ἄγαν μικρὰν ἀφοσιώσασθαι δυνησόμεθα.

Εὐγενίῳ τῷ δι' εὐφήμου μνήμης ἀπανταχοῦ σχεδὸν ἐν τε τοῖς κατ' αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς γενομένῳ χρόνοις πατρίς ἦν ἡ κατὰ μέσσην τὴν πάλαι περίφημον Ἑλλάδα κειμένη Αἰτωλία, ἡ ἀπὸ Αἰτωλοῦ τοῦ Ἐνδυμίωνος κατὰ τὸν γεωγράφον οὕτως ὀνομασθεῖσα, πόλεων εὐδαιμονία καὶ πλήθει ἀνδρῶν ἀριθμοῦ κρείττονι κατὰ τοὺς πάλαι χρόνους τῶν Ἑλλήνων κεκοσμημένη, τὸ δὲ γε νῦν ἔχον τῶν ἄλλων πλὴν τῆς Ναυπάκτου, ἥτις καὶ προκαθεζομένη πασῶν καὶ ὅρος τῆς ἐπαρχίας πάσης ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις (καὶ νῦν εἰσέτι) διατετέλεκεν, οὐδὲ μίᾳς ἀπολειπομένης· πᾶσαι γὰρ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν συνεχῶν πολέμων ἀνάστατοι καὶ κατηδαφισμένοι γεγονόνασι, μά-

¹ Ἐν τῷ κώδικι ὀπαδῶν

λιστα δὲ αἱ ὑπὸ Δημητρίου πολιτοκρηθεῖσαι τοῦ ἐπικληθέντος Αἰτω-
λικοῦ. Κῶμαι δέ τινες μόναι εἰσὶν ἀπολελειμμένοι, λίαν συνεσταλμέ-
ναι, δύο μὲν αὐταὶ κατὰ μεσόγαιαν || Ζαπάντη καὶ Βραχῶρη βαρβα-
ρικῶς οὕτω καλούμεναι, δύο δὲ κατὰ θάλατταν, ἡ μὲν Ἀνατωλικὸν
(ὡς τῇ ἄνω Αἰτωλίᾳ, εἰ οὕτως ἐτυμολογηθεῖη, συναπτόμενον) καλου-
μένη, πρότερον μὲν παραθαλάσσιος οὖσα, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐκ τῶν φαι-
νομένων αὐτῆς ἰχνῶν, ἧτις ἐγγωρίως Ἰῶνα χώρα καλεῖται, τανῦν δὲ
ἐπὶ λυπρᾶς¹ τινος καὶ βραχείας νήσου κειμένη· ἡ δὲ Μεσολόγκιον
οὕτω καλεῖται, καὶ τὴν θῆσιν ἔχει παρὰ τὴν θάλατταν· μέσον δὲ τῶν
τεττάρων τούτων κωμῶν καὶ φρούριον τι ἐπὶ περιωπῆς τινος κεῖται
τὴν τοῦ Ἀγγέλου κλῆσιν ἐπιφερόμενον καὶ Ἀγγελόκαστρον οὕτω κα-
λούμενον, Ἀγγέλου, οἶμαι, κτίσμα τοῦ Κομνηνοῦ· καὶ τούτου τὸ
πλεῖστον μέρος ἐρείπιον καὶ παντάπασιν ἡρημωμένον, ἐκ θατέρου δὲ
μόνον μερούς τῶν ὑποκάτωθεν² ὀλίγων οἰκῶν περιγραφῇ κυκλούμενον
καὶ ἀγροῦ σχῆμα διασῶζον.

Τὰ δὲ λοιπὰ ταύτης μέρη ἀγροὶ τινές εἰσιν ἀπὸ τοῦ Ἀχελώου τοῦ
μεγίστου τῶν ἐν Ἑλλάδι ποταμῶν διὰ τοῦ Εὐδήνου μέχρι καὶ τῶν
τῆς Ναυπάκτου ὁρίων διήκοντες· οὗτοι δ' αὖ εἰς μικράς τινας ἄλλας
διαιρούμενοι μοίρας καὶ τὴν τῶν πάλαι Κουρήτων³ καλουμένην περι-
έχουσι χώραν, οὓς καὶ Ἀποκουρήτας τὸ νῦν ἔχον ἰδιωτικῇ γλώττῃ
|| καλοῦσι καὶ Ἀπόκουρον τὴν τῶν ἀγρῶν τούτων πᾶσαν περιοχὴν. Ἐν
τούτοις τοίνυν καὶ Μέγα δένδρον ἐστὶ τις καλούμενος, ὅστις τανῦν μὲν
μάλα συνεσταλμένος φαίνεται, καὶ ἀνδράσιν εὐαρίθμοις οἰκεῖται, πε-
νία προσταλαιπωροῦσιν ἐσχάτη, πρὸ πολλῶν δὲ χρόνων, ὡς ἀκοῇ
παραδέδοται, καὶ ὁ περὶ αὐτοῦ νῦν ὁ λόγος πολλάκις ἡμῖν διηγείτο, κώ-
μη τις ἦν τῶν πέριξ ἀγρῶν ὑπερέχουσα πάντων.

Τοῦ Μεγάλου τούτου δένδρου καρπὸς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἕτερον ὡς
ἀληθῶς μέγα δένδρον (παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων ἢ φησιν ὁ με-
λωδὸς πεφυτευμένον, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δέδωκεν ἐν καιρῷ, καὶ τὸ
φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπερρύη) ἐκ μικροῦ τινος, ὡς ἂν τις οὕτως εἴποι,
ἐφύη σπέρματος ἢ ὡς ἐκ παρασπάρδος⁴ ἐβλάστησεν ὁ τφόντι εὐγενῆς

¹ Ἐν τῇ ᾧα μοχθηρᾷ, λυπηρᾷ τοῦ παρακεμπτικοῦ σημείου ἀνταποκρινόμε-
νου πρὸς ἄλλο ὅμοιον ἐπὶ τῆς λέξεως τοῦ κειμένου λυπηρᾷ. ² Ἐν τῷ κώδικι ὑπὲρ
κάτωθεν. ³ Ἐν τῷ κώδικι κουρητῶν. ⁴ Ἐν τῇ ᾧα φυτοῦ ἀπεσπάρ-
δου τοῦ παρακεμπτικοῦ σημείου ἀνταποκρινόμενου πρὸς τὴν ἐν τῷ κειμένῳ λέξιν
παρασπάρδος.

καὶ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ. Πατέρες δὲ αὐτῷ πένητες μὲν καὶ ἀπλοῖκῳ¹
τινὶ καὶ ἀγροικικῷ ζῶντες βίῳ (τῇ γεωργίᾳ γὰρ ἦν προσασχολούμενος
ὁ πατήρ) χριστιανικῷ δ' ἄλλως καὶ τοῖς τὰς τοῦ θεοῦ ἐντολάς σὺν
φόβῳ πολλῷ φυλάσσουνσι πρέποντι· ὁ μὲν πατήρ Νικόλαος τοῦνομα,
τὸ ἐπικλην Ἰωαννουλίου, ἡ δὲ μήτηρ Στάμω. Ἐπεὶ δὲ τὸν βίον ἡ
μήτηρ αὐτοῦ μετήλλαξε, καὶ εἰς δεῦτερον γάμον ὁ τούτου πατήρ
ἐτράπετο, τῇ μητρὶα συνοικεῖν ἠναγκάζετο. Ταύτης || δὲ ἄτε μη-
τρὶας χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν φερομένης, μὴ δυνάμενος τὴν μετ' αὐτῆς
συνοίκησιν ἐνεγκεῖν, εἰς τὴν τοῦ καλουμένου Βλοχοῦ ἱερὰν μονὴν φυ-
γὰς ᾗχετο, τῆς πατρίδος ἀπαναστάς καὶ τὴν τῶν κοσμικῶν ἀποθέ-
σθαι τρίχα γλιχόμενος· ἀλλ' ὁ πατήρ τῆς ἐκεῖσε τούτου φυγῆς ἐν αἰ-
σθήσει γενόμενος, καὶ καταδιώξας αὐτὸν καὶ εὐρών, ἐπανήγαγεν οἰ-
καδς.

(1) δὲ μετὰ τινα χρόνον καιροῦ λαβόμενος ἐπιτηδεύει τὴν αὐτὴν
αὐθις ὁδὸν μετὰ συντονωτέρας τῆς προθυμίας διήνυσεν. Καὶ εἶχεν αὐ-
τὸν ἡ προειρημένη τοῦ Βλοχοῦ ἱερὰ μονή, γράμμασι τε ἰδευόμενον
καὶ τοῖς πατράσι προθύμως διακονούμενον. Ἐν τούτοις τοιγαροῦν
ὄντος, καὶ τοῦ πατρὸς τοῖς ὅλοις ἀπειρηκότος, Ἀρσένιος τις τῶν ἱε-
ρέων καὶ μοναχῶν ἀνὴρ (ὡς αὐτὸς οὗτος ἰδίᾳ φωνῇ πολλάκις ὁμιλῶν
ἡμῖν ἔλεγε) φρονήσει πάσῃ κεκοσμημένος² καὶ γραμμάτων πείραν με-
τρίαν ἔχων, εἰς κάλλος τε γράφειν ἐξησκημένος καὶ μουσικῆς ἔμπειρος,
ἐκ τῶν ὁρῶν³ τῶν καλουμένων Ἀγράφων κατελθὼν, τῇ ῥηθείᾳ μονῇ
παρέβαλε, τοῖς ἐν αὐτῷ πατράσι τὰ φίλα προσομιλήσων (ἦν γὰρ καὶ
αὐτὸς οὗτος ἄνωθεν Αἰτωλός)· ὅστις τὸν παῖδα ἰδὼν οὕτως ἀστείον,
οὕτω χαρίεντα, οὕτω τοῖς πατράσι διακονούμενον, οὕτω τοῦ μοναχικοῦ
σχήμματος ἐφιέμενον, πυνθάνεται παρ' αὐτοῦ μαθεῖν τίς τε καὶ πόθεν καὶ
τίνος εἴη. Ὁ δὲ πάντα αὐτῷ διεσάφησεν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν πατέρα τοῦ
παιδὸς ἐτύγχανεν ἀγνοῶν, μετὰ περιχαρείας ὅτι· πλείστης πρὸς αὐ-
τὸν φησι· αὐτοῦ Βούλει μετ' ἐμοῦ ἔλθειν καὶ πρὸς τὰ τῶν Ἀγράφων ὄρη
συναναβῆναι, τοῖς τε ἱεροῖς γράμμασι παιδευθῆναι καὶ ὧν ἐφίσσει
πάντως ἐπήβολος γενέσθαι;» Μεθ' ὅλης, ὁ παῖς ἀπεκρίνατο, τῆς ἐαυ-
τοῦ ψυχῆς καὶ τῆς προθυμίας. Λαβὼν οὖν αὐτὸν μεθ' ἐαυτοῦ, τὴν
εὐθὺ τῶν Ἀγράφων ὁρῶν ἐβάδιζον, καὶ εἰς τὸ μονύδριον ἐν ᾧ τὴν

¹ Ἐν τῇ ᾧα ἀπλοῖκῳ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ ἀπλοικῳ τοῦ κειμένου. ² Ἐν
τῷ κώδικι κεκοσμημένος. ³ Ἐν τῷ κώδικι ἐνταῦθα ὁρῶν.

στον ὄρος τὸ Σίναϊον ἀπελθεῖν, ὁπαδὸς ¹ ταύτης καὶ οὗτος καὶ συνο-
δίτης γίνεται, πάντα γινόμενος αὐτῇ τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν καὶ τὴν ἄλ-
λην ὑπακοήν.

Τοῦ πλοῦς τοίνυν ἀρξάμενοι καὶ πολλοὺς κατὰ θάλατταν (οἷα πολ-
λὰς συμβαίνει γίνεσθαι) κινδύνους ὑπομείναντες, τῇ Αἰγύπτῃ προσώ-
κειλαν, καὶ εἰς τῇ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκκλησίας τῶν οἰκῶν τῇ τότε
ἐπιειλημένῃ (Κύριλλος οὗτος ἦν ὁ ἀπαξ μὲν ἐκεῖνον, δις δὲ τὸν τῆς
Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχικὸν θρόνον κοσμήσας) συγγίνονται, καὶ
πλείστα τούτῳ συνομιλήσαντες, πολλὴν μὲν αὐτοὶ ἐκ τῶν ἐκείνου λό-
γων ἐκαρπώσαντο τὴν ὠφέλειαν, πολλὴν δὲ καὶ ἐκεῖνος ἐπεδείξατο τού-
ταις τὴν εὐνοίαν, θαυμάσας τούτους τῆς ἀρετῆς· καὶ ἐκεῖνους μὲν ἄλλοις
ταῖς παρ' ἑαυτοῦ δώροις ἐδεξιώσατο, τοῦτον δὲ, περὶ οὗ πᾶς ὁ λόγος
ἡμῖν ἐνέστηκεν, ἀντὶ διακόνου πρεσβύτερον τῇ τοῦ παναγίου καὶ τε-
λεταρχικοῦ πνεύματος χάριτι οἰκείαις χειροτονεῖ ταῖς χερσὶ καὶ γράμ-
ματι τοῦτον ἐφοδιάζει συστατικῶς τοῦτον ἔχοντι τὸν τρόπον·

σ. 11 || «Κύριλλος πάπας καὶ πατριάρχης καὶ κριτὴς τῆς οἰκουμένης. Διὰ
» χειρῶν τῶν ἡμετέρων ἀναβιβασθεὶς ἐξ ἱεροδιακόνου εἰς τὸν τοῦ ἱε-
» ρῶς βαθμὸν Εὐγένιος ὁ ἱερομόναχος οὗτος, λαμβάνει παρ' ἡμῶν
» τοῦτο τὸ γράμμα ὡς ἐφόδιον ἐν ᾧ περ ἂν τύχη τόπιρ, ἵνα γνωρίζη-
» ται καὶ τιμᾶται ὡς ἱερωμένος καὶ τοῦ τοιούτου ἡξιωμένος βαθμοῦ.
» Εἰς τοῦτο οὖν παρέχομεν αὐτῷ τὸ παρὸν γράμμα.

Ἐν Αἰγύπτῳ. αχιϞ

Κύριλλος ἐλὶς θεοῦ πάπας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας·

Δέδωκε δὲ δῶρον αὐτῷ μνήμης ἕνεκα τὴν Θεοφυλάκτου Βουλγα-
ρίας βίβλον, τὴν εἰς τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια συνοπτικὴν περιέχουσαν ἐρ-
μηνείαν, ἣτις καὶ νῦν εἰσέτι μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ βιβλίων σώζεται
παρ' ἡμῖν.

Κάκειθεν ἀπαναστάντες εἰς τὸ Σίναϊον παραγίνονται, καὶ πάντα
μὲν τὰ ἐκεῖσε περιελθόντες καὶ προσκυνήσαντες, τὴν τε ἁγίαν καὶ
ἀκατάφλεκτον βᾶτον καὶ τὸ τῆς ἁγίας καὶ πανσόφου Λίκατερίνης ²
ἱερώτατον λείψανον, ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ ὄρους ἀνῆλθον κορυφὴν, ἐνθα
ὁ τῆς πανάγνου Παρθένου καὶ Θεομήτορός ἐστιν ἁγιώτατος ναὸς, ἐν ᾧ
καὶ τὴν πρώτην ἀπὸ τῆς αὐτοῦ χειροτονίας μυσταγωγίαν τετέλεκε.

¹ Ἐν τῷ κώδικι ὁπαδὸς ² Παραδωρηθῆναι ὑπὸ ἐτέρας χειρὸς εἰς αἰκιατε-
ρίνης

|| Διατρίψαντες δὲ ἐν αὐτῷ τῇ Θεοβλαδίῳ ὄρει χρόνον ὅσος ἦν ἱκανὸς σ. 12
αὐτοῖς εἰς τὴν τῶν ποθουμένων ἐπίτευξιν, τὴν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα
καὶ τὸν ἅγιον καὶ ζωοδόχον τοῦ Χριστοῦ τάφον φέρουσιν διὰ τῆς
μεταξὺ κειμένης ἐρήμου ἐλόμενοι ἐπὶ πνευματικῶν καὶ καίσει γενόμε-
νοι, πρῶτον μὲν αὐτὸν τὸν σωτήριον καὶ ζωοποιὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν
τάφον ἰδόντες καὶ προσκυνήσαντες καὶ τὸν ἐνδομυχοῦντα τῇ ἑαυτῶν
ψυχῇ πόθον παραμυθησάμενοι, χαρᾶς ἁγίου καὶ πνευματικῆς ἀγαλ-
λιάσεως ἐνεπλήσθησαν, εἴτα δὲ καὶ τὰ περὶ αὐτὸν πάντα, καὶ Βη-
θλεὲμ τὴν ἁγίαν καὶ Ἰορδάνην ποταμὸν καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα
τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐγένοντο πρόξενα, ἀκριβῶς ἱστορήσαντες τῇ τῶν
ἱερῶν Εὐαγγελίων περὶ τούτων ἀφηγήσει τοῦ ἱεροῦ μάλιστα Ἀντω-
νίου ἕκαστα ἀνερευνῶντός τε καὶ ἀναθεωροῦντος, ἐπειδὴ πέρας τὸ
προσῆκον εἶχεν αὐτοῖς ὁ σκοπός. τὰ τῆς ἐπανελεύσεως ἦσαν διανοού-
μενοι. Καὶ ἡ μὲν ἱερὰ ξυνωρίς ἐκείνη τηνικαῦτα ἐπανῆλθε, θεοῦ συν-
αιρομένου καὶ συνοδεύοντος. Ὁ δὲ τούτων συνοπαδὸς καὶ συμπροσκυ-
νητὴς ἔμεινεν ἐκεῖ κατὰ χώραν ἐν τῷ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου ναῷ
ἐφημερεύων ἐπὶ ἔτεσιν ὅλοις τρισίν, οὐ δίχα μέντοι τῆς ἐκείνων γνώ-
μης, ἵνα μὴ εἴπω καὶ || προτροπῆς. Εἴτα πάλιν καὶ αὐτὸς τὰ τῶν σ. 13
Ἀγράφων ὄρη κατέλαβε, τοῖς δηλωθεῖσι συμβιοτεύων καὶ συνασκού-
μενος πατράσιν.

Ἐφίσει δὲ μαθημάτων πλειόνων, καὶ μάλιστα ἐπιστημονικῶν λό-
γων, κάτοχος ὢν, εἰς Τρίκκην πόλιν ἀρχαίαν παρεγένετο τῆς Θεσσα-
λίας. Ἐν ταύτῃ γὰρ αὐτῷ ἤκουσται σχολεῖον ὑπὸ τοῦ τῆς κατὰ Λά-
ρισσαν ἐκκλησίας προέδρου συστήναι, καὶ μαθητὰς ἱκανοὺς ἐκ τῶν
πέριξ χωρίων συνδραμεῖν. Εἰς οὖν καὶ αὐτὸς τούτων γενόμενος, φιλο-
πονία μὲν οὐδενὸς ἤλαττοῦτο τῶν ἄλλων, ἐν σπάνει δὲ πολλῇ τῶν
ἀναγκαίων ἐτύγχανεν ὢν, ἄλλως τε καὶ τοῦ τῆς σχολῆς προστάτου
οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον ἀφιγμένου παιδείας, ὥστε καὶ ἱκανῶς ἔχειν τοὺς
μαθητιῶντας τῇ τοῦ λόγου δαφιλείᾳ ἐντρέφειν. Οὐ μετὰ πολὺ πρὸς
τὸ ἑαυτοῦ μονῆριον ἐπανῆλθε, καὶ παντοῖος ἦν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέ-
ραν τοὺς περὶ μαθημάτων καὶ μαθήσεως λογισμοὺς ἐλίσσων τῷ νῷ·
καὶ οὐκ ἦν ἄλλως αὐτῷ γαλήνην ἐκ τῶν τοιούτων γενέσθαι, εἰ μὴ
καὶ τοῦ ποθουμένου γένοιτο μὴ ἀποτυχεῖν, καίτοι καὶ πένις ἐσχάτη
καὶ ἀκτημοσύνη συζῶν.

Συνταξάμενος τοίνυν τοῖς γέροισι καὶ τὰς τούτων εὐχὰς ἐν ἑφο-

α. 14 δίου λόγῳ λαβὼν, ἐπὶ Κεφαλληνίαν¹ τὴν νῆσον || ὥρμησε κατελθεῖν, διδασκάλων καὶ λόγων οἰκητήριον ταύτην εἶναι οἰηθεὶς, ἅτε δὴ ὑπὸ χριστιανικῆς διοικουμένων ἀρχῆς, καὶ σὺ διήμαρτε τῆς ἐφέσεως, ὡς παρακατιῶν ὁ λόγος δηλώσει σαφῶς.

Κατελθὼν τοιγαροῦν εἰς τὸ Δραγαμέστον, χωρίον Ἀκαρνανίας οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης ἀπέχον, καὶ ἐπὶ νηὸς ἀναχθεὶς εἰς Κεφαλληνίαν τὸν πλοῦν ποιουμένης, οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ εἶχε τοῦτον ἡ νῆσος, παρ' οὐδενὸς γινωσκόμενον. Φιλοξενίας μέντοι τῶν αὐτῇ ἐνοικούντων ὑπὲρ τοὺς κατὰ τὰς λοιπὰς νήσους ἀντιπαισχυμένων ἐτύγχανε μὲν τῆς παρ' αὐτῶν δεξιώσεως, αἰσχυρόμενος δὲ ἅτε νέηλος καὶ ὁμιλίας τῆς πρὸς ἐκείνους οὐκ ἐθὰς ὢν, αὐτὸς οὗτος ἡμῖν πολλάκις διησχυρίζετο λέγων, ὡς εἴη τροφῆς οὐδ' ὅπως οὖν μεταλαβὼν ἐν ὅλαις ἡμέραις τρισὶν, ἀπορίᾳ πιεζόμενος τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν ἐσχάτη.

Εἶτα Παῖσιῳ τῷ Μεταξᾷ, ἱερῷ ἀνδρὶ καὶ σοφῷ, ἐκ τῆς αὐτῆς νήσου ὁρμωμένῳ καὶ ὁμιλητῇ τῶν γνησίων χρηματίσαντι Θεοφίλου Κορυθαλλεύς τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ Ἀγγέλου τοῦ Μπενιζέλου, γνῶριμος γεγωνὺς καὶ τὸν αὐτοῦ σκοπὸν ἅπαντα ἀνακαλύψας, τὴν τε ἔφρ-
σιν ἦν περὶ τοὺς λόγους εἶχε καὶ τὴν τῶν ἀναγκαίων ἐν||δειαν διεξελ-
θὼν, οὐ διὰ κενῆς² ἦν ἐλπίζων ἐπὶ τὸν Κύριον, οὐδὲ μάτην ἐφάνη, τὸ τοῦ λόγου, χανὼν. Ἐδέξατο γὰρ αὐτὸν ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος καὶ τῷ ὄντι³ σοφὸς ἀνὴρ μεθ' ὅσης εἶχε τῆς προθυμίας, ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ προσώπου χαρακτῆρων εἰς εὐλάβειαν αὐτοῦ κινηθεὶς, καὶ εἰς τὸν οἶκον ἐν ᾧ ᾤκει παραλαβὼν, οὐ μόνον ἐδίδασκεν αὐτὸν ἀόκνως καὶ συνεχῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς τροφήν καὶ τὰς ἄλλας χρεῖας αὐτῷ παρεῖχε. Λογικῆς δὲ τὸ δίδαγμα πραγματείας ἦν· ἐν γὰρ τοῖς γραμματικοῖς καὶ ποιητικοῖς μαθήμασιν οὐκ ὀλίγον, ὡς ἐφθήμεν εἰπόντες, χρόνον ἐτύγχανε κατατετριφὼς καὶ ἱκανῶν⁴ τῶν τοιούτων ἔμπειρος ἦν παιδευμάτων. Ταύτην τοίνυν οὕτως ἔχόντων, ἔτος ὅλον ἡνύετο αὐτῷ παρὰ τῷ Παῖσιῳ ἀναστρεφομένῳ καὶ πολλὴν παρ' ἐκείνῳ τὴν ὠφέλειαν καρπούμενῳ.

Τούτου δὲ παρελθόντος, ἐν ταύτῃ καὶ Θεόφιλος, οὐ ἀνωτέρῳ ἐμνήσθημεν, ὁ καὶ τούτου καὶ πολλῶν ἄλλων καθηγεμῶν, Ἐνετίηθεν εἰς Ζάκυνθον παρεγένετο, καὶ φήμη παρὰ πᾶσιν ἦν τούτου πολλή· πολλῆς δὲ καὶ Παῖσιος ὁ τούτου ὁμιλητῆς ἐπλήσθη χαρᾶς τῆς τοῦ καθη-

¹ (καὶ κατωτέρῳ) κεφαλληνίαν ² διακενῆς ³ τῶντι ⁴ ἱκανός

γητοῦ ἔνεκεν παρουσίας. Τούτων ἀκούσας Εὐγένιος, εἰ καὶ Παῖσιῳ
πολλὰς ἦν τὰς χάριτας ἐ||μολογῶν, καὶ μαθημάτων τῶν παρ' αὐτοῦ
ἐς κόρον ἐμφορούμενος, ἀλλ' ὡς τελειοτέρῳ¹ μᾶλλον ἐφίετο συγγενέσθαι
τῷ διδασκάλῳ, κἀκείνης ἐν πείρᾳ γενέσθαι τῆς σειρηναίας αὐδῆς
περὶ πόθον ἑαυτῷ προστιθείς, ἐνθεν² τοι καὶ κατὰ μηδὲν μελλήσας,
ἀπὸ Κεφαλληνίας εἰς Ζάκυνθον μεταβαίνει, καὶ Θεοφίλῳ φοιτᾷ τῷ
Κορυθαλλεῖ, ὑπὸ Ζακυνθίων³ λῖαν παρακληθέντι φροντιστηρίου τοῦ
παρ' αὐτῶν συγκροτηθέντος προστῆναι. Ὁ δὲ τοῦτον ἀσμένως ἐδέ-
ξατο καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων τῶν αὐτῷ φοιτησάντων ἐκ τε τῆς αὐ-
τῆς νήσου καὶ ἐτέρωθεν συναριθμεῖ· μᾶλλον δὲ καὶ οἰκειότερον καὶ
γνησιώτερον πάντων κέκρικε, σύσσιτον αὐτὸν ποιήσας καὶ ὁμορόφιον.
Οὗτος δὲ τῷ τῆς παιδείας ἔρωτι πάντα δεύτερα τιθέμενος οὐ μόνον
τὰς ταῖς πᾶσι κοινὰς ὑπηρεσίας αὐτῷ ἐπλήρου, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς τῇ
ἡλικίᾳ αὐτοῦ καὶ τῷ ἐπαγγελματι μὴ πρεπούσας ἀόκνως διήνυε.
Πολλὴν δὲ καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐπεδείκνυτο· ἦν γὰρ ὁ εἰρημένος ἀνὴρ
καθ' ὑπερβολὴν ὀργίλος, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον μελαγχολικός καὶ θυμώδης
καὶ τὴν γνώμην δυσάρεστος, ὡς, πολλῶν αὐτῷ κατὰ καιροὺς φοιτη-
σάντων, οὐκ ἔστιν ὅστις ἐδυνήθη μετ' αὐτοῦ ἐξαμηνιαῖον χρόνον ἀπο-
πληρῶσαι, μᾶλλον δὲ καὶ τούτου ἐλάττονα. Οὗτος δὲ καὶ ἐπέκεινα
τῶν ὀκτὼ ἐτῶν αὐτῷ συνδιέτριψε· δείγμα τούτου σαφές (ὡς πολλά-
κις ἡμῖν αὐτοπαραματι διηγεῖτο), ὅτι καὶ ἐτέρων δύο φοιτητῶν ἐξ Ἀρ-
καδίας τῆς κατὰ Πελοπόννησον ἐν Ζακύνθῳ ἐλθόντων καὶ παρ' αὐτῷ
φοιτησάντων, καὶ τριῶν μετὰ τοῦδε γενομένων ὧν ὁ μὲν ὁμωνυμῶν⁴
ἦν αὐτῷ (Εὐγένιος γὰρ κἀκεῖνος ἐλέγετο), ὁ δὲ τότε μὲν Πολυχρό-
νιος, ὕστερον δὲ μετωνομάσθη Παρθένιος (οἵτινες μετὰ ταῦτα καὶ εἰς
τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα προεβιβάσθησαν)· οὐκ ἦν ὅλως αὐτῷ δυ-
νατὸν οὐδὲ πρὸς αὐτούς⁵ τι τοῦ θυμοῦ καθυφιέσθαι. Ὑπῆρχον δὲ οἱ
ἄνδρες ἀγαθοὶ τὰ ἦθη καὶ πολλὰς κεκοσμημένοι ταῖς χάρισιν· ἐπὶ
τοσοῦτον δὲ Εὐγενίῳ φιλίας προσηρμόσθησαν, ὡς ἀδελφὸν μᾶλλον ἢ
φίλον αὐτὸν καὶ συμφοιτητὴν νομίζειν. Μετὰ τούτων τοίνυν ἦν συν-
οικῶν καὶ συνεσθίων, καὶ οὗτοι μετ' αὐτοῦ ὑφ' ἐνὶ καθηγητῇ παι-

¹ τελειοτέρῳ κατὰ διόρθωσιν τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος τελειωτέρῳ

² (καὶ κατωτέρῳ) ἐνθεν ³ Ζακυνθίων κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον
γραφέντος Ζακύνθων ⁴ ὁμωνυμῶν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ὁμωνυμῶν

⁵ αὐτούς ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος αὐταῖς

δευόμενοι, κοινωνία τε γνώμης καὶ συνοικήσει τῇ τοῦ καθηγητοῦ τῶν ἄλλων ἀπάντων προὔχοντες· ἀλλ' ὅπηνίκα τοῦτον θυμοῦσθαι συνέβαινε κατ' αὐτῶν (οἷα φιλεῖ καθ' ὑπεροχὴν παιδείας ἢ ἐτέρας τινός τέχνης διαφέρουσι συμβαίνειν ἐπὶ τὸ μελαγχολικώτερον τὴν ἑαυτοῦ κρᾶσιν τρέπεσθαι) οὐδὲν ἕτερον ὑπεψιθύριζον ἢ τὸ Κύριε ἐλεησον.

σ. 18 || Οὕτως ἦν ὁ ἀνὴρ ὑπὸ τῆς μελαγχολίας καὶ τοῦ θυμοῦ νικώμενος. Εὐγένιος δὲ καὶ ἐφημερεύων ἦν ἐν ἐκκλησίᾳ τινὶ κατὰ Ζάκυνθον, ἐξ ἧς τάς τε πρὸς τὸ ζῆν ἐπορίζετο ἀφορμάς, καὶ ἀνὰ ἀργυροῦν ἐν κατὰ μῆνα τῷ καθηγητῇ διδάκτρου λόγῳ παρέχων· ἦν δὲ ἡ ἐκκλησία αὕτη τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς καὶ θυματοουργοῦ Σπυρίδωνος, τοὺς λεγομένους Ἐλεαζάρους καὶ κτήτορας καὶ ἐνορίτας ἔχουσα, τῶν εὐγενῶν ὄντας καὶ οὐκ ἀσήμενων, οἷς καὶ οὐ μόνον ἐφ' ὅσον χρόνον ἐκεῖ διέτριβε παθητὸς ἦν καὶ τῶν ἁγαν τιμίων, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς ἐτέρας πόλεις ἀπάραντα, πολλὰς ἐκέχρηντο πρὸς αὐτὸν εὐνοίαις, καὶ γράμμασιν ἐτίμων συχνοῖς, καθ' ἃ δὴ καὶ αὐτὸς αὐτοὺς τοῖς πρὸς αὐτοὺς ἀμοιβαίοις.

Διατρίψας τοίνυν ἐν Ζακύνθῳ μετὰ Θεοφίλου τοῦ ἰδίου καθηγητοῦ καὶ τῶν ὧν ἀνωτέρω ἔφθηνεν εἰπόντες ἐξ Ἀρκαδίας συμφοιτητῶν ἐπὶ χρόνους τινάς, μετὰ τῶν τῆς κατὰ λογικοῦς παιδείας καὶ ἐπιστημονικῶν λόγων ἀψάμενος, ἀκροαματικῶν τε λόγων ἐξηγήσεις τοῦ καθηγητοῦ συντιθέντος, αὐτὸς ἦν ὑπηρετῶν οἰκείᾳ χειρὶ τοῖς παρ' ἐκείνου λεγομένοις τε καὶ συγγραφομένοις· οὐδὲ γὰρ ἦν ἕτερός τις οὕτω πρὸς τοῦτο ἐπιτηδείως ἔχων καὶ τῷ τῶν συγγραμμάτων πατρὶ κατα-

σ. 19 θύμιος· || διὸ καὶ παρὰ πάντας ἐδιδάσκετό τε πρὸς αὐτοῦ καὶ ἐστέργετο καὶ μυστικωτέρων² τινῶν καὶ βαθυτέρων ἀπήλαυε τῶν κατὰ φιλοσοφίαν δογμάτων.

Ἐποιεῖτο δὲ καὶ περαιώσεις συχνὰς ἀπὸ Ζακύνθου εἰς τὸ Ἀνατωλικὸν τῆς Αἰτωλίας, καὶ γνώριμος τοῖς ἐκεῖ γεγονώς φίλους τινάς ἀξιολόγους τῶν κατὰ τὴν νῆσον ταύτην ἐκτήσατο, καὶ φιλοφροσύνης ἀπάσης παρ' αὐτῶν ἤξιοῦτο. Πολλάκις δὲ αὐτῷ ἐξεγένετο ταῖς παρὰ τῶν φίλων ἐκείνων εὐεργεσίαις καὶ δώροις κατὰ Ζάκυνθον ὄντα ἀμείβεσθαι τὸν καθηγητὴν, τοῖς μὲν δι' ἄλλων πεμπομένοις, τοῖς δὲ καὶ παρ' αὐτοῦ τούτου κομιζομένοις. Ὅτε καὶ παιδᾶ τινὰ τῶν ἐκ τοῦ Ἀνατωλικοῦ ὀρφανὸν ἀπολειφθέντα τοῦ ἰδίου πατρὸς εἰληφεν εἰς ἀνα-

¹ καθά ² μυστικωτέρων

τροφὴν καὶ γραμμάτων παιδείαν ὡς κατὰ πνεῦμα υἱὸν καὶ εἰς Ζάκυνθον ἤγαγε μεθ' ἑαυτοῦ· ὃν καὶ ἰδὼν ὁ Κορυδαλλεὺς ἠτήσατο ὡς ἐν τάξει ἔχειν ὑπηρετοῦ, ἀλλὰ χρόνος βραχύς, καὶ ὁ παῖς αὐθις μετὰ τοῦ Εὐγενίου ἦν. Γρηγόριος ἦν οὗτος ὁ Μάκνεσις, ὁ πρῶτος τῶν αὐτοῦ χρηματίσας ὁμιλητῶν, περὶ οὗ καὶ αὐθις εἰρήσεται ἡμῖν προϊόντος τοῦ λόγου. Τοῦτον ἐν τῇ Ζακύνθῳ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς χρόνον τότε βραχὺν, εἰς τὸ Ἀνατωλικὸν ἀνέπεμψε, τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, βουλόμενος αὐθις || αὐτὸν ἀναλαβεῖν μετὰ τὴν τῆς φροντίδος τῶν μα- σ. 20 θημάτων ἀπαλλαγὴν.

Θεῖα δὲ τινὶ κατ' ἐκείνου τοῦ καιροῦ προνοία τοῦ τῆς Ἀλεξανδρέων προέδρου Κυρίλλου (οὗτινος καὶ ἀνωτέρω μνείαν ἐποιήσαμεθα) ἐκείθιν ἐπὶ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχικὸν τὸ δεύτερον ἀναχθέντος θρόνον, ἐπιστολὴ παρὰ Θεοφίλου πέμπεται πρὸς αὐτὸν ἐκ Ζακύνθου, ἐγκωμιαστικὴ τε ἅμα καὶ συγχαριστικὴ (ἥτις καὶ ἐν τῷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ τύπων ἐγχειριδίῳ, τῷ διὰ συνδρομῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κεφαλληνίας¹ Νικοδήμου τοῦ Μεταξᾶ, μαθητοῦ καὶ αὐτοῦ σὺν τῷ προρρηθέντι Παῖσιῳ χρηματίσαντος, τυπωθέντι, μετὰ τῶν ἄλλων φέρεται), ἐξ ἧς ὁ ἱερώτατος Κύριλλος ἀφορμῆς δραξάμενος, εἰ καὶ ἐκ πολλῶν χρόνων ἐτύγχανε τοῦτον εἰδώς, πανταχοῦ γὰρ ἐφοῖτα διὰ τῆς φήμης ὡς οὐδενὸς δεύτερος τῶν κατὰ τὴν περιπατητικὴν καλουμένην φιλοσοφίαν ἐν τοῖς τότε χρόνοις λαμψάντων, γράμμασι μεταπέμπεται τοῦτον παρακλητικοῖς ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ἐλθεῖν, πάντα ὑπισχνούμενος αὐτῷ τὰ πρὸς διαγωγὴν φιλοσόφου ἀνδρὸς συντείνοντα· καὶ δὴ καὶ εἶχε τοῦτον πειθόμενον. Ἐνθεν τοι καὶ τῆς Ζακυνθίων ἀπάρας || διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κολπου Ἀθήναζε παρεγένετο, συνεπό- σ. 21 μενον αὐτῷ καὶ συνοδοιπόρον ἔχων Εὐγένιον. Θεασάμενος δὲ τοὺς οἰκείους ἅμα καὶ συμπολίτας καὶ τῆς ἐκ τῆς πατρίδος παραμυθίας ἀπολειλαυκῶς, ἐν ᾧ αὐτόθι διέτριβε καὶ τὴν κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν συνέθετο Λογικὴν, φιλολόγων τινῶν νέων τῶν ἐξ Ἀττικῆς χάριν. Εἶτα τῷ πλῶ χρησάμενος, ἐς Κωνσταντίνου διὰ τοῦ Ἑλληςπόντου γίνεται, καὶ Κυρίλλῳ τῷ τῶν πατέρων πατρὶ ἑαυτὸν ὑποκλίνας, ὅλοις τοῖς προστάγμασιν ἦν ἐκείνου πειθόμενος. Εὐνοίας τε οὐχ ὅσης ἂν τις καὶ εἴποι παρ' αὐτοῦ τούτου καὶ παρὰ πάντων τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἐν τέλει τυχῶν, πλήθος ᾧσον συνέδραμε πρὸς αὐτὸν φοιτη-

¹ κεφαλληνίας

τῶν· ἀλλ' οὐδείς οὕτως αὐτῷ οἰκείος τε καὶ γνήσιος Εὐγενίου οὗτ' ἦν οὗτ' ἐλέγετο.

Δοὺς δὲ αὐτῷ καὶ ἐκκλησίαν ὁ πατριάρχης εἰς οἴκησιν τε ἅμα καὶ σιτηρέσιον τὴν ἐν τῷ λεγομένῳ Κοντοσκαλίῳ, Εὐγένιος αὖθις ἦν ὁ καὶ ταύτης ἐπιμελούμενος καὶ ἐν αὐτῇ ἐφημερεύων. Καὶ συνέλεγε μὲν μετὰ ἀκριβείας πᾶν τὸ ταύτης εἰσόδημα, κατεῖχε δὲ παρ' ἑαυτῷ οὐδέν, ἀλλὰ πᾶν ὃ τι ἐλάμβανε τῷ καθηγητῇ παρείχεν· || αὐτὸς δὲ ἐξ ἰδίων ὀλίγων τε ὧν ἐτέρωθεν ἔχειν οἶός τε ἦν, ἐτρέφετο· καὶ πολλάκις ἀριθμὸν τινα χρημάτων τῶν ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτῷ διδόντος ἐκλογὴν μὲν ἐποιεῖτο τῶν κρείττωνων, καὶ βαλαντίῳ ἐναπετίθετο, τὰ δὲ παντάπασιν ἄχρηστα τῷ χρηστῷ τουτῷ Εὐγενίῳ δίδους, ἀπελθεῖν προσέταπτεν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τὰ πρὸς χρεῖαν ὠνεῖσθαι. Ὁ δὲ μηδὲν τούτῳ ἀποκρινόμενος (οὐδὲ γὰρ ἠνείχετό τι τὸ παρ' ἅπαν¹ αὐτῷ ἀντειπεῖν) ἐπορεύετο μὲν, ἡσυχύνετο δὲ τὰ τοιαῦτα τῶν χρημάτων εἰς φῶς ὁλῶς ἐξενεγκεῖν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἰδίων ὧν ἂν εἶχε τὸ τίμημα καταβάλλων καὶ τὰ χρεῶδη ὠνούμενος, ὑπέστρεφεν οἴκαδε. Τοιοῦτος μὲν ἦν τὸ ἦθος ὁ καθηγητής, τοιοῦτος δὲ καὶ ὁ μαθητής. Ταῦτι δὲ, εἰ καὶ παρεκβατικώτερον ἡμῖν εἴρηται, καὶ περιττὰ μᾶλλον ἂν εἶναι φκίη τις, ἀλλ' ἀπόδειξιν φέρει τινὰ τῆς ἥς ἀνωτέρω ἐφημεν προεδρίας· τῆς παρὰ τῷ καθηγητῇ καὶ ὑπομονῆς τοῦ ἀνδρός, ὅπερ οὐδενὶ τῶν αὐτῷ φοιτησάντων ἐτέρῳ κατώρθωται. Καὶ οὕτω μὲν εἶχε τῆνικαῦτα κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν αὐτῷ ἢ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ συνδιατριβή, καὶ ὁ μὲν ἐδίδασκεν, ὁ δὲ ἐδιδάσκετο, καὶ ὁλος ἦν προσκείμενος τοῖς μαθήμασι.

1. 23 || Συνέβη δὲ αὐτῷ καὶ τοιοῦτόν τι τὸ τῆνικαῦτα γενέσθαι. Σκληροδυσχερὲς διὰ τινὰ σκληρότερον λόγον ὃν ἀκήκοε πρὸς τοῦ καθηγητοῦ (ὃν εἰ καὶ τυγχάνω εἰδῶς ἀκριβῶς, ἐκὼν μέντοι παρήμι, ἵνα μὴ προσκορῆς εἶναι· δόξω πολλοῖς, μικρὰ τινὰ καὶ οὐ πάντῃ ἄξια λόγου τῇ τοῦ λόγου συνυφαίνων² ὁρμῇ), ἀναχωρεῖ μὲν τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ, πρὸς Μελέτιον δὲ παραγίνεται τὸν Συρίγον, πατέρα πνευματικὸν καὶ διδάσκαλον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐπιγραφόμενον, διδάσκοντα καὶ αὐτὸν ἰδίᾳ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐπὶ παιδείᾳ φοιτῶντας. Ὅν καὶ ἰδὼν ὁ Συρίγος καταλείψαντα τὸν καθηγητὴν ἑαυτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθόντα, μετὰ πολλῆς ἐδέξατο τῆς προθυμίας καὶ τὴν πρώτην χώραν ἐπέχειν διέταξε

¹ τοπαράπαν ² συνυφαίνον

τῆς παρ' αὐτῷ χορείας τῶν φοιτητῶν. Πυθόμενος δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ Κορυδαλλείως ἀναχωρήσεως καὶ μαθὼν, οὐκ ὀλίγα καὶ αὐτὸς οὗτος ἀφορμῆς δραξάμενος κατεῖπεν αὐτοῦ, ἅ καὶ τῇ σιωπῇ μᾶλλον ἢ τῷ λόγῳ παραδοῦναι βέλτιον. Προϋπῆρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ πρὸς ἀλλήλους ὄντες οὐ τῇ τυχούσῃ¹ ἐξ αἰτίας μάλιστα τοιαύτης. Ὁ Συρίγος αὐτὸς ἡδονοκίμει μὲν ἐν τοῖς γραμματικοῖς καὶ ποιητικοῖς καὶ ῥητορικοῖς μαθήμασιν ἐπὶ ποσόν, ἐκκλησιαστικῶν τε λόγων καὶ τῶν ὅσα εἰς θεολογίαν ἀναφέρεται ἔμπειρος ἦν, || κηρύσσειν τε ἐπ' ἐκκλησίας ἐνομιζέτο σ. 24 μηδενὶ τὰ πρεσβεῖα παραχωρῶν· λογικῆς μέντοι παιδείας καὶ τῆς κατὰ φιλοσοφίαν ἀμέθεκτος ἦν. Ἐπεθύμει δὲ διαφερόντως μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταύτην κτήσασθαι, φοιτᾷ τε τῷ εἰρημένῳ Κορυδαλλεῖ, καὶ συμφωνεῖ μετ' αὐτοῦ μισθαρνία τὴν λογικὴν ἅπασαν διδαχθῆναι. Γενόμενος δὲ περὶ τὰ μέσα τῆς πραγματείας, ὁ μὲν ἦτει τὸ ἥμισυ τοῦ μισθοῦ λαβεῖν, εἴτα καὶ τὰ λοιπὰ τοῦτον διδάξει, ὁ δὲ πᾶσαν ἐβούλετο ἐπελθεῖν, καὶ οὕτω τὸν μισθὸν ὁλόκληρον ἀποδοῦναι. Πολλοὺς τοίνυν ἐπὶ τούτοις λόγους πρὸς ἀλλήλους καταναλώσαντες καὶ μηδὲ μὴς συναινέσαντες², εἰς ὕβριν τὴν κατ' ἀλλήλων μέχρι τέλους κατέστρεψαν· κατὰ οὐ μόνον ἀποσχοινίζεται τοῦ Θεοφίλου Συρίγος, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶτταν ὡς οἶός τε ἦν ἠκόνησε κατ' αὐτοῦ, πολλά τε καὶ ἄλλα λέγων καὶ κατηγορῶν αὐτοῦ, καὶ δὴ καὶ ἄθεον αὐτὸν καὶ αἰρετικὸν καλῶν καὶ τοῖς τῶν Καλουίνων βέλιστα προσκείμενον δόγμασι. Καὶ αὕτη μὲν ἦν ἡ τῆς πρὸς ἀλλήλους τούτων ἐχθρας αἰτία· διὸ καὶ τὸν Εὐγένιον πρὸς αὐτὸν ἐλθόντα μετὰ πάσης (ὡς ἐφθήμεν εἰπόντες) ἐδεξιώσατο τῆς χαρᾶς, ὡς καὶ τούτου³ λυπήσων δῆθεν τὸν τούτου καθηγητὴν.

|| Ἐτύγχανε δὲ τῆνικαῦτα ὁ Συρίγος διδάσκων τοὺς ἑαυτοῦ φοιτη- σ. 25 τας (ὧν καὶ Παναγιώτης εἰς ἣν ὁ ὕστερον τοῦ βασιλέως χρηματίσας διερμηνευτής) τοὺς τοῦ μεγάλου πατρὸς Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ περὶ θεολογίας λόγους· οὐ μετὰ τῶν ἄλλων ἢ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀκροατῆς πρῶτος καὶ οὗτος καθίσταται. Συγκρίνων δὲ τὰ παρὰ τοῦ Συρίγου λεγόμενα καὶ τὴν τῶν μαθημάτων παράδοσιν τοῖς παρὰ τοῦ Κορυδαλλείως, τὸν μὲν νηπίῳ παιδί, τὸν δὲ ἀνδρὶ τελείῳ ἀπείκαζε.

¹ τὴν τυχούσαν διορθωθῆναι εἴτα ἄλλη χειρὶ εἰς τῇ τυχούσῃ ² Κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος συναινέσαντες ³ κῆκτούτου. Ὁμοίως κῆκτα, κῆκεῖνος.

Διὰ τοι τοῦτο καὶ μεταγνοὺς τῆς ἐκείνου ἀναχωρήσεως, ἐπιποθῶν δὲ αὐτῇς αὐτῷ προσελθεῖν, ὑπ' αἰσχύνης δὲ μὴ δυνάμενος, ἐτέρῳ τινὶ τρόπῳ τοῦ παθουμένου συνηνέχθη τυχεῖν. Βαδίζοντος γάρ ποτε τούτου κατὰ τινα χρεῖαν ἐν τινὶ στενωπῷ¹ καὶ Θεόφιλον αὐτίκα ἐκ θατέρου μέρους βαδίζοντα κατὰ συγκυρίαν² συνελθεῖν καὶ συναντῆσαι τούτους ἀλλήλοισι συνέπεσε. Καὶ ὁ μὲν ἠσχύνη καθ' ὑπερβολὴν οὕτως ἐξ ἀπροσπτου τῷ καθηγητῇ συναντήσας· ὁ δὲ (ἦν γὰρ καὶ αὐτὸς μεταγνοὺς τῆς ἐκείνου ὀμιλίας καὶ ὑπηρεσίας μονωθεὶς) πρὸς αὐτὸν ἰδὼν καὶ μειδιάσας Ἰλαρᾶ τῇ φωνῇ, Πῶς ἔχει σοι τὰ τῶν μαθημάτων, εἰρωνικῶς οὕτως ἔφη, Εὐγένιε; Ὁ δὲ πρὸς αὐτόν, κάτω μᾶλλον καὶ πρὸς γῆν βλέπων, Καλῶς ἀπεκρίνατο. Καὶ ὅς αὐτῷ· Τσοῦτον χρόνον μετ' ἐμοῦ διατρίβων || οὐκ ἔγνων τὰ κατ' ἐμέ, ὅτι πολ-
 1. 26 λάκις ὑπὸ τοῦ θυμοῦ νικώμενος, πολλὰ καὶ τῶν οὐ δεόντων οὐ πρὸς σὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἔλεγον φοιτητὰς, καὶ οὐκ ἦν ἕτερός τις πλὴν σοῦ τῶν μᾶλλον σιωπώντων ἅμα καὶ ὑπομεινόντων· τανῦν δὲ πῶς οὕτως ἐπιλέλησαι σεαυτοῦ; Ἀλλ' εἰ βούλει πάλιν ἐπανελθεῖν πρὸς ἐμέ, ἐλθέ. Τούτων δὲ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἀκούσας τὴν ἑαυτοῦ Εὐγένιος, ἐρμαιῶ τῷ λόγῳ χρησάμενος, ἐπανῆλθε μετὰ σπουδῆς πρὸς αὐτόν, καὶ τῶν προτέρων εἶχετο μαθημάτων.

Κυρίλλου δὲ τοῦ σοφοῦ (οὐ πολλάκις ἐν τοῖς ἄνω ἐμνήσθημεν) τὸν πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντίνου θρόνον ἰθύνοντος, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εἰς ἐπίδοσιν προϊόντων, δημηγορίαις τε ταῖς παρ' ἐκείνου τῆς ἐκκλησίας παιδρυνομένης καὶ φροντιστηρίοις παντοδαπῶν μαθημάτων τοῦ τῶν Ἑλλήνων γένους σεμνυνομένου, μὴ φέρων ταῦτα ὁρᾶν ὁ τῶν καλῶν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος ὑποδύεται μὲν, καθ' ἅπερ³ πάλαι τὸν ὄφιν ἐν παραδείσῳ, οὕτω τῇ καὶ τὸν ἐκ Βερροίας ὁμνυνοῦντα τῷ εἰρημένῳ πατρί, ἐγείρει δὲ κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας πολλὰς τε καὶ χαλεπὰς. Αὗται δὲ πᾶσαι Ἰησοιτῶν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Γιεζουβιτῶν τῶν καταράτων (οἱς ὁμόφρων καὶ οὗτος ἦν) ἐτύγγανον συσκευαί τῶν
 σ. 27 πάντα ἀνακυκλώντων, ὧν || ἀπάντων ὁ πάπας πρωταίτιος ἦν, ὡς ἐκ τινος λόγου λατινιστὶ μὲν συντεθειμένου, ἐλληνιστὶ δὲ ἐρμηνευθέντος ἔξεστι τῷ βουλομένῳ μαθεῖν, οὐ μέρος τι ἐκ τοῦ ὅλου κἀνταῦθα ὡς ἔχει ἐπὶ λέξεως καταστρῶσαι δεῖν ἔγνωμεν εἰς πλείονα τῶν τὰ κατ' αὐτοὺς εἰδέναι βουλομένων πληροφορίαν.

¹ στενωπῷ ² συγκυρίαν ³ καθ' ἅπερ

Ἴσον¹ μέρους τοῦ ἐκ τῆς τῶν Λατίνων φωνῆς εἰς τὴν ιδιωτικὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶτταν ἐρμηνευθέντος λόγου.

« Τὴν Πέφτην, ὕστερα ἀπὸ τὸ γεῦμα εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαρδινάλι »
 » δεκάρχου τῶν γαρδιναλέων, ἐγίνει² μία συνάθροισις τῶν πρώτων »
 » γαρδιναλέων τῆς αὐλῆς τοῦ πάπα, δι' ἀφορμὴν τῆς Κωνσταντινου- »
 » πόλεως (καὶ τῆς Μπόέμιας)· ἡ ἀφορμὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως »
 » εἶναι διὰ τὸν πατριάρχην τῶν Ἑλλήνων Κύριλλον, διατὶ πέμπει »
 » εἰς τὴν Ὀλλάντα³ διαφόρους νέους Ἑλληνας, διὰ νὰ παιδευθοῦσι »
 » καὶ νὰ μάθουσι τὴν διδασκαλίαν ἐκείνων τῶν Ὀλλαντέζων, διὰ νὰ »
 » ἡμπορέσῃ μὲ τοῦτο τὸ μέσον νὰ ἐμπάσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀκόμη⁴ »
 » τὴν διδασκαλίαν τους, μιμούμενος καὶ αὐτὸς τὸν πάπαν Γρηγόριον »
 » δέκατον τρίτον, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ ἐμπάσῃ τὸν καθολικισμόν⁵ (ἡγουν »
 » τὸν παπισμόν) εἰς τὰ μέρη τὰ ἀρκτῶα καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς »
 » Ἀνατολῆς, ἐθεμελίωσε σπουδαστήρια εἰς || τὴν Ῥώμην τοιούτων σ. 28 »
 » νέων. Ἐγνώρισε τοῦτο ὁ πάπας ἀπὸ τοὺς καθολικοὺς τῆς Ὀλλάντας »
 » (ἡγουν παπίστας), ὅπου εἶναι ἐκεῖ, καὶ μερικὰ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον τὸν »
 » Λατίνον ὅπου κάθεται ἐκεῖ εἰς τὴν Ὀλλάντα κρυφά· ἀμμή⁶ ἢ παρα- »
 » κίνησις ἢ περισσοτέρα καὶ κυριώτερα ἦλθε τοῦ ἀγιωτάτου πάπα ἀπὸ »
 » τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους καὶ ἐπιστάτας Ἑλληνας· οἱ ὁποῖοι ἂν καλὰ καὶ »
 » δὲν γνωρίζουσι τὸν πάπαν ὡς ἀν κεφαλὴν κατὰ δύναμιν καὶ ἐξουσίαν »
 » εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸν ὁμολογοῦσιν ὁμῶς πρῶτον εἰς τὴν ἀξίαν καὶ ὑπερ- »
 » οχὴν, καὶ εἰς αὐτὸν καταφεύγουσι διὰ βοήθειαν εἰς ἐκεῖνα τὰ ἄρθρα. »
 » εἰς τὰ ὁποῖα ἀντάμα μὲ τὸν αὐτὸν πάπαν διαφέρουσιν ἀπὸ τοὺς »
 » Καλθινιστὰς καὶ Λουτεράνους καὶ τοὺς ὁμοίους. Καὶ τῶρα δι' αὐτὸ »
 » τοῦτο ἐδράμασιν εἰς τὴν Ῥώμην, ἵνα ὁ πάπας διὰ μέσου ἐκείνων »
 » τῶν μέγα δυναμένων καθολικῶν, ἡγουν τῶν αὐθεντάδων ὅπου ἔχουν »
 » μπάλλον εἰς τὴν πόλιν, νὰ κάμουσι θεραπείαν εἰς τὰ τόσα κακὰ, νὰ »
 » κάμῃ νὰ καθήρῃ καὶ νὰ τιμωρήσωσιν ἐκείνον τὸν πατριάρχην »
 » Κύριλλον, ὁ ὁποῖος μὲ καινουργίαις διδασκαλίαις γυρεύει νὰ ἀναστα- »
 » τώσῃ τὸ βασιλεῖον τοῦ Ὀτμάνου· καὶ κατασκευάζοντας τὴν ὑπό- »
 » θεσιν εἰς τοῦτον τὸν τρόπον ἐναντίον τοῦ πατριάρχου τῶν Ἑλλή- »
 » νων || Κυρίλλου, πιστεύεται ὅτι θέλει περάσῃ πολλὰ κακὰ, μόνον οἱ σ. 29 »
 » αὐθεντάδες διὰ τὴν παρακάλειν τοῦ πάπα νὰ θελήσουσι νὰ ἀπο-

¹ Ἴσον ² ἐγίνει ³ Ὀλλάντα. Καὶ κατωτέρω Ὀλλάντη, Ὀλλάντας, Ὀλλαντέζων ⁴ ἀκόμη ⁵ καθολικισμόν ⁶ (καὶ κατωτέρω) ἀμμή

» δεχθῶσι τέτοιον ἀγῶνα· ἀμμή διατί κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς ἡγεμόνας
 » εἶναι ὁ πάπας ὀλίγη διαθέσεως. καὶ ἔχει πολλὰ ὀλίγους ὅπου τὸν
 » ἀγαποῦσιν, ὧντας ἐκεῖνος εἰς ὅλους ὀλίγον φιλόφρονος, δὲν ἡξεύρω
 » πῶς θέλουσι θελήσει νὰ ἐμποῦσιν εἰς τέτοιον στάδιον καὶ νὰ ἀντι-
 » σταθῶσιν εἰς τέτοιαν ἐπικίνδυνον μάχην».

Σημειώσεις Εὐγενίου πρὸς ταῦτα τῆ αὐτῆς ἰδιωτικῆς γλώττης.

α' Ἡμπορεῖ κάθε φρόνιμος ἄνθρωπος διαβάζωντας ἀπαθῶς καὶ μὲ
 » φόβον θεοῦ τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα νὰ γνωρίσῃ καλὰ ποταπὴν λύσ-
 » σαν εἶχεν ὁ πάπας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐναντίον ἐκείνου τοῦ ἱεροῦ ἄν-
 » δρος Κυρίλλου· διατί καθὼς φαίνεται εἰς τοὺς ἀρχε' μῆνα Φεβρουά-
 » ριον εἰς κβ' ἔδωκαν ἐγγράφως ἀπὸ τὴν Ῥώμην κάποια παραγγέλ-
 » ματα τοῦ Κανάκη τοῦ Ῥώτη ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι, νὰ φέρῃ εἰς τὴν Κων-
 » σταντινούπολιν εἰς τοὺς Γεζουίτας καὶ εἰς τοὺς ὁμόφρονες αὐτῶν,
 » καὶ μὲ τὸ μέσον τοῦτο νὰ παρακινήσουν τοὺς αὐθέντας τοὺς μπαί-
 » λους νὰ συνδράμουν μὲ κάθε λογῆς προθυμίαν καὶ σπουδὴν νὰ κά-
 » μουν ἐναντίον τοῦ Κυρίλλου ὡς || διαλαμβάνουσι τὰ ἄνωθεν γε-
 » γραμμένα, νὰ τον διαβάλουσιν ¹ ὡς ἐπίβουλον καὶ ἀποστάτην εἰς
 » τὸν κρατοῦντα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, καθὼς τὸ ἐκάμασιν, ὡς φαί-
 » νεται, καὶ ἕως τὸ ὕστερον εἶχαν καὶ ἄλλα πολλὰ γραμμένα, διὰ νὰ
 » ἔχῃ εἰς ἐνθύμησιν αὐτός ὁ Κανάκης ὁ Ῥώτης νὰ 'μιλῇ ἐκ στόμα-
 » τος τοῦ πάπα πρὸς τὸν αὐτὸν Κύριλλον καὶ πρὸς κάθε ἄλλον ὅπου
 » ἤθελε 'μιλήσῃ· τὰ ὅποια ἡμεῖς διὰ τὸ πλῆθος τὰ ἀφήκαμεν, ἐγρά-
 » ψαμεν δὲ μόνον ἐκεῖνο ὅπου εἶναι ἀρκετὸν νὰ δείξῃ ὅλην τὴν κακίαν
 » τῶν παπιστῶν καὶ ὅτι ὅλος ὁ χαλασμός καὶ ἡ φθορὰ τῆς ἐκκλησίας
 » ἀπὸ ἐκείνους προέρχεται. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἄξιον σημειώσεως
 » ἰδῶ περισσότερον ἀπὸ ὅλα· φαίνεται νὰ δεινοπαλοῦσι πολλὰ καὶ νὰ
 » τοὺς ² κακοφαίνεται νὰ παιδευθῇ τινὰς ἀπὸ τὸ γένος μας εἰς ἄλλον
 » τόπον ἔξω ἀπὸ τὴν Ῥώμην καὶ νὰ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ φαρμα-
 » κερὸν καὶ θολερὸν ποτὸν ἐδικόν τους· διατί θέλουσι νὰ εἶναι πάντα
 » ἡπατημένος καὶ δουλωμένος εἰς τὸν παπισμὸν καὶ νὰ μὴν εἶναι ἐλεύ-
 » θερος νὰ κρένῃ τὴν ἀλήθειαν.

» Ποτὲ ὁ μακαρίτης ὁ Κύριλλος φαίνεται νὰ μὴν ἔστειλιν ἄλλον νὰ
 » σπουδάξῃ ἔξω ἀπὸ τὸν ἀγιώτατον Μητροφάνην τὸν Ἀλεξανδρείας,

¹ νὰ τὸν διαβάλλουσιν ² νὰ τοὺς

» ὁ ὅποιος ἐκινδύνευσε πολλὰ ἀπὸ τοὺς παπίστας πανταχοῦ, ἀλλὰ ὅχι
 » μέχρι τέλους. Τοῦτο || εἶναι φανερόν εἰς ὅλους. Θεὸς ὁμως ὁ ἅγιος σ. 31
 » νὰ φυλάξῃ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁθολοῦ καὶ ἀκαπτήλευτον ἀπὸ ταῖς
 » ἐπιβουλαῖς τῶν ἐχθρῶν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων καὶ νὰ στέκεται
 » πάντα σταθερωμένη ἐν τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφη-
 » τῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν,
 » ἀμήν».

Ἐντεῦθεν τοίνυν ὁ ἐκ Βερραίας σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ὁμόφροσιν ὁρ-
 » μηθεῖς, καὶ πάντα κάλων, ὃ λέγεται, μετ' αὐτῶν κινήσας, ἐκβάλλει
 » μὲν τοῦ θρόνου τὸν τούτου ἄξιον, γίνεται δὲ παρ' ἄξιαν αὐτὸς ἐγκρα-
 » τής· οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ θανάτου δείκνυσιν ἔργον αὐτὸν, ἀκοντίσας
 » τῷ τῆς θαλάττης βυθῷ.

Τούτων δὲ γενομένων, πολλὴ τὴν ἐκκλησίαν εἶχε τότε ἡ ταραχὴ
 » Καὶ πολλοὶ μὲν τὸν ἐκείνου θάνατον ἀπωλοφύροντο ὡς ἀδίκως γενό-
 » μενον, καὶ τοῦτον ὡς τυραννικῶς καὶ ληστρικῶς ἐπιβάντα τοῦ θρόνου
 » πολλαῖς ταῖς ὕβρεσιν ἔπλυνον· ἕτεροι δ' αὖθις ἀπεχθῶς πρὸς ἐκεῖνον
 » διακείμενοι, τοῦτον ὡς νομίμως καὶ κανονικῶς τὴν ἀρχὴν διαδεξάμε-
 » νον ἀνευφήμουν, καὶ οὕτω πολλαὶ πρὸς πολλοὺς ἦσαν ἔριδες. Ὁ δὲ
 » γεννάδας οὗτος, ὠτακουστάς ὃ τι πλείστους ἐκασταχοῦ τῆς πόλεως
 » προβαλλόμενος, ἐβούλετο διὰ τούτων μανθάνειν τίς μὲν ὁ περὶ ἐκείνου
 » λέγων εἴη χρηστὰ, τίς δὲ ὁ || περὶ αὐτοῦ τάναντία. Καὶ δὴ μαθὼν σ. 32
 » ἕνα καὶ Θεόφιλον εἶναι τὸν Κορυδαλλέα τὸν ἐκείνῳ μὲν πολὺν τὸν
 » ἔπαινον πλέκοντα καὶ τῆς τελευτῆς μακαρίζοντα ¹, τούτῳ δὲ τὰ τῷ
 » τρόπῳ καὶ τοῖς ἔργοις πρόσφορα ἐπιφέροντα καὶ τοὺς αὐτοῦ φοιτητάς
 » πάντας ἔχοντα ὁμοφρονοῦντας αὐτῷ, ὀπλίζεται μὲν καὶ κατ' ἐκείνου
 » πολυειδῶς, οὐχ οὕτω δὲ ὅσον κατ' Εὐγενίου τοῦ ἱεροῦ. Περὶ τούτου
 » γὰρ ἔφθη καὶ πλέον τι παρὰ τῶν ἐν τοῖς τοιούτοις αὐτῷ διακονουμέ-
 » νων ἀκηκοώς, ὅτι δῆλα δὴ ² καὶ ἐγκωμίοις ἐτίμησε τὸν παρ' αὐτοῦ
 » πνιγέντα, καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἀκολούθειαν περὶ αὐτοῦ συνεγράψατο.

Μαίνεται τοίνυν ἐκπάγλως, ἵνα τι ³ καὶ ποιητικῶς εἴπω, τὸ ἐκείνου
 » ἦθος μᾶλλον παραστῆσαι βουλούμενος, ὁ μανίᾳ πάσῃ καὶ πρότερον κά-
 » τοχος ὢν κατὰ τοῦ ἀνευθύνου τούτου ἀνδρός. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τῶν
 » ιδίων ἐβούλετο πέμψαι τινὰς τὴν οἰκίαν ⁴ ἐν ᾗ κατώκει ἐρευνήσοντας,
 » εἰ ἄρα εὐροιέν τι τῶν περὶ Κυρίλλου γραφέντων αὐτῷ καὶ μετ' αὐ-

¹ μακαρίζοντα ² δηλαδὴ ³ τι ⁴ οἰκίαν

τοῦ τοῦτον ἐπὶ τὸ πατριαρχεῖον ἀπ᾿έχοντας ὡς ἀπολογησόμενον τῇ περὶ αὐτὸν συνόδῳ καὶ εὐθύναις παρέχοντα.

σ. 33 Φώτιος δὲ τις ἐν μεираκίοις ἔτι τελῶν, καὶ ποτὲ μὲν τούτῳ || μαθητευόμενος, ποτὲ δὲ τῷ πατριαρχεῖῳ προσεδρεύων καὶ τοῖς καλυμμένοις νοταρίοις καταλεγόμενος, γνώμης τε καὶ καθ' ἑαυτὸν εὖ ἔχων καὶ πρὸς αὐτὸν ὅτι μάλιστα εὐνοϊκῶς διακείμενος, τῶν τῷ ἐκ Βερροίας βουλευομένων τε καὶ λεγομένων ἀκουσας, σπεύσας ὅ τι τάχιστα ἐδήλωσεν αὐτῷ πάντα τὰ κατ' αὐτοῦ σκευωρούμενα. Πολλὴν δὲ καὶ οὗτος οὐ τότε μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ βίου παντός ἐδείκνυε πρὸς Φωτίον τὴν φιλίαν καὶ ὡς υἱὸν αὐτὸν εἶχε πνευματικὸν ἐκείνης τε ἕνεκα τῆς εὐεργεσίας καὶ τῶν ἄλλων ὧν εἶχε χρηστῶν ἡθῶν, ὡς δῆλον καὶ ἐκ πολλῶν ὧν πρὸς αὐτὸν ἐκ διαφόρων τόπων γεγραφεν ἐπιστολῶν.

Μαθὼν τοίνυν παρὰ Φωτίου τα κατ' αὐτοῦ, ὡς ἔφημεν, σκευωρούμενα, τὰ περὶ Κυρίλλου αὐτῷ συγγεγραμμένα παραυτίκα λαβὼν καὶ μὴ δυνάμενος ἐτέρωθί που ταῦτα ἐγκρῦψαι ¹, τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ ἀναλύσας καὶ εἰσω ταῦτα ἐνθεῖς, ἀνέρραψεν αὐθις ὡς καὶ πρότερον. Οὐ πολλή τις παρῆλθε καιροῦ ῥοπή ἀφ' οὗ τοῦτο πεποιήκε, καὶ οἱ παρὰ τοῦ ἐκ Βερροίας ἀποσταλέντες τῇ οἰκίᾳ ² ἐπεστησαν, οὐ κιθώτιον, οὐ βίβλον, οὐ πήραν, οὐχ ἱμάτιον, οὐδ' ἄλλο τι τῶν σκευῶν ἔασαντες ἀνενόχλητον, ἀλλὰ πάντα μετ' ἀκριθείας ἀνερευνήσαντες, σ. 34 ὡς οὐδὲν ὧν ἡλπίζον εὔρον, τοῦτον || μόνον λαβόντες, εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἀπήγαγον καὶ τῷ βήματι τοῦ ἀποστείλαντος τούτους παρεστησαν ἀπολογησόμενον ὑπὲρ τῶν ἐγκλημάτων ὧν αὐτῷ ἐνεκάλουν.

Καὶ δὴ τοῦτον ἰδὼν ὁ τῷ τοῦ πατριάρχου ὀνόματι ψευδῶς κληιζόμενος, Σὺ εἰ ὁ τοσοῦτον ἔπαινον Κυρίλλου τοῦ κακῶς καὶ βεβιωκότος καὶ θανόντος ποιούμενος, ὥστε καὶ ἐκκλησιαστικῇ τιμῇσαι τοῦτον ἀκολουθίᾳ; Ἐγὼ εἰμι ἀπεκρίνατο ὁ τοῖς εὐεργετοῦσί με, εἰ καὶ μὴ ἔργοις, ὡς μὴ δυνάμενος, ἀλλὰ γοῦν λόγοις χάριτας ὁμολογεῖν οὐ παυόμενος καὶ τοὺς ἀρετῇ κεκοσμημένους ὅση δύναμις ἐπαινεῖν βουλόμενος.

Τούτων ἀκούσας ὁ τυραννικὴν μάλλον ἢ ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ περιθέμενος οὐκ ἠνέσχετο καὶ περαιτέρω τὸν λόγον προενεγκεῖν, ὥστε καὶ ἀκριθέστερον ἀνακρίναι ³ (θυμῷ γάρ μάλλον ἢ λόγῳ δεδουλωμένος ἦν), ἀλλὰ καθαιρέσει τοῦτον αὐτίκα καθυποβάλλει, προσ-

¹ ἐγκρῦψαι ² οἰκίᾳ ³ ἀνακρίναι

πειλήσας καὶ ταύτης πλείονα καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ὀργῆς τοῦ πατριαρχείου ἐκβαλὼν. Οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ κατὰ Κορυθαλλέως καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ φοιτητῶν εἰρήκει κατηγορίας γέμοντα καὶ ἀπειλῆς. Καὶ οὕτω μὲν ἐπανεῆλθεν Εὐγένιος ἐκ τῶν αὐτῷ παρὰ δόξαν συμβάντων παντοῖχοθεν συγκεχυμένος καὶ λογισμοῖς προσπαλαίων πολλοῖς, εἰ σ. 35 καὶ παραμυθητικοῖς λόγοις τοῖς παρὰ τε τοῦ καθηγητοῦ καὶ τῶν φίλων τὸ φλεγμαῖνον τῆς λύπης αὐτοῦ κατεμάλασεν.

Ὁ δὲ καλὸς κάγαθος ¹ ἐκ Βερροίας οὐκ εἰς μακρὰν εἰσπράττεται δίκας τῆς τολμηρίας ἑμα καὶ ἀσεβείας καὶ εἰς Ἀφρικὴν παρὰ τῶν δυναστῶν ἐξορίζεται, τὰπίχειρα τῆς κακίας αὐτοῦ ληφόμενος· διάδοχος δὲ τούτου οὐ τῆς γνώμης ἀλλὰ τοῦ θρόνου καθίσταται ὁ Παρθένιος ὁ γέρων. Ὡς καὶ προσελθὼν ὁ Εὐγένιος καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἐκ Βερροίας εἰς αὐτὸν γινόμενα πάντα δηλώσας, καὶ μάλιστα τὴν καθαιρέσιν, προσέπιπτε, καὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσκιλυνδεῖτο, λύσιν αἰτῶν παρ' αὐτοῦ τῆς παραλόγου ἐκείνης καθαιρέσεως. Ὁ δὲ οὗτον ἱλαρῶς καὶ φιλοφρόνως δεξάμενος καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐλαλείας θαυμάσας, δέδωκεν αὐτῷ τὴν ταύτης λύσιν ἐγγράφως ἔχουσαν οὕτως.

Παρθένιος ἐλέω ² Θεοῦ ἀρχιεπισκόπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

« Ἐπειδὴ ὁ κακῶς καὶ φῶς καὶ τραφεὶς ἐκ Βερροίας Κύριλλος τῇ σ. 36
» τῶν ἔξω χρησάμενος δυνάμει ἐγκρατῆς || τοῦ πατριαρχικοῦ παρανό-
» μως ἐγένετο θρόνου, ὡς ἴσαι πάντως οὐ μόνον οἱ ἐγγύς που, ἀλλὰ
» δὴ καὶ οἱ πόρρωθεν τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκοῦντες, νεωτερισμοὺς τινὰς τῇ
» καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ ἐπειςάγειν διανοούμενος
» τοὺς ὅπως οὖν αὐτῷ ἀντιλέγειν ἐπιχειροῦντας διαφόρως ἐπαίδευσεν,
» Ἰησουίταις τε καὶ τοῖς τοιούτοις ὁμόφροσι χαριζόμενος, δι' ὧν καὶ
» τὸ πρῶτον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν προεβιβάσθη, ἐξ ὧν ἦν καὶ ὁ ὀσιώτατος
» καὶ λογιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς κυρ Εὐγένιος ὁ
» Ἰωαννουλῖος οὗτος, ὃν παραλόγῳ καθαιρέσει ὑπ' αὐτοῦ καθυποβλη-
» θέντα ἢ μετριότης ἡμῶν ἔχει συγκεχωρημένον καὶ λελυμένον τῆς
» παρανόμου ἐκείνης καθαιρέσεως, ἔχοντα τὸ ἐνεργοῦν τῆς ἱερωσύνης
» αὐτοῦ ἀκωλύτως καὶ ἀνεμποδίστως. Ἐπὶ γὰρ τούτῳ γέγραπται
» καὶ τὸ παρόν τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀθωώσεως αὐτοῦ γράμμα καὶ
» ἐπεδόθη αὐτῷ.

« Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αχλθψ' ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ Ἰνδικτιῶνος η'ηστ'.

¹ κάγαθος ² ἐλαίῳ διωρθωμένον νεωτέρα χειρὶ εἰς ἐλέω

Εἶτα, τῶν μὲν σκανδάλων καὶ μετὰ πολὺν χρόνον εἰς τέλος οὐδέπω λωπησάντων, τῶν δὲ μαθημάτων ἐλαττουμένων, ἀπορία τοῦ τὰ κατὰ τὴν σχολὴν συνιστῶντος, ἀχθεσθεῖς δὲ καὶ τὴν ἐν τοσούτοις ὄχλοις διατριβὴν (τρίτον γὰρ διέβαινεν ἔτος ἐξ ὅτου¹ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ, σ. 37 καθ' ἃ² περ³ ἐφθήμεν ἀνωτέρω εἰπόντες, εἰς Θράκην ἀνέπλευσεν), ἀπάρχας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν Ἑλλάδα αὖθις κατέλαβε, τὸν καθηγητὴν ἐκεῖ καταλείψας. Παρακληθεῖς δὲ ὑπὸ τῶν τὰ πρῶτα ἐν τῇ Ἄρτῃ τῆς Ἀκαρνανίας φερόντων τῆς παρ' αὐτῶν αὐτόθι γενομένης σχολῆς πρυστῆναι, ἧς καὶ Παῖσιος προστάτης ἠρέθη πρὸ χρόνων τινῶν ὁ ἀπὸ Κεφαλληνίας³ Μεταξᾶς, τὴν ἐφесιν τούτων ἀναπληρῶν πρέστη ταύτης ἔτος καὶ μόνον ἐν εἶτα ἐπὶ τὸ Ἀνατωλικὸν τῆς Αἰτωλίας μετεβη, καὶ παρὰ τῶν αὐτοῦ φίλων πολλῆς ἔτυχε δεξιώσεως.

Ὁ δὲ Κορυδαλλεὺς Θεόφιλος, οὐ μετὰ πολὺ τοῦ Εὐγενίου τῆς Ἄρτης ἐξελθόντος, παρακλήσει τινῶν τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως εἰς Κωνσταντινουπόλιν κατὰ τινα χρεῖαν ἀναβάντων πεισθεὶς ἀρχιερεὺς Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης ἀναδείκνυται, καὶ Θεοδόσιος⁴ ἀντὶ Θεοφίλου μετονομάζεται, καὶ μετ' ὀλίγον τὴν Ἄρταν καταλαμβάνει, μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ ὢν καὶ καλούμενος. Ὑπεὶ δὲ πολιτικῶν πραγμάτων παντάπασιν ἄπειρος ἦν, εἰ καὶ θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἐς ἄκρον ὑπῆρχεν ἐληλακῶς, οὐδ' ἔτος ὁλόκληρον ἠδυνήθη τοὺς τῆς ἐκκλησίας ταύτης οἶακας ἔχειν ἐν ταῖς χερσίν. Ἦνίκα γὰρ πολιτικὰς τινὰς ἢ καὶ ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις καὶ πράξεις καιρὸς σ. 38 ἡκάλει τοῦτον μεταχειρίζεσθαι, οὐ μόνον οὐδὲν τούτων ὡς εἰκὸς ἦν κατῶρθου, ἀλλὰ καὶ γελοῖά τινα εἰσέτι καὶ νῦν εἰσιν⁵ οἱ λέγοντες τοῦτον καὶ λέγειν καὶ πράττειν· καὶ πολὺ τούτων ἔτι γελοιότερα ἦν ἂν πεποιηκῶς, εἰ μὴ Εὐγένιος πολλάκις συνὼν αὐτῷ τὰ πλεῖστα διώρθου. Οὐδὲ γὰρ πάντῃ τὴν συνουσίαν αὐτοῦ ἀπελείπετο, εἰ καὶ ἀπ' ἀλλήλων δίσταντο. Ταύτῃ τοι καὶ ταύτην παραιτησάμενος, Ἀθηναῖζε παραγίνεται, καὶ τῇ πατρίδι τὸ τελευταῖον δίδωσιν ἑαυτόν· ὃν καὶ μετὰ πάσης τῆς προθυμίας οἱ συμπολίται ἀποδεξάμενοι, οὐχ ὡς Ἀθηναῖον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἓνα τῶν πάλαι γεγεννημένων ἐν αὐτῇ φιλοσόφων, ἀλλὰ καὶ ὡς τῇ ἀρχιερατικῇ ἀξίᾳ κεκοσμημένον τιμῆς τῆς

προσηκούσης ἤξιωσαν, καὶ αὖθις μαθητιῶντες οὐκ ὀλίγοι πρὸς αὐτὸν¹ ἀπανταχόθεν συνέρρεον. Τηνικαῦτα καὶ Νεκτάριος ὁ ὕστερον Ἱεροσολύμων πατριάρχης χρηματίσας, Σιναίτης ὢν ἱερομόναχος καὶ εἰς Πελοπόννησον² καὶ τὰ περίξ αὐτῆς ἐλεημοσύνης χάριν πεμφθεὶς, φιλοσοφίας ἔνεκεν αὐτῷ συνεγένετο, εἰ καὶ τᾶλλα³ πεπαιδευμένος ἦν· πολλοῖς γὰρ πρότερον κατὰ τι Κρήτην καὶ ἀλλαχόθι τοῖς διδασκάλοις ἐχρήσατο. Καὶ Γερμανὸς προσέτι ὁ ὕστερον ἐν Οὐγκροβλαχίᾳ ποιούμενος τὰς διατριβὰς || καὶ Νύσσης ὀνομασθεὶς ἀρχιερεὺς καὶ Διο- σ. 39 νύσιός τις, ἐκ Ναυπλίας⁴ τῆς πρὸς τῷ Ἀργεὶ τὸ γένος ἔλκων καὶ ταύτης ὕστερον πρόεδρος γεγονώς, καὶ συχνοὶ μετὰ τούτων ἕτεροι τῶν αὐτοχθόνων τε καὶ ἀλλοδαπῶν.

Φθόσας δὲ ἤδη ἐπὶ γῆρας βαθύ· πλειόνων γὰρ ἦν ἢ ὀγδοήκοντα ἐτῶν· καὶ μελαγχολίας ἥττων γενόμενος, ἦν καὶ ἐκ νεωτέρας ἔτι τῆς ἡλικίας εἶχεν, ὡς ἐφημεν, λύπη ἀμέτρῳ συσχεθεῖς, εἰς ἔκστασιν μικροῦ δεῖν ἤλθε φρενῶν· καὶ νῦν μὲν ἐπετείνετο αὐτῷ, νῦν δὲ ἀνύετο⁵ τὸ ἀπὸ ταύτης κακόν. Ἐτυχε δὲ καὶ χρημάτων ὧν εἶχεν ἀποβολὴν παθεῖν, ὃ καὶ μᾶλλον αὐτῷ ταῦτα προὔξενησε. Δεῖγμα δὲ προφανὲς τῆς ἧς εἶχε τότε ταλαιπωρίας Ἀθήνησι καὶ ἡ πρὸς τὸν Εὐγένιον ἦν πέπομφεν⁶ ἐκεῖθεν ἐπιστολὴ ἐν Μισολογκίῳ διατρίβοντα, μετακαλούμενος τοῦτον ὡς αὐτὸν ἐλθεῖν, ἐπισκεψόμενον καὶ παραμυθήσοντα καὶ μαθημάτων τινῶν γνῶσιν ὧν οὐδέποτε ἤκουσεν ὑπισχνούμενος, μάλιστα τῶν ἀπὸ θεολογίας, ἐν ἧ καὶ ὑπέγραψεν ἑαυτὸν Ὁ τάλας Κορυδαλλεὺς. Ἀλλ' ὁ Εὐγένιος οὕτως ἔχοντα τοῦτον εἰδώς, σκῆψιν τοῦ μὴ δύνασθαι πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν εὐρηκῶς, ἔμεινε κατὰ χώραν. Ὁ δὲ μετ' ὀλίγον αὐτόθι τὸν βίον κατέλυσε. Καὶ οὕτω τὰ περὶ αὐτὸν συνηνέχθη γενέσθαι, τούτου μόνον || ἐπὶ τέλει ἀξιωθείς τῆς αὐτοῦ βιοτῆς, σ. 40 τῆς ἐν τῇ πατρίδι ταφῆς.

Ὁ δὲ Εὐγένιος, εἰ καὶ τότε ἐν Μισολογκίῳ ἦν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐκεῖσε μεταβάσεως ἐν τῷ Ἀνατωλικῷ διέτριβεν, ὡς ἐφθήμεν ἀνωτέρω εἰπόντες, ἐκ τῆς Ἄρτης ἐλθὼν, καὶ διεῖγε τὸν βίον εὐθύμως τε καὶ θεοφιλῶς μετὰ τῶν ἐνταῦθα φίλων, καὶ φοιτητῶν ἱκανῶν εἶχε περὶ αὐτὸν χορὸν, πρωτεύοντος πάντων Γρηγορίου τοῦ Μανέσιος, οὗ καὶ ἀνωτέρω⁷ ἐμνήσθημεν. Ὡν εἰς καὶ Ἰάκωβος ἦν ὁ ὕστερον ἐπίσκοπος

¹ ἐξότου ² καθάπερ ³ κεφαλληνίας ⁴ θεοδόσιος ⁵ εἰσιν

¹ αὐτοὺς ² πελοπόννησον ³ τ' ἄλλα ⁴ ναυπλοίας ⁵ Γρα-
πτέον ἀνεῖτο ⁶ πέμπομφεν ⁷ ἀνωτέρω

Λητζᾶς καὶ Ἀγράφων γεγονώς, ἐκ Καρπενησίου ἐλθόν. Ἀλλ' ἡ εἰς Μεσολόγκιον αὐτοῦ μετάθασις ἀπὸ τοιαύτης ἔτυχε γενέσθαι αἰτίας· οὐδὲ γὰρ ἐπαύετο τῶν κακῶν ὁ ἐφευρετὴς ἡρεμεῖν καὶ μὴ συνεχῶς ὀπλίζεσθαι κατ' αὐτοῦ.

Ὁ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἐνταῦθα κατέχων τότε χωρῶν ἄνδρας τινὰς Σακαρεσιάνους ἀπὸ χωρίου τινὸς Σακαρέσιον οὕτω καλουμένου καθεύξας ἐν τῇ εἰρκτῇ¹ ἔνδον τοῦ Ἀνατωλικοῦ, πολλοῖς ἐξέθλιβε τούτους κακοῖς, χρημάτων ἀριθμὸν αὐτοῦς ἀπαιτῶν τὴν δύναμιν αὐτῶν ὑπερβάλλοντα.

Ὁ δὲ θαυμάσιος καὶ ἱερὸς οὗτος ἀνὴρ, οὕτως ἔχοντας τούτους ὁρῶν, εἰ καὶ κατὰ μὴδὲν ἄλλο βοηθεῖν αὐτοῖς οἷός τε ἦν (συμπαθεία σ. 41 γὰρ ἡττάτο καθ' ὑπερβολὴν ὡς ἄλλος οὐδεὶς) || τὰ πρὸς βρῶσιν καὶ πόσιν συνεχῶς αὐτοῖς ἐχορήγει διὰ τινων τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν. Οὐδὲν πολλὰ μετὰ παρηλθόντων ἡμέραι, καὶ τῆς φυλακῆς οἱ ἄνδρες ἐξεληθόντες νυκτὸς φυγάδες ἐγένοντο. Τούτου μεθ' ἡμέραν ἐπὶ τὰς ἄκοας τοῦ ἡγεμόνος ἐλθόντος, ἔρευνα ἀνὰ τὴν κώμην πᾶσαν ὑπὸ τῶν αὐτοῦ γίνεται ὑπηρετῶν, καὶ τίς ὁ τοῦτο δράσας καὶ τὰ πρὸς φυγὴν τοῖς ἀνδράσιν εἰσενεγκὼν ἐξητάζετο διὰ πολλῶν· ἀπειλαὶ τε πᾶσιν ἐγίνοντο καὶ μάστιγες ἔστιν οἷς. Ἀλλ' ὡς οὐδὲν τι τούτων εἰς γυνῶσιν ἤκεν αὐτῷ, καίτοι ἐπὶ πολὺ ποιούμενῳ τὴν ἔρευναν, Ἀγαρηνὸς τις τὸ γένος ἔλκων ἐκ τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἐν τῇ κώμῃ ταύτῃ οἰκῶν, πολὺ πρὸς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἄνδρα ἐκ πολλοῦ τρέφων τὸ μῖσος ἐν ἑαυτῷ, ὅτε δὴ καὶ πολλὴν ὁρῶν τοὺς τὴν κώμην ταύτην οἰκοῦντας πρὸς αὐτὸν ἐπιδεικνυμένους αἰδῶ καὶ τιμὴν καὶ αἰεὶ τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα ἀόκνως ποιοῦντας, ὑπὸ πολλοῦ τοῦ φθόνου κινηθεὶς προσελθὼν τῷ ἡγεμονί φησὶν·

Εἰ τὸν παρὰ τῶν ἐγχωρίων τούτων διδάσκαλον καλούμενον κρατήσεις καὶ δεσμοῖς καὶ εἰρκτῇ παραδώσεις, τὸ παρὰ τῶν φυγάδων ἐκείνων ὀφειλόμενόν σοι, πᾶν ὅσον βούλει, αὐτίκα δοθήσεται. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ φυγαδεύσας αὐτούς, καὶ εἰ μόνον ἐν πείρᾳ τούτων γενήσεται, || πάντες ὑπὲρ αὐτοῦ θανεῖν μάλλον αἰροῦνται, ἢ μικράν τινα τιμωρίαν αὐτὸν ἐνεγκεῖν· ὡς γὰρ προφήτην αὐτὸν ἔχουσι, καὶ λόγων οὐδεὶς αὐτοῦ εἰκῇ καὶ μάτην ἐκπίπτει τῶν πρὸς αὐτούς· διὸ μὴδὲν

βραδύνας ὡς τάχος ποίει τὰ παρ' ἐμοῦ σοι ὑποτιθέμενα, καὶ οὐδὲν ἐμπόδιόν σοι γενήσεται τοῦ ποθομένου τυχεῖν.

Ταῦτα τοῦ καταράτου ἐκείνου εἰπόντος, τοὺς παρεστῶτας αὐτῷ ὑπηρέτας ὁ ἡγεμὼν αὐτίκα προσκαλεσάμενος, Ὅσον τάχος πρὸς αὐτούς φησιν¹ ἀπελθόντες, τὸν λεγόμενον παρὰ τῶν ἐνταῦθα ἐγχωρίων διδάσκαλον λαβόντες, ἀγαγεῖν ὧδε² σπεύπατε Ἀπελθόντες τοῖνυν καὶ εὐρόντες αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ἣ κατέμενε, λαβόντες πρὸς τὸν πέμψαντα αὐτοὺς ἡγαγον. Ὁ δὲ μὴδὲν πρὸς αὐτὸν εἰπὼν τῇ εἰρκτῇ προστάττει τοῦτον ἐναπορρίψαι καὶ ἀψαλῶς τηρεῖν· ὁ δὲ παρὰ χρῆμα εἰς τέλος ἡγαγον. Καὶ ἦν ἐν τῇ εἰρκτῇ ὁ μακάριος, οὐδὲ δι' ἣν αἰτίαν εἶη πεπονθὼς τοῦτο εἰδὼς, ἀλλ' εὐχαρίστους ἦν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραι τῷ θεῷ προσφέρων φωνάς.

Ὡς δὲ δῆλον ἀνὰ τὴν κώμην πᾶσαν ἐγένετο τὸ πραχθὲν, πάντες ἐν ἀθυμίᾳ ἦσαν πολλῇ, ἄνδρες τε ὁμοῦ καὶ γυναῖκες μετὰ τῶν παίδων, καὶ πολὺς ἦν ὁ θόρυβος περὶ αὐτοῦ, τὸν σφῶν αὐτῶν πατέρα καὶ διδάσκαλον || ἐπὶ στόματος πάντων ἐχόντων, καὶ εἰ μὴ παρὰ τῶν σ. 43 ἐν τῇ κώμῃ προὔχόντων οἰκονομία τις³ ἐγεγόνει περὶ τὰ πράγματα, ἐπὶ μείζον ἂν προὔχωρσε τὸ κακόν. Ἐτοίμως γὰρ ἅπαντες εἶχον λιθόλευστον τὸν ἡγεμόνα ποιῆσαι καὶ φόνου πικροῦ παρηνάλωμα. Ἐγένετο δὲ ταῦτα μικρῷ πρόσθεν τῆς ἐορτῆς τῶν⁴ τοῦ σωτήρος ἡμῶν γενεθλίων· καὶ ἦν ἔτι κατ' αὐτὴν τὴν σεβασμίαν ἡμέραν ἐν τῇ εἰρκτῇ. Μὴ δυνάμενοι δ' ἄλλως οἱ κατὰ τὴν κώμην πρωτεύοντες ποιῆσαι, ἵνα μὴ τὸ κακόν, ὡς ἔφημεν, ἐπὶ μείζον ἀρθῇ, μόλις αὐτῷ συνεφώνησαν τριακοσίους ἀργυροῦς ὑπὲρ τῶν φυγάδων καταβαλεῖν καὶ τοῦτον τῆς εἰρκτῆς ἀπαλλάξαι. Οὐ γενομένου, ἀπῆλλακτο μὲν, ἡτέίτο δὲ τὸν συμπεφωνημένον αὐτῷ περὶ τοῦ φροντιστηρίου μισθὸν παρ' αὐτῶν λαβεῖν, καὶ ὅπου περ ἂν βούλοιο ἀπελθεῖν. Οὗτοι δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην αἵτησιν ἀπαναινόμενοι, διὰ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς τριακοσίους καταβαλεῖν ἀργυροῦς, σκανδαλισθεὶς ὡς κατ' οὐδὲν ὑπαίτιος ὢν, εἰς Μεσολόγκιον ἐποιήσατο τὴν μετάθασιν, κάκει⁵ διατρίβων ἦν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν φοιτητῶν.

Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ κατὰ τὴν Κρήτην ἤρξατο πόλεμος,

¹ εἰρκτῇ² ὧδε κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος φησὶν³ τίς⁴ τὴν⁵ κάκει

σ. 44 καὶ πολλή τις ἦν κατὰ θάλατταν ἡ ταραχή, οἷα || φιλεῖ κατὰ τοὺς τοιούτους πολέμους γίνεσθαι, πολὺν δὲ καὶ οἱ τὰ παράλια οἰκοῦντες εἶχον τὸν φόβον. Διό καὶ ὑποπτον πάνυ τὴν τῆς Αἰτωλίας παραλίαν εἶναι οἰηθεῖς, εἰς Καρπενήσιον διέγκωκεν ἀνελθεῖν, προτρεπόμενον ἔχων ἐπὶ τούτῳ αὐτὸν καὶ Ἰάκωβόν τινα ἱερομόναχον, ἐκεῖθεν τὸ γένος ἔλκοντα, προεντυχόντα αὐτῷ ἐκείσῃ ποτε γενομένῳ καὶ παιδείας ἔνεκεν ἐπὶ τὸ Ἀνατωλικὸν κατελθόντα, ὃν καὶ ἐπισκοπικῆς ἀξίας ἰ μετὰ ταῦτα τυχεῖν ὁ λόγος ἐδήλωσε μὲν καὶ πρότερον, δηλώσει δὲ καὶ προῖων ἀκριβέστερον.

Ἀνελθὼν οὖν σὺ τῆς τυχοῦσης ἡξιώθη παρὰ τῶν τὴν κωμόπολιν ταύτην οἰκούντων εὐνοίας. Ἦσαν γάρ, εἰ καὶ πρὸς πᾶσαν παιδείαν² ἀνοικείως ἔχοντες, εὐλαβῶς μέντοι πρὸς τοὺς τοιούτους τῶν ἀνδρῶν διακείμενοι καὶ λόγῳ τῷ παρ' αὐτῶν πειθόμενοι. Οὓς οὕτως ἔχοντας ὁ θαυμάσιος οὗτος ἰδὼν καὶ πεῖραν δοὺς καὶ λαβῶν περὶ τοῦ σεβασμίου ναοῦ τοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς ζωαρχικῆς τριάδος τοῦ ἐνὸς τῶν ὁλῶν θεοῦ τιμωμένου πρὸ πάντων ἤρξατο ποιεῖσθαι τὴν διάσκεψιν. Ἦν γὰρ ὁ ναὸς οὗτος ἐν μέσῃ τῇ κωμοπόλει οὐ μόνον ἐν μικρῷ τινι χωρίῳ περιγραφόμενος, ἀλλὰ καὶ σχήματος καὶ κάλλους οὐδ' ὅπως οὖν μετέχων ἱερῷ προσηκόντων ναῷ. Ἐἶπεν ἄν τις τοῦτον ἰδὼν οὐδὲ οἰκίᾳ σ. 45 τινὶ τῶν ἰδιωτικῶν καὶ πάνυ ἀδόξων ἀνδρῶν || εἰκότα. Ἐν τούτῳ κατεβλήθη αὐτῷ ἄπασα ἡ φροντίς, ὥστε εἰς μείζον αὐτὸν μέγεθος ἐκτείνειν κατὰ τε μήκος καὶ πλάτος καὶ βάθος καὶ περικαλλῆ τινα καὶ ὠραῖον αὐτὸν ἀποφῆναι καὶ οἶον ἄλλον ἐπὶ γῆς οὐρανὸν παντοίοις ὠραῖσμένον καλοῖς, ὥς ἐκείνον τοῖς ἀστράσιν, ἀποδείξει. Καὶ ἤρξατο μὲν τοῦ ἔργου μάλα προθύμως, οὐκ εἰς τέλος δὲ ἤνεγκεν αὐτὸ τὸ προσῆκον, εἰ καὶ ὁμοιος ἦν οὐδὲν ἔχοντι τῶν πρὸς τὸν τούτου ἀπαρτισμὸν, ἀλλ' ἡ πάντων προνοητικὴ τριάς ὁ θεὸς, ἡ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομοῦσα, ῥαδίαν πάνυ τὴν πρὸς τὸ θεοφιλές τοῦτο ἔργον παρέσχεν αὐτῷ τὴν ἐγχείρησιν. Καὶ τοῖς⁴ πρὸς θεωρίαν αὐτοῦ συνεχῶς παραγενομένοις τῶν φίλων ὀργάνοις χρησάμενος εἶχε πᾶν ὅσον ἦν ἱκανὸν εἰς ἀνάλωσιν τῆς τούτου οἰκοδομῆς καὶ πολλοῖς μὲν

¹ ἐπισκοπῆς. Ἀλλὰ νεωτέρα χεὶρ δι' ἄλλου μέλανος ἔθηκε γραμμὴν ἐπὶ τῆς λέξεως, πάντως χάριν διορθώσεως αὐτῆς εἰς ἐπισκοπικῆς ἐν τῇ ᾧ, τοῦθ' ὅπερ ἡμελήθη.

² παιδείαν προστεθειμένον ἐν τῇ ᾧ ³ καὶ οὐκ τοῦ οὐκ διαγραφέντος εἶτα ἄλλη χεὶρ ⁴ τῆς

τοῖς πόνοις, πολλοῖς δὲ τοῖς ἰδρώσι καθ' ἐκάστην περιρρεόμενος, ἀγίστησιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ μικροπρεποῦς ἐκείνου καὶ πάντῃ ταπεινοῦ σχήματος εἰς ὃ νῦν παρὰ πάντων ὁράται. Καὶ ὡς ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν Ἀγίαν Ἀναστασίαν ἐπήξατο, ἐκ πάνυ μικρᾶς ἐπὶ μείζον ἀρθῆϊσαν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο οὐχ ἥττον ἢ διὰ τὸν ὀρθὸν τῆς πίστεως λόγον οὕτως ὀνομασθεῖσαν, || οὕτω καὶ οὐ σ. 46 τος τρυτονὶ τὸν τῆς ἀγίας καὶ βασιλικωτάτης Τριάδος ναόν. Οὐ τοῦτον δὲ μόνον εἰς τέλος ἤγαγεν, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ἀλλὰ καὶ οἴκους περὶ αὐτὸν ἐδείματο καὶ φροντιστήριον εἰς καθηγητοῦ καὶ φοιτητῶν διατριβὴν ἐπιτηδεύων ἔχον. Ἐνθεν¹ τοὶ καὶ πολλοὶ πανταχόθεν συνέρρεον αὐτῷ φοιτηταί, τινὲς μὲν καὶ τὰ πρὸς δαπάνην ἔχοντες, τινὲς δὲ καὶ ταύτης ὅλως στερούμενοι, εἰ καὶ πολλὴν περὶ τοὺς λόγους εἶχον τὴν ἔφεσιν. Οὓς καὶ μετὰ προθυμίας πάσης δεχόμενος καὶ προτροπαῖς καὶ ὑποθήκαις πρὸς αὐτὸν χρώμενος τῷ λογικῷ καὶ τὴν ψυχὴν μᾶλλον ἢ τὸ σῶμα στηρίζοντι ἄρτῳ διέτρεφεν, οὓς δὲ καὶ ἐνδεία τῶν ἀναγκαίων πιεζομένους ἑώρα οὐ μόνον ἀμισθὶ τῶν μαθημάτων ἀπολαύειν παρείχεν (οὐ γὰρ ἠνέσχετο λαβεῖν ποτε² παρὰ τινος), ἀλλὰ καὶ τούτων αὐτὸς ἐγένετο χορηγός, καὶ ἔτρεφε τε σωματικῶς καὶ τῆς ἄλλης πάσης ἡξίου ἐπιμελείας. Ἦσαν δὲ τῆνικαῦτα αὐτῷ φοιτηταί τῶν ἄλλων πάντων ὑπερέχοντες Γρηγόριος Μάνεις ὁ ἐκ τοῦ Ἀνατωλικοῦ, περὶ οὗ καὶ ἀνωτέρω ἡμῖν εἴρηται, γνησιώτερός τε καὶ οἰκσιώτερος καὶ μᾶλλον ὡς πνευματικὸς υἱὸς αὐτοῦ γνωριζόμενος· μεθ' ὃν Ἀναστάσιός τις, ποιμένος τινὸς ἐκ τῶν καλουμένων Βλάχων υἱός, οὐ Γρηγορίου || μόνον τοῦ κατὰ χρόνον πρωτεύοντος, ἀλλὰ σ. 47 καὶ πάντων τῶν ἄλλων εὐφυσίτερος, ὃν καὶ Παντοδύναμον ὁ καθηγητῆς ἐκάλει διὰ τὸ πάντα ῥάδια εἶναι λέγειν αὐτῷ δοκεῖν. Τούτου καὶ ἑτερός τις ἦν τῷ γένει μόνον, ἀλλ' οὐ καὶ τῇ εὐφυίᾳ ἐφάμιλλος, Θεοφάνης τοῦνομα, ὅστις καὶ νῦν εἰσέτι τῷ βίῳ περίεστιν, ἀλλ' οὐκ ἦν ἐκ τῶν πρώτως αὐτῷ φοιτησάντων. Τῆς πρώτης δέ γε τάξεως ἦσαν μετὰ Γρηγορίου καὶ Ἀναστασίου Σωφρόνιος τις Ἀκαρνὰν ἀπὸ χωρίου Δραγαμίστου καλουμένου, οὗ καὶ ἀνωτέρω πρὸς ἐμνημονεύσαμεν, βραχύ τι κατ' εὐφυίαν τοῦ Ἀναστασίου ἐλαττούμενος, καὶ Δαμασκηνός τις εὐνοῦχος, ὅστις καὶ Ἀθήνησιν³ ὕστερον ἐτελεύτησεν, ἐκ τινος χωρίου τῶν ἐν τῷ καλουμένῳ Βάλτῳ ὀρμώμενος, Κάμινος λεγομένου. Προέ-

¹ ἐνθεν ² ποτὲ ³ ἀθηνῶσιν

στη δὲ οὗτος ἐπὶ βραχὺ καὶ τῆς σεβασμίας μονῆς Ῥετάρνης. Μετὰ τούτων δὲ καὶ Ἰωσήφ τις ἐκ τινος τῶν αἰτωλικῶν χωρίων τὸ γένος Ἀρθανιτάκης, ὕστερον δὲ Σκροῦμος περιαδόμενος, διὰ τὸ τῆς γνώμης δυσάρεστον ὑπὸ τινος τῶν εὐτραπέλων οὕτως ὀνομασθεῖς, ὅστις καὶ αὐτὸς ἔτι τῷ βίῳ περίεστι γηραιὸς πάνυ. Καὶ πρὸς τούτοις Ἰάκωβος ὁ ὕστερον ἐπισκοπήσας, ὥς που καὶ ἅπαξ καὶ δις ἐν τοῖς ἄνω εἰρήκαμεν, φιλομαθὴς μὲν ὥς οὐδεὶς ἕτερος, ἀφυῆς δὲ πολλῷ τῷ μέ-
 σ. 48 τρω. || Σὺν τούτοις δὲ καὶ ἑτέροις ἔτι πλείοσιν, οὓς περιττὸν ἡμῖν ἐνταυθοῖ καταλέγειν, καὶ Νικόλαος ἦν ὁ ἐκ Βελισδονίου, χωρίου τινὸς τῶν Ἀγράφων, ἐν προθύροις ἔτι στρεφόμενος τῆς τέχνης τῶν Ἀσκληπιαδῶν, εἰ καὶ ὕστερον ἐπὶ τοσοῦτον κατ' αὐτὴν ἐθαυμάσθη καὶ ἐπὶ μέγα ἤρθη τῆς φήμης, ὥστε καὶ βασιλικὸς ἀρχίατρος ἀνακηρυχθῆναι. Ἦν δὲ κατὰ πάντα ὁ ἀνὴρ οὗτος εὐφυὴς καὶ ἀγχίνους εἶπερ τις ἄλλος, καὶ παρ' αὐτῷ μὲν τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπαιδεύετο, παρὰ δὲ τινι τῶν Ἀγαρηνῶν τὰ τῶν Ἀράβων, καὶ τὴν ἰατρικὴν μετήρχετο κατὰ δύναμιν. Ὑπόδοκίμει δὲ πρὸς οὓς ἂν ἀφίκοιτο ἐπὶ θεραπείᾳ. Τούτῳ καὶ οἱ ἀνωτέρω πάντες οὓς ἔφημεν ὁμιλοῦντες εἰς τινα μετρίαν γνῶσιν καὶ πείραν ἤκον τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν, καὶ μάλιστα γε αὐτῶν ὁ Γρηγόριος καὶ Ἰάκωβος, καὶ τούτων ἔτι μᾶλλον Ἰωσήφ ὁ Σκροῦμος. Παιδείας δὲ τοσοῦτον Εὐγενίῳ φοιτῶντες μετέλαβον, ὅσον ἀπὸ τῆς γραμματικῆς καὶ μόνης γνωρίζεσθαι ὅπη περ ἂν ἀπελθόντες τύχωσιν· εἶχον γὰρ καὶ ταύτης καὶ ποιητικῆς ἔτι τέχνης ἔξιν μετρίαν· περαιτέρω δὲ οὐκ ἠβουλήθησαν προελθεῖν, ὥστε καὶ λογικῆς πραγματείας ἔψασθαι καὶ τῶν μετ' αὐτῆς καθ' ἑξῆς¹ ἐπιστημῶν· ἀλλ' ἐφ' ἑτέροις
 σ. 49 καθηγητὰς ἐτρέποντο, τοῦ τὰ τῆς παιδείας αὐτοῖς || καταβαλόντος σπέρματα ὀλιγωροῦντες, καὶ αἰεὶ σκανδάλου τούτῳ ἐγίνοντο πρόξενοι. Ἀναστάσιος δὲ ὁ καὶ Παντοδύναμος παρ' αὐτοῦ δι' ἣν ἔφημεν αἰτίαν κληθεῖς καὶ ἐν Καρπενησίῳ ἔτι ὡν σχολεῖον ἰδίᾳ συνεστήσατο, καὶ ἔτι μᾶλλον λυπῆσαι θέλων αὐτόν, τοὺς περὶ αὐτόν φοιτητὰς λόγοις πιθανοῖς ὑποκλέπτων πρὸς ἑαυτόν συνεκάλει. Ταύτης τῆς μοίρας Ἰάκωβος ἐγένετο καὶ Ἰωσήφ καὶ Νικόλαος ὁ τὴν ἰατρικὴν ἀσκῶν· οἱ καὶ συνωμοσίαν (ὥς ἂν τις οὕτω φαίη) ποιήσαντες κατὰ τοῦ εὐεργέτου τὴν πτέρναν ἐκίνησαν καὶ πολλῶν αἵτιοι σκανδάλων αὐτῷ ἐγίνοντο, κατὰ τοῦ Γρηγορίου μᾶλλον τοῦ σὺν αὐτῷ μέιναντος καὶ μη-

¹ καθεξῆς

δέποτε ἀπ' αὐτοῦ χωρισθέντος παντοίους δόλους συρράπτοντες. Ἀλλὰ καὶ οὗτος οὐκ ἐπαύετο τοῖς αὐτοῖς τούτους ἀμείβεσθαι κατὰ δύναμιν, ὥς εἰς πρὸς πολλούς. Διὰ ταῦτα τοίνυν καὶ τὸν συνωμότην αὐτῶν Ἰάκωβον προετρέψαντο τῆς ἐπισκοπικῆς ἐπιλαθέσθαι ἀρχῆς, καίτοι ἑτέρου ὄντος τοῦ ταύτην ἰθύνοντος, καὶ παραιτησαμένου, ὥς ἂν δι' αὐτοῦ πᾶν ὃ τι βούλονται κατὰ τοῦ καθηγητοῦ σκευωρεῖν καὶ εἰς ἔργον ἄγειν ἐκ προχείρου δύναιτο, ὃ καὶ γέγονε συνδρομῇ τε τῇ παρ' αὐτῶν καὶ ἑτέρων αὐτοῖς ὁμοφρόνων τῶν ἐκ τῆς κωμοπόλεως. Εἶχόν¹ τε τὸ || βουλόμενον, καὶ τῷ μαθητῇ καὶ ἐπισκόπῳ τὸν καθηγητὴν ἐν σ. 50 πᾶσιν ὑποκύπτειν τοῖς παρ' αὐτοῦ καὶ λεγομένοις καὶ πραττομένοις ἡνάγκαζον. Οἱς καὶ οὗτος χαριζόμενος, εἰ καὶ τῇ τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας ὑπεροχῇ τοῦ καθηγητοῦ μάλα διέφερεν, ἀλλ' οὐ καὶ τῆς πολιᾶς καὶ τῆς ἄλλης ἧς εἶχεν ἀρετῆς ἠδεῖτο καὶ τῆς προτέρας πρὸς αὐτὸν σχέσεως, ὥς ἀνδραπόδῳ δὲ μᾶλλον χρῆσθαι διανοεῖτο καὶ οὐδενὸς λόγου ἀξίῳ.

Ταῦτα ὁρῶν ὁ μακάριος οὗτος καὶ μὴ φορητὰ εἶναι λογιζόμενος ὥς ἀταξίας γέμοντα καὶ ἀκοσμίας πολλῆς καὶ μᾶλλον ὅτι ἐκ τῶν οἰκείων καὶ ἀφ' ἐστίας, ἣ λέγεται, τὰ βέλη, δεῖν ἔγνω τῇ τῆς μεγάλῃς ἐκκλησίας βοηθείᾳ καταφυγεῖν καὶ σταυροπήγιον πατριαρχικὸν τὸν σεβασμιον ἐκείνον ποιῆσαι ναόν· καί, ἵνα τὸ πᾶν συνελὼν εἴπω, μικροῦ καὶ πεποίηκεν, εἰ μὴ παλινωδίαν ὁ μαθητῆς αὐτοῦ ἦσεν ἐπί-
 σκοπος. Οὗτος γὰρ πρῶτος πάντων μεταμεληθεὶς συγγνώμην ἤτει τῶν πρὸς αὐτόν γενομένων, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπέτυχε ταύτης, ἀλλὰ καὶ πολλῆς ἔκτοτε καὶ μέχρι παντός ἀπήλαυε παρ' αὐτοῦ τῆς φιλίας καὶ μαθητοῦ μᾶλλον ἢ ἐπισκόπου τάξιν ἐδείκνυε πρὸς αὐτόν. Τοῦτον ὁ Ἰωσήφ ἰδὼν οὕτως ἐκ μετάνοίας διορθωθέντα, μετὰ σπουδῆς προσ-
 ἐρχεται || τῷ καθηγητῇ, καί, ἰκέτης αὐτοῦ γενόμενος, θεραπεύει πᾶν σ. 51 τὸ ἀπὸ τῆς ἀποστασίας γεόμενον αὐτῷ κακόν, καὶ χάριτας ἦν αὐτῷ ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ νῦν διὰ παντός τοῦ βίου ὁμολογῶν. Καὶ οὕτω μὲν οἱ δύο οὗτοι συμφοιτηταὶ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ ἐποιήσαντο τὰς σπονδὰς. Ἡ δὲ ἑτέρα τῆς τούτων τετράδος δυάς, Ἀναστάσιός τέ φημι² καὶ Νικόλαος ὁ γνωριζόμενος ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς, ὁ μὲν Ἀθήναζε πρῶτον ἀφίκετο παρὰ Ἰεζκιήλ τῷ Στεφάνῳ καλουμένῳ καὶ ἡγουμένῳ μονῆς τινος τῶν ἐκεῖ, φοιτητῇ χρηματίσαντι Ἀγγέλου τοῦ

¹ εἶχον ² φημι

Μπενιζέλου τοῦ πρώτου τῶν τοῦ Κορυθαλλέως ὁμιλητῶν καὶ φήμην ἔχοντι κατὰ τὰς ἐπιστήμας πολλήν, λογικῆς παιδείας ἐφιέμενος καὶ ἀραβικῶν ἔτι γραμμάτων καὶ ἱατρικῆς. Καὶ ἦν ἐκεῖ διατρίβων οὐκ ἐπὶ χρόνον συχνόν. Εἶτα εἰς Λάρισαν¹ ἀνακλίσας τῆς Θετταλίας, τῶν ἀραβικῶν αὐτὸς εἶχετο λόγων καὶ τοῖς κατὰ τὴν ἱατρικὴν βιβλίοις μᾶλλον ἐσχόλαζεν. Ὁ δὲ Παντοδύναμος Ἀναστάσιος πρῶτον μὲν εἰς Τούρναβον κώμην μεγίστην τῆς Θετταλίας παραγενόμενος, ἐσχαλάρχει ἐπὶ χρόνους τινάς· μετέπειτα δὲ τὴν εὐθὺ τῆς Κωνσταντίνου ἐβάδισε, καὶ εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐλθὼν καὶ Εὐγενίου μαθητῆς σ. 52 εἶναι λέγων, τὰ περὶ || Εὐγενίου πρὸς τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν κληρικῶν ἐρωτώμενος ἐξειπὲν καὶ γράμματα παρ' αὐτοῦ αἰτούμενος συστατικὰ, ὡς οὐδὲν τούτων εἶχεν ἐμφανίζειν αὐτοῖς, οὐδὲ μιᾶς ἡξιοῦτο παρ' αὐτῶν τῆς ὑποδοχῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπεπέμπετο, καὶ ἐν ὑποψίᾳ παρὰ πᾶσιν ἦν, ὅτι οὐκ ἦν αὐτῷ φίλα τὰ πρὸς τὸν καθηγητὴν. Ὅθεν μὴ δυνάμενος ἄλλως ποιῆσαι, κακῶς ἐκ πρώτης ἀφειρητῆρας ἀπαλλάξας κατὰ² τὴν ἐς Κωνσταντίνου ἐπιδημίαν ἐπανακλίσκει πάλιν διὰ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα φερούσης³ πρὸς τὸν καθηγητὴν, καὶ ἐκείνης αὐτῷ προσπίπτει ἐλεεινός, τί μὲν οὐ λέγων, τί δὲ οὐ ποιῶν τῶν πρὸς οἶκτον ἐλκόντων τοῦτον τὸν ἑαυτοῦ. Καὶ δὴ πειθόμενον εἶχε τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις τὸν συμπαθῆ καὶ ὑπερβολὴν, ὥστε καὶ δακρύων ἐμπλήσαι τούτου τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐφίλει γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ πάντας τοὺς φοιτητάς οὐ δι' ἄλλο τι μᾶλλον ἢ δι' ἣν εἶχεν εὐφυΐαν καὶ εὐγλωττίαν, ὅπηνίκα μετὰ τῶν ἄλλων καὶ οὗτος ἦν τούτου ἀκροατῆς, καὶ χρηστὰς εἶχεν ἐπ' αὐτῷ τὰς ἐλπίδας ὡς ὑπερέξει πάντων τοῦ χρόνου προϊόντος κατὰ παιδείαν καὶ ἀρετὴν, οὐκ εἰδὼς ὅλως ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον ἀναιδείας καὶ ἀνταρσίας προβήσεται τῆς πρὸς αὐτόν. Τούτων δὲ καὶ τῶν τοιούτων ἀναμνήσας αὐτόν, καὶ ἐλέγχους τοῖς προσήκουσιν, οἷόν τισι || παιωνίοις φαρμάκοις, τὴν αὐτοῦ γνώμην καταμαλάξας, οὐ μόνον συγγνώμης αὐτῷ μετέδωκεν, ἀλλὰ καὶ γράμμασιν ἐφοδιάζει τοῦτον συστατικοῖς πρὸς τὴν βασιλεύουσαν αὐτὸς ἐπανελθεῖν, ὃ δὴ καὶ πεποιήκει. Καὶ ἦν παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ πάντων ἀποδεχόμενος, ὥστε καὶ ἐπ' ἐκκλησίας παρὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν περὶ αὐτόν⁴ λογίων ἐπιτραπῆναι συνεχῶς ὁμιλεῖν, καὶ ἦν ὑπὸ πάντων θαυμαζόμενος ἐπὶ τε εὐφυΐᾳ καὶ ἐπὶ τῇ τῆς γλώττης, ἣν εἶχεν ἐκ φύσεως

¹ Λάρισσαν ² κατὰ τὰ ³ φέρουσιν ⁴ αὐτῶν

μᾶλλον ἢ μαθήσεως, ὡς ἔφημεν, προφορᾷ. Καὶ δὴ καὶ σχολαρχεῖν αὐτὸν ὁ πατριάρχης ἔταξε τοῦ πατριαρχείου ἐντός καὶ οὐδεὶς ἐν τῷ τότε κατὰ τε γραμματικὴν καὶ ποιητικὴν παιδείαν ἐν Κωνσταντινῶν πόλει ἐνομιζέτο τούτου κρείττων, ὡς καὶ πρὸς Ἰωάννου τοῦ Καρυοφύλλου τοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας σκευοφύλακος ὄντος ἐμαρτυρεῖτο, καίτοι οὐκ εἰωθότος οὐ μόνον τοὺς κατ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ ἄλλῃ παιδείᾳ διαφέροντας οὕτως εὐχερῶς θαυμάζειν καὶ ἐπαινεῖν. Καὶ οὕτω μὲν εὐδρυμα ἦν αὐτῷ πάντα τὰ ἐς τὴν Κωνσταντίνου διατριβὴν· μετὰ τινος δὲ χρόνους καὶ εἰς Ἀδριανούπολιν παρὰ τοῦ τῆς κατ' ἐκείνην¹ ἐκκλησίας προέδρου Νεοφύτου μεταπεμφθεὶς, σχολῆς τε ἦν προστατεύων καὶ ἐπ' ἐκκλησίας ὁμιλῶν. Ἀνῆλθε δὲ καὶ Νικόλαος ἀπὸ || Λαρίσης² εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ πρῶτος κατ' Εὐγενίου τούτῳ σ. 54 ὁμοφρονῶν, καὶ εὐδοκίμει ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἱατρικὴν. Διαβάντος τε μετὰ ταῦτα χρόνου συχνοῦ, τῇ τούτου προτροπῇ τε καὶ συνδρομῇ τῇ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξιωματι ὁ Ἀναστάσιος κοσμηθεὶς, τῆς Θεσσαλονικέων ἐκκλησίας χρηματίζει ποιμὴν· ἀλλ' οὐκ ἔφθασεν ἐπὶ τούτου ἐλθεῖν, καὶ οἱ Θεσσαλονικεῖς ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ καθιστῶσι ποιμένα τὸν ἑαυτῶν· οὐ γὰρ μετὰ τῆς γνώμης ἐγένετο τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας ταύτης παντός. Ὁ δὲ ἐν Ἀδριανουπόλει³ τέλει τῆς αὐτοῦ ἐχρήσατο βιοτῆς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν μετὰ πολὺν ἐγένετο χρόνον. Νικόλαος δὲ ὁ ἐπὶ μέγα φήμης τῆς κατὰ τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην ἀρθῆς, ὁψέποτε καὶ αὐτὸς μεταμεληθεὶς ἐφ' οἷς πρὸς Εὐγένιον ἐπλημμέλησε τὸν καθηγητὴν, συγγνώμην ἤλθε παρ' αὐτοῦ πολλάκις αἰτῶν, καὶ ταύτης τυχὼν, φίλα τῇ πρὸς αὐτόν τοῦ λοιποῦ ἰδεσμεῖτο πολλῇ, καὶ δι' εὐλαβείας ὃ τι πλείστης εἶχεν αὐτόν.

Ὁ δὲ πολλοὺς ἔτι ἐν Καρπενησίῳ διατρίψας χρόνους, ὡς γενέσθαι τούτους πλείω τῶν εἰκοσιν, ἡγαπᾶτο μὲν καὶ παρὰ τῶν χριστωνύμων καὶ ὑπερβολὴν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἔξω τῆς καὶ ἡμᾶς πίστεως οὐχ ἦττον ἰθεραπεύετο, καὶ διὰ τιμῆς ἦν. Συνεχῶς τε τοὺς πρὸς αὐτόν || φοιτῶντας ἐδίδασκε, καὶ ἐπ' ἐκκλησίας ὁμιλῶν δογματικοῖς τε σ. 55 καὶ ἠθικοῖς λόγοις οὐ τοὺς τὴν κωμόπολιν μόνον ἐκείνην οἰκοῦντας, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἐκ τῶν πέριξ χωρίων ἐν αὐτῇ κατὰ διαφόρους χρόνους συρρέοντας εἰς γνώσιν ἐχειραγωγέει πᾶσαν καὶ ἀρετὴν. Ἐπὶ γῆρας δὲ βλέπων ἑαυτὸν ἀποκλίνοντα καὶ τὰς συνεχεῖς τῶν πρὸς αὐ-

τὸν ἀπανταχόθεν ἐρχομένων ὀμιλίας βαρυνόμενος (ἐν μέσῃ γὰρ ἦν τῆς κωμοπόλεως ὃ τε ναὸς καὶ ἡ περὶ αὐτὸν οἰκία τῇ ἀγορᾷ) μεταβῆναι ταύτης ἐφ' ἐτέραν ἐζήτει καιρὸν, ἡσυχίας ἧς αἰεὶ ἐτύγγανεν ἐφιέμενος, εἰ δυνατόν ἦν, ἐς κόρον κατατρυφήσαι.

Καὶ δὴ ἐκ τῶν Ἀγράφων ἐκείσε κατὰ χρεῖαν ἐλθόντες¹ τινὲς ἀπὸ χωρίου τινὸς Βρανιανᾶ καλουμένου (τοῦτο δ' ἐστίν² ἡ ἐμὴ δυστυχιστάτη πατρίς) ἐτύγγανον μὲν καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦτον εἰδότες, ἡνίκα μᾶλλον ἐν Τριβάτῃ μετὰ τῶν ἀσκητικῶν ἐκείνων ὧν κατ' ἀρχὰς ἔφημεν ἦν συμβιοτεύων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τηνικαῦτα οὐχ ἥττον διὰ μακροτέρας τῆς ὀμιλίας αὐτὸν ἐγίνωσκον τε καὶ πείραν μᾶλλον ἔλαβον τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς, καὶ οὕτω βαρυνόμενον τὴν ἐκείσε τοῦτον ἰδόντες ἀναστροφὴν ἀποπειρῶνται τῆς τούτου γνώμης, εἰ βούλεται³ τὸ

α. 56 Καρπενήσιον καταλιπεῖν καὶ ἐπὶ τὸ διαλκῆθ' ἐν μεταβῆναι χωρίον, καὶ πολλοῖς πρὸς τοῦτο τοῖς λόγοις αὐτὸν παρεκάλουν. Ὁ δὲ, εἰ καὶ ἵππος ἐς πεδίον ἦν, τὸ τοῦ λόγου, τῆς ἡσυχίας, ὡς ἔφθηνεν εἰπόντες, διαφερόντως ἐρῶν, ἀλλὰ καὶ δυσχερείας τινὰς τὰς ἐκ τοῦ τόπου τούτους προὔβάλλετο, ἄλλα τε πολλὰ λέγων καὶ δὴ καὶ πυνθανόμενος πόθεν αὐτῷ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν δυνατόν ἂν εἴη κεκτῆσθαι τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμάς. Οἱ δὲ πολλὰς αὐτῷ περὶ τούτων ἐποιοῦντο τὰς ὑποσχέσεις, καίτοι πρὸς πάσας ἀνανεύων ἦν, τὸ εὐμετάβολον τῆς γνώμης τῶν ἀνθρώπων εἰδώς.

Κατένευσε μέντοι, καὶ τοῖς λόγοις εἶξε τοῖς παρ' αὐτῶν. Οἱ δὲ περιχαρεῖς γενόμενοι καὶ τὰ τῆς χρείας δι' ἣν εἰς Καρπενήσιον ἦλθον πληρώσαντες, ταῖς παρ' αὐτοῦ εὐχαῖς ἐφοδιασθέντες, ὑπέστρεψαν ἐν Βρανιανοῖς, καὶ πᾶσι τοῖς ἐγγχωρίοις τὰ περὶ αὐτοῦ καταγγείλαντες πολλῆς αὐτοῖς εὐφροσύνης ἐγένοντο πρόξενοι, τοιοῦτον ἄνδρα τῆς ἑαυτῶν πατρίδος οἰκήτορα γενέσθαι παρ' ἐλπίδα μαθοῦσι. Καὶ δὴ προθύμως εὐτρεπίζειν αὐτῷ τὰ πρὸς οἴκησιν ἤρξαντο, μονοδριὸν τι ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Παρασκευῆς οὐ μακρὰν πρὸς τοῦ χωρίου κείμενον, ἐπιτηδεύειν ἔχον εὐρόντες. Γούβα τῷ τόπῳ τὸ ὄνομα⁴ ἦν καὶ Ἀνήλιον αὐτὸς ἐπιθέτως ὠνόμασε διὰ τὸ παλίνσκιον⁴.

α. 57 || Καίρου τοίνυν ἐπιτηδείου λαβόμενος, καταλείπει μὲν τὸ Καρπενήσιον, μεταβαίνει δὲ εἰς τὸ δηλωθὲν χωρίον, καὶ τῷ μονοδρίῳ

¹ ἐλθόντων ² ἐστίν ³ βούλεται ⁴ παλίνσκιον

ἐγκατακίζεται, πολλῆς δὲ τῆς παρὰ τῶν ἐγγχωρίων ἐκείνων ἀνδρῶν δεξιότησεως τυγῶν, καὶ οὐ παρὰ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντων ἀπλῶς εἰπεῖν τῶν ἐν τοῖς Ἀγράφοις οἰκούντων. Ὁρῶν δὲ τὸν τε ναὸν ἀκαλλώπιστον ὄντα καὶ τὰς περὶ αὐτὸν οἰκίας οὐκ ἐπιτηδεύειν ἐχούσας πρὸς οἴκησιν τὴν ἑαυτοῦ, πρώτην ταύτην ποιεῖται φροντίδα τοῦ πάντα μετασκευάσαι καὶ μετακοσμήσαι ἐπὶ τὸ βέλτιον· ὃ καὶ πεποίηκεν, ἐξ ἰδίων καὶ ταῦτα ἀναλωμάτων. Καὶ φοιτηταὶ πάλιν πάντοθεν πρὸς αὐτὸν συνέτρεχον· οἱ δὲ ἐγγχωριοὶ πολλὴν αὐτῷ παρεῖχον τὴν αἰδῶ καὶ τιμὴν, καὶ ἡ δυνάμειος εἶχον τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐχορήγουν. Ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο κατὰ μόνας ζῆν ἢ μετὰ δύο καὶ τριῶν· πολλάκις γὰρ οἱ μετ' αὐτοῦ συναικοῦντες καὶ τὸν δεκαδικὸν ὑπερηκόντιζον ἀριθμόν. Οἱ δὲ κατὰ θεωρίαν μόνον καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι πλῆθος ἦσαν οὐ ῥαδίως περιληπτὸν ἀριθμῷ· διὸ καὶ ἐν ἀμνηχανίᾳ ἦν καὶ ἠπόρει καθ' ἑαυτὸν τὴν ἐκείσε ποιούμενος οἴκησιν, εἰ μὴ ἐν σπάνει τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων γένοιτο. Καὶ δὴ βουλὴν βουλευέται μάλα καλὴν καὶ ψυχωφελῆ, || ἣν καὶ πρὸς α. 58 πολλοὺς τῶν φίλων κοινώσας ἄνδρας, ἀρετῇ καὶ φρονήσει κεκοσμημένους εὖρεν αὐτοὺς συνδοκοῦντας. Ἦν δὲ ἡ βουλὴ δύο τῶν περὶ αὐτὸν ἱερομονάχων καὶ φοιτητῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν πέμψαι μετὰ γραμμάτων πρὸς οὓς ἂν αὐτὸς δοκιμάσειε (πολλὴ γὰρ ἡ περὶ αὐτοῦ φήμη διέτρεχεν ἀνὰ πᾶσαν τὴν βασιλεύουσαν), ὥστε διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ τῆς βοηθείας τούτων ἱκανὴν ἐλεημοσύνην συναγαγεῖν. Ὁ καὶ πεποίηκε, καὶ εἰς τὴν Κωνσταντίνου οἱ φοιτηταὶ ἀνελθόντες ὑπεδέχθησαν παρὰ τῶν πρὸς οὓς ἐπέμφθη τὰ γράμματα φιλοφρόνως καὶ ἱλαρῶς, καὶ συνδρομῆς πολλῆς ὡς εἰκὸς παρ' αὐτῶν τυχόντες συνήγαγον ἀριθμὸν τινα χρημάτων, τοὺς ἐπτακοσίους ὑπερβαίνοντα ἀργυροῦς, καὶ ταῦτα τῇ αὐτοῦ αὐθις συμβουλῇ ἀνδρὶ τινι τῶν ἐκ τοῦ ἔχοντος αὐτὸν χωρίου Παναγιώτῃ τοῦνομα παραδόντες, πλουτοῦντι μὲν ἱκανῶς, ἐπιστατοῦντι δὲ τῇ τῶν βασιλικῶν διανομῇ κρεῶν, ὡς ἂν ἔχοι τὸ παρ' αὐτῶν γινόμενον κέρδος κατ' ἔτος ἀποστέλλειν τῷ μονοδρίῳ, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ διάγοντας τὰ πρὸς χρεῖαν ἔχειν τῶν ἀναγκαίων καὶ ὑπὲρ τῶν ἐλεούντων αὐτοὺς ἐν ταῖς ἱεραῖς εὐχεσθαι τελεταῖς καὶ μνήμης τῆς πρὸς θεὸν ἀξιοῦν τὰ γεγραμμένα παρὰ τῶν α. ἀποσπειλάντων¹ ὀνόματα.

¹ ἀπισταλέντων

Τούτου γενομένου, κατῆλθον μὲν οἱ ῥηθέντες, τὰ προτεταγμένα αὐτοῖς πάντα πληρώσαντες, ἐπέμπετο δὲ καὶ ἡ ἐλεημοσύνη κατ' ἕτος ὑπὸ τοῦ ταύτην ἐν ταῖς χερσὶν ἔχοντος, καὶ μετ' εἰρήνης διῆγον τὸν βίον αὐτός τε καὶ οἱ περὶ αὐτόν. Ἀνήλυσκε δὲ τὰ πεμπόμενα εἰς τε καὶ ἄλλας χρεῖας, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς σκαύη ἐκκλησιαστικά, καὶ μά- λιστα πρὸς τοὺς ἐνδεῖα πιεζομένους. Τῶν δὲ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἠνύπορει μέχρι τινὸς ἐκ τε τῆς παρὰ τῶν ἐγγχωρίων γενομένης πρὸς αὐτὸν βοηθείας καὶ ἐξ ὧν εἶχεν ἔτι ἀπὸ Καρπενησίου ἐλθόν.

Φοιτῆται δὲ αὐτῷ ἐν Βρανιανοῖς ἐγένοντο πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι τῶν ἐκ τῆς ἱερᾶς τάξεως καὶ παῖδες ἐξ αὐτοῦ τοῦ χωρίου καὶ τῶν περὶ ἀριθμοῦ κρείττονες. Πρῶτος δὲ πάντων ἦν Δαμασκηνός τις ἱερομόναχος Αἰτωλὸς Ἀγγελοκαστρίτης, εὐφυῆς ἱκανῶς καὶ φιλόπονος, ὁγδοὸν ἕτος σὺν αὐτῷ διατρίψας. Εἶτα Ἰωακείμ τις ἕτερος ἐκ τῶν περὶ Τρίκην τῆς Θετταλίας χωρίων, ὅστις καὶ νῦν εἰσέτι τῷ βίῳ περίεστιν, ἐν Ἰωαννίνοις διατρίβων καὶ πλείονα μὲν πάντων διατρί-
 σ. 61 ψας σὺν αὐτῷ χρόνον, ἐλάττονα δὲ καρπωσάμενος τὴν ἐκ τῶν λόγων ὠφέλειαν νοὸς ἀμβλύτητι. Σὺν τούτοις δὲ καὶ Ἀρσένιος τις, τῇ ἡλικίᾳ τούτων νεώτερος, οὐ πολὺ τοῦ προεχῶς ῥηθέντος κατὰ νοὸς ἀμ- βλύτητα διαφέρων. Ἐν ἐνὶ δὲ καὶ τῷ αὐτῷ καιρῷ συνῆσαν ἅπαντες οὗτοι, παιδευόμενοι παρ' αὐτοῦ βίβλους ποιητικάς, Γεράσιμος τις Ἀκαρνὰν ἀπὸ Δραγαμέστου, Σάββας ἀπὸ Τριβάτου τῶν καὶ ἀνω- τέρω ῥηθέντων χωρίων, Ἰωνᾶς, Ζαχαρίας καὶ Καλλίνικος ἐξ ἐνὸς πάντες χωρίου τῶν Ἀγράφων Καστανία προσαγορευομένου. Ὡς ὁ μὲν Καλλίνικος καὶ πατριάρχης μετὰ πολλοὺς χρόνους ὕστερον ἐχρη- μάτισε Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς κατὰ Προῦσαν ἐκκλησίας μετε- νεχθεὶς, ἥς πρότερον εἶχε τὴν προεδρίαν, καὶ τῆς πατριαρχικῆς καθέ- δρας προέστη ἔτη ἐκκαίδεκα, κάκει¹ τὸν βίον ἐξέλιπεν οὐ πρό πολ- λῶν ἐτῶν. Ὁ δὲ Ζαχαρίας Βιζύης² τῆς κατὰ Θράκην ἐπίσκοπος κατέ- στη, καὶ νῦν ἔτι περίεστιν. Ὁ δὲ Δαμασκηνὸς ἐν Καρπενησίῳ παρ' αὐ- τοῦ πεμφθεὶς τοῦ δηλωθέντος τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος ναοῦ τὴν ἐφημερίαν ἐνεπιστεύθη, καὶ παίδων ἐν αὐτῷ σχολὴν συνεστήσατο τῇ τούτου προτροπῇ καὶ δαπάνῃ. Λοιμοῦ δὲ κατὰ τὰ ἐκείσε γενομένου χωρία πολλοῦ, ἀναχωρεῖ μὲν ἐκεῖθεν ἔρχεται δὲ πρὸς τὸν καθηγη-
 σ. 62 τὴν αὐθις || ἐν τοῖς Βρανιανοῖς, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ λαβὼν εὐχὴν

¹ κάκει ² βυζίνης

μετὰ γραμματίων συστατικῶν ἐς Κωνσταντινούπολιν ἀναβαίνει, παι- δείας ἐφιέμενος ἐπιστημονικῆς. Ὑποδεχθεὶς τοίνυν παρὰ τῶν τὰς ἐπι- στήμας τῷ τότε διδασκόντων λίαν εὐνοικῶς (οἵτινες Σπαντωνῆς ἦσαν καὶ Σεβαστὸς, οἱ Ἰωάννου τοῦ Καρυοφύλλου ἀκροαταί, καὶ μετ' αὐ- τὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ πρώην μὲν διερμηνευτοῦ γενομένου τῆς βασι- λείας, μετέπειτα δὲ πρέσβειος πρὸς τὸν τῆς Γερμανίας καίσαρα Λεο- πόλδον, εἶτα ἐξ ἀπορρήτων χρηματίσαντος καὶ νῦν ἔτι ὄντος), συν- αριθμεῖται τοῖς πρώτοις τῶν παρ' αὐτοῖς φοιτητῶν, καὶ γεγόμενος τινῶν ἐπιστημῶν ἐγκρατῆς, ὑπὸ λοιμοῦ τὸν βίον αὐτόθι κατέστρεψεν.

Ὁ δὲ μακαριστὸς οὗτος Εὐγένιος ὑπὸ τοῦ πολλοῦ γήρατος καμ- φθεὶς, τριγέρων γὰρ ἦν, ὡς κἀν¹ ταῖς πρὸς διαφόρους αἰς ἔπεμπεν ἐπιστολαῖς ἑαυτὸν ὑπέγραφε, καὶ τὰ νεστόρεια ὑπερβέβηκώς ἔτη, πο- λὺν μὲν εἶχε τὸν πόθον τοὺς ὡς αὐτὸν φοιτῶντας διδάσκειν, μὴ δυ- νάμενος δὲ, τοῦ προτρέπειν οὐκ ἐπαύετο τοὺς δυναμένους λόγων ἀντέ- χεσθαι, καὶ τούτους ὅση δύναμις μεταδιώκειν· αὐ μὲν δὲ, ἀλλὰ καὶ συνεχῶς ἐπιστέλλειν οὐκ ὤκνει πρὸς οὓς ἡ δύναμις ὑπηγόρευε, γραμ- μάτων || παιδευτήρια συνιστᾷ², ἐλεημοσύνης οὐδὲ μιᾶς ἐλάττονα, σ. 62 ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν ἄλλων πρωτεύουσαν τὴν διὰ λόγου καὶ ἐς λό- γους γενομένην διὰ πολλῶν εἶναι πείθων αὐτούς. Ταύτη τοι καὶ τῆς ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει συστάσῃ παρὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου κυρίου Μανουήλου τοῦ ἀπὸ Καστορίας σχολῆς, εἰ καὶ πολ- λοὶ τινες ἦσαν αἱ συνεργοὶ καὶ ἄλλοι, καὶ πάντων μᾶλλον ὁ μακαριώ- τατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νεκτάριος, οὐ καὶ πρόσθεν ἐμνήσθη- μιν· ἀλλ' οὐ μικρὸν καὶ οὗτος συνεβάλετο³ μέρος, συνεχῶς αὐτῷ ἐπι- στέλλων καὶ ἐγκωμίους γειραίρων τοῦ ἐγχειρήματος, καὶ ἐτέρας ἔτι συστήσαι προτρέπων αὐτόν· καὶ δὴ καὶ συνέστησαν, ἐτέρας ἔτι τῇ τούτου προτροπῇ δύο, μίαν μὲν ἐν Ἀρτῇ τῇ τῆς Ἀκαρνανίας, ἐτέ- ραν δὲ ἐν τῷ Ἀνατωλικῷ τῆς Αἰτωλίας.

Γέγραφε γὰρ πρῶτον αὐτῷ περὶ τῆς κατὰ τὸ Ἀνατωλικόν, καὶ ὑπέσχετο δοῦναι τὰ πρὸς τὴν τοῦ καθηγητοῦ διατροφὴν καὶ τῶν φοιτητῶν. Ἀλλ' ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἀρτῆς Βαρθολομαῖος, ἐκεῖσε τότε παρὼν, διεκώλυσεν αὐτόν, ἀνάξιον ἡγησάμενος τὸ Ἀνατωλι- κὸν χωρίον ἀποδειχθῆναι τοιαύτης σχολῆς, τὴν τοῦ τόπου στενότητα προβαλλόμενος, καὶ ἐπὶ τὴν Ἀρταν μετα||λίσθαι ταύτην πείθων αὐ- σ. 63

¹ κἀν ² συνιστᾷν ³ συνεβάλλετο

τόν, ὡς πόλιν οὕσαν μεγάλην καὶ ἣ φησι περὶ τῆς Τροίας Ὅμηρος εὐρυάγειαν. Ποιεῖ τοῦτο ὁ τρισμακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ μάλα προθύμως καὶ ἐγχειρίζει φέρων τῷ διαληφθέντι Βαρθολομαίῳ τῷ Ἄρτης ἀργυροῦς τριςχιλίους. Καὶ τοιαύτην ἔσχε τὴν ἀρχὴν ἢ κατὰ τὴν Ἄρταν σχολή, προκαταρκτικὸν αἷτιον ἔχουσα τὸν Εὐγένιον, εἰ καὶ ἀμελεία τῶν ἐπιτροπευόντων αὐτῆς μικροῦ δεῖν εἰς τὸ μὴ ὄν ἐλθεῖν ἐκινδύνευε· νῦν δὲ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ φιλοθέων τινῶν καὶ φιλομούσων ἀνδρῶν ἤρξατο κατὰ τι εὐδοκίμειν καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκόπτειν.

Τούτων ἀκούσας Εὐγένιος περὶ τῆς κατὰ τὴν Ἄρταν σχολῆς καὶ ὅτι πέρας οὐκ ἔλαβε τὰ τῆς τοῦ Ἀνατωλικοῦ, περὶ ἧς αὐτῷ πρότερον ἦν γεγραφώς, μικρὸν τι πρὸς τὸν Βαρθολομαῖον σκανδαλισθεὶς, ὡς ὑπὸ φθόνου τυχὸν κινήθεις καὶ κωλύσαντος τὴν κατὰ τὸ Ἀνατωλικὸν γενέσθαι, εἰ καὶ ἄλλως οὐ τὴν τυχούσαν αὐτῷ ἐνεποιεῖ χαρὰν τὸ τοιαύτην συστήναι κατὰ τὴν Ἄρταν σχολήν, πλείονα τὴν ἐξ ἐκείνης ὠφέλειαν τοῖς Ἑλλησιν ἡγησάμενος διὰ τὴν τοῦ τόπου εὐρυχωρίαν, ὡς δυναμένων πλειόνων ἐκείσε συνδραμεῖν καὶ τῶν ἀναγκαίων μᾶλλον σ. 114 εὐπορεῖν διὰ τὸ τῆς χώρας εὐκαρπον, καὶ δευτέροις χρῆται περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως γράμμασι πρὸς τὸν τῆς ἐλεημοσύνης ἐκείνον ἐργάτην, δεινοπαθῶν μὲν ἐφ' οἷς ἀπέτυχε περὶ τοῦ Ἀνατωλικοῦ, χαίρων δὲ ἐφ' οἷς τοσαύτην ἐποίησε τὴν εὐεργεσίαν τοῖς Ἑλλησι διὰ τῆς κατὰ τὴν Ἄρταν σχολῆς.

Ὁ δὲ καὶ ὑπὲρ ταύτης ὑπισχνεῖται πεντακοσίους καταβαλεῖν ἀργυροῦς, καὶ πέμπει τούτους αὐτῷ διὰ τινος τῶν ἐκ τῶν Ἀγράφων ἀνδρὸς πιστοῦ, γράψας πρὸς αὐτόν, εἰ καὶ πλειόνων ἐν χρεῖᾳ γένηται, μὴ κατοκνῆσαι δηλοῦν, καὶ μετὰ πάσης πεμφθήσονται τῆς προθυμίας. Ὁ δὲ προσλογισάμενος τούτοις τοῖς παρ' αὐτοῦ τούτου προ-
τερον καταβληθεῖσι τριακοσίοις (αὐτὸς γὰρ ἦν πρῶτος ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος πρὸ χρόνων τινῶν), ὡς γίνεσθαι τοὺς πάντας ὀκτακοσίους, ἱκανῶς ἔχειν φήθη πρὸς τὴν σύστασιν τῆς τοιαύτης σχολῆς· καὶ δὴ καὶ συνέστησεν αὐτήν, μηδὲν ἐκείνον περαιτέρω τὸν ἀνδρα παρενοχλήσας, καὶ Γρηγόριον τὸν Μάνεσιν πατριώτην ὄντα καὶ πρῶτον, ὡς ἔφημεν, τῶν αὐτοῦ γεγονότα ὁμιλητῶν τῆς κατὰ τὴν ἐνεγκαμένην αὐτόν ἔταξε προστατεύειν σχολῆς, ὅς καὶ προ-
έστη ταύτης ἐπὶ χρόνους συχνούς, καὶ φοιτηταὶ συνήχθησαν πρὸς αὐ-

τόν οὐκ ὀλίγοι αὐτόχθονές τε καὶ ὑπερόριοι· ἀλλ' οὐ δῆτα καὶ ἀνάλογον || ἐγένετο τῇ δαπάνῃ τὸ κέρδος δι' αἰτίας πολλὰς· αἰεὶ γὰρ τοῖς σ. 65 τοιοῦτοις ὁ βάσκανος ἐπιτίθεται δαίμων, παντοῖα μηχανῇ πειρώμενος ἀποσβέσαι τὸ τῆς γνώσεως φῶς· περὶ οὗ τὸν λόγον ἐνταῦθα μηχανεῖν ἄκαιρον ἐμοὶ δοκεῖ παντελῶς.

Τοσοῦτον δὲ πάντας ἡγάπα τοὺς ἐκ τοῦ Ἀνατωλικοῦ ὡς καὶ συχνὰς ταύτοις ἐκ τε Καρπενησίου τὸ πρότερον καὶ ἐκ τῶν Ἀγράφων τὸ δεύτερον πέμπειν ἐπιστολάς, νῦν μὲν πρὸς ἦθος τούτους τυπῶν, νῦν δὲ πρὸς λόγους προτρέπων, ἔστι δὲ οὗς καὶ ἐλέγχων καὶ ἐτέροις τὰ φιλικὰ προσλαλῶν καὶ τινὰς ὡς εἶθ' ἀπτεῖσμούς ἐγκαταμιγνύων τοῖς λόγοις· βοηθείαις τε πρὸς αὐτοὺς ἐχρήτο καὶ λόγοις ἅμα καὶ ἔργοις· ὡσαύτως δὲ καὶ παρ' αὐτῶν ἐφιλειτό τε καὶ εὐλαθείας ἡξιοῦτο πολλῆς. Μᾶλλον δὲ ὡς κοινὸς πάντων πατήρ ἐλογίζετο μέρι τῆς αὐτοῦ τελευτῆς. Βουλομένοις δὲ ποτε τούτοις καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν κοινῇ γνώμῃ πέμψαι τινὰς ἐπὶ βοηθείᾳ τῶν κατ' ἔτος κατερχομένων ἡγεμόνων ἐπιφορτιζόντων αὐτοὺς καὶ τοῖς φόροις φόρους ἐπιτιθέντων ἀδίκους, κατὰ πολὺ καὶ οὗτος αὐτοῖς συνεισήνεγκε, γράμ-
μασι τοῖς παρ' αὐτοῦ τοὺς ἀνδρας ἐφοδιάσας πρὸς Παναγιώτην τὸν διερμηνευτὴν, φίλᾳ συνδεδεμένον ὄντα πολλῇ πρὸς αὐτόν καὶ εὐλα-
θείας οὐ τῆς τυχούσης ἀξιοῦντα καὶ γράμμασι πολλάκις προσαμειβό- σ. 66
μενον. Οἱ καὶ ἀνελθόντες καὶ τὰ γράμματα αὐτῷ προσκομίσαντες, πολλῆς τῆς δεξιώσεως ἔτυχον παρ' αὐτοῦ, καὶ πᾶν ὃ τι ἐβούλοντο δι' αὐτοῦ πληρώσαντες, κατῆλθον εἰς τὴν πατρίδα πολλὴν αὐτῇ τὴν ὄνησιν φέροντες. Καὶ Εὐγενίῳ μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ τὴν χάριν ταύτην ἀφωσιοῦντο, ἅτε δὴ τοσαύτης ἀξιουμένων καὶ παρὰ τῶν μέγα δυναμένων αἰδοῦς.

Οὕτως ἦν τοῖς καταπονουμένοις πᾶσι διὰ τῶν γραμμάτων ἀπανταχοῦ βοηθός καὶ πᾶσι τοῖς ἐκ τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμίων μονῶν ἐλεημοσύνης χάριν περιοδεύουσι, τοῖς τε ἐκ τοῦ Σιναίου ὄρους καὶ τοῦ ἁγίου καὶ ζωοδόχου Τάφου, τοῖς τε ἐκ τοῦ ἁγιωνύμου ὄρους τοῦ Ἀθῶνος καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἐκ πασῶν τῶν κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην ἐπ' αὐτῷ τούτῳ περιόντων οὐ μικρὰ συνεβάλλετο ¹ τὰ μὲν αὐτὸς παρ' αὐτοῦ, τὰ δὲ δι' ἄλλων διδούς.

Ἐξαιρέτως δὲ περὶ τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας μονῆς τῆς ἐπονομα-

¹ συνεβάλλετο

ζομένης Τετάρτης, τῆς παρὰ τὸν Ἀχελῷον κειμένης ποταμὸν, πολλήν εἶχεν ἐκ πολλοῦ τὴν φροντίδα καὶ τῆς ἀνακαινίσσεως ταύτης (ἡρῆμωτο γὰρ, καὶ ἦν ἐπιμελείας ἀξιουμένη μηδὲ μιᾶς ἐπὶ ἔτη σχεδὸν σ. 67 τριάκοντα) αὐτὸς οὗτος ὑπῆρξεν αἷτιος. Ἰάκωβόν τινα ἱερομόναχον, ἐπ' ὀλίγον μὲν αὐτῷ μαθητεύσαντα, ἀσκητικῇ δὲ ἀγωγῇ ἑαυτὸν ἐκδόντα καὶ πολλαῖς κατακοσμούμενον ἀρεταῖς, ἐκ τινος τῶν περὶ τὴν Ἄρταν χωρίων ὁρμώμενον καλουμένου Πέτα, ἐπὶ τὴν προστασίαν ταύτης ἑποτρύψας, καίτοι γε μόλις πρὸς τοῦτο πεισθέντα διὰ τὸν τῆς ἡσυχίας καὶ ἀπραξίας ὃν εἶχεν ἔρωτα καὶ μοναστικὸν βίον βιοῦν ἐλόμενον, ἀλλ' ἵνα μὴ τῆς τούτου ὑπακοῆς ἐκπέσῃ τὸ φορτίον τῆς προστασίας ταύτης ἀναδεξάμενον. Κάκεινος ² μὲν ὡς προστάτης ἐγνωρίζετο τῆς μονῆς· οὗτος δὲ ἦν αὐτῷ πάντα ἐν πᾶσι γινόμενος διὰ τῶν ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς δυναμένους τὴν παρ' αὐτῶν παρέχειν μετὰ θεὸν τῇ μονῇ βοήθειαν. Καὶ οὕτω μὲν ἐποίει ἐφ' ὅσον ὁ ἱεὺς ἐκεῖνος ἀνὴρ ³ ἐν τοῖς ζῶσιν ἐγνωρίζετο· μετέπειτα δὲ τῷ μετὰ τὸν ἐκεῖνου θάνατον διαδόχῳ γενομένῳ τῆς προστασίας πλείονα συνεισένηγε τὴν σπουδὴν. Ἀνανίας οὗτος ἦν ὁ πᾶσι καὶ πανταχοῦ γνῶριμος δι' ὧν ὑπὲρ αὐτῆς ἐπεπράχει καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, ἅτινα διὰ τὸ πᾶσιν εἶναι κατὰφανῇ περιττὸν καταλέγειν· ὅστις καὶ εἰς ἀρχιεπισκοπικὴν ἀξίαν ⁴ μετὰ ταῦτα ἀνήχθη, τὴν τοῦ Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου, καὶ οὐδ' οὕτω τῆς περὶ αὐτὴν ἀπελίπετο ἐπιμελείας, καὶ ⁵ ταύτῃ τὸ ζῆν οὐ πρό πολλῶν ἐξεμέτρησε χρόνων.

σ. 68 || Ὅτι δὲ πλείονα τότε κατεβάλλετο τὴν σπουδὴν δηλοῖ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν εἰς αὐτὸ τοῦτο γινόμενα ἱαμβεῖα μεθ' ἐνὸς ἡρωελεγείου, τὴν πολλὴν περὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς αὐτοῦ φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν σαφῶς καριστάνοντα, ἔχοντα οὕτως·

Στίχοι ἱαμβικοὶ εἰς Εὐγένιον προτρεπόμενον Ἀνανίαν ἐπὶ τὴν τῆς μονῆς προστασίαν.

Μόχθων ἀνευθεν καὶ πόνων οὐδεὶς, τέκνον
τῆς βασιλείας οὐρανῶν κληρὸν λάχεν·
καὶ γὰρ βιαστῶν ὡς βιαστὴ τυγχάνει,

¹ ταύτης κατὰ νεωτέραν διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ταύτην Ἄ ανήρ

² κάκεινος ³ ἐκεῖνος Ἄ ἐν ⁴ ἀξίαν κατὰ νεωτέραν διόρθωσιν τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἀξίας ⁵ κᾶν

πόνοις τε πολλοῖς καὶ κόποις θηρευτεία.
Τί οὖν τὸ θαῦμα καὶ τὸς εἰ πολλοῖς πόνοις
ταύτης γενήσῃ τῆς μονῆς ἀρχηγέτης,
τῆς πάντα θείας καὶ περικαλλεστάτης,
καὶ ταῦτα μητρὸς τοῦ θεοῦ μου καὶ λόγου
περισκεπούσης τῷδε ταύτην τῷ τρόπῳ;
Τοῖνυν γενοῦ μοι τάχος αὐτῆς προστάτης,
καὶ πάντα πάντως χρηστὸν ἔξει καὶ τέλος.

Εἰς Ἀνανίαν ἀποκρινόμενον Εὐγένιῳ ἐπὶ τῇ προτροπῇ.

Εἰ καὶ τὸ σὸν πρόσταγμα θεῖον ὡς πέλει,
διδασκάλων ἄριστε, δύσειστον δ' ὁμῶς
|| ἱμοὶ δοκεῖ καὶ ἄχθος οἶόν τι μέγα σ. 69
μονῆς γενέσθαι τηλικαύτης προστάτην.
Τούτου χάριν δέδρα μὴ τι καὶ πάθω,
κατωμαδὸν τοσοῦτον ἄρας φορτίον.
Ἄλλ' οὖν ἐπειδὴ προστάτιν καὶ κυρίαν
τὴν Παρθένον σὺ καθυπισχνῇ μοι, πάτερ,
ἔπος λέγειν ἄντικρυς οὐδὲν οὐκ ἔχω.
Πάντως γε μὴν χρὴ καὶ σὲ συμπαρεστέναι
σύμβουλον αἰεὶ ¹ δεξιὸν τῶν πρακτέων.

Ἡρωελεγεῖοι ὡς ἀπὸ τοῦ Εὐγενίου.

Εὐγένιος παλάμῃσιν ἀριστοπόνοισιν ἐῴσιν
οὐ δύναται πονεῖν σῶμ' ἀλαπαδνὸν ἔχων.
Ἰκετο γὰρ δὴ γῆρας ἐπ' ἐσχατον ἄγχι θανάτου,
καὶ οἱ πάντα λύθη γυῖα χειρῶν τε τόνος·
μέ σφ' ὅτε μέντοι τῷδε βίῳ θεὸς αὐτὸν ἐέργει
μήδεσιν οὐ λήξει πώποτ' ἀρηγέμεναι.

Οὐ περὶ τῶν ἱερῶν δὲ μόνον μονῶν πολλή τις ἦν αὐτῷ ἡ φροντίς, ἀλλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν. Τὸν γὰρ ἐν τῷ Καρπενησίῳ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, οἰκοδομήσας ναόν, πολλῶν καὶ ἄλλων ἀπέδειξε ² τοῦτον ἀρχέτυπον, καὶ πολλοὺς εἶχε τοὺς μιμητὰς ἐν τε τῇ κωμοπόλει ταύτῃ καὶ ἐτέ-

¹ φει ² ἀπέδειξε κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἀπέδειξε

σ. 70 ροις || τῶν πέριξ χωρίων. Καί τοσαύτη μὲν ἦν αὐτῷ ἡ περὶ τῶν θείων καὶ ἱερῶν ναῶν <ἡ> φροντίς. Τὴν δὲ πρὸς τοὺς δεομένους ἐπικουρίαν τε καὶ χορηγίαν, ἣν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ φανερώς τε καὶ ἀφανῶς ἐποιεῖτο, τίς ἂν ἱκανῶς εἰπεῖν δυνηθεῖη λόγος; Ἐμοὶ δοκεῖν, οὐδ' αὐτὸς ὁ ἐν λόγοις δεινότατος ἀξίως ταύτης παραστῆσαι δυνατὸς ἂν γένοιτο τό βραχύτατον. Οὕτω γὰρ ἦν συμπαθὴς, οὕτω φιλόπτωχος, ὥς μηδὲν περὶ τῆς αὔριον εὐαγγελικῶς περὶ ἑαυτοῦ μεριμνᾶν¹. διὸ καὶ εἰς ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων μετὰ ταῦτα κατέστη πολλήν. Ἄλλ' ἡ πάντων προνοητικὴ καὶ τῶν καλῶν ἀφθονοπάροχος τοῦ θεοῦ σοφία καὶ δύναμις οὐδαμῶς αὐτόν τε καὶ τοὺς εἰς αὐτὸν ὀρώντας τῶν δεομένων εἰς τέλος τῇ ἐνδείᾳ πιέζεσθαι κατελίμπανε, παρεῖχε δὲ πάντα ἀφθόνως αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῃ διαγωγὴν ἀνήκοντα καὶ ἑτέροις οἷς οἶδε τρόποις.

Τὰ γὰρ ἀνωτέρω λεχθέντα χρήματα τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῶν εἰρημένων φιλοθέων ἐκείνων ἀνδρῶν ἐλεημοσύνης λόγῳ συλλεχθέντα καὶ οἰκονομηθέντα φρουδὰ παντάπασιν ἐγένοντο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρῶτον ταῦτα παραλαβόντος ἐν ταῖς χερσὶ, καὶ οὐδὲν τούτων τὸ μονύδριον ἐκ τῶν ἐκείνου διαδόχων ἀπέκλιψε. Διὸ καὶ πολλάκις περὶ αὐτῶν² ἐρευνήσας τοὺς τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν συνειδοντας σ. 71 καὶ μηδὲν δυνηθεὶς λαβεῖν, ἀφορισμὸν, ὥς ἔθος τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, ποιησάμενος καὶ παρὰ τινος τῶν ἐκ τοῦ χωρίου δι' αὐτὸ τοῦτο σκληρόν τινα λόγον ἀκούσας, ἠχθέσθη μὲν οὐ μετρίως, ἡδουλήθη δὲ μετανάστῃς ἀπὸ τῆς Γούθης γενέσθαι, τῶν Καρπενησιωτῶν προσκαλουμένων αὐτόν. Καὶ αὖθις εἶχε τοῦτον τὸ Καρπενήσιον, καίτοι πολλοὺς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γούθῃ διατρίψαντα χρόνους. Κατέλιπε δὲ ἐν ταύτῃ Σάββαν τινὰ ἱερομόναχον τῶν ἐκ τῆς αὐτοῦ συνοδίας, ἄνδρα ἑλληνικῶν μὲν μαθημάτων ἄπειρον, ἀρετῇ δὲ συζῶντα πολλῇ, ὃν καὶ Ἑγιασμένον δι' αὐτὸ τοῦτο ἐκάλει. Παρέλαβε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Ἰωακείμ, ὃν ὁ λόγος ἀνωτέρω δεδήλωκε, σὺν αὐτῷ τε κάμει³ τῆς τῶν ἐφήβων ἡλικίας τὸ τηνικαῦτα⁴ ἀπτόμενον.

Πολὺ δὲ τὸ διάφορον ἔχον ὀρών τῆς ἐν ἡ πρότερον κατέλιπε τὸ Καρπενήσιον καταστάσεως, ὑπὸ παντὶ λίθῳ σκορπίος εὐδαι, τὴν παροιμίαν ταύτην ἐπὶ στόματος εἶχεν ἀεί. Μόλις δὲ ἔτος ἔν καὶ μόνον ἐν αὐτῷ πληρώσας, τῶν κατ' αὐτὸ θορύβων ἀπαναστῆναι πάλιν

¹ μεριμνᾶν ² αὐτόν ³ κάμει ⁴ τοτηνικαῦτα

ἐσπούδαζεν. Ἐξελθὼν δὲ τούτου (εἰ καὶ τὴν ἀλήθειαν πρὸ παντὸς τιμᾶν¹ ἄξιον), ἀκόντων τε πάντων καὶ ἀνθελκόντων πλήν ὀλίγων τινῶν, εἰς Νχύπακτον τὴν προκαθεζομένην πόλιν τῆς Αἰτωλίας διὰ τῆς πατρίδος· τὸ Μέγα δένδρον φημί· καταβαίνει, μηδένα τῶν ἐκ τῆς συνοδίας αὐτοῦ συνεπόμενον ἔχων πλήν ἐμοῦ, κἀκεῖθεν² εἰς Μεσολόγκιον ἔρχεται, καὶ ἐξ αὐτοῦ πάλιν εἰς || τὸ Ἀνατωλικόν. Διατρί- σ. 72 φας δὲ ἐνταῦθα ἐφ' ὅσον ἦν αὐτῷ ἀρεστόν, εἰς τὸ Δραγαμέστον διὰ τοῦ Ἀχελώου καὶ τῆς ἐπέκεινα τούτου πορείας γίνεται, καὶ ὅλην ἐκεῖ προσμείνας τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Τεσσαρακοστὴν (ταύτης γὰρ ἦν ὁ καιρὸς) μετὰ τὸ Πάσχα καὶ τὰς μετ' αὐτὸ ἐπομένους ἑορτάς ἐπανακάμπτει³ αὖθις διαπόντιος εἰς τὴν Κατοχὴν διὰ τῶν παρ' Οἰνιάδας τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ ἐκβολῶν, κἀκεῖθεν αὖθις εἰς τὸ Ἀνατωλικόν. Ταύτην δὲ τὴν περίοδον δι' οὐδὲν ἕτερον ἐποιεῖτο εἰ μὴ τόπον ἡσυχίας ζητῶν εὐρεῖν, ἀλλ' οὐδὲν ταύτης ἀπάνατο· πάντα γὰρ ἦν θορύβων μεστὰ καὶ πλήρη κακῶν.

Ἐνθεν⁴ τοι καὶ παντάπασι τῆς ἐπὶ τάδε οἰκήσεως ἀπογνοῦς, τὴν ἐς τὰ τῶν Ἀγράφων ὄρη φέρουσαν προκριτέαν πάντων εἶναι ἡγήσατο· καὶ ἄπτεται μὲν αὐτίκα⁵ ταύτης, ὅρον δὲ τίθησιν αὐτῇ τὸν πρὸς ὄν, τὴν σεβασμίαν τῆς Τετάρτης μονῆν. Ἐν ἡ καὶ γενόμενος ἀρρωστίᾳ περιπίπτει δεινῇ. Ταύτης δὲ τῇ τῆς Θεομήτορος βοηθείᾳ ἀναρραίσας, ἡ φήμη τῆς τούτου κατὰ τὴν Τετάρταν ἐλεύσεως προῆλθε καὶ μέχρι τῶν ἐν Βραβιανοῖς, οἱ καὶ τῆς τούτου στερήσεως εἰληφότες τὴν πείραν πολλὴν εἶχον τὴν ἔρσειν τοῦ καὶ πάλιν αὐτόν ὥς καὶ πρότερον εἶχον ἰδεῖν. Διὸ καὶ μηδὲ μίαν ποιησάμενοι τὴν ἀναβολὴν οἱ τηνικαῦτα τῶν ἄλλων || προῦχοντες ἐν τῇ μονῇ κατήλθον ζητοῦν- σ. 73 τες αὐτόν, μεθ' ὧν ἦν καὶ πατήρ ὁ ἐμὸς, πένης μὲν ἄλλως καὶ χειρωνακτικῷ βίῃ ζῶν, πολλὴν δὲ ὁμῶς τὴν πρὸς αὐτόν εὖνοιαν τρέφων ἐν αὐτῷ. Θεασάμενος δὲ τούτους οὕτως ἐξαίφνης ἐξελθόντας, ἡδονῇ καὶ θαύματι σύγκρατος ἦν, καὶ πόθεν οὕτως ἐν ταύτῃ τῇ ἱερᾷ μονῇ παρεγένοντο⁶ τούτους ἡρώτα, μὴ καὶ πρότερον μέχρι ταύτης εἰωθότας κατέρχεσθαι. Σοῦ ἕνεκά φασι νῦν μεθ' ὃ τι πλείστης σπουδῆς ἐνταῦθα κατήλθομεν, ὥς ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ χω-

¹ τιμᾶν ² (καὶ κατωτέρω) κἀκεῖθεν ³ ἐπανακάπτει ⁴ ἐνθεν
⁵ αὐτίκα ⁶ παρεγένοντο κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος παρεγένετο

ρίῳ κατοικούντων πεμφθέντες· διό καὶ ἀξιούμεν μηκέτι παριδεῖν ἡμᾶς τοσοῦτον χρόνον τὴν σὴν ὀρφανίαν φέροντας, ἀλλ' ἐπὶ τὸ σὸν μονύδριον ἀνελθεῖν καὶ τοὺς ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου κατιδεῖν σε ἐφιεμένους παραμυθήσασθαι, τοῖς δέ γε διὰ λόγου ἢ ἔργου σοι προσκεκρουκόσιν, οἷα Χριστοῦ μιμητῆς, συγχώρησιν παρασχεῖν.

Τούτοις τε καὶ ἑτέροις πλείοσι λόγοις πρὸς ἀλλήλους καθομιλήσαντες, τὰ πρὸς τὴν ἄνοδον ἡμῖν εὐτρεπίζειν παρεκελεύετο, καὶ, ἵνα τὸ πᾶν συνεχῶς εἴπω, ἐπανήλθομεν ὅθεν ἐξήλθομεν. Τί δ' ἂν τις εἴποι περὶ τῆς τότε γενομένης παρὰ τῶν ἐγγχωρίων χαρᾶς; Οὐδὲ γὰρ λόγῳ τυχύνει δύναμαι παραστήσαι. Ποθεινότερα δὲ καὶ αὐτῷ ἢ ἐν τῷ ἰδίῳ
 α. 74 καλλίῳ οἴκησις τῆνικαῦτα ἐδόκει, καὶ || πασῶν ὧν τὴν πείραν ἔλαβε κρείττων. Καὶ ἀριθμὸν ἐτῶν ἱκανῶν¹ αὐτόθι τὸ δεύτερον ἐλθὼν διήρκεσε μένων. Ἀλλὰ καὶ αὐθις ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν, ὧν καὶ πρότερον ἡμῖν εἴρηται, κινήσεις γήραος τε πολλῷ βαρυνόμενος καὶ ὑπὸ τινος Ἀρσενίου ἱερομονάχου, τῶν αὐτοῦ ὄντος, ὡς ἔφημεν, φοιτητῶν, ἀπὸ Καρπενησίου ἐλθόντος, ἐρεθισθεὶς καὶ ἐτέρων ἔτι πολλῶν (ἦν γὰρ τότε δι' ὑπερβολὴν γήρως καὶ τοῖς τυχοῦσι τῶν ὁμιλούντων αὐτῷ πειθόμενος) βουλευέται καὶ τρίτον εἰς Καρπενήσιον ἀπελθεῖν. Ὁ καὶ ποιήσας αὐτίκα μετὰ μελὸς ἐγεγόνει, καὶ αὐθις τοῦτον ἢ ἰούβῃ ὡς τινα σίτον ὥριμον εἰς τὴν ἀποθήκην δέχεται, οὐ διὰ τῆς αὐτῆς, ἀλλὰ δι' ἑτέρας ἐπανακάμψαντα, περίοδόν τινα τετελεκώς, ἦν καὶ λιτὴν κατὰ πτυστον συνεχῶς ἐφίλει κατονομάζειν. Ἐν ἧ καὶ γενόμενος, πολλὴν ἐδόκει τὴν ἀπὸ ταύτης θεραπείαν ἔχειν· ἔστι γὰρ ἐς τὰ μάλιστα ὁ τόπος ὑγιεινὸς ἀπὸ τῆς τοῦ αἵματος εὐκρασίας, καὶ πηγὴ τις ἐνταῦθα ἐκδίδωσι καθαροῦ καὶ ἡδίστου νάματος, Φοντάνῃ ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων καλουμένη καὶ πολλὴν κεκτημένη τὴν φήμην· ἦν καὶ ἐπιγράμμα-
 τος ἡξίωσεν ἐξ ὅτου² πρῶτον ἐν αὐτῇ παρεγένετο, τοῦτον τὸν τρόπον ἔχοντος·

Ἴζεό μοι πάρα, ὦ ξένε, κἄν κεν ὁδοῖο παρέλκω,
 πῖε δὲ καὶ νάματος τοῦδε ἀκηρασίου.

α. 75 || Ἐλθὼν οὖν ὑπὸ τῆςδε κεράσου μοι ἀνάκτισο,
 νίξε θοοὺς τε πόδας χρώτα τέρην τε ἄπαν.
 Φοντάνῃ κικλήσκουσί με νῦν ἐγγχωριοὶ ἄνδρες
 φωνῇ τῇ Λατίνων, οὐκ Ἀχαίδι, φίλε.
 ἱκανῶν (τὸ πρῶτον ἱκανὸν) ² (καὶ κατωτέρῳ) ἐξότου

Ταῦτ' ἄρα καὶ περὶ μηδεμιᾶς ἔτι φροντίδας ἑτέρας ἀποδημίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τὸ λειπόμενον διαρκέσαι τοῦ βίου διεγνωκώς, εἰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦτο κατὰ νοῦν εἶχεν, ἀλλ' ἐκ τινων, ὡς ἔφημεν, περιστάσεων ἐνοχλούμενος ἐποιεῖτο τὰς μεταβάσεις. Ἐκ γὰρ πολλῶν ἐτῶν αὐτόθι ὁ τάφος αὐτῷ ἐσχεδιάστω, καὶ μονοῦ¹ τὸν βίον καθ' ἐκάστην τοῦτον ὁρῶν ἀπέλειπεν. Ἐξ ὅτου γὰρ Θεόδωρον τὸν ἡμέτερον ἀδελφόν, ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ ὄντα καὶ Γόρδιον παρ' αὐτοῦ πρῶτον ὀνομασθέντα, πικρῶς θανόντα ἐθρήνησεν, ὥστε θαυμάζειν τοὺς ὁρῶντας αὐτόν, καὶ ἐν τῷ τοῦ ναοῦ νάρθηκι ταφῆναι ἐκέλευσεν, ἐκεῖσέ πη καὶ ὁπῆν τινα ἐπέσκηψε γενέσθαι τὸν ἑαυτοῦ τάφον δεικνύουσαν καὶ ἐπιτηδεύως ἔχουσαν εἰς κηροῦ καὶ λύχνου καὶ φωταγωγοῦ ἑξαψιν· ὃ δὲ καὶ ἐγένετο ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι.

Πρόθῃ δὲ τῷ πρὸς τὰ θεῖα πόθον προσθείς καὶ τὸν βίον μελέτην θανάτου ποιούμενος, ὃ δὲ φιλοσοφίας ὅρος ἐστὶν ὁ ἀκρότατος, καὶ τὰ ἐνταῦθα οὐδενὸς ἄξια λογιζόμενος, ἐν τῇ τῶν || μελλόντων θεωρίᾳ ἦν α. 76 ὁλος ἐκδεδομένος, εἶχε δὲ καὶ ταῦτα μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ καλῶν ὡς τινα ἰδιαιτάτα, τὸ ἐν ταῖς προσευχαῖς συνεχὲς καὶ ἐπιμονον· οὐκ ἀπελείπετο γὰρ ἁπλῶς τῶν νυκτῶν ἀπὸ τῆς κλίνης ἀνιστάμενος ἐπὶ πολὺ τούτων μέρος τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖν μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ στεναγμῶν· τὸ ἐν ταῖς τῆς ἐκκλησίας ἀκολουθίαις πρόθυμον καὶ πρὸς τὴν ἀκρόασιν νουνεχὲς, ὥστε τοῖς κατὰ τι τῶν ἀναγινωσκόντων σφαλλομένους καὶ ἐκ δευτέρου καὶ τρίτου πάλιν τὸν λόγον λέγειν καὶ διορθοῦσθαι πολλάκις ἐπιτιμᾶν². ἥνικα δὲ καὶ ψάλλειν ἐβούλετο τοὺς τε τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀγίων κανόνας οὐκ ἄνευ δακρύων εἶδεν ἂν τις τούτου τοὺς ὀφθαλμούς· τοσαύτη γὰρ αὐτῷ ἐκ τῆς ψαλμωδίας ἐγένετο ἡ κατάνυξις· τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ ἄλλων ἔπασχε συνεχῶς ψαλλόντων ἀκούων· ἢ πρὸς τοὺς δεομένους μετάδοσις καὶ ἀνωτέρῳ μοι ἀποχρώντως δεδῆλωται· τὸ γὰρ χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίνειν μετὰ κλαιόντων, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐφιλοσόφησε, συχνοί· τε πρὸς αὐτόν ἐν θλίψεσι καταφεύγοντες τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας ἐτύγγανον. Οὐκ ὀλίγων δὲ καὶ αὐτὸς ἐγὼ τῶν παρ' αὐτοῦ εὐεργεσιῶν τε καὶ χαρίτων πεπειράμαι καὶ μᾶλλον τῆς πρὸς τοὺς λόγους συνδρομῆς τε καὶ προτροπῆς,

¹ μονοῦνοῦ ² ἐπιτιμᾶν

σ. 77 καὶ ταῦτα ἐν γηραιῷ¹ || πάνυ τῇ ἡλικίᾳ αὐτῷ ὁμιλήσας καὶ ὅσα καὶ χεὶρ αὐτῷ γινόμενος πρὸς τὰς παρ' αὐτοῦ συντασσομένας ἐπιστολάς.

Συγγραμματα δὲ αὐτοῦ ὀλίγα τινὰ καὶ κατὰ τινὰς καιροὺς πρὸς τοὺς αἰτήσαντας ἐκδεδωμένα. Πρῶτον μὲν γὰρ πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ ἀγωνύμου ὅρους τοῦ Ἀθωνος πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς ἀγίας προσκυμιδῆς γράψαντας καὶ ἀποριῶν λύσιν αἰτουμένους ἀποκρισιν ἐποιήσατο δι' ἑλληνικῆς φράσεως ἐν λόγοις δυσὶν, ὡς ἐν εἶδει ἐπιστολῶν, οἵτινες τοῖς ἐντυχάνουσι τῇ κοινῇ παραδόσει μᾶλλον τοῦτον προσέχειν δοκοῦσιν ἢ τοῖς λόγοις ἀναντιρρήτῳ σαφῶς ἀποδεικνυμένοις· διὸ καὶ ἀποδοκιμαστέαν οἱ Ἀθωνῖται τὴν τούτου πρὸς αὐτὸν γενομένην ἀποκρισιν ἀπεφάναντο².

Δεύτερον δὲ καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν συνεγράψατο τοῦ καλὸν ἐν μονάζουσι λάμπαντος Διονυσίου τοῦ νέου, τοῦ ἐν τῇ Ὀλύμπῳ ὄρει ἀσκήσαντος, ὑπὸ τινῶν πρὸς τοῦτο παρακληθεὶς ἀδελφῶν καὶ συμπατριωτῶν τοῦ ἀγίου. Πρὸς θεο, εἰ βούλει, καὶ ἦν ἐφημεν ἀκολουθίαν Κυρίλλου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔτι διατρίβων ἐν νεωτέρᾳ ἡλικίᾳ.

Τὰ δὲ λοιπὰ τούτου τῶν συγγραμμάτων εἰς ἐπιστολάς ἀναφέρονται, τὰς μὲν καὶ ἑλληνιστί, τὰς δὲ καὶ χυδαῖστί ἢ μιζοβαρβαριστί, ἢ οὕτως εἶπω, γεγραμμένας, ὑπὲρ ἀριθμὸν οὖσας. Πολλὰς γὰρ καὶ σ. 78 πρὸς πολλὰ τῶν προσώπων || ἰδιωτικῶν τε καὶ ἀξιωματικῶν ἀπέστειλεν ὡς καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἐν βασιλεῦσι χριστιανικώτατον καὶ τῆς Μοσχοβίας αὐτοκράτορα συστατικὰς ποτε πέμψας ἐπιστολάς, ἔτι δὲ καὶ πρὸς Νίκωνα τὸν τῶν ὑπερβορείων ἐκείνων μερῶν πατριάρχην. Παρίημι λέγειν ὅσαι πρὸς τοὺς κατὰ καιροὺς γενομένους ἐκλαμπροτάτους ἡγεμόνας τῆς τε Οὐγκροβλαχίας καὶ Μολδοβλαχίας πρὸς τε τοὺς τέτταρας τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πατριάρχας καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν ἀρχιερέων, μάλιστα δὲ πρὸς Διονύσιον τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ὕστερον μὲν πολλάκις ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν ἀναχθέντα θρόνον, πρότερον δὲ Λαρίσης³ ὄντα μητροπολίτην. Πρὸς τοῦτον γὰρ

¹ ἐν γηραιῷ μόνον ἐν τῇ κάτω ᾧα τῆς σ. 76 κατὰ τὸ ἔθος τῶν μεταγενεστέρων βιβλιογράφων καὶ τῶν ἐντύπων βιβλίων τοῦ θέτειν προληπτικῶς ἐν τῇ κάτω ᾧα τῶν ἀρτίων τὸν ἀριθμὸν σελίδων τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπομένης σελίδος. Τὸ ἔθος τοῦτο τηρῶν καὶ ὁ βιβλιογράφος τοῦ κώδικος ἔθηκε μὲν ἐν τέλει τῆς σ. 76 τὰς λέξεις δι' ὧν ἐμὲλλε ἀρχίσῃ ἡ σ. 77, ἀλλ' ἐλησμόνησε νὰ γράφῃ ταύτας ἐν αὐτῇ ταύτῃ. ² ἀπεφάναντο ³ λαρίσης

καὶ πλείστας καὶ καλλίστας συνέταξεν ἐπιστολάς διὰ τε τὸ ἐγγὺς τῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας οἰκεῖν καὶ διακομιστῶν ὅποτε βούλοιτο εὐπορεῖν καὶ διὰ τὸ πολλὴν πρὸς αὐτὸν τὴν φιλίαν σῶζειν καὶ τὴν εὐλάβειαν, ὥστε καὶ ἐπὶ Λάρισαν¹ ἐλθεῖν ποτε μετὰ πολλῆς τῆς παρακλήσεως αὐτὸν μεταπέμψασθαι² καὶ τὴν τε Ἰρίκην καὶ τὸν Γούρναβον μετ' αὐτοῦ περιοδεύσαι καὶ ὅπῃ περ ἂν αὐτῷ κρεῖττον δόξειε μέιναι καὶ σὺν αὐτῷ εἶναι παρακαλεῖν.

Ἄλλ' οὗτος τὴν ὑπὲρ πάντα φίλην αὐτῷ ἡσυχίαν ἀσπαζόμενος, τὴν ταχίστην³ ὑποστρέφειν ἐπὶ τὴν Γουβαν ἔσπευδε, πασῶν τούτων προτιμοτέραν ἡγούμενος. Πολλοὶ || δὲ καὶ ἕτεροι τῶν ἀρχιερέων ἐπὶ σ. 79 τὰς μητροπόλεις αὐτῶν πολλάκις αὐτὸν ἐκάλουν, πᾶσαν αὐτῷ θεραπείαν ὑπισχνούμενοι καὶ τιμὴν· ἐξ ὧν καὶ ὁ προρρηθεὶς Βαρθολομαῖος ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης, ἠνίκα τὸν Γρηγόριον ἦλθε ζητῶν παρ' αὐτοῦ προστάτην τῆς ἐν τῇ Ἀρτῇ καταστῆσαι σχολῆς πρὸ τοῦ γενέσθαι τὴν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ. Πρὸς ὃ καὶ ἐπένευσεν, ἀλλ' οὐ πλείονα χρόνον ἔτους ἑνὸς τὴν ἐκείσε ποιῆσαι διατριβὴν, εἴτα πρὸς αὐτὸν ἀνακάμψαι τοῦτον δεόμενον· εἴλετο γὰρ μᾶλλον παρρηπιτεῖσθαι καὶ συγκακουχεῖσθαι τοῖς ἐν τοῖς δυσβάτοις καὶ ἀκάρποις ὄρεσι τῶν Ἀγράφων οἰκοῦσι καὶ ἡσυχίας ἀπολαύειν διηνεκοῦς ἢ κατὰ τὰς εὐρείας καὶ πολλαῖς περιρρεομένας τῶν πόλεων ἀφθονίαις ἐν πολλοῖς ἀναστρέφεσθαι τοῖς θορύβοις.

Ἦν δὲ ὁ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ χαρακτήρ ἐν μὲν ταῖς κατὰ φράσιν συντεταγμέναις ἑλληνικῇ τῷ τοῦ Κορυθαλλέως προσεικῶς, εἰ καὶ μὴ πᾶσαν εἶχε τὴν ἐκείνου ἰσχὺν, ἐν δὲ ταῖς κατὰ τὸν ἀπλοῦν καὶ ἰδιωτικὸν τρόπον σοφῆς μελίττης ἀποστάζων γλυκύτητά· καὶ αὗται μᾶλλον ἐκείνων παρὰ πάντων σοφῶν τε καὶ ἰδιωτῶν ἐθαυμάζοντο κάλλους ἕνεκα καὶ ἡθους κατασκευῆς· καὶ οὐκ ἔστιν ὅστις ἐπιστολὴν τούτου εὐρῶν, ὅπως δὴ πούσαν ἔχουσιν, μὴ || μετὰ πολλῆς ἐγκολπώ- σ. 80 σασθαι τῆς προθυμίας καὶ ἡδονῆς. Καὶ οὕτω μὲν ἐγένετο πανταχοῦ δι' αὐτῶν· πολλοὺς δὲ καὶ ἐκ πολλῶν ἡλευθέρου κακῶν ψυχικῶν ὁμοῦ καὶ σωματικῶν, καὶ τοῦτο ἦν αὐτῷ μᾶλλον τὸ σπουδαζόμενον μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς.

Ἐνταῦθα δὲ γενόμενος τοῦ λόγου, καὶ οἶον περὶ αὐτὸ τὸ τέλος εἰπεῖν, οὐκ ἄξιόν μοι δοκεῖ καὶ τὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι (φημὶ τῷ Με-

¹ λαρίσαν ² μεταπέμψεσθαι ³ σταχίστην

γάλῳ δένδρῳ) παρ' αὐτοῦ κτισθέντα ναὸν ἀμνημόνευτον παριθεῖν καὶ μηδενὸς ἀξιῶσαι λόγου. Πολλὴν γὰρ εἶχεν ἐκ πολλοῦ τρέφων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἔφειν ἴσον¹ καὶ μεγέθει καὶ σχήματι τῷ ἐν Καρπενησίῳ παρ' αὐτοῦ πρότερον οἰκοδομηθέντι καὶ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα κτίσαι ναόν.² Ἦν δέ τις ἐκεῖσε βραχὺς πᾶν καὶ κάλλους ἀπηλλαγμένος παντός, ἐπ' ὀνόματι τιμώμενος τῶν τῆς Θεομήτορος εἰσοδίων. Τοῦτον ἔγνωκεν ἀνακτίσαι καὶ εἰς τὸ προρρηθὲν ἀναγαγεῖν καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος. Τὸ δὲ οὐκ ἄλλοτε ποτε τοῦτο αὐτῷ ἐξεγένετο, καίτοι λίαν προθυμουμένῳ, εἰ μὴ περὶ αὐτὰς τὰς τοῦ βίου δυσμᾶς. Καὶ δὴ βουλῆς αὐτῷ καὶ σκέψεως πρότερον γενομένης, καὶ τὸ ἔργον αὐτίκα ταύτῃ ἐπηκολούθει. Δοὺς τοίνυν ὅσον ἱκανὸν ἦν εἰς τε τὸν τῶν τοίχων καὶ τὸν τῆς ὀροφῆς τούτου ἀπαρτισμὸν, ἀνεκτίσθη μὲν ὁ ναὸς, οὐ μὴν δὲ

1. 81 καὶ κατὰ πάντα τῷ ἀρχετύπῳ || παρεμφερῆς, ἀμελείᾳ τε ἅμα καὶ μοχθηρίᾳ τῇ τῶν ἐπιστατούντων· οὐδὲ γὰρ ἠδύνατο τῷ τόπῳ τὰς ὀψεις αὐτὸς οὗτος ἐπιβαλεῖν καὶ ὡς ἦν αὐτῷ καταθύμιον κελεῦσαι γενέσθαι. Πέρας μὲντοί τὸ οἰονοῦν ἐδέξατο, καὶ ἤδετο τοῦτο μαθὼν καθ' ὑπερβολήν. Εἶτα καὶ περὶ τῶν ἐντὸς ἤρξατο τὰ εἰκότα διανοεῖσθαι, κατὰ πάντα αὐτοῦ τὰ μέρη τοῦτον ὁλόκληρον ἀπεργάσασθαι σπεύδων. Ἐφ' ᾧ καὶ Ἀνανίαν τὸν τῆς Τετάρτης προσκαλεσάμενος καθηγούμενον, ὡς ἐκ τοῦ ἰδίου προσώπου μετὰ τῶν ἀναλωμάτων ἐκεῖσε πέπομφε² τὰς μετὰ τῶν τεχνιτῶν συμβάσεις ποιήσασθαι. Τούτου δὲ κατὰ τὴν ἐκείνου κέλυσιν ἐπὶ τὸν ναὸν ἐλθόντος καὶ τὰ προτεταγμένα αὐτῷ ποιήσαντος καὶ ἐπανελθόντος, οὐδὲν ἦττον ἐκεῖναι, τῇ ἑαυτῶν μοχθηρίᾳ χρησάμενοι, τὰ μὲν χρήματα κατηνάλωσαν, τὸ δὲ ἔργον ἀτελὲς ἀπέλιπον. Τελευτήσαντος δὲ τούτου, τελευτήσαντος δὲ καὶ τοῦ τῶν τεχνιτῶν ἐκείνων πρωτεύοντος, ἡμιτελὲς ἦν τὸ ἔργον καὶ παρεωραμένον μέχρι καὶ τῆς ἡμῶν ἐπὶ τὸ Ἀνατωλικὸν ἀφίξεως. Ἐχοντες δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ καὶ τὴν περὶ τοῦ ναοῦ τούτου παραγγελίαν καὶ τινα βραχὺν χρημάτων ἀριθμὸν, ὃν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἡμῖν καταλείπειν, οὐ ταῦτα μόνον εἰς αὐτὸν ἀνηλώκαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων τινά, καὶ πᾶν ὃ τι χρεῖσδες καὶ τῶν ἄλλων

σ. 82 μᾶλλον ἀναγκαιότερον ἦν εἰς τέλος τὸ προσῆκον ἡγάγομεν, || τῷ καθηγητῇ τε καὶ πνευματικῷ πατρὶ καὶ πάντων τῶν καλῶν ἡμῖν μετὰ θεὸν χορηγῶ χαριζόμενοι.

¹ ἴσον ² πεμπομφε

Τὸ δὲ γε εἰς θεοσέβειαν ἦκον αὐτοῦ καὶ δογμάτων ἀκρίβειαν ἴσασι πάντως οἱ μετ' αὐτοῦ τὰς ἐντεύξεις ποιούμενοι καὶ τῆς τούτου διδασκαλίας συνεχῶς κατακούοντες, ὡς οὐδὲ μιᾶς λύμης μέτοχος ἦν τῶν εἴτε λατινικῶν, εἴτε καὶ λουθηρανικῶν εἴτ'¹ οὖν καλουινικῶν φαίης αἰρέσεων, ἀλλὰ καὶ τούτων κάκεινων² ἄσπονδος ἐχθρὸς ἦν, καὶ ἐκ μιᾶς παρητεῖτο πάντας, ὡς καὶ τινος αὐτῷ τῶν φίλων ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως γράψαντος, ὅτι τινὲς τῶν ἀπὸ τῆς τοῦ ἐκ Βερροίας Κυρίλλου φατρίας Καλουῖνον εἶναι τοῦτον ἐπιφημίζουσιν, αὐτὸς ἀντέγραψεν οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ βούλεται τοῦτο σημαίνειν τοῦνομα, ἄρα τῶν χερσαίων τι³ ζώων ἐστὶν ἢ τῶν πτηνῶν ἢ τῶν νηκτῶν, ἐδώδιμον ἢ οὐκ ἐδώδιμον, καὶ ὅσα τούτων ἐφάμιλλα. Πρὸς δὲ θεολογίαν εἰ καὶ ἀγύμναστος ἦν, τὴν νεωτέραν ταύτην φημί καὶ σχολαστικὴν καλουμένην, πρὸς μέντοι γε τὴν τῶν θείων πατέρων ἀραρότως εἶχε μάλα καὶ ἐντελῶς, καὶ πολὺς ἦν ταῖς τούτων βίβλοις προσκείμενος, καὶ πᾶν ὃ τι ἂν καὶ λέγειν καὶ γράφειν βούλοιτο οὐκ ἄλλοθεν ποθεν εἰ μὴ παρ' αὐτῶν ἐλάμβανεν, οὐδὲν οὔτε μεταπαιῶν, οὔτε παρεξηγούμενος, ἀλλὰ τῇ τε ἱερᾷ καὶ θεῇ Γραφῇ καὶ τοῖς ταύτης ἐξηγηταῖς καὶ ἀγίοις πατράσι κατ' ἔχνος ἐπόμενος.

|| Περὶ δὲ τῆς τοῦ Κορυθαλλέως ἥς εἶχε γνώμης πολλάκις ἀκηκοὺς σ. 83 ἔτυχον τούτου λέγοντος, ὅτι οὐκ ὀρθοποδῶν ἦν ὅλως πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις, ἀλλὰ γοῦν θατέρᾳ τούτων ἐχώλεε. Τοσοῦτον μόνον τὸ παρ' αὐτοῦ λεγόμενον ἦν, ἀλλ' οὐκ οἶδα πρὸς ὃ τι μᾶλλον ὁ λόγος αὐτῷ ἐφέρετο· ὡς δὲ εἰκάσαι μόνον ἐστὶν, ἐκ μιᾶς ἥς πρὸς αὐτὸν πέπομφεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολῆς, ἐν ἣ τὴν μετουσίωσιν θεοστυγῇ λέγειν οὐκ ἀναδύεται, εἴτε τὴν λέξιν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν οὕτω καλῶν, εἴτε καὶ τὸ ὑπ' αὐτῆς σημαινόμενον, ἀμφοτέρως οὐ πόρρω ἀσεβείας καθέστηκεν. Ἐν ἑτέrais δὲ τῶν καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς πολλοὺς ἑτέρους ἐπιστολῶν, πολλῶν καὶ διαφόρων ὄντων, οὐδὲν τοιοῦτον εὐρίσκεται, ἀλλ' οὐδ' ἐν ἑτέροις ὅσα ἡμεῖς ἴσμεν τῶν αὐτοῦ ξυγγραμμάτων⁴, εἰ μὴ τις εἴποι τὰ τὴν ἀριστοτελικὴν ἀναπτύσσοντα ἔννοιαν. Ἀλλὰ περὶ τούτων λόγος οὐδεὶς· οὐ γὰρ θεολογεῖν αὐτῷ πρόσκειται δι' ἐκείνων, ἀλλὰ φιλοσοφεῖν.

Ἐγὼ δὲ καὶ προορατικοῦ τοῦτον ἰσχυρισαίμην ἂν μετέχειν χαρίσματος. Πρὸ γὰρ χρόνων πολλῶν συνεχῶς καὶ πρὸς ἡμᾶς μὲν τοὺς

¹ ἦτ' ² κάκεινων ³ τί ⁴ ξυγγραμμάτων

αὐτῷ συνόντας, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς ἑτέρους τῶν φίλων πολλοὺς οὐκ ἐπαύετο λέγειν, μάλιστα δὲ τῷ πρώτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Φαναρίου καὶ
 α. 84 Νεοχωρίου Ἰωσήφ τῷ Κοσκοῶ κατ' ἰδίαν διαλεγόμενος, || ὥς γενήσεται τις μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀποβίωσιν μεγίστη μεταβολή. "Ἦτις καὶ γέγονεν οὐκ εἰς μακρὰν ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ἀλλ' εὐθὺς μετ' αὐτήν. "Ὁ τε γὰρ καίσαρ τῆς Γερμανίας, τῶν ἐκ τῆς Ἀγαρ πρότερον διαλυσάντων τὰς πρὸς αὐτὸν σπονδὰς καὶ μάχης πρὸς αὐτοὺς ἀκηρύκτου κινηθείσης, πολλῶν τε ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν διαφθαρέντων, τὴν νικῶσαν δὲ αἰ¹ τοῦ καίσαρος ἔχοντος, πολλῶν ἐγένετο κύριος τῶν κατὰ Παννονίαν χωρῶν τε καὶ πόλεων, τὸν τε Ἰστρον διαβάς μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς καλουμένης Βελιγράδης ἀφίκετο, καὶ ταύτην μετὰ τινων ἑτέρων τῶν παρ' αὐτῷ τῷ ποταμῷ κειμένων ἑαυτῷ παρεστήσατο, εἰ καὶ μετ' οὐ πολὺ ταύτης καὶ μόνης τῶν ἐπὶ τὰδε τοῦ ποταμοῦ οἱ τῆς ἐναντίας μοίρας ἴσχυσαν περιγενέσθαι· τῆς δὲ λοιπῆς Παννονίας ἀπάσης ὁ καίσαρ εἴληφε τὴν ἡγεμονίαν, καὶ μέχρι τοῦδε ὑπ' αὐτὸν οὕσα διατελεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὰ ἄνω μέρη ἐγένοντο καὶ προσάρκτια.

Ἐκ δὲ τῶν Ἑσπερίων τοῦ στόλου τῶν Ἑνετῶν² μετὰ πολλῆς τῆς παρασκευῆς ἐξελθόντος, ἥ τε Λευκάς νῆσος μετὰ τῆς Νικοπόλεως ὑπ' αὐτοὺς παρὰ χρῆμα γίνεται, καὶ μετ' αὐτήν ἡ περιφανὴς ἅπασα Πελοπόννησος³, μεθ' ἧς καὶ Ναύπακτος ἡ προκαθεζομένη, καθ' ἅπερ⁴
 α. 85 εἴρηται, τῶν αἰτωλικῶν, καὶ τὸ ταύτης ἐγγὺς κείμενον || φρούριον τὸ πάλαι Ῥίον καλούμενον. Μετὰ τούτων δὲ καὶ ἡ πρὸ τῆς Ἀττικῆς νῆσος Αἴγινα καὶ ἡ Ἀττικὴ αὕτη· καὶ μέχρι τῆς κατ' Εὐριπον Εὐβοίας ὁ στόλος μετὰ πολλῆς ἀφίκετο τῆς δυνάμεως. Ἀλλὰ ταύτης, οὕτω τῇ θεῇ προνοίᾳ δόξαν, ἀποτετυχηκῶς, ὑποτελῇ μετὰ βραχὺν τινα χρόνον Χίον τὴν νῆσον ποιεῖται τῇ τῶν Ἑνετῶν ἀριστοκρατίᾳ, εἰ καὶ μετὰ μῆνας ἕξ οἱ ἐκ τῆς Ἀγαρ ταύτην αὖθις ἀνέλαβον.

Τούτων δὲ οὕτω γενομένων καὶ τῶν πολέμων ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἔτι καθ' ἅπερ τινῶν θαλαττίων κυμάτων κορυφουμένων, τίς ἂν ἀξίως ἐκτραγυδῇσαιε τὰς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα γινομένας τότε λεηλασίας τε καὶ αἰχμαλωσίας, καὶ μάλιστα κατὰ τὰ ἐγγυτέρω τῆς Θαλάττης ὄντα χωρία τῶν ληστῶν πάντα κατειληφόντων καὶ ἐκδρομὰς

¹ αἰ¹ ² (καὶ κατωτέρω) ἐνετῶν ³ πελοπόννησος ⁴ (καὶ κατωτέρω) καθ' ἅπερ

συνεχεῖς ἐπὶ τὰ ἀπωτέρω τούτων ποιουμένων καὶ Μυσῶν, ὃ λέγεται, λείαν ταῦτα ἀποτελούντων. Ἡ τῶν Ἀγράφων πᾶσα περιοχὴ τοῦτ' αὐτὸ μικροῦ δεῖν ἐγένετο ἄγραφος, ὥς μηδενὸς λόγου ἀξία καὶ γραφῆς οὕσα, καὶ νῦν εἰσέτι μετὰ τὴν τῶν¹ ὀπλων καταβολὴν καὶ τὰς σπονδὰς τῶν κρατούντων ὑπὸ τοῦ οὐραίου ἔτι κινουμένου συγκινεῖται καὶ πρὸς πανωλεθρίαν κινδυνεύει χωρῆσαι. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ τὸ Καρπενήσιον πέπονθε μετὰ τῶν περὶ αὐτὸ χωρίων, εἰ καὶ μετριώτερον ἐν αὐτοῖς || τοῖς χωρίοις γέγονε τὸ κακόν, ἐξ οὗτου Λιβέριος ὁ ἐκ Λακε-
 α. 86 δαιμονίας, μετὰ δυνάμεως κατελθὼν ἐκ βασιλικῶν προσταγμάτων καὶ τὰς τῶν ληστῶν ἐφόδους ἀναχαιτίζων, μικράν τινα τούτοις ἀναψυχὴν περιποιήσατο. Τοιαύτη τις ἦν ἡ ἐν τοῖς τῇδε τόποις ὠδίνουσα μὲν τὸ τνηκαῦτα, παρ' αὐτοῦ δὲ προγνωσθεῖσα γενέσθαι μεταβολή. Καὶ οὕτω συνεχῶς ἐλέγετο πρὸ πολλῶν ἐτῶν παρ' αὐτοῦ, εἰ καὶ μὴ πάντα διακριδόν καὶ κατὰ μοῖραν τὰ συμβησόμενα, ἀλλὰ συγκεχυμένως καὶ ἀορίστως· ἐλέγετο δ' οὖν ὁμως, καὶ τὸ πέρας ἡμεῖς τούτων ἐθεασάμεθα, καὶ πείραν ἱκανὴν τῶν ἀπὸ ταύτης κακῶν ἐλάβομεν καὶ οὐδὲ μέχρι τοῦ νῦν ἀπηλλαγμένοι πάντῃ τούτων ἐσμέν, εἰ καὶ συμβάσεις ἐγένοντο καὶ πανταχοῦ τὰ τῆς εἰρήνης ἀνεκνήρυχθη καὶ μετὰ τῶν ἄλλων πάντων κακῶν καὶ οἱ μοναχοὶ φόρου κατέστησαν ἔκτοτε τῇ τυραννίδι ὑποτελεῖς, ὅπερ οὗτ' ἐγένετο πώποτε, οὔτε παρ' ἡμῶν, οὔτε παρ' ἄλλων ἤκουσται γενέσθαι, ὥστε καὶ ἐπὶ πολλοὺς διαρκέσαι χρόνους, οἷά που γέγονε τὸ γε νῦν ἔχον.

Καὶ τοιοῦτος μὲν ὥς ἐν βραχυτάτοις κατὰ τε πρᾶξιν καὶ θεωρίαν καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν κατὰ πάσας αὐτοῦ τὰς ψυχικὰς ἀρετὰς ἐτύγγανεν ὢν ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ. Κατὰ δὲ τὴν ιδέαν τοῦ σώματος (ἵνα μὴ καὶ τούτου || παντάπασιν ἀμνημονήσωμεν) τὴν ἡλικίαν μέτριος ἦν,
 α. 87 καὶ οὔτε λίαν παχὺς, οὔτε λίαν ἰσχνός, ἀλλὰ τῆς μεταξὺ τούτων οὐσης μετέχων κράσεως, τὸ σῶμα πᾶν ἀσθενὲς καὶ βραχύ τι προσκεκυφός², κεφαλὴν ἔχων μεγάλην, τοὺς ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς, τὰς ὀφρῦς δασείας, τὴν ῥίνα³ μικρόν τι πρὸς τὸ σιμὸν ἀποκλίνουσαν ὑποφαίνων· ὧτα τῇ κεφαλῇ ἀναλόγως ἔχοντα· τὰς παρειὰς σὺν τῷ λευκῷ καὶ τὸ ἐρυθρὸν ἐπιπολάζον ἐχούσας, χεῖλη παχύτερα, πώγωνι τὰς σιαγόνας πυκαζόμενος, τῷ τοῦ Θεολόγου ἢ τῷ τοῦ Ἀθανασίου τοῦ

¹ τῶν προστεθειμένων χειρὶ νεωτέρᾳ ἐν τῇ ᾧα θωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος προσκεκυφώς ² προσκεκυφός κατὰ διόρ- ³ ῥίνα

μεγάλου μᾶλλον ἐμπερὶς ἔχοντι. Τινὲς δὲ αὐτὸν κατὰ πάντα ὁμοιον ἔλεγον εἶναι τὸν τοῦ σώματος τύπον Νεκταρίῳ τῷ τῶν Ἱεροσολύμων μακαριωτάτῳ πατριάρχῃ, τοῦτον κἀκεῖνον ¹ αὐταῖς ὄψεσιν ἰδεῖν καταξιωθέντες καὶ ἀμφοτέρων ἐν πείρᾳ τῆς ὁμιλίας γενόμενοι.

Μικρὸν δὲ πᾶνυ νοσήσας καὶ πυρετῷ μόνον ἐνὶ ληφθεῖς, καταλύει τὸν βίον ἐν αὐτῷ τῷ τῆς ἀγίας ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς μονυδρίῳ τῷ ² ἐν Βραβιανοῖς, ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ δευτέρῳ, Αὐγούστου μηνὸς πέμπτην ἡμέραν ἄγοντος καθ' ὥραν πρώτην ἢ δευτέραν τῆς μετ' αὐτὴν σ. 88 νυκτός, καθ' ἣν τῆς τοῦ || κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παιδροτάτης Μεταμορφώσεως τὴν πανήγυριν ἄγομεν, καὶ θάπτεται κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐντίμως τε καὶ λαμπρῶς παρ' ἡμῶν τε καὶ ἑτέρων τῶν τότε παρευρεθέντων αὐτοῦ φοιτητῶν ἐν τῷ πρό πολλῶν ἐτῶν, ὡς ἔφημεν, παρ' αὐτοῦ σχεδιασθέντι μνημείῳ, καὶ εἰς τὴν ἀγήρω ζωὴν μετατίθεται, λαμπρῶς τῷ λαμπρῷ καὶ θείῳ φωτὶ παριστάμενος. Ὡς δόξα πρέπει καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις ἐπ' αἰδίοις αἰώνας, ἀμήν.

Ἔστι δὲ καὶ ἐπιτάφιον αὐτῷ παρ' ἡμῶν πεποιημένον τοῦδε·

Ἐνθάδε Εὐγενίῳ μεγακλέος ἀνέρος ἐσθλοῦ
κεῖται ἐπ' εὐσεβίῃ σῶμα μέγ' εὐγενέος.

Γέγραπται μοι ὁ βίος οὗτος κατὰ τὸ ἀψγ'ον ἀπὸ Χριστοῦ Ἰου-
νίου λῃ ἐν τῷ Ἀνατωλικῷ τῆς Αἰτωλίας.

Τοιοῦτος ὁ ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου γραφεὶς βίος Εὐ-
γενίου τοῦ Αἰτωλοῦ. Εἰς ἐπίμετρον δ' αὐτοῦ προσθέτω ἐνταῦθα Ὀνειροκριτικὸν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἀνέκδοτον μὲν μέχρι τοῦδε, σωζόμενον δ' ἐν κώδικι, ὃν πρό μικροῦ χρόνου ἐδωρή-
σατο εἰς τὴν ἐνταῦθα Ἱστορικὴν καὶ ἔθνολογικὴν ἐταιρείαν ὁ ἐν
τῷ Ὠδεῖῳ Ἀθηνῶν καθηγητῆς τῆς βυζαντιακῆς μουσικῆς κ.
Κ. Ψάχος. Καὶ ὁ μὲν κώδιξ ἐγράφη τὸν δέκατον ὀγδοὺν αἰῶνα,
τὸ δὲ Ὀνειροκριτικὸν τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου, ἐντεταμένον

¹ κἀκεῖνον ² τῷ διωρθωμένον χειρὶ νεωτέρᾳ εἰς τῶν

εἰς στίχους ἱαμβικοὺς, εἶνε γεγραμμένον κατὰ στοιχεῖον, ἀλλὰ
σώζεται μόνον μέχρι καὶ τοῦ γράμματος Ν, ἔχον ὥδε·

Ὀνειρῶν κρίσεις διὰ στίχων ἱαμβικῶν
κατὰ στοιχεῖον συλλεχθεῖσαι παρὰ Ἀναστασίου
ἱερομονάχου τοῦ Γορδίου.

α

Ἀνθραξι βαίνειν, ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην.

β

Βαίνων κεράμους, δυσμενῶν βλάβας φύγοις.
Βότρυς κατέσθην, ὀμβρικὴν δηλοῖ κλύσιν.
Βρονταὶ καθ' ὕπνους, ἀγγέλων εἰσὶ λόγοι.
Βρῶσις σύκων, δείκνυσι φληγάφων ψόγους.

γ

Γάλα σκεδάζει δυσμενῶν συμβουλίας.
Γάλα γαληνῶν πρόξενον ² πέλει τρόπων.
Γελῶν καθ' ὕπνους, δυσφόρους ἔξεις τρόπους.
Γέροντα σαυτὸν εἰ βλέπεις, ἔξεις γέρας.
Γυμνὸς καθεσθῆς, σὼν ὑπεκστῆς πραγμάτων.

δ

Δυσωδίαν νόμιζε τὴν ἀηδίαν.

ε

Ἐκδηλὸς ἐστὶ ³ βόρβορος ψυχῆς ῥύπος.
Εὐχρηστον ἀνδρὶ συμπλακῆναι φιλότατῳ.
Ἐκκλησίαις ἐστῶσιν ἐγκλησιν ⁴ φέρει.

ζ

Ζώνη κοπεῖσα ⁵, τὴν ὁδὸν λύει τάχος.

η

Ἥλους κρατῶν, τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν βλέπε.

θ

Θαλατταν ἰδεῖν μειδιώσαν, εὐθετον.

¹ διαστίχων ² πρόξενων ³ ἐκδηλὸς ἐστὶ ὃν μεταξὺ φαν διαγεγραμ-
μένον ⁴ ἐστῶσιν ἐγκλησιν ⁵ κοπεῖσα

Θανών καθ' ὕπνους, φροντίδων ἔση δίχα.
 Θνηῆξις θαλάσσης ἀγρίας δηλοῖ λύπας.
 Θνηῆξις θαλάσσης, ἡμέρας τοῦναρ ¹ καλόν.
 Θρίδακας ἔσθειν, σωμάτων δηλοῖ νόσον.

ι.

Ἴλυν ² πεπλευκώς, τοῦ νοός νόει βλάβην ³.
 Ἴππους μελάνους, οὐ καλόν πάντως βλέπειν.
 Ἴππων δὲ λευκῶν ὄψεις, ἀγγέλων φάσις.

κ

Κλαπεῖσα ῥάβδος, οὐ καλόν φέρει πέρας.
 Κερδοῖ συνών τε, κερδοσύνην προσδόκα
 Κίρκους κατασχών, οὐ θέλεις πάντως τύχοις.
 Κόπρῳ καθεσθεις, ζημίας ἔξεις τρόπους.
 Κρημνοῦ πεσόντα, δυστυχῇ δηλοῖ τύχην
 Κυνῶν ὑλαγμός, ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην.

λ

Λάκκῳ καθεῖναι σαυτὸν, οὐ καλόν τόδε.
 Λέοντας ἰδεῖν, δυσμενῶν δηλοῖ μάχας.
 Λευκὰς ὀρᾶν τὰς σάρκας, εὐθετον λίσαν.
 Λύκος κεχηνῶς, φληνάφους δηλοῖ ⁴ τρόπους.

μ

Μαργαρίται δηλοῦσι δακρύων ῥόον.
 Μάχην μάχαιρα ⁵ ζωγραφεῖ κρατουμένην.
 Μητρὶ πλακῆναι ⁶ καλόν ἐς ὄναρ τόδε.
 Μῦς δ' αὖ φανείς, ⁷ ἐνδολος ἐν τρόποις πέλει.

ν

Νεκροὺς ὀρῶν, νέκρωσιν ἔξεις ⁸ πραγμάτων.
 Νηνησμένα (;) κρατεῖν δε προσδόκα λύπας.

¹ τοῦναρ ² ἰλύν ³ βλάβειν ⁴ δηλοῖ ⁵ μάχαιραν ⁶ πλα-
 κῖναι ⁷ φανείς ⁸ ἔξεις

ΤΡΙΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ ΣΙΓΙΛΛΙΑ ΜΟΝΩΝ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Οὐκ ὀλίγα εἶνε τὰ περισωθέντα καὶ μέχρι τοῦδ' ἐκδοθέντα πατριαρχικά σιγίλλια τἀναφερόμενα εἰς μονὰς τῆς Ἀττικῆς. Εἶνε δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς· α') σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Β' περὶ τῆς μονῆς τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου τοῦ ἔτους 1611 ¹. β') σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου Α' περὶ τῆς μονῆς Γαῶς τοῦ ἔτους 1614 ². γ') σιγίλλιον τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους περὶ ἐνώσεως τῆς μονῆς Ἀγίου Νικολάου τῶν Καλησίων μετὰ τῆς μονῆς Γαῶς ³. δ') σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Ἰωαννικίου Β' περὶ τῆς μονῆς τῆς Ἀγίων Ἀναργύρων (Πετράκη) τοῦ ἔτους 1651 ⁴. ε') σιγίλλ. γ τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Δ' περὶ τῆς αὐτῆς μονῆς τοῦ ἔτους 1677 ⁵. ς') σιγίλλιον τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου περὶ τῆς μονῆς Καισαριανῆς τοῦ ἔτους 1678 ⁶. ζ') σιγίλλιον τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους περὶ τῆς μονῆς Πεντέλης ⁷. η') σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Γ' τοῦ ἔτους 1716 περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπαρ-

¹ Ἐξεδόθη ὑπὸ Δ. Καμπούρογλου κατὰ τὸ παρὰ τῷ Γρ. Μπουρνιά πρωτότυπον τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῇ Ἑβδομαδίᾳ Τόμ. Γ' (1886) σ. 238 κ. ἐ., εἶτα δ' ἐν τοῖς Μνημείοις τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων Τόμ. Α' σ. 132 κ. ἐ.

² Δ. Καμπούρογλου Μνημεῖα Τόμ. Β' σ. 49 κ. ἐ. ἐκ τῆς συλλογῆς Γρ. Μπουρνιά καὶ κατ' ἀντίγραφον αὐτοῦ.

³ Αὐτόθι Τόμ. Α' σ. 186 κ. ἐ. Μέρος αὐτοῦ ἐξέδωκε καὶ ὁ Γ. Λαμπάκης ἐν Mémoire sur les antiquités chrétiennes de la Grèce. Ἐν Ἀθήναις 1902 σ. 39

⁴ Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Κ. Πιττάκη ἐν Ἀρχαιολογικῇ Ἑφημερίδι 1834 σ. 945 κ. ἐ., εἶτα δὲ ὑπὸ Δ. Καμπούρογλου ἐν τοῖς Μνημείοις Τόμ. Α' σ. 46 κ. ἐ.

⁵ Ἐξεδόθη ὑπὸ Κ. Σάθα ἐν τῷ τοῦ Εἰρηναίου Ἀσωπίου Ἀττικῷ ἡμερολογίῳ 1871 σ. 130 κ. ἐ., εἶτα δὲ ὑπὸ Δ. Καμπούρογλου ἐν τοῖς Μνημείοις Τόμ. Β' σ. 46 κ. ἐ.

⁶ Ἐξεδόθη ὑπὸ Κ. Σάθα αὐτόθι σ. 124 κ. ἐ. καὶ Γρ. Μπουρνιά ἐν Σωτήρι Τόμ. Γ' (1887) σ. 188 κ. ἐ., εἶτα δὲ ὑπὸ Δ. Καμπούρογλου ἐν τοῖς Μνημείοις Τόμ. Β' σ. 44 κ. ἐ.

⁷ Ἐξεδόθη ὑπὸ Κ. Σάθα αὐτόθι σ. 127 κ. ἐ. καὶ εἶτα ὑπὸ Δ. Καμπούρογλου ἐν τοῖς Μνημείοις Τόμ. Β' σ. 44 κ. ἐ.

χία Ἀθηνῶν καὶ Λεβαδείας μονῶν¹ θ') σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' περὶ τῆς μονῆς Καισαριανῆς τοῦ ἔτους 1792². ι') σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Γερασίμου Γ' περὶ τῆς μονῆς Ἀγίων Ἀναργύρων (Πετράκη) τοῦ ἔτους 1796³. Εἰς ταῦτα δὲ δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου Α' ἐν ἔτει 1614 περὶ τῆς μονῆς Αἰγίνης⁴.

Εἰς τὰ γνωστὰ δὲ ταῦτα σιγίλλια εὐπρόσδεκτος ἔστω ἡ προσθήκη τῶν ὑπ' ἐμοῦ κατωτέρω ἐκδεδομένων τριῶν πατριαρχικῶν σιγιλλίων, ἀποκειμένων ἐν τῇ πλουσίᾳ συλλογῇ τῶν κωδίκων 704-707 τοῦ ἑλληνικοῦ παραρτήματος τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, περὶ ἧς ἐποιησάμην λόγον ἐν τῷ προηγούμενῳ τεύχει τοῦ Νέου Ἑλληνομνημόνωνος⁵.

Τούτων τὸ μὲν Α', φέρον ἀριθμὸν 18, περιλαμβάνεται ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. Suppl. grec 704 κώδικι, τὸ δὲ Β' ὑπ' ἀρ. 48 ἐν τῷ ἀρ. 706, καὶ τὸ Γ' ὑπ' ἀρ. 73 ἐν τῷ ἀρ. 707. Μόνον δὲ τὸ Β' σώζεται παντελῶς ἀφθαρτον, τὰ δὲ δύο ἄλλα ἔχουσιν ὑπὸ ὑγρασίας ἢ προστριβῆς κατὰ τὰς διπλώσεις τῆς περγαμηνῆς ἐφθαρμένα ἱκανὰ αὐτῶν μέρη, ὧν τινὰ μὲν ἠδυνήθην νὰ συμπληρώσω, τινὰ δ' ἔμειναν ἀσυμπλήρωτα, δηλωθέντων διὰ στιγμῶν ἀκριδῶς ἐκασταχοῦ τῶν χασμάτων. Ὅμοίως δὲ διὰ στιγμῶν ἐδήλωσα ἐκεῖνα τὰ ὀνόματα τῶν δυσξυμβλήτων μονοκονδυλικῶν ὑπογραφῶν τῶν συνοδικῶν, ὅσα δὲν κατώρθωσα νὰ αναγνώσω.

Τὸ πρῶτον τῶν ἀνεκδότων σιγιλλίων ἐξεδόθη ὑπὲρ τῆς μονῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς Πεντέλης ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου ἐν ἔτει 1692. Εἶνε δ' ἄξιον πολλοῦ λόγου διὰ τὸ ἐν αὐτῷ μνημονευόμενον ἱστορικὸν γεγονός τῆς λεηλασίας, ἣν ὑπέστη ἡ μονὴ τῆς Πεντέλης. Καὶ δὴ ἡ συμφορὰ

¹ Δ. Καμπούρογλου Μνημεῖα Τόμ. Β' σ. 157 κ. ἐ. κατ' ἀντίγραφον Μ. Γ' ἐκδίδων.

² Ἐξεδόθη ὑπὸ Γρ. Μπουρνιά ἐν Σωτηρίᾳ Τόμ. Γ' (1887) σ. 124 κ. ἐ., εἶτα δ' ὑπὸ Δ. Καμπούρογλου ἐν Μνημείοις Τόμ. Γ' σ. 119 κ. ἐ.

³ Δ. Καμπούρογλου Μνημεῖα Τόμ. Α' σ. 355 κ. ἐ.

⁴ Αὐτόθι Τόμ. Β' σ. 271 κ. ἐ.

⁵ Αὐτόθι Τόμ. Γ' σ. 377-401.

αὕτη, ἣν διεξετραγώδησαν πρὸς τὸν πατριάρχην οἱ εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβάντες πατέρες τῆς μονῆς, εἶνε πάντως μεταγενεστέρα τοῦ 1678, ὅτ' ἐξεδόθη τὸ σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Διονυσίου, ἐν ᾧ ἡρεμαία παρουσιάζεται ἡ κατάστασις αὐτῆς. Εὐχερῶς δὲ δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔπαθεν ἡ μονὴ ἐξ αὐτῶν τῶν λέξεων τοῦ σιγιλλίου τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου. Ἐδεήθησαν, λέγει ὁ πατριάρχης περὶ τῶν μοναχῶν τῆς Πεντέλης, ἐκκλησιαστικῆς τυχεῖν ἀντιλήψεως καὶ μικρᾶς θεραπείας ἐν τῇ δεινῇ συμφορᾷ ἣν ὑπέστησαν χαλεπῶς ἐκ τῆς δίκην σκηπτοῦ παρ' ἐλπίδας ἐπισκηψάσης αὐτοῖς πολυωδύνου λεηλασίας· καὶ γὰρ τῆς Ἀθήνας μικρὸν ἔμπροσθεν ἄλωσιν ὑποστάσης ἀπροόπτως, ἐπέδραμον τῆνικαῦτα κατὰ τοῦ σφῶν μοναστηρίου πλήθη παμμιγῇ προνομευόντων αἰχμαλωτιστῶν ἀπὸ τε τῶν κατὰ τόπον δυναστῶν καὶ ἄλλων ἀκαθέκτων ἐχθρῶν, συρφετοῦ τε δίκην, οἷα φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοιαύταις ἀλώσεσιν, ἀλλεπαλλήλοις ἐπιφοραῖς καὶ ἀκαταπλήκτοις ὀρμαῖς, χαλεπὰ καὶ ἀνύποιστα ληστρικῶς ἐν αὐτῷ ἐξέτελεσαν· τὰ μὲν γὰρ πυρπολήσαντες, τὰ δὲ συνθλάσαντες καὶ καταστρέψαντες, τὰ δὲ κατασπάσαντες καὶ λεηλατήσαντες ἀπεκομίσαντο, καταστήσαντες τὸ πανάθλιον μοναστήριον ἔρημον καὶ ἄπορον, γυμνόν τε καὶ ἐστερημένον τῶν ἰδίων καλῶν. Φανερόν εἶνε, ὅτι ἡ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ μνημονευομένη ἄλωσις τῶν Ἀθηνῶν εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1687. Τὴν δὲ λεηλασίαν τῆς μονῆς δὲν, πρέπει βεβαίως νὰ φαντασθῶμεν γενομένην κατὰ τοὺς ὀλίγους μῆνας, καθ' οὓς ἐξηκολούθησαν κατέχοντες τὰς Ἀθήνας οἱ Βενετοὶ, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀρχομένου τοῦ Ἀπριλίου 1688 ἐγκατάλειψιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη, ἧς ἕνεκεν ἔγινε καὶ ὁ τριετὴς ἐξοικισμὸς τῶν Ἀθηναίων ἰδίως μὲν εἰς Σαλαμίνα, ἀλλὰ καὶ εἰς Αἴγιναν, Πελοπόννησον καὶ ἀλλαχόσε. Κατὰ τὴν τριετῇ λοιπὴν ἐκείνην ἐρήμωσιν τῆς Ἀττικῆς, ἣν μαρτυρεῖ καὶ τὸ γνωστὸν Ἀναργύρειον χρονικὸν (ἡ Ἀττικὴ δ' ἔρημος διὰ τρεῖς

σχεδὸν χρόνους) μεταξύ τοῦ Ἀπριλίου 1688 καὶ τοῦ τέλους τοῦ 1690 ἔγινε πάντως καὶ ἡ οἰκτρὰ λεηλασία καὶ καταστροφή τῆς μονῆς Πεντέλης. Λέγον δὲ τὸ σιγίλλιον, ὅτι αὕτη ἐπῆλθεν ἀπὸ τε τῶν κατὰ τόπον δυναστῶν καὶ ἄλλων ἀκαθέκτων ἐχθρῶν, συρφετοῦ τε δίκην, οἷα φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοιαύταις ἀλώσεσιν, ἀλλεπαλλήλοις ἐπιφοραῖς καὶ ἀκαταπλήκτοις ὁρμαῖς, ἐννοεῖ βεβαίως ἐπιδρομὰς Τούρκων καὶ τῶν παντοίων ληστῶν καὶ πειρατῶν τῶν ἀποτελούντων τὰς ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων καλουμένας φρούρας. Ἀπίθανον δὲ φαίνεται νὰ μετέσχε τῶν ἐπιδρομῶν τούτων καὶ ὁ ἄλλως μετὰ τοῦ σερασκέρη Ἰβραήμ πασσᾶ κατὰ τῶν ὁμοφύλων ἀνταρτῶν καὶ τῶν Βενετῶν τῆς Πελοποννήσου συμπράττων βέης τῆς Μάνης Λιβέριος Γερακάρης ἢ Λιμπεράκης¹. Κατὰ δὲ τὴν τοιαύτην λαφυραγωγίαν ἀπώλεσαν οἱ μοναχοὶ τῆς Πεντέλης, καθ' ἃ μαρτυρεῖ τὸ σιγίλλιον τοῦ Καλλινίκου, καὶ τὰ προγενέστερα πατριαρχικά γράμματα, δι' ὧν ἡ μονὴ εἶχε κηρυχθῆ σταυροπηγιακὴ. Οὗτος δὲ εἶνε ὁ λόγος, δι' ὃν ἐν τῷ πατριαρχικῷ σιγίλλει οὐδεμία γίνεται μνεία τοῦ προγενεστέρου σιγίλλιου τοῦ πατριάρχου Διονυσίου οὐδὲ τοῦ ἐν τούτῳ μνημονευομένου ἔτι ἀρχαιοτέρου τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου.

Περὶ δὲ τῶν ἐν τῷ σιγίλλει τοῦ Καλλινίκου μνημονευομένων μετοχίων τῆς μονῆς Πεντέλης παρατηρῶ τάδε. Ὁ Παντοκράτωρ Ταῶς καὶ ὁ Ἅγιος Νικόλαος τῶν Καλησιῶν ἦσαν τὸ ἀρχαῖον ἰδία μοναί, ἃς εὐρίσκομεν ἐνουμένας εἰς μίαν διὰ τοῦ ἐν ἔτει 1614 ἐκδοθέντος σιγίλλιου τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Β'. Πότε δὲ μετὰ τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ τοῦ 1692 μετεβλήθησαν αἱ μοναὶ αὗται εἰς μετόχια τῆς Πεντέλης ἀγνοοῦμεν. Τῶν δὲ λοιπῶν ἐν τῷ σιγίλλει ἀναγραφόμενων μετοχίων ὁ μὲν Ἅγιος Γεώργιος εἰς τὸ Βραῶνα ἦτο ἡ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις μονὴ ἐν τῷ Μεγάλῳ ἢ Καινούργιῳ λεγομένῳ Βρα-

ῶνα¹. Περὶ δὲ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐκκλησίας, ἴσως δ' ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις καὶ μονῆς, τῆς Ἀγίας Δυνάμεως ἴδε τὰ ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ συνεδρίῳ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Καμπούρογλου μετὰ τῶν εἰς αὐτὰ ἀντιπαρατηρήσεων τοῦ κ. Π. Καρολίδου². Περὶ δὲ τοῦ ἐτέρου τῶν μετοχίων τῶν φερωνύμων τῶν Ἀγίων Πάντων, οὗ ἡ τοποθεσία λείπει ἔνεκα φθορᾶς τοῦ σιγίλλιου ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, δυνάμεθα ἴσως νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἦτο ἡ ἐν Ἀμπελοκήποις νῦν ἡρειπωμένη μικρὰ ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Πάντων³. Καὶ ἀνῆκε μὲν αὕτη μέχρι πρότινων ἐτῶν εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ μετεβιβάσθῃ αὕτη εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῆς ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς Πεντέλης. Τὰ δὲ ἄλλα μετόχια τῶν πρῶτον γνωρίζονται, καθ' ὅσον γινώσκω. Τέλος δὲ παρατηρητέον, ὅτι πλὴν τῶν εἰκοσιπέντε ὁκάδων μέλιτος τῶν παρεχομένων κατ' ἔτος εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν εἰς σημεῖον ὑποταγῆς ἢ μονῆς ὑπεχρεοῦτο νὰ παρέχῃ καὶ εἰς τὴν μητέρα τοῦ σουλτάνου πέντε τάλληρα καὶ ἑξ ἑκατομμυρίων λίτρας μέλιτος, ἐλαττωθείσας ἔπειτα εἰς τρεῖς χιλιάδας καὶ ἔπειτα πάλιν αὐξηθείσας εἰς τέσσαρας, ὅτε εἰς τὴν μονὴν ταύτην προσετέθη ἡ μονὴ Ταῶς μετὰ τῶν μετοχίων αὐτῆς⁴.

Ἡ δὲ μονὴ τοῦ Ἀγίου Μελετίου, εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ κατωτέρω ὑπ' ἀρ. Β' ἐκδιδόμενον σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Σαμουήλ τοῦ ἔτους 1766, εἶνε τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν τῇ Ἀττικῇ, γνωστὴ ἤδη ἐκ τῶν ἡμερῶν τοῦ Μιχαὴλ Ἀχομινάτου⁵. Ὁρθῶς δὲ χαρακτηρίζει τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεως αὐτῆς ὁ Ζακύνθιος Παχώμιος Ρουσᾶνος, λέγων ἐν τινι τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ περὶ αὐτῆς τάδε· «Δι' ἡσυχίαν δὲ καὶ τὴν τῶν ἀναγκαίων

¹ Ἰδε Δ. Καμπούρογλου Μνημεῖα Τόμ. Α' σ. 393. Ἱστορία Τόμ. Β' σ. 259.

² Comptes rendus du Congrès international d'Archéologie. Ἐν Ἀθήναις. 1905 σ. 313.

³ Ἰδε Δ. Καμπούρογλου Ἱστορία Τόμ. Α' σ. 226. Τόμ. Γ' σ. 267.

⁴ Spon Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant. Lyon. 1678. Τόμ. Β' σ. 310.—Wheler A journey into Greece. Ἐν Λονδίῳ. 1682 σ. 450.

⁵ Σπ. Λάμπρου Μιχαὴλ Ἀχομινάτου τὰ σωζόμενα Τόμ. Β' σ. 148, 155, 272, 313, 319, 352. Πρὸς Δ. Καμπούρογλου Ἱστορία Τόμ. Β' σ. 226 κ. ἑ.

¹ Ἰδε περὶ ἐπιδρομῶν τῶν Ἀλγερίνων πειρατῶν ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις τὴν διήγησιν τοῦ Κυρίλλου Δέγλερη ἐν τοῖς τοῦ Δ. Καμπούρογλου Μνημείοις Τόμ. Α' σ. 396.

«χρεῖαν εἰσὶ μὲν καὶ ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ἐτέραις νήσοις (μοναστή-
«ρια), οἷμαι δὲ κατὰ πάντων ἔχειν τούτων τὸ νῆκος τὴν τοῦ
«Ἀγίου Μελετίου μονὴν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, οὕσαν ἐν μεθο-
«ρίοις Ἀττικῆς τε καὶ Βοιωτίας, ἔχουσιν δὲ πόλεις ἀξιολό-
«γους οὐκ ἄποθεν, Ἀθήνας φημὶ καὶ Θήβας, Χαλκίδα τε τὴν
«κατ' Εὐρίπον, Μέγαρά τε καὶ Κόρινθον. Ἡπειρώτις δὲ ἐστίν,
«οὐκ ἀπορεῖ δὲ κόλπων εὐθαλασσίων, τῶν τε ἐξ ἀμφοτέρων
«τῶν μερῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ ἰσθμοῦ καὶ τοῦ Εὐρίπου»¹.

Ἰδρύθη δὲ ἡ μονὴ αὕτη τὸν ἐνδέκατον ἤδη αἰῶνα ὑπὸ τοῦ
ἐκ Καππαδοκίας ὁρμωμένου ὁσίου Μελετίου, οὗ ἔχομεν σωζο-
μένους τρεῖς βίους. Ἐφερε δὲ τὸ μὲν πρῶτον τὸ ὄνομα μονῆς
Συμβούλου, ἐν δὲ τῷ κατόπιν χρόνῳ ἀνακτισθεῖσα ἐκλήθη Ἀ-
γίος Μελέτιος ὅχι ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ κτίστου Μελετίου, ὅς-
τις ἦτο ὁσιος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου ἐκ Μελιτηνῆς ἀγίου.
Ἦδη δ' ἐν τοῖς βίοις ἐκείνοις τοῦ ὁσίου Μελετίου γίνεται μνεῖα
τοῦ ὅρου Μυοπόλεως, ἐφ' οὗ ἐκτίσθη ἡ μονή, αὐτοῦ ἐκείνου,
ὅπερ βλέπομεν μνημονευόμενον καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ σιγιλλίῳ
ὑπὸ τὸν τύπον Μυουπόλεως². Τὸ αὐτὸ δὲ ὄνομα εὐρίσκομεν
καὶ ἐν τῷ ἐξῆς βιβλιογραφικῷ σημειώματι τοῦ φ. 149^α τοῦ
ὑπ. ἀρ. Additional 28816 ἐλληνικοῦ κώδικος τῆς βιβλιοθή-
κης τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου· *Ἐτελειώθη χάριτι Χριστοῦ ἡ*
ἱερὰ καὶ ψυχωφελὴς βίβλος αὕτη διὰ χειρὸς Ἀνδρέα ἁμαρτω-
λοῦ καὶ παρ' ἀξίαν μοναχοῦ μηνὶ Μαρτίῳ ἰνδικτιώνος τετάρ-
της, ἔτους κτίσεως κόσμου ἑξακισχιλιοστὸν ἑξακοσιοστὸν ἐννέα
καὶ δέκατον, εἰς τὸ ὅρος τοῦ πατρὸς κυροῦ μοναχοῦ Μελετίου
τῆς Μυουπόλεως, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σωτήρος . . . ἐν ἔτει ςχιθ'
ἰνδ. δ'. Ἐν δὲ φ. 143^α τοῦ αὐτοῦ κώδικος σημειοῦνται τάδε·
Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ δούλου σου Ἀνδρέου μοναχοῦ τοῦ ἐκ

τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας σου Ὡλένης τοῦ Μοραίου, τοῦ κτί-
σαντος καὶ γράψαντος τὴν δέλιον ταύτην, καὶ προστίθενται δι'
ἐρυθρῶν γραμμῶν τὰ ἐξῆς· *Ἐγράφει ὁ ὁρος οὗτος τῆς ἀγίας*
καὶ οἰκουμενικῆς εὐδόμης συνόδου ἐν τῷ ὄρει τοῦ σοφοῦ μονα-
χοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν κυροῦ Μελετίου τῆς Μυουπόλεως διὰ
χειρὸς μοναχοῦ Ἀνδρέου τοῦ αὐτοῦ μοναχοῦ, ἰνδ. δ' ¹. Τὸ ση-
μείωμα τοῦτο ὁ πρῶτος αὐτὸ ἐκδοὺς κ. Σάθας ἐθεώρησεν ὁρ-
θῶς ὡς περιέχον τὴν πρώτην μνεῖαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Μο-
ρέως. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἐπ' ἴσης ὁρθὰ τὰλλα ἐξ αὐτοῦ συμπερά-
σματα τοῦ ἀνδρός. Ὅλως ἀνακριδὲς εἶνε, ὅτι Μυούπολις εἶνε
τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ πελοποννησιακοῦ Ποντικοῦ τοῦ καὶ Πον-
τικοκάστρου ἄλλως καλουμένου. Πόλις καλουμένη Μυούπολις
οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ Ἡλίδι, καθ' ἃ ἰσχυρίσθη ὁ κ. Σάθας³.
Μόνην δὲ μαρτυρίαν πρὸς στήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ φέρει
τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν βιβλιογραφικὸν σημείωμα τοῦ κώδικος
τοῦ Λονδίνου⁴. Καὶ ἀναφέρεται μὲν ἐν αὐτῷ πράγματι Μυού-
πολις, ἀλλ' ὡς ὄνομα ὅρους, οὐχὶ δὲ πόλεως, καθ' ἃ λέγει ὁ κ.

¹ Κ. Σάθας Μνημεῖα Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἐν Παρίσι, 1880 σ. XXXIV σημ. 2.
Ἐξεδόθη εἰτα τὸ πρῶτον τῶν σημειωμάτων μετὰ τινων ὀλίγων διαφορῶν καὶ ὑπὸ τοῦ
κ. Omoné ἐν ταῖς Notes sur les manuscrits grecs du British Museum (Bi-
bliothèque de l'École des Chartes Τόμ. 45 τοῦ 1884 σ. 333). Πανομοίωτον
τοῦ κώδικος τούτου, περιέχοντος τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐπιστολὰς καὶ τὴν
Ἀποκάλυψιν, ἐξεδόθη ἐν τῷ Πίνακι 84 τῶν Facsimiles of Manuscripts and In-
scriptions τῆς Palaeographical Society τοῦ Λονδίνου. Βραχεῖαν δὲ περιγραφὴν
τοῦ κώδικος ἴδε ὑπὸ τὸν οἰκτεῖον ἀριθμὸν 28816 τῆς List of additions τοῦ Βρεττα-
νικοῦ μουσείου, ἐν ᾗ καὶ ταῦτα· Written by the monk Andreas «τοῦ ἐκ τῆς κα-
θολικῆς ἐκκλησίας Ὡλένης τοῦ Μοραίου» (οὐχὶ δὲ καθολικῆς ἐκκλησίας σου Ὡλέ-
νης τοῦ Μοραίου, ὡς παρὰ Σάθα).

² Ἐνθ' ἀν. σ. XXXII· A l'extrémité du promontoire de l'Élide Oreuse,
nommé chez les anciens Ichtye, s'élevait une ville qui portait avant la
conquête française le nom antique Μυούπολις (la ville des Rats). Après
celle époque, Myoupolis est désignée par un autre nom Ποντικός ou Ποντικό-
καστρον, qui n'est qu'une simple traduction du nom antique en Grec mo-
derne, le peuple appelant toujours ποντικός le μῦς des anciens au double
sens de rat et de musée.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. XXXV· Un autre document mentionne Μοράας (sic) avec
une date précise. C'est une note sur un manuscrit exécuté en 1111 dans le

¹ Μουστοξύδου Ἑλληνομνήμων σ. 673. Πρὸβλ. περὶ τῆς μονῆς ταύτης Σπ. Λάμ-
προν ἔνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 605. Τάσου Νερούτσου Χριστιανικαὶ Ἀθῆναι ἐν Δελτίῳ
Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας Τόμ. Γ' σ. 102.

² Ἴδε περὶ τῶν κατὰ τὸν ὅσιον Μελέτιον Gregorovius Geschichte der Stadt
Athen Τόμ. Α' σ. 183 κ. ἐ. Ἑλλ. μεταφρ. Λάμπρου Τόμ. Α' σ. 251 κ. ἐ.

Σάβας. Οὐδὲ κεῖται τὸ ὄρος τοῦτο ἐν τῇ Ἡλίδι, ὡς ἐπίστευσε, πλανηθεὶς ἐκ τῆς μνείας τοῦ ἐκ τῆς Ὠλένης τοῦ Μοραίου βιβλιογράφου Ἀνδρέου. Ὁ βιβλιογράφος ἐκεῖνος ἦτο μὲν ἀληθῶς Πελοποννήσιος, ἀλλὰ ῥητῶς λέγει, ὅτι ὁ κῶδιξ ἐγράφη εἰς τὸ ὄρος τοῦ πατρὸς κυροῦ μοναχοῦ Μελετίου τῆς Μυουπόλεως ἢ ἐν τῷ ὄρει τοῦ σοφοῦ μοναχοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν κυροῦ Μελετίου τῆς Μυουπόλεως διὰ χειρὸς μοναχοῦ Ἀνδρέου τοῦ αὐτοῦ μαθητοῦ. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀνδρέας κατήγετο μὲν ἐξ Ὠλενης, ἀλλ' ἦτο μαθητὴς τοῦ Μελετίου καὶ ἐμόναζεν ἐν τῷ ὄρει τῆς Μυουπόλεως. Ὁ δὲ συσχετισμὸς τοῦ πατρὸς Μελετίου καὶ τοῦ ὄρους τῆς Μυουπόλεως οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἀφίνουσιν, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ὁσίου Μελετίου καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου κατὰ τὰ σύνορα Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ὄρους τῆς Μυουπόλεως, ὅπερ γινώσκουμεν ἐκ τῶν βίων τοῦ ὁσίου καὶ ἐκ τοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐνταῦθα ἐκδιδόμενου πατριαρχικοῦ σιγιλλίου. Καὶ τὸ ἔτος δὲ 1111 ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸν χρόνον τὸν ἐπόμενον ἀμέσως εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ ὁσίου Μελετίου, ὅστις ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἰελλοῦ (1018-1078) κατὰ τὸν Γρηγορόδιον¹, εἰ μὴ ἔζη ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ (1081-1118) κατὰ τὸν Νερούτσον βέην². Ἐν δὲ τι μόνον δεῖται διαφωτίσεως, πῶς ἢ μονὴ αὕτη παρὰ μὲν τῷ Ἀχομινάτῳ καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγίου Μελετίου, ἐν δὲ τῷ βιβλιογραφικῷ σημειώματι τοῦ Λονδίνου φερωνυμεῖται ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἐν δὲ τῇ ἐλλείψει μαρτυριῶν πρὸς λύσιν τῆς ἀπορίας ταύτης ἐπιτραπήτω νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἀρχαιότερον μὲν ὠνομάζετο αὕτη τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, φέρουσα καὶ τὸ ἐν τοῖς βίοις τοῦ ὁσίου Μελετίου ἀναγραφόμενον ἐπώνυμον τοῦ Συμβούλου — ὁ Χριστὸς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπονομασθῇ ἰσως Σύμβουλος, καθ' ἃ ἡ Παναγία Ὁδηγήτρια —, ἔπειτα δὲ μετὰ τὸν

couvent de Saint Sauveur, couvent situé sur le promontoire de Ponticos, qui portait alors le nom ancien Μουσουλῆς.

¹ Ἰδὲ ἄν.

² Ἰδὲ ἄν.

θάνατον τοῦ ὁσίου Μελετίου ἐδόθη εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ ὁμωνύμου πρὸς τὸν ὅσιον ἅγιον Μελετίου τοῦ ἐκ Μελιτηνῆς. Ἡ αὕτη δὲ πάντως μονὴ εἶνε ἡ μνημονευομένη ἐν τῷ βιβλιογραφικῷ σημειώματι τοῦ Νικηφόρου τοῦ γράψαντος ἐν ἔτει 1092 ἐπὶ περγαμηνῆς τὸ Τετραευάγγελον ὑπ' ἀρ. 81 τῆς ἐν Παρισίοις Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἔχοντι ὧδε:

Νικηφόρῳ τλήμονι τῷ τάλαιπῶρῳ,
ὅς τῆς μονῆς ὑπάρχει τοῦ Μελετίου,
τοῦ τρισμακάρος τῷ βίῳ καὶ τῇ πράξει¹.

Ὁ δὲ μοναχὸς Νικηφόρος ὁ ἐν τῷ εἰρημένῳ σημειώματι μνημονευόμενος δύναται κατὰ ταῦτα νὰ προστεθῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους βιβλιογράφους ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν.

Περὶ τῆς ἱστορίας τῆς μονῆς μεταξὺ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀχομινάτου, ὃν βλέπομεν συχνῶς ἐπιστέλλοντα πρὸς τὸν ἡγούμενον αὐτῆς Ἰωαννίκιον, μέχρι τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, ὅτε εἶδομεν αὐτὴν μνημονευομένην ὑπὸ τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου μεταξὺ τῶν ἀκμαζουσῶν μονῶν, οὐδὲν γινώσκουμεν. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐν τῷ ἐκδιδόμενῳ ἐνταῦθα σιγιλλίῳ μνείας ἀρχαιοτάτων πατριαρχικῶν γραμμάτων τῶν πατριαρχῶν Μητροφάνους καὶ Ἰωάσαφ, ἐπικυρούντων τὰ ἀρχαῖα σταυροπηγιακὰ δίκαια τῆς μονῆς, ἀποδεικνύεται, ὅτι αὕτη ἐξηκολούθησε διαμένουσα ἀλώθητος μέχρι τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος. Καὶ δὴ τὰ ἀρχαιότατα πατριαρχικά γράμματα, ὧν ποιεῖται μνείαν ὁ πατριάρχης, εἶνε πάντως μὲν Μητροφάνους τοῦ Β' (1440-1445), Ἰωάσαφ δὲ τοῦ Α' (1466-1469) ἢ Ἰωάσαφ τοῦ Β' (1551-1565). Ὁ Μητροφάνης Γ' (1575-1572 καὶ 1579-1580) ἀποκλείεται πάντως, ἐπειδὴ ἐπατριάρχευσε μετὰ τὸν Ἰωάσαφ Β', ἐν ᾧ τὸ σιγιλλιον τοῦ Σαμουήλ ποιεῖται μνείαν πρώτου τοῦ Μητροφά-

¹ Ἰδὲ *Omont* fac-similés des manuscrits grecs datés de la Bibliothèque Nationale du IXe au XIVe siècle. Ἐν Παρισίοις. 1890 σ. 8 καὶ Πλν. XXXIX. Ἠρβλ. τοῦ αὐτοῦ Inventaire sommaire Τόμ. Α' σ. 11 ἀρ. 81.

νους καὶ εἶτα τοῦ Ἰωάσαφ. Ἄρα τὰ δύο ἀρχαιότατα σιγίλλια τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Μελετίου ἐξεδόθησαν τὸ μὲν πρῶτον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1440 καὶ 1445, τὸ δὲ δεύτερον ἢ μεταξὺ τοῦ 1466 καὶ 1469 ἢ μεταξὺ τοῦ 1551 καὶ 1565, πιθανώτερον δὲ μεταξὺ τοῦ 1551 καὶ 1565, ἥτοι ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ Β', ἐπειδὴ δὲν εἶνε εὐλογον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ Ἰωάσαφ Α' ἐξέδωκεν ἐπικύρωσιν τῶν σταυροπηγιακῶν δικαίων τῆς μονῆς εἰκοσι μόνον ἔτη μετὰ τὸν Μητροφάνην Β'. Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ μονὴ ὑφίστατο ἀδιαπτῶτως μέχρι τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος ὑπερμεσοῦντος, ἀμφότεραι δ' αἱ φθοραὶ καὶ ἐκπτώσεις, ὧν ποιεῖται μνείαν τὸ σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Σαμουήλ, συνέβησαν μετὰ τὴν πατριαρχεῖαν τοῦ Ἰωάσαφ Β'. Τούτων δὲ τὴν δευτέραν (αὐθις δ' εἰς φθορὰν ὀλισθήσασαν καὶ δεινότεραν ἐρήμωσιν παθεῖν ἤδη μέλλουσαν) πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ἀναμφηρίστως ἐπελθοῦσαν βραχὺ πρὸ τῆς ἐν ἔτει 1766 ἐκδόσεως τοῦ πατριαρχικοῦ σιγιλίου. Ἀξία δὲ σημειώσεως εἶνε ἡ εἰς τὸν μέγαν ῥήτορα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, διορισθέντα καὶ ἑξάρχον τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Μελετίου, ἀποστολὴ τεσσαράκοντα κατ' ἔτος ὀκάδων ἐλαίου εἰς σημεῖον ὑποταγῆς. Ἦτο δὲ τότε μέγας ῥήτωρ ὁ Ἀλέξανδρος. Καὶ ἀγνοοῦμεν μὲν τὸ ἐπώνυμον τοῦ μεγάλου τούτου ῥήτορος, πρέπει δὲ νὰ προσθέσωμεν αὐτὸν ὅπωςδῆποτε εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ κ. Μανουήλ Γεδεών συνταχθέντα πίνακα τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου¹.

Ἡ δ' ἐν Σαλαμῖνι μονή, εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ Γ' ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' ἐν ἔτει 1793 ἐκδομένον σιγίλλιον, εἶνε ἡ γνωστὴ ἢ τιμωμένη μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καινῶς δ' ὀνομαζομένη Φανερωμένη, ἣν τὸ σιγίλλιον καλεῖ Νεοφανεῖσαν. Ἀναφέρονται δ' ἀμφότερα τὰ ἐπώνυμα ταῦτα εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἐκ Μεγάρων γεωργοῦ Λάμπρου

¹ Χρονικά τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1884 σ. 193.

κατὰ τὰ ὄναρ ὑποδειχθέντα αὐτῷ ὑπὸ τῆς Θεοτόκου περὶ τὸ 1682 ἐν ἡρειπιωμένῳ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀνοικοδομηθέντι ἀρχαιότερῳ ναῷ ἐν τῇ νήσῳ Σαλαμῖνι ἀνεύρεσιν τῆς ὑπὸ τὴν γῆν κρυπτομένης εἰκόνης τῆς Θεοτόκου. Αὕτη δὲ εἶνε ἡ Νεοφανεῖσα ἢ Φανερωμένη, καὶ οὕτως ἐκλήθη ἀπ' αὐτῆς τὸ πρῶτον τὸ ἀνακτισθὲν παρεκκλήσιον τῆς ἐν τῷ τόπῳ τῆς εὐρέσεως τῆς εἰκόνης ἰδρυθείσης μονῆς, ἥς ὁ Μεγαρεὺς γεωργός, γενόμενος μοναχὸς καὶ μετονομασθεὶς Λαυρέντιος, περιεβλήθη τὴν ἡγουμενείαν, περιελθοῦσαν διαδοχικῶς ἔπειτα εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ¹. Τὴν δὲ διήγησιν ταύτην ἐπανευρίσκομεν καὶ ἐν τῷ κατωτέρῳ ἐκδιδομένῳ σιγιλλίῳ. Τὸ δ' ἐν αὐτῷ μνημονευόμενον ἀρχαιότερον σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Σεραφείμ Β' τοῦ ἔτους 1757 σώζεται καὶ νῦν ἔτι ἐν τῇ μονῇ Φανερωμένης, πλὴν δὲ τούτου καὶ ἄλλο μεταγενέστερον τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε' τοῦ ἔτους 1798². Εἰς ταῦτα δὲ προσθετέον καὶ τὸ ἐν τῷ ἡμετέρῳ σιγιλλίῳ ὁμοίως ἀναφερόμενον σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Προκοπίου τοῦ ἔτους 1786. Τὸ ἔτος τοῦτο ῥητῶς ἀναγράφεται ἐν τῷ σιγιλλίῳ (αὐπς^{ον} σωτήριον ἔτος ἐπινεμήσεως ζης), ἐσφαλμένως δὲ εἰκάζει ὁ κ. Λαμπάκης ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐν τῇ μονῇ σωζομένης σφραγίδος τοῦ Προκοπίου ἐπικεχαραγμένου ἔτους 1785, ὅτι τοῦ ἔτους ἐκείνου ἦτο τὸ σιγίλλιον³. τὸ ἔτος τοῦτο ἔφερεν ἡ σφραγὶς τοῦ πατριάρχου ὡς ἔτος τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ.

Τὰ δὲ τρία σιγίλλια, περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος, ἔχουσι κατὰ λέξιν ὧδε·

¹ Ἴδε πλὴν τοῦ σιγιλίου Γ' τὰ γραφόμενα ὑπὸ Γ. Λαμπάκη (Ἡ μονὴ τῆς Φανερωμένης ἐν τῷ Ἐσπέρῳ Τόμ. Β' (1882) σ. 114), Ν. Γ. Φωτάνη (Ἐκθεσις περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ἱερᾶς μονῆς τῆς Φανερωμένης ἐν τοῖς τοῦ Δ. Καμπούρογλου Μνημείοις Τόμ. Β' σ. 15 κ.έ.) καὶ Δ. Καμπούρογλου (Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων Τόμ. Β' σ. 263).

² Ἴδε Γ. Λαμπάκη ἐνθ' ἀν. — Ἠρβλ. Δ. Καμπούρογλου ἐν Ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηναίων Τόμ. Β' σ. 266.

³ Ἐνθ' ἀν.

Α'.

Καλλίνικος ἐλέω θεοῦ

ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Τῶν ὑπὸ χρόνον πραγμάτων πολλάκις συμφοραῖς διαφόροις περι-
πιπτόντων, ἐξ ἐπιφορᾶς τῶν πολλαχῶς συμβαινουσῶν περιστάσεων,
ποικίλη¹ καὶ πολύτροπος ἀλλοίωσίς τις αὐτοῖς ἐπιγίνεται, μεταφορᾶ
τε ὅλως, καὶ τῆς σφῶν | ἐξ ὑπαρχῆς καταστάσεως μετάπτωσις· ἐξ
ὧν γε πῇ μὲν οὕτως, πῇ δ' ἄλλως ἔχειν ἐξ ἀνάγκης καταβιάζονται,
νῦν μὲν εὐπραγοῦντα καὶ εὐπαθοῦντα φαινόμενα, νῦν δὲ τοῦμπαλιν
δυσπραγοῦντα, καὶ κινδυνεύοντα· περιαιροῦνται γὰρ οὕτω τῶν | σφε-
τέρων καλῶν, καὶ πόλεις καὶ χῶραι καὶ οἰκίαι περιφανεῖς, καὶ περί-
δοξοι θεῖοι ναοί, καὶ λοιπὰ τῶν πρὶν εὐκαταστάτων γυμνούμενα καὶ ἐπ-
πτωχευόμενα [τοῦ λο]ιποῦ, καὶ δεόμενα βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως· ἀνθ'
ὧν οἱ προστασίαν αἰεὶ λαοῦ | κληρωσάμενοι, προσφόρως καὶ καταλλή-
λως ἀντιλαμβάνόμενοι τῶν τοιούτων θεραπεύειν ὅλη δυνάμει καὶ ἐπ-
ανορθοῦν πρὸς ἀνάκλησιν οὐκ ἀπαναίνονται, καθ' ὃν τινα τρόπον ἐκ-
στοτε καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία, | ὡς κοινὴ ἀντι-
λήπτωρ, καὶ κηδεμών, διαφόρως εἴωθε χεῖρα βοηθείας ὀρέγειν, πρὸς
διόρθωσιν ἡντιν[οῦν] καὶ ἐπανόρθωσιν τῶν ὅπωςδῆπο[τε]² τῶν
τῆς ἀνωθεν εὐσταθείας, καὶ αὐταρκειάς, ζημίας τε, καὶ συμφοραῖς
προς|πελασάντων καὶ εἰς ἔνδειαν καὶ στέρησιν περιελθόντων· πάντα
γὰρ πρὸς οἰκοδομὴν ἀποστολικ[ῶς] γίνεσθαι βούλεται. Ἐπειδὴ τοιγαρ-
οῦν καὶ τανῦν παρεγένοντο πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγά-
λην ἐκκλησίαν πατέρες | τινὲς, ἀπὸ τοῦ κατὰ τὰς Ἀθήνας ἱεροῦ μο-
ναστηρίου, ἐπ' ὀνόματι κειμένου τῆς ἐνδόξου κοιμήσεως [τῆς] ὑπερ-
αγίας δισποι[νης] ἡμῶν Θεοτόκου [καὶ ἀ]ειπαρθένου Μαρίας, τοῦ κα-
λουμένου Πεντέλι, ὀλοφυρόμενοί τε καὶ δακρυχέοντες, ἐδεήθησαν
ἐκκλησιαστικῆς τυχεῖν ἀντιλήψεως, καὶ μικρᾶς θεραπείας, ἐν τῇ δεινῇ
συμφορᾷ ἣν ὑπέστησαν χαλεπῶς ἐκ τῆς δίκην σκηπτοῦ, παρ' ἐλπίδας

¹ Κατὰ διόρθωσιν τοῦ τοῦ πρώτου γραφέντος ποικίλος.

² Ἐφθαρμένα ὑπὸ νοτίδος.

ἐπισκηψάσης αὐτοῖς πολυθύνου λεηλασίας· καὶ γὰρ τῆς | Ἀθήνας
μικρὸν ἔμπρο[σθεν] ἄλωσιν ὑποστάσης ἀπροόπτως, ἐπέδραμον τηνι-
καῦτα κατὰ τοῦ σφῶν μοναστηρίου, πλήθη παμμιγῇ, προνομευόντων
αἰχμαλωτιστῶν, ἀπὸ τε τῶν κατὰ τόπον δυσναστῶν, καὶ | ἄλλων
ἀκαθέκτων [ἐχθρῶν], συρφετοῦ τε δίκην, οἷα φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοι-
αύταις ἀλώσεσιν, ἄλλεπαλλήλοις ἐπιφοραῖς, καὶ ἀκαταπλήκτοις ὀρ-
μαῖς, χαλεπὰ, καὶ ἀνύποιστα, ληστρικῶς ἐν αὐτῷ | ἐξετέλεσαν, τὰ
μὲν γὰρ πυρπολήσαντες, τὰ δὲ συνθλάσαντες, καὶ καταστρέψαντες,
τὰ δὲ [κατασ]πάσαντες, καὶ λεηλατήσαντες, ἀπεκομίσαντο [κα]τα-
στήσαντες τὸ πανάθλιον μοναστήριον, ἔρημον, | καὶ ἄπορον, γυμνόν
τε, καὶ ἐστερημένον τῶν ἰδίων καλῶν· μεθ' ὧν ἀπώλεσαν ἐν ἐκείνῃ
τῇ καταστροφῇ, καὶ ὅσα περ εἶχον παλαιγενῆ γράμματα σιγίλλιωδη,
τὴν ἐλευθ[ερίαν] τοῦ μοναστηρίου, | καὶ τὴν σταυροπηγιακὴν αὐτοῦ
φιλοτιμίαν ἐν αὐτοῖς διαλαμβανομένην περιέχοντα· οἵτινες ἤδη μετὰ
τὸν δεινὸν ἐκείνον τῆς λεηλασίας κλύδωνα, καὶ ζοφώδη καταιγίδα καὶ
ζάλην τῆς | κατὰ τόπον ἀναστατώσεως σπεύδοντες ἐν πολλῇ προθυ-
μίᾳ, διὰ τῆς πρὸς θεὸν ἀκαταισχύντου ἐλπίδος, συναντιλαμβάνοντα
αὐτοῖς τ' ἐπ[ισυν]απτόμενόν τε καὶ ἐνδυναμοῦντα, ἀνακαλέσασθαι |
μικρὸν, ὅσον ἔνεστι πρὸς ἀνάκλησιν τὸ ἱερὸν αὐτὸ μοναστήριον, ἐζή-
τησαν ἐν παρακλήσει καὶ πολλῇ τῇ δεήσει, χορηγηθῆναι αὐτοῖς, καὶ
νέον σιγίλλιωδες γράμματα [ἀπὸ;] τῆς πατριαρχικῆς περιωπῆς τε | καὶ
μεγαλειότητος, τοῦ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικοῦ, ἀποστολικοῦ τε καὶ οἰ-
κουμενικοῦ θρόνου, εἰς τόπον τῶν ἀπολεσθέντων ἀρχαιοτέρων [ἐκεί-
νων] γραμμάτων τῆς μονῆς ταύτης, ὡς . . . οἰα . . . οὔ; . . . αἰ ὡς ἐκπα-
λαι, σταυροπηγιακῶς καὶ ἐλευθέρως, πρὸς βοήθειαν αὐτῆς καὶ ἐπι-
σύστασιν. Ὡνπερ τὴν αἴτησιν ὡς δικαίαν οὔσαν, καὶ πρ[ὸς] κόσμον,
καὶ [ἀνόρ]θωσιν ἀφορῶσαν, εὐμε[νῶς] ἡμεῖς δεχόμενοι [τὴν ἀρ]χαίαν
ἐκ[κλησιαστικὴν] καὶ πατριαρχικὴν φιλοτιμίαν, ἣν εὐποροῦν προδιετέ-
λει [τοῦτο] τὸ ἱερὸν μοναστήριον . . . ναυ . . . ὡς . . . νωμεν εὐλόγως [καὶ
τελε]σφόρως τῷ ἔθει το[ύτω] χρ[ῶ]μενοι· τούτου χάριν γράφο[μεν], καὶ
ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς, μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων [ἀρχιερέων
καὶ ὑπερτίμων] [τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν] ἡμῶν ἀδελφῶν, καὶ
σουλ[ειτουργ]ῶν, ἵνα καὶ τὸ διαληφθὲν ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον,
ἐπ' ὀνόματι σεμνηνόμεν[ον] τῆς ἐνδόξου κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου [κατὰ
τὰς Ἀ]θήνας· τὸ καλούμενον Πεντέλι, μετὰ πάντων τῶν ἀρχαίων

αὐτοῦ μετοχεύων, ἤγουν | τοῦ Παντοκράτορος Ταοῦς, τοῦ Ἀγίου Νικολάου Καλλίσια, τῶν Ἀγίων Πάντων. . . . αγ. . . ., τῶν Ἀγίων Πάντων εἰς τὸν Ἱέρακα, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου εἰς τὸ Βραῶνα, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου Στροφίτζε, τῆς Ἀγίας Δυνάμεως εἰς τὴν Ἀθήναν, τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων εἰς τὴν Εὐριπον, καὶ τῶν λοιπῶν καὶ πάντων τῶν κτημάτων αὐτοῦ, κινήτων τε, καὶ ἀκινήτων, ὅσα τε νῦν ἔχει, καὶ ὅσα μετὰ ταῦτα | θεοῦ διδόντος μέλλει προσκτήσασθαι, καθ' ὃν τρόπον προὔπηρχεν ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἀσυδοσίᾳ παντελεῖ διατελοῦν, οὕτω καὶ νῦν, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μέχρι παντός, ὑπάρχει καὶ διαμένη πάν|τη ἐλεύθερον, πατριαρχικόν τε, καὶ σταυρωπηγιακόν καὶ ὃν καὶ ὀνομαζόμενον, καὶ πάσης συδοσίας, καὶ ἀπαιτήσεως ἀπηλλαγμένον, καὶ ἀνενώχλητον, καὶ ἀνεπηρέαστον, καὶ ἀδούλωτον, καὶ ἀκατα|πάτητον, μηδενὸς ἔχοντος ἄδειαν, οὔτε τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως κατεπεμβαίνειν αὐτοῦ, καὶ ἐνωχλεῖν καὶ ἐπηρεάζειν τοὺς συνασκουμένους ἐν αὐτῷ, οὔτε λαβεῖν τι ζητεῖν παρ' αὐτοῦ, | μήτε πολὺ, μήτε ὀλίγον τὸ σύνολον, μόνῳ τῷ πατριαρχικῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ὑπο[κει]-μένου, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐπισκεπτομένου, καὶ μνημονεύηται ἐν αὐτῷ τὸ πατριαρχικὸν ὄνομα ἐν | πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς, παρέχη τε τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησίᾳ τὸ αὐτὸ μοναστήριον ἐτ[ήσι]ον κατ' ἑθ[ος] ὅπερ ἦν διατεταγμένον εἰς σημεῖον ὑποταγῆς, μέλιτος ὀκάδας | εἰκοσιπέντε, κατὰ τὴν τῶν σταυρωπηγίων συνήθειαν, ἔχοντες ἄδειαν οἱ ἐν αὐτῷ πατέρες, ἰδίᾳ καὶ [μόν]ῃ ἐκλογῇ καθιστᾶν τοὺς ἰδίους ἡγουμένους κατὰ καιρὸν ἀνεμποδίστως, καὶ τὰς χειροτο|νίας αὐτῶν ἐπιτελεῖν, διὰ προσκλήσεως οὐ ἂν ἐθέλωσιν ἀρχιερέως, ὡς εἴθι-σται τοῖς σταυρωπηγίοις, διάγοντες εἰρηνικῶς, καὶ φιλαλλήλως, καὶ φροντίζοντες τῆς αὐξήσεως, καὶ βελτιώσε|ως τοῦ μοναστηρίου, καὶ φυλάττοντες ἀπαρενοσάλευτα τὰ ἐξ ἀρχῆς διατυπωθέντα ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ, καὶ διαταχθέντα, μηδενὸς παρεμποδίζοντος αὐτοῖς, ἢ καταβιάζοντος. . . Ὁς δ' ἂν | ὀψέποτε ἀναφανῇ ἐπιχειρῶν ἀνατρέψαι τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ παρόντι καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου διασείσαι, ἢ παραβλάψαι, καὶ ζημιῶσαι αὐτὸ κατὰ τι, ὁποίας | ὦν τάξεως, καὶ ὁποίου βαθμοῦ ὁ τοιοῦτος, ἀφωρισμένος εἴη ἀπὸ θεοῦ, κυρίου παντοκράτορος, καὶ κατηραμένος, καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον, καὶ ταῖς πατρικαῖς, καὶ | [προφ]ητικαῖς ἀραῖς ὑπόδικος· ὁθεν εἰς ἐνδειξιν, καὶ ἀσφάλειαν, ἐπεδόθη τῷ διαλη-

φθέντι μοναστηρίῳ, καὶ τὸ παρὸν πατριαρχικὸν σιγίλλιδες γράμμα· ἀχλῖς Φεβρουαρίῳ Ἰνδικτιῶνος ιε'.

Καλλίνικος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. † Ὁ Ἐφέσου Θεοφάνης. † Ὁ Ἡρακλείας Νεόφυτος (·) † Ὁ . . . Δανιήλ (·) † . . . † Ὁ Ῥόδου Παρθένιος. † Ὁ Δέρκων Παχώμιος (·) † Ὁ Γάνου καὶ Χώρας Κωνσταντῖνος.

B'.

Σαμουὴλ ἐλέω Θεοῦ
ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ὅσα σεπτὰ τῶν μοναστῶν καταγῶγια πατριαρχικοῖς ἀνέκαθεν ἐπισεμνύνεται σταυροπηγίοις, εἰ καὶ τινα μοναστῶν ἔρημα κατασταίη, καιρικαῖς ὑπεῖξαντα περιστάσεσιν, οὔμενον ἐν τούτῳ τῆς οἰκείας ἐκ-πεσοῦνται χώρας, οὐδὲ | τῆς ἀρχαίας αὐτοῦς ἐπωνυμίας ἀποστερη-θῇσεται, ἀλλ' ἅμα διασωθέντα καὶ τὸ εἶναι ἀπολαβόντα ἐλέω τοῦ κρείττονος ἔξει, τό, τε εἶναι τοιαῦτα καὶ προσαγορεύεσθαι, πατριαρχικὰ φάμεν σταυροπήγια· εἰ γὰρ καὶ ἐπαθε δυστυχῆσαντα | οὐ παρὰ τοῦτο δίκαια διασωθέντα νῦν, τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας ἀμοιρεῖν, καὶ γάννυσθαι μὲν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ, δουλείαν δὲ ἀποδύρεσθαι διηνεκῇ, φιλοφροσύνης δὲ μᾶλλον ἀξιοῦσθαι, καὶ θεραπείας ἐπιτυχῶς τοῖς τραύμασι, | καὶ ἐν χρῇ μὲν ἤδη τὰς παρὰ τοῦ χρόνου ρυτίδας φέροντα, γνωρίσμασι δ' οὐκ ἀσαφείσιν ἀνακρινόμενα, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν σταυροπηγίων ἀναγνωρίζεσθαι φίλα ποτὲ, καὶ ὁμοταγῇ χρημα-τίσαντα· αἰ γὰρ οἶδεν ἢ καθ' ἡμᾶς | τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλη-σία, οἷα κοινὴ φιλόστοργος μήτηρ ἀνακτᾶσθαι τὰ πεπονηκότα, καὶ παραμυθεῖσθαι τὰ κάμνοντα· τῶν δὲ τοιούτων ἢ ἐπισύστασις καὶ οἶον ἀνανέωσις οὐκ ἂν ἄλλως αὐτοῖς, εἰ μὴ διὰ γραμμάτων | αὐθις ἐπι-γένοιτο. Ἔθος γὰρ καὶ τοῦτο ἐπικρατῆσαν τῇ ἐκκλησίᾳ καλῶς ὁμο-λογεῖται, ἵνα τὰ εὐλόγως προτυπωθέντα πατριαρχικά, καὶ συνοδικὰ γράμματα, ἐπισφραγίζηται παρεγγυώμενα διὰ νεωτέρων γραμμάτων. Ἐπειδὴ | τοιγαροῦν ἡ σεβασμία μονὴ τοῦ Ἀγίου Μελετίου, ἢ ἐν Μυουπόλει κειμένη τῆς ἐπαρχίας Ἀθηνῶν ἐπωνυμίαν ἀπολαβοῦσα

πατριαρχικοῦ σταυροπηγίου πρὸ χρόνων οὐκ εὐαριθμῶν ἤδη, διετέλει μὲν αἰεὶ ἐλευθέρᾳ τῷ χορῷ τῶν | ἄλλων σταυροπηγίων οὐκ ἀφυῶς παρεξεταζομένη· ταῖς δὲ γε καιρικαῖς ἀνωμυλίαις, καὶ περιστάσεσιν εἰς φθορὰν καὶ ἀφανισμόν μοναχοῦ κατηνέχθη, ἀλλ' ἄνδρες Θεοφιλεῖς ἀσκήσεως ἔρωτι συναυτομολήσαντες | ἀνεκτέθησαν αὐτὴν, ἥ δυνάτον, καὶ οἶκον ἀληθῶς μοναστῶν ἀπεφθάναντο, ἐν κοινοβίῳ συζῶντες, καὶ τῇ προσευχῇ καὶ δεήσει ἐγκαρτεροῦντες· ὅτε καὶ νεωτέροις πατριαρχικοῖς καὶ συνοδικοῖς γράμμασιν ἐπεκυρώθησαν τὰ | τῆς ἀρχαίας αὐτῇ σταυροπηγιακῆς ἀξίας, καὶ ἐλευθερίας. Καὶ οὕτω μὲν ἀρξάμενη δεύτερον ἢ ῥηθεῖσα μονὴ διήρκεσεν ἐπὶ συχνὸν χρόνον ἐν ἀποχρῶσι τοῖς ἀναγκαίοις, καὶ δὴ καὶ τοῖς εἰς κόσμον καὶ εὐπρέπειαν | συντρέχουσι διΐθουμένη, αὐτῇ δ' εἰς φθορὰν ὀλισθήσασαν καὶ δεινότεραν ἐρήμωσιν παθεῖν ἤδη μέλλουσαν, θείῳ ζήλῳ κινηθέντες τινὲς τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης εὐσεβῶν, καὶ πᾶσι τρόποις ἀγωνισάμενοι, ἀνεκαλείσαντο, καὶ συνεστήσαντο, καὶ εἰς τὸ βέλτιον ἢ δύναντις αὐτοῖς ἐπανήγαγον, ἐντεῦθεν οὖν οἱ ἐν αὐτῇ συναθροισθέντες ὀσιώτατοι πατέρες προσδραμύντες τῇ προνοίᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, τὰ τε προσυμβάλλοντα | τῇ μονῇ ταύτῃ διὰ τῶν ἐνταῦθα παρευρεθέντων πατριωτῶν αὐτοῖς ἐκτραγυδῆσαντες καὶ ἤδη τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω ἐπάνοδον αὐτῆς ἐλέει θείῳ διαμηνύσαντες, καὶ ἅμα ἐν ἐλπίδι σαινούσῃ τῆς συστάσεως αὐτῆς ἀποστείλαντες | τὸ σωζόμενον ἐς δεῦρο παλαιγενὲς πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγιλλιωδὲς γράμμα, (ὅπερ ἐγράφη μὲν ἐν τῷ ἐπτακισχιλίστῳ ἑγδοηκοστῷ πρώτῳ ἀπὸ κοσμογονίας ἔτει, μνημονεύει δὲ τινων ἀρχαιοτάτων πατριαρχικῶν γραμμάτων | τῶν αἰοιδίμων ἐκείνων πατριαρχῶν, τοῦ τε κυροῦ Μητροφάνους καὶ κυροῦ Ἰωάσαφ, ἐπικρατύνον τῇ μονῇ ταύτῃ τὴν ἀρχαίαν ἀπὸ πατριαρχικοῦ σταυροπηγίου ἐλευθερίαν) ἐδεήθησαν θερμῶς ἐπικυρωθῆναι αὐτοῖς τὰ εἰρημένα παλαιγενῆ | πατριαρχικά, καὶ συνοδικὰ γράμματα, ὡς ἂν ἐπὶ τὰ βελτίω χωρεῖν ἀρξάμενη ἢ ῥηθεῖσα μονή, ἅμα καὶ τὴν ἀπὸ γραμμάτων ἐπιρρώσιν ἔχοι, τὰ μάλιστα συντρέχουσιν εἰς αὐξήσιν αὐτῆς καὶ βελτίωσιν. Ἀποδεξάμενοι οὖν ἐτοίμως, ὡς εὐλογον, καὶ δικαίαν τὴν θερμὴν αὐτῶν αἵτησιν, καὶ τοῖς ἐμφανισθεῖσιν ἡμῖν ἤδη πρεσβυτάτοις πατριαρχικοῖς γράμμασιν αἰδῶ τὴν προσήκουσαν ἀφωσιωσάμενοι· ἀλλ' οὐδ' ἀσθενῆ δειγμάτων | ταῦθ' ἡγούμενοι τῆς ἀρχαίας αὐτῇ ἀπὸ σταυροπηγίου ἐλευ-

θερίας, ἐγνώμεν ἐπικυρῶσαι ταῦτα καὶ δι' ἡμετέρων πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν γραμμάτων. Τούτου χάριν γράφοντες, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς | μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ διαληφθεῖσα ἐν Μυρουπόλει κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Ἀθηνῶν μονὴ τοῦ Ἁγίου Μελετίου | ὡς ἀνέκαθεν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν πατριαρχικῶν σταυροπηγίων διατελέσασα, καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ διαγενομένη, ὑπάρχῃ καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα αἰῶνα, καὶ λέγηται καὶ πάντων γινώσκηται πατριαρχικῇ, σταυροπηγιακῇ, | ἐλευθερά, ἀσύδοτος καὶ ὅλως ἀνεπηρέαστος παρ' οὐτινοςοῦν προσώπου, μηδενὶ ἄλλῳ ὑποκειμένη, εἰ μὴ τῷ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτῳ, ἀποστολικῷ, πατριαρχικῷ καὶ οἰκουμενικῷ θρόνῳ, πρὸς ὃν τὴν ἀναφορὰν ἀμείσως | ἐσχηκυῖα ὑπ' αὐτοῦ μόνου ἀνακρίνεται, καὶ διεξάγεται, μνημονευομένου ἐν αὐτῇ τοῦ κανόνικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος, ὡς εἴθισται καὶ τοῖς λοιποῖς πατριαρχικοῖς σταυροπηγίοις, καὶ μηδενὶ μηδὲν ὀφείλουσα παρέχειν, εἰ μὴ τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, εἰς σημεῖον ὑποταγῆς, καὶ γνωρισμὸν τῆς ἤδη ἐμπεδώσεως ἀνὰ τεσσαράκοντα ὀκάδας ἐλαίου κατ' ἔτος (ἥτις ἔχει κατὰ πατριαρχικὴν ἡμῶν φιλοτιμίαν | λαμβάνειν ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐφ' ὅρῳ ζωῆς αὐτοῦ ὁ λογιώτατος ῥήτωρ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας κύρ Ἀλέξανδρος, διορισθεὶς ἤδη παρ' ἡμῶν ἐξαρχος τῆς αὐτῆς ἱερᾶς μονῆς) μηδενὸς τῶν ἀπάντων | οὔτε τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως, οὔτε πατριαρχικοῦ τινος ἀφικομένου ἐξάρχου, οὔτε ἄλλου τινὸς προσώπου δυναμένου κατεπεμβαίνειν τῇ σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ καὶ ἐλευθερίᾳ τῆς σεβασμίας ταύτης μονῆς, καὶ ἐνοχλεῖν | καὶ ἐπηρεάζειν οἷωδήτινι τρόπῳ ἥτοι αὐτὴν, ἢ τοὺς ἐνασκουμένους πατέρας, ἐπὶ ἀπαίτησιν τινὶ ἢ ἄλλῃ προφάσει, ἢ τῶν πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτῆς ὀλοτελῶς ἐφάπτεσθαι. Οἱ δ' ἐν αὐτῇ | συνασκούμενοι ὀσιώτατοι πατέρες ὀφείλωσι διάγειν σωφρόνως καὶ εὐτάκτως, κατὰ τὸν τύπον τοῦ μοναδικοῦ βίου, καὶ φυλάττειν ἀπαράβατως τὰς ἀρχαίας τάξεις, καὶ συνηθείας τῆς μονῆς, ἐγκαρτεροῦντες τῇ προσευχῇ καὶ νηστείᾳ, καὶ ἐν ἐπιεικείᾳ, καὶ κατὰ Χριστὸν ἀγάπῃ, καὶ πάσῃ ἄλλῃ ἀρετῇ ἀσκούμενοί τε, καὶ παροτρύνοντες ἕκαστος ἀλλήλους, φροντίζειν δὲ διηνεκῶς τῆς συστάσεως, καὶ αὐξήσεως | καὶ βελτιώσεως τῆς αὐτῆς μονῆς, γενόμενοι δ' ἐν στερήσει ἡγουμένου, ἔχωσιν ἄδειαν

γνώμη ἓνα ἐξ αὐτῶν, ὅς ἂν ἀναφανείη πρόσφορος, καὶ τοῦτον καθι-
στᾶν ἡγούμενον· ἀλλὰ καὶ | ὅτε χρεία χειροτονίας αὐτοῖς γένοιτο,
προσκαλεῖν ἔχουσιν ὃν ἂν βούλωνται τῶν ἀρχιερέων ἐπὶ τῷ ἐπιτελεῖν
ἐν αὐτῇ τὰς χειροτονίας μετὰ πάσης τῆς κανονικῆς παρατηρήσεως.
Ὅς δ' ἂν ἐπήρειάν τινα | ἐπενεγκεῖν βουλευθείη τῇ ῥηθείᾳ μονῇ, ἣ
τοῖς ἐνασκουμένοις ποτὲ πατράσιν, ἀπ' ἐναντίας ὁρμήσας τοῖς ἐν τῷ
παρόντι ἀποφανθεῖσι, καὶ ὑπερφρονήσας τῆς σταυροπηγιακῆς αὐτῆς
ἀρχαίας ἀξίας, ὁ τοιοῦτος ὁποίας | ποτ' ἂν ἦ τάξεως, καὶ καταστά-
σεως, ὡς ἀλαζὼν καὶ ἀθεόφοβος, ἀφωρισμένος εἴη παρὰ θεοῦ κυρίου
παντοκράτορος, καὶ κατηραμένος, καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ ἄλυτος μετὰ
θάνατον, καὶ πάσαις ταῖς πατρι|καῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος,
καὶ ἐνοχος τῷ πυρὶ τῆς γέννης. Ἐπὶ τούτοις οὖν ἅπασιν ἀπελύθη
καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικόν, συνοδικόν σιγιλλιώδες ἐν μεμ-
βράναις γράμμα, ἐπιβεβαιωτήριον τῆς ἀρχαίας σταυροπηγιακῆς ἀξίας
καὶ ἐλευθερίας τῆς ῥηθείσης ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἀγίου Μελετίου : ἐν
ἔτει αὐξήσεως κατὰ μῆνα Ἰούλιον ἰνδικτιῶνος ἰδης.

† Σαμουὴλ ἐλέω θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας
Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Ὁ Κυζίκου(;) Γεράσιμος † Ὁ Βαρθολομαῖος † Ὁ Χαλ-
κηδόνης Ἀνανίας † Ὁ Αἰνου Τιμόθεος † Ὁ Γεράσιμος

† Ὁ † Ὁ † Ὁ † Ὁ
† Ὁ

Γ'.

Νεόφυτος ἐλέω θεοῦ

ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Τῆς εὐσταθοῦς καταστάσεως, διαμονῆς τε καὶ συντηρήσεως τῶν
ἀπανταχοῦ ἁγίων τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ ἱερῶν μοναστηρίων ὡς
ἀναγκαίως οὔσης παντὶ τῷ χριστωνύμῳ πληρώματι ἡ πρωτίστη πα-
σῶν τῶν ἐκκλησιῶν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη | ἐκκλησία πρό-
νοιαν ἐσφαι ποιομένη οὐ διαλείπει κατὰ πάντα καιρὸν τὴν ἐνοῦσαν
κατατιθέσθαι σπουδὴν καὶ φροντίδα περὶ τὰ θεία ταῦτα σκηνώματα,
μάλιστα δὲ πάντων περὶ τὰ φθάσαντα κατ' ἀρχὰς σταυροπηγιακῇ

ἀξίας, καὶ | πατριαρχικῇ φιλοτιμίᾳ κοσμηθῆναι, καὶ διὰ τῆς τοιαού-
της ἀνέσεως, καὶ ἐλευθερίας διεξάγεσθαι· τὰ γὰρ τοιαῦτα ὡς ὑπὸ τὴν
πατριαρχικὴν περιωπὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτου οἰκουμενικοῦ του-
τοῦ θρόνου ἀμέσως ὑποταττόμενα, | καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν ἀναφορὰν
ἔχοντα, καὶ ὑπ' αὐτοῦ διακυβερνᾶσθαι, καὶ διεξάγεσθαι ὀφείλοντα,
εἰκότως καὶ πλείονος ἐπιμελείας, καὶ δεφενδαύσεως ἀξιοῖ, καὶ τὸ ἀσφα-
λές καὶ μόνιμον τούτοις χαρίζεται, καὶ συνέχει, καὶ συντηρεῖ τὴν
σταυροπηγιακὴν αὐτῶν ἀξίαν δι' ἐκκλησιαστικῶν αὐτῆς σιγιλλίων
μεταγενεστέρων γραμμάτων, ὡς καὶ πρὸ τοῦ παρόντος ποιεῖ. Καὶ γὰρ
προσεκομίσθη ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς προκαθημέ-
νης | πατριαρχικὸν συνοδικόν σιγιλλιώδες ἐν μεμβράναις γράμμα ἐκ-
δοθὲν κατὰ τὸ παρελθόν αὐξήσεως ἑτοῦ σωτήριον ἔτος ἐπινεμήσεως δ' ἑπὶ
τῆς πατριαρχείας τοῦ προκατοχοῦ ἡμῶν παναγιωτάτου πρώην Κων-
σταντινουπόλεως κυρίου κυρίου Προκοπίου περιέχον, ὅτι τὸ κατὰ τὴν
νῆσον Κούλουριν κείμενον ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον τιμώμενον
ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἁειπαρθέ-
νου Μαρίας καὶ ἐπιλεγόμενον Νεοφανείσης ὑπάρχει ἀνέκαθεν πα|τρι-
αρχικόν σταυροπηγιακόν ἐλεύθερον, ἀσύδοτον, ἀδούλωτον, καὶ ἀκατα-
πάτητον, μνημονεύον καὶ ἑτέρου προγενεστέρου πατριαρχικοῦ καὶ συν-
οδικοῦ σιγιλλιώδους γράμματος ἐκδοθέντος κατὰ τὸ παρελθόν αὐξήσεως
σωτήριον ἔτος ἐπὶ | τῆς πατριαρχείας τοῦ ἀοιδίμου κυροῦ Σεραφεῖμ,
καὶ ἀποδεικνύον σαφῶς, ὅτι μοναχὸς τις Λαυρέντιος τοῦνομα ἐκ Με-
γάρων ὁρμώμενος ἀνὴρ εὐλαβὴς περὶ τὰ θεία, καὶ ἀρετῇ κεκοσμημέ-
νος, θεοῦ ζήλου ἐμφορηθεὶς ἀφίκετο | εἰς τὴν ῥηθείσαν νῆσον, καὶ
ἀνορύξας εὗρε τὴν ἐναποκειμένην σεβασμίαν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος,
καὶ διὰ πόνων πολλῶν δεινόμενος ἐν αὐτῷ δὴ τῷ τόπῳ ἱερὸν σκή-
νωμα ἐναπέθετο τὴν ῥηθείσαν ἱερὰν εἰκόνα, καὶ κατὰ μικρὸν συνε-
στήσατο τὸ φαινόμενον ἐκεῖ ἱερὸν καταγώγιον, ἐν ᾧ καὶ ἡγούμενος
χρηματίσας καὶ τῶν ἐν αὐτῷ συνειρρευσάντων χάριν ἀσκήσεως πατέ-
ρων προστάτης, ὅτε ἐμελλε μεταλλάξειν τὸν βίον, κατέλιπεν ἐγγρα-
φον διαθήκην | τοῖς συνασκουμένοις αὐτῷ πατράσιν ἐντειλάμενος τὴν
προστασίαν, καὶ ἡγουμένην τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου μεταβαί-
νειν κατὰ διαδοχὴν τοῖς ἀπογόνους ἐκείνου ὡς κτίτορες λογιζομένοις,
καὶ φροντίζειν ὀφείλουσιν, εἰπέτω τις ἄλλος, ὑπὲρ | τῆς συστάσεως καὶ
βελτιώσεως αὐτοῦ· κατὰ γοῦν τὴν ἐντολὴν τοῦ πρώτου ἐκείνου κτῆ

τορος περιῆλθε κατὰ διαδοχὴν τότε ἡ ἡγουμενεία τῷ δυσεγκονῷ αὐτοῦ Ἰωακείμ ἱερομονάχῳ· οὗτος οὖν ὁ τοῦ μοναστηρίου ἡγούμενος, καὶ οἱ συνασκούμενοι αὐτῷ πατέρες καίτοι καταβαλόντες ἀφειδῶς πᾶντα πόνον περὶ τῆς συστάσεως, καὶ διαμονῆς αὐτοῦ, καθορῶντες ἔμπης μεθιστάμενον αὐτὸ εἰς χεῖρονα κατὰστασιν, καὶ δεόμενον ἐκ πάσης ἀνάγκης κρείττονος δυνάμεως, καὶ προστασίας εἰς ἀπαλλαγὴν τῶν ἐπερχομένων αὐτῷ δεινῶν, καὶ καλὴν διεξαγωγὴν, διαμονὴν τε, καὶ ἀσφάλειαν, φέροντες ἀνέθεντο αὐτὸ λόγῳ κτητορικοῦ δικαίου τῇ προστασίᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτου πατριαρχικοῦ τε καὶ οἰκουμενικοῦ τούτου θρόνου, καὶ ἐδεήθησαν τῆνικαῦτα μετὰ θερμῶν παρακλήσεων ἀντιλαβέσθαι αὐτοῦ διὰ τῆς συνήθους ἐκκλησιαστικῆς κηδεμονίας, καὶ συναριθμῆσαι τοῖς λοιποῖς σταυροπηγιακοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις, ὧν τὴν αἴτησιν ὡς εὐλογον καὶ δικαίαν ἡ ἐκκλησία ἀποδεξαμένη εὐμενῶς, ἀνέλαβεν αὐτὸ ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς καὶ διοικήσιν, καὶ ἐπεκύρωσε διὰ πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν | σιγιλλίων αὐτῆς γραμμάτων, ὡς εἶρηται, τὴν ἐπιδαψιλευθεῖσαν αὐτῷ σταυροπηγιακὴν χάριν, καὶ ἐλευθερίαν. Ταῦτα γοῦν περιέχει τὸ ἐμφανισθὲν ἡμῖν ἤδη πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγιλλιωδὲς γράμμα. Ἵνα δὲ προσεπικυρωθῇ καὶ δι' ἡμετέρου, ἐγένετο ἡμῖν ἐνθερμος παράκλησις παρὰ τῶν ἐν αὐτῷ συνασκουμένων ὁσιωτάτων πατέρων. Τούτου χάριν εὐμενῶς προσηκάμενοι τὰς θερμὰς αὐτῶν παρακλήσεις ὡς νομίμους, καὶ εὐλόγους, καὶ πάννυ | συμφερούσας τῷ ἱερῷ τούτῳ πατριαρχικῷ ἡμῶν καὶ σταυροπηγιακῷ μοναστηρίῳ, ἐγνωμεν ἐπινεῦσαι πρὸς τὸ αἶτημα αὐτῶν. Καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ ῥηθὲν ἱερὸν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον τὸ κατὰ τὴν νῆσον Κούλουριν τιμώμενον μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, | ἐπιλεγόμενον δὲ τῆς Νεοφανείσης μετὰ πάντων τῶν μετοχίων καὶ ὑποστατικῶν, κτημάτων τε καὶ ἀφιερωμάτων αὐτοῦ κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων τῶν τε ἡδὴ ὄντων, καὶ τῶν εἰσέπειτα προσγεννησόμενων ἂν ὡς ἀπ' ἀρχῆς, οὕτω | καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ὅπαντα αἰῶνα ὑπάρχῃ καὶ λέγῃται, ὡς περὶ πάντων γινώσκῃται ἡμέτερον πατριαρχικὸν σταυροπηγιακὸν ἐλεύθερον, ἀδούλωτον, ἀσύδοτον, ἀκαταπάτητον, ἀνενόχλητον, ἀνεπηρέαστόν τε εἰς | τὸ παντελές, καὶ ἀκαταζήτητόν παρὰ

παντὸς προσώπου ἱερωμένου, ἢ λαϊκοῦ, καὶ παρὰ τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἀθηνῶν, μηδενὶ ἄλλῳ ὑποκείμενον, εἰ μὴ τῷ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῳ ἀποστολικῷ πατριαρχικῷ τε καὶ οἰκουμενικῷ θρόνῳ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ μόνου δεσποζόμενον, καὶ διεξαγόμενον, κρινόμενόν τε καὶ ἀνακρινόμενον, μνημονευομένου ἐν αὐτῷ καὶ πᾶσι τοῖς μετοχίοις αὐτοῦ τοῦ κανονικοῦ | πατριαρχικοῦ ὀνόματος κατὰ πάσας τὰς ἱερὰς τελετὰς, καὶ ἀκολουθίας, ὡς νενόμισται· μηδεὶς δ' ἔχη ποτ' ἄδειαν, μήτε ὁ κατὰ τόπον ἀρχιερεὺς ἱερώτατος μητροπολίτης Ἀθηνῶν, οὔτε ἄλλος τις τῶν ἀρχιερέων ἀπάγειν τοὺς ἐν αὐτῷ συνασκουμένους πατέρας, ἢ τοὺς ἐν τοῖς μετοχίοις αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτῶν κριτήριον, μήτε κρίνειν, καὶ ἀνακρίνειν αὐτοὺς, μήτε ἄλλος τις ἱερωμένος, ἢ λαϊκὸς ἐφ' οἱαδήποτε αἰτίᾳ καὶ προφάσει ἐνοχλεῖν καὶ ἐπηρεάζειν αὐτοὺς, ἢ ἀπαίτησιν τινα προβαλεῖν μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ λεπτοῦ, ἢ ὅπως ἐπεμβαίνειν τῇ σταυροπηγιακῇ αὐτοῦ ἀξίᾳ, καὶ ἐλευθερίᾳ, ἅτε δὴ μηδενὶ μηδὲν ὀφείλοντος διδόναι, μήτε τῷ κατὰ τόπον ἀρχιερεῖ προφάσει βοηθείας, ἢ φιλοτίμου, ἢ ἄλλου οἰουδήποτε αἰτήματος, μήτε ἄλλῳ τινὶ προσώπῳ ἱερωμένῳ, ἢ λαϊκῷ μέχρι καὶ ὀβολοῦ, εἰ μὴ μόνῳ τῷ κατὰ καιροὺς πατριαρχικῷ ἐξάρχῳ τὸ διορισθὲν ἐτήσιον ὃν δέκα γρόσια λόγῳ εὐγνωμοσύνης, καὶ ὑποταγῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐτι δὲ ὀριζόμενοι ἀποφαινόμεθα ἐν βάρει ἀργίας ἀσυγγνώστου, καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ, ὅπως ἐν τῇ κατ' ἔτος θεωρίᾳ τῶν μοναστηριακῶν λογαριασμῶν, καὶ δοσοληψιῶν μὴ ἔχειν ποτ' ἄδειαν ὁ κατὰ τόπους ἀρχιερεὺς ἱερώτατος μητροπολίτης Ἀθηνῶν | ἐξετάζειν, καὶ ἀνέρευνᾶν αὐτοὺς, μήτε πολυπραγμονεῖν ὅπως τὰ ἔσοδα, καὶ ἔξοδα αὐτῶν, μήτε ἐπιμίγνυσθαι ἐμμέσως τε ἢ ἀμέσως ταῖς μοναστηριακαῖς ὑποθέσει, καὶ δοσοληψίαις, ἀλλ' ὁ κατὰ καιρὸν ἡγούμενος ὀφείλει κατ' | ἔτος διδόναι πᾶντας τοὺς λογαριασμοὺς αὐτοῦ μετὰ πάσης εὐθύτητος πρὸς τοὺς προκριτοτέρους τῶν Χριστιανῶν τῆς νήσου Κούλουρις ἐπὶ παρουσίᾳ πάντων τῶν συνασκουμένων πατέρων, καὶ ὑπ' αὐτῶν θεωρεῖσθαι ἐκείνους καὶ ἐξετάζεσθαι | καὶ ἐπικυροῦσθαι· οἱ δὲ συνασκούμενοι ὁσιώτατοι πατέρες ἐν ἀνέσει βιοῦντες, ὀφείλουσι διάγειν κοσμίως, καὶ εὐτάκτως κατὰ τὸν τύπον τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ ἀνεπιλήπτως, καὶ φιλαδέλφως ἀναστρέφεσθαι, καὶ | μηδὲ ὅπως παραχωρεῖν εἰσιέναι ἀτάκτους τινάς, καὶ φαύλους εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο σταυροπηγιακὸν ἡμῶν μοναστήριον, ἢ ὅπως

ἀποδέχσθαι συγκοινοδιάσσοντας τοὺς τοιούτους· καὶ ἐπειδὴν γένωνται ἐν χρεῖα ἡγουμένου ἔχωσιν αἰρεῖσθαι, καὶ ἐκλέγειν ἓνα ἐξ αὐτῶν τὸν ἄξιον, καὶ δόκιμον, καὶ πιστὸν οἰκονόμον ἀναφανέντα, καὶ φρονήσει καὶ ἀρετῇ κεκοσμημένον, καὶ τοῦτον ἐλευθέρως γνώμη αὐτῶν κοινῇ ἀποκαθιστᾶν ἡγούμενον· ὡσαύτως καὶ ἐν χρεῖα γε=|νόμενοι χειροτονίας ἔχωσι πᾶσαν ἄδειαν προσκαλεῖν ὃν ἂν ἐθέλωσι τῶν ἀρχιερέων, ἐπὶ τῷ ἐκτελεῖν τὰς χειροτονίας αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ μετὰ πάσης τῆς κανονικῆς παρατηρήσεως. Ταῦτα γοῦν ἀπεφάνθη, καὶ κεκύρωται συνοδικῶς. Ὅστις δὲ εἴτε ἐκ τοῦ ἀρχιερατικοῦ καταλόγου καὶ ἱερατικοῦ, εἴτε ἐκ τοῦ πολιτικοῦ συστήματος μικρὸς, ἢ μέγας ἐκαστης τάξεως, καὶ καταστάσεως, καὶ ἡλικίας, καὶ βαθμοῦ τολμήσει ποτὲ διασεῖσαι, | καὶ ἀνατρέψαι τὰ ἐν τῷ παρόντι, καὶ ἐν τοῖς προεκδοθεῖσι συνοδικῶς ἀποφανθέντα, καὶ ἐνογλῆσαι, καὶ ἐπηρεᾶσαι τρόπῳ οἰωδῆτινι ἢ τοὺς ἐν αὐτῷ συνασκειμένους πατέρας, καὶ τοὺς ἐν τοῖς μετοχίοις αὐτοῦ, ἢ ἀπαίτησιν τινα προβα=|λεῖν μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ λεπτοῦ, ἢ δουλείαν, ἢ κάκωσιν, ἢ ζημίαν τινὰ ἐπενεγκεῖν αὐτοῖς, οἱ τοιοῦτοι ὡς ἀπειθεῖς, καὶ ἱερόσυλοι, καὶ προφανῶς κακότροποι νᾶφωρισμένοι ὑπάρχωσιν ἀπὸ τῆς ἀγίας, καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ, | καὶ ἀδαιρέτου μακαρίας Τριάδος τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ κατηραμένοι, καὶ ἀσυγχώρητοι, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι, καὶ τυμπανιαῖοι, καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς, καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνοι, καὶ ἐνοχοὶ τοῦ πυρὸς | τῆς γεέν[νης] ἀναθ[ε]ματι ὑπόδικοι. Ὅθεν εἰς τὴν [. καὶ] διηνεκῇ τὴν ἀσφάλειαν ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικόν, καὶ συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐν μεμβράναις | ἐπιβεβαιωτῇ[ριον] γράμμα, καταστρωθὲν δὲ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς το[ῦ] Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἐπεδόθη εἰς τὸ ρηθὲν ἱερὸν καὶ σεβασμιον ἡμέτερον πατριαρχικόν, καὶ σταυροπηγιακὸν μοναστή[ριον] τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Νεοφανείσης λεγόμενον καὶ καίμενον κατὰ τὴν νῆσον Κούλουριν. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψήγῳ κατὰ μῆνα Μάιον, ἐπινεμήσεως ια'.

Νεόφυτος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Ὁ Γρηγόριος † Ὁ Ἐφέσου Ἀθανάσιος (:) † Ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος † Ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος † Ὁ † Ὁ Δέρκων † Ὁ † Ὁ † Ὁ † Ὁ Βάρνης (:) Φιλόθεος.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ ΠΛΗΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ

Α'

ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ¹

69.

Χαρτ. 0,19 × 0,14. Αἰῶνος XVII (σ. 272).

1 (σ. 1). «Τέχνη ῥητορικῆς» εἰς βιβλία πέντε.

Τοῦ Βιβλίου α' «Περὶ τῆς φύσεως τῆς ῥητορικῆς» τὸ Κεφ. α' «Τί εἶνε ἡ ῥητορικὴ . . .» ἀρχ. Πόθεν ὀνομάσθη ἡ ῥητορικὴ; ἡ ῥητορικὴ ὀνομάσθη ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν ῥῆμα τὸ ῥέω.

2 (σ. 225). «Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὁμιλίαν ξυγγράφειν».

Κατὰ σημείωμα τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν σ. 224 τὸ συγγραμμάτιον τοῦτο εἶνε ἔργον Μελετίου τοῦ Ἀθηναίου, περὶ οὗ ὁ Χάθας ἐν Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ σ. 392 λέγει, ὅτι παρεσκευάσθη πρὸς ἔκδοσιν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου Σακκελλίωτος.

Ὁ κώδιξ ἀστάχωτος.

70

Χαρτ. 0,225 × 0,165. Αἰῶνος XVIII (σ. 286 + φ. 120).

1 (σ. 1). «[Β]ίος καὶ πολιτεία τοῦ βασιῆως καὶ Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ τὴν καλύβην πυρπολούντος ἐν τῷ ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἀθωνος, ποίημα Θεοφάνους τοῦ Περιθεωωρίου καὶ προηγουμένου Βατοπαιδίου· νεοστὶ μεταφράσθεις παρὰ Διονυσίου ἱερομονάχου».

Ἐν τέλει (σ. 99) α' «Μεγαληνάριον εἰς τοὺς βασιῆως ἐξαρίθμους τοὺς ἐν τῷ μέρει τούτῳ ἀσκήσει διαλάμπαντας Ῥαφαὴλ μοναχοῦ». — β') «Τροπάριον τοῦ βασιῆως Μαξίμου».

¹ Συνέχεια ἐκ τοῦ Τόμ. Γ' σ. 473.

2 (σ. 100). Γνωμικὰ ἀνεπίγραφα.

Ἀρχ. Ὁ θεὸς φόβος χρηματίζει ἀρχὴ σωτηρίας.

3 (σ. 102). «Περὶ ἱεροσύνης».

Ἀρχ. Μέγα ἀληθῶς καὶ θαυμαστὸν τὸ τῆς ἱεροσύνης ἀξίωμα.

4 (σ. 109). «Διαταγαὶ καὶ συνάθροισις διδασκαλίας χριστιανικῆς, ἣν ὁ εὐλαβέστατος ἐν Χριστῷ πατὴρ κύριος **Γάσπαρις Βεθιάνκιος ἐπίσκοπος Σιτίας** καὶ τοποτηρητῆς γενικώτατος τοῦ αἰ-
δεσιμωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης προέθηκεν καὶ ἐξέδοτο τῷ τῶν Γραικῶν εὐλαβεῖ κληρῷ ἐν τῇ ἐπισκέψει τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς ἐπαρ-
χίας».

5 (σ. 167). «Ἀποφθέγματα καὶ ἱστορίαι τῶν αγίων μαζομένα ἐκ τοῦ Πατερικοῦ καὶ ἐκ τῶν βίων τῶν αγίων καὶ ἐρμηνευθέντα εἰς ἀπλὴν φράσι, παρὰ **Γεοργίου ῥήτορος Αἰνίου**».

6 (σ. 211). «Διδασκαλία γενικὴ καὶ σύντομος πρὸς μοναχόν».

7 (σ. 243). «Τοῦ ἁββᾶ **Ἰσαάκ** Λόγος πρὸς ἀρχαρίους μονα-
χοὺς μεταφρασθεὶς πεζῇ γλῶσσᾳ παρὰ **Διονυσίου ἱερομονά-
χου τοῦ ῥήτορος** εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων ἀδελφῶν».

8 (σ. 251). «Ἄλλος λόγος τοῦ ἐν αγίοις πατρὸς ἡμῶν **Ἰσαάκ τοῦ Σύρου** περὶ ἀδιαλείπτου νηστείας καὶ τοῦ μένειν εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τόπον καὶ ὅτι μὲ γνῶσιν τῆς διακρίσεως ἔμαθε τὴν ἀκρι-
βειαν τῆς χρήσεως τῶν τοιούτων».

9 (σ. 257). «Λόγος τοῦ ἁββᾶ **Βαρσανουφίου**».

10 (σ. 258). «**Πέτρου Δαμασκηνοῦ** Παραίνεσις ἀσκητικὴ».

11 (σ. 271). «**Ἀναστασίου** τοῦ αγιωτάτου πατριάρχου **Ἀντιοχείας** καὶ **Κυρέλλου** Ἐκθesis σύντομος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως κατ' ἐρωταπόκρισιν. Ἀναστάσιος ἐρωτᾷ καὶ ἀποκρίνεται **Κύριλλος**».

12 (σ. 278). «Σωτήριος λόγος καὶ σύντομος διδασκαλία **Θεο-
δώρου τοῦ Στουδίτου**».

13 (σ. 281). «**Τοῦ αγίου Νείλου**».

14 (σ. 282). «**Τοῦ αὐτοῦ** Περὶ ὑπομονῆς πάνυ ὠραῖος».

Τέλ. (κολ.)· ὥς οὖν ὁ χρυσοῦ ἀπωρῶν πέννης ἐστὶ, καὶ μὴ τοῖς ἐξοθεν φαίνεται, οὕτω τὰ...

15 (φ. 1^α). «Παρέναισις τῶν αγίων πατέρων πρὸς τοὺς ησυχάζοντας κατὰ μονὰς».

Μεταξὺ τῶν φ. 2 καὶ 3 λείπουν πολλά φύλλα ἀποκεκομμένα.

16 (φ. 3^α). «Τροπάριον εἰς τὴν **Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν** καὶ εἰς ἅγιον **Σίμωνα** πρὸς τὸ: Χριστῷ τῷ δι' ἡμᾶς».

17 (φ. 3^α). «Ἄλλον εἰς τὴν ἁγίαν **Μαρίαν Μαγδαληνὴν**, εἰς τὸν ἅγιον **Δημήτριον** καὶ εἰς τὸν ἅγιον **Γεώργιον**: ἦχος α' Τὸν τάφον σου σωτήρ».

Ἐπεταὶ «**Μεγαλυνάριον** εἰς τὸν ἅγιον **Σίμωνα**».

18 (φ. 3^β). Στίχοι καταλογάδην γεγραμμένοι.

Ἀρχ. Ὡς μοναχὲ ὁ μοναχὲ σπντροφε ἐδικαι μου
ἀκουσον τὸν ρημάτων μου φηλε καὶ ἐδικαί μου.

19 (φ. 4^α). «Τοῦ ἁββᾶ **Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου** Λό-
γος πάνυ ὠφέλιμος».

Ἀρχ. Πορευόμενος τις τῶν αγίων πατέρων ἐν τῇ ἐρήμῳ.

20 (φ. 7^β). Ἐκ τοῦ βίου τοῦ αγίου **Χριστοδούλου**.

Ἀρχ. Λέγει ὁ ἄγνος **Χριστοδούλος** ἕως τὸν βῆλον του. Ὁ καλόγερος ἦναι ὅσον το ψάρι.

21 (φ. 7^β). Διήγησις ἀνεπίγραφος.

Ἀρχ. Καὶ δακρῆσας πικρὸς ἦπεν οὕτῃ τῇ ἡμέρᾳ ὅπου ἐγενήθη.

22 (φ. 12^β). «Ὁ βῆλος τοῦ αγίου **Ησαίου** καλεσθητὴ ἐν **Κσα-
τηνουπολὶ**».

Μεταξὺ τῶν φ. 15 καὶ 16 λείπουν πολλά φύλλα ἀποκεκομμένα.

23 (φ. 31^α). «Ὁ βῆλος κε πολητη τοῦ αγίου πατρος ἡμῶν **Ση-
μονος** πετρου καὶ περὶ τοῦ βασηλοπλου ηου ησανου βασηλῆος».

24 (φ. 57^β). «Τὸν ἐν τῇ νησο **Κρήτῃ** ἀσκούντων καὶ τεληοθέν-
των Ὀκτωβρηου 1... ὁ ἐπησημότερος ἐστὶν ὁ θῆος Ἡὸανη ο κατεξ-
οχὴν ἐρημητῆς καλουμενος».

25 (φ. 65^α). «**Ναιοματηρος** **Ησαίου** **Θεσσαλονικη** η **Σμῆρνη** μα-
τηρησας».

26 (φ. 81^β). «**Μαρτηριον** τοῦ αγίου **Αργηρου**».

Ἀρχ. Οὗτος ὁ ναῖος τοῦ **Χριστοῦ** ἀθλητῆς ἦτον ἀπὸ τὴν ἀπανο-
μνήν.

27 (φ. 86^α). «Περὶ τὸν τρηον μαρτηρο αγιον **Πολοποννησιον**
(νεομαρτύρων τοῦ 1786)».

28 (φ. 92^α). Διηγήσεις ἐκ τοῦ **Γεροντικοῦ**.

29 (φ. 102^α). «Περὶ τοῦ απλου **Παύλου**».

Ἀρχ. Μᾶς ἐδνηγήθη ὁ ἄγνος Ἡέραξ.

30 (φ. 112^β). Στίχοι ἀνεπίγραφοι καταλογάδην γεγραμμένοι.

Ἀρχ. Ἀρχηνο **Περθέβαι** πάλην δη ἀγαπην σου πολλὴν
καὶ δηὰ ἀμετρὸν μου χρέος καὶ μεγαλὴν οφῆλην.

31 (φ. 116^α) «Περὶ τοῦ ἀγίου Διονησιου».

32 (φ. 119^β). Ὑμνοι εἰς τὴν Θεοτόκον.

Ἐν φ. 111^β, 112^α καὶ 120^β δοκίμια κονδυλίου, ἐν αἷς καὶ τροπάρια.

Ὁ κώδιξ εἶνε γεγραμμένος ὑπὸ τριῶν χειρῶν α') σ. 1-286, 6') φ. 1-3 καὶ 7^β — 120^β καὶ γ') φ. 4^α-7^α.

Στάχσις ἀπλῆ βυρσίνη.

71.

Χαρτ. 0, 25×0, 18. Αἰῶνος XIX (σ. 32).

«Γραμματικὴ σύντομος περιέχουσα τὰ τῆς τεχνολογίας καὶ ὀρθογραφίας, Σπυρίδωνος Ἀποστόλου 1821^ω Νοεμ. 14^η ἡμ^ρ 6».

Λί σ. 31 καὶ 32 ἄγραφοι. Ὁ κώδιξ ἀστάχτος.

72.

Περγ. 0, 356×0, 265. Αἰῶνος XII (φ. 74).

1 (φ. 1^α). Γερωντικοῦ κεφάλαιον.

Ἀρχ. (ἀκέφ.) ... ταῦτα, ματαία ἢ ἀποταγή· οὐ οὖν μίσησον πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀνάπαιυσιν.

2 (φ. 24^β) «Ὅτι διὰ τὴν ἡσυχίαν πάση σπουδῇ μετέρχεσθαι».

Ἀρχ. Ὁ ἀδδᾶς Ἀντώνιος καθεζόμενος ποτὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

3 (φ. 36^α). «Περὶ κατανύξεως».

Ἀρχ. Εἶπεν ὁ ἀδδᾶς Ἀντώνιος πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχε πάντοτε τὸν φόβον τοῦ θεοῦ.

4 (φ. 48^α). «Περὶ ἐγκρατείας καὶ ὅτι οὐ μόνον ἐπὶ βρωμάτων διὰ ταύτην φυλάττειν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐσθήσεων».

Ἀρχ. Ἀδελφοὶ παρακαλεῖν θέλοντες τῷ ἀδδᾷ Ἀντωνίῳ.

5 (φ. 72^α). «Διηγῆματα διάφορα πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐκ πορνείας ἐπανισταμένων ἡμῖν πολέμων».

Ἀρχ. Εἶπεν ὁ ἀδδᾶς Ἀντώνιος λογιζομαι ὅτι ἔχει τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου κίνησιν φυσικὴν. Τέλ. {κολ.} πληρωθείσης τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας λαβὼν τὴν ἁγίαν κοινωνίαν...

Τὰ φ. 4^β, 5^β, 6^α, 7^β, 37^β, 62^α, 63^β καὶ 69^β κατὰ μέρος ἐξέτηλα.

Ἡ στάχσις ἐξέπεσεν.

73.

Χαρτ. 0, 32×0, 22. Αἰῶνος XVIII (φ. 9+σ. 354).

«Τέχνη ῥητορικῆς Βεκεντίου Δαμωιδίου τοῦ ἐκ τῆς νήσου Κεφαλληνίας εἰς φράσιν ἀπλῆν».

Ἐν φ. 3^α «Πίναξ τῆς παρούσης βίβλου». Ἐν δὲ φ. 1^α τὸ νεώτερον σημεῖωμα τοῦδε ἔξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1759 παρ' Ἀντωνίῳ Τζάτζα εἰς 8ον. Πρὸ δὲ τούτου τὸ σημεῖωμα Τόμ. 26, ἀναφερόμενον πιθανώτατα εἰς τὸν ἀριθμὸν ὃν κατεῖχεν ὁ κώδιξ ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ βιβλιοθήκῃ, ἐξ ἧς περιήλθεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς.

Λί σ. 300-354 ἄγραφοι. Ὁ κώδιξ τιφώδρωτος. Στάχσις ἀπλῆ βυρσίνη.

74.

Χαρτ. 0, 212×0, 15. Αἰῶνος XVIII (φ. 127+σ. 90).

1 (φ. 2^α). «Ἀναστασίου ἱερομονάχου τοῦ Γορδίου Τέχνης ῥητορικῆς εἰσαγωγικὴ διδασκαλία μετὰ πράξεως ἐν δέκα τμήμασι διηρημένη».

Ἐν φ. 1^β ἄλλη χειρὶ Ὀρισμὸς προοιμίου. Ἐν δὲ φ. 127^α Τέλος σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῆς παρούσης ῥητορικῆς διδασκαλίας καὶ πράξεως ἀψήνω Ποσειδεῶνος δ' ἐν τῇ Γούδῃ: —

Ἐκ τῆς ῥητορικῆς ταύτης τὰ περὶ ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ προφορᾶς ἴδε ἐκδομένα ὑπὸ Κ. Σάθα ἐν Μεσαιωνικῇ βιβλιοθήκῃ Τόμ. Γ' σ. πς' κ. ἐ.

2 (σ. 1). «Βίος... Εὐγενίου Ἰωαννουλίου τοῦ ἐξ Αἰτωλίας... συγγραφεὶς παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Ἀναστασίου Γορδίου τοῦ ἐξ Ἀγράφων, ἐσχάτου τῶν αὐτοῦ χρηματίσαντος μαθητῶν».

Ἐν τέλει (σ. 88) Γέγραπται μοι ὁ βίος οὗτος κατὰ τὸ ἀψήν ἀπὸ Χριστοῦ Ἰουνίου 28 ἐν Ἀνατωλικῇ τῆς Αἰτωλίας. Μεταγέγραπται δὲ καὶ παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου Σωτηρίου κατὰ τὸ ἀψήν Ποσειδεῶνος ζ' ἐν τῇ Γούδῃ τῶν Βραβιανῶν.

Ἰδε τὸν βίον τοῦτον ἐκδομένα ὑπὸ Κ. Σάθα ἐν Μεσαιωνικῇ βιβλιοθήκῃ Τόμ. Γ' σ. 423-479 καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐντὶ ἀνὰ χεῖρας τεύχει τοῦ Ν. Ἑλληνομνήμονος σ. 33-80.

Ἐν σ. 89-90 τοῦ κώδικος χειρὶ νεωτέρα ἀλλήνα τῶν ἐν τῷ Βίῳ τοῦ Εὐγενίου περιεχομένων. Ἐν δὲ σ. 89 ἀνωθεν τοῦ πίνακος ἄλλη χειρὶ τὰ σημεῖωματα Σωτηρίου Ἀναστασίου ἱερέως καὶ Ἰωάννου Γεωργίου ἱερέως.

Ὁ κώδιξ τιφώδρωτος καὶ ἐσταχωμένος διὰ χάρτου παριενδεδυμένου δι' ὀθόνης. Ἀνῆκε δὲ ποτε εἰς τὸν ἐν Λευκάδι σχολάρχην Ι. Σταματίλιν (ἴδε Σταματίλιν ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν φιλομαθῶν 1869 ἀρ. 720 καὶ 721, σ. 1937, 1945, ἐνθα ἐκδίδονται καὶ τινὰ ἀποσπάσματα τοῦ Βίου τοῦ Εὐγενίου.—Κ. Σάθαν ἐνθ' ἀν. σ.

πς'). Φέρει δ' ἔξωθεν ἐπικεκολλημένον δελτίον Ἀριθ. Καταλ. β, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν θέσιν ἣν κατατίθεν ὁ κώδιξ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Σταματέλου. Ὁ δὲ βιβλιογράφος Σωτήριος κατήγετο ἐκ Ξηρομέρου τῆς Ἀκαρνανίας, εἶχε δὲ προαγγεῖλαι ὁ Σταματέλος, ὅτι ἔμελλε νὰ γράψῃ εἰδικώτερα περὶ αὐτοῦ (Κ. Σάθας ἐνθ' ἀν.).

75.

Χαρτ. 0, 24×0, 17. Αἰῶνος XVIII (σ. 195).

[**Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη**] Γεωμετρία εἰς βιβλία δώδεκα

Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως δὲν φέρεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἀλλ' ἐν σ. 185, ἐνθ' ἀναγινώσκουμεν ὅτι τοῦ κυροῦ **Νικηφόρου Θεοτόκη** Γεωμετρίας πίναξ τῶν περιεχομένων.

Τῆς σ. 1 προτάσσονται ἄγραφα φύλλα πέντε.

Ἐν δὲ τέλει τοῦ κειμένου τῆς Γεωμετρίας (σ. 183): Τέλος δεδορκώς τῆς Γεωμετρῶν βιβλίου | κλέος τῇ ἀρχῇ καὶ τέλει θεῷ νέμω. | Αὐτὸς γάρ ἐστι πάντων ἀρχὴ καὶ πέρας | ὑπεράρχιον καὶ ὑπερτελές· | κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον Ἀρεοπαγ: ἐν τῷ περὶ θεῶν Ὄνομ: κεφ. Δφ· ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα ὥς φησιν ὁ ἱερός λόγος». Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τάδε: Ἀντεγράφη ἦδε ἡ βιβλος χειρὶ Ἱεροθέου ἱεροδιακόνου τοῦ ἐκ Σμύρνης ἐν Χίῳ κατὰ τὸ ἀψκθον θωπήριον ἔτος, ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ. Μετὰ τέσσαρας χρόνους καὶ ἑννέα μῆνας τῆς τοῦ πρωτοτύπου ἀντιγραφῆς. Ἐρρωσθε οἱ ἐντευξόμενοι μετ' ἐμέ. Τὸ δὲ πρωτότυπον ἄλλης ἦν χειρὸς ἔργον. Ἐν δὲ τῷ κατὰ τὴν ἀρχὴν παραφύλλῳ τῷ συνεσταχωμένῳ μετὰ τοῦ καλύμματος ἀναγινώσκονται τάδε: Ἠρξάμεθα τῆς Γεωμετρίας κατὰ τὸ ἀψκθον, Ἀπριλίου ἡμέρα 6' ἐν Χίῳ, διδάσκοντος κυρίου Ἰωάννου. Ἦν δ' αἰσία ἡ ἀρχή, τέλος δεξιὸν ἐπάγουσα. Ἐπέστη δὲ τὸ τέλος τῆς αὐτῆς παραδόσεως τῷ αὐτῷ ἔτει, Ὀκτωβρίου κη', ἡμέρα Παρασκευῇ. Αὐτόθι δὲ ἄλλη χειρὶ γέγραπται τὸ σημείωμα τόδε: Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Δημητριάδου Χορτάκη Σμυρναίου μαθητοῦ τοῦ κατὰ τὴν Σμύρνην φιλολογικοῦ γυμνασίου 1816 Νοεμβρίου 4.

Κώδιξ εὐφρόδωτος. Στάχσις βυραίνῃ μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων.

76.

Χαρτ. 0, 215×0, 15. Αἰῶνος XVIII (φ. 111)

Γερασίμου Βλάχου Λογική.

Τὸ προτασσόμενον Προοίμιον ἄρχ. (ἀκέφ.) . . οἶον ἀνθρώπου ἐστὶ ζῶον. Ἐν δὲ φ. 7α. «Προοιμιακὰ ζητήματα ἐν πάσῃ τῇ τοῦ Ἀριστατέλους λογικῇ πραγματείᾳ».

Ὁ κώδιξ γέγραπται ὑπὸ δύο χειρῶν, ὧν ἡ δευτέρα ἄρχεται ἀπὸ φ. 74 β.

77.

Χαρτ. 0, 14×0, 10. Αἰῶνος XVIII (φ. 230).

1 (φ. 1^α). «Ἐπιστολαὶ κατὰ πᾶν ὅ,τι οὖν πρόσωπον σὺν τοῖς τίτλοις, μετὰ καὶ τινῶν ἄλλων ἐρμηνειῶν».

Ἀρχεται ἀπὸ τοῦ τίτλου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

2 (φ. 92^α). «Σχέδια προικοσυμφώνων».

3 (φ. 97^α). «Σχέδια διαθήκης».

4 (φ. 105^β). «Ὁμολογία πίστεως ἣν ὀφείλουσι μεθ' ὅρκου καὶ ἰδιοχείρως ἔγγραφον καὶ ἐνυπόγραφον διδόναι, ὅποσοι περιέπεσον εἰς τὴν τοῦ λατινοφρονεῖν ὑποψίαν».

5 (φ. 113^α). «Συμβολαὶ εἰς μοναχὸν ἢ μοναχήν».

6 (φ. 117^α). «Εἰς τὸ κοντάκιον τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου ἐξήγησις ἀκριβεστάτη».

7 (φ. 119^β). [**Νικηφόρου Ξανθοπούλου**] Κατάλογος βασιλέων».

Ἀρχ. Τῶν Χριστιανῶν τοὺς βασιλεῖς μοι σκόπει.

8 (φ. 122^α). Σχέδια ἐπιστολῶν.

9 (φ. 180^α). Σημείωσις τῶν πατρίδων, γονέων καὶ ὀνομάτων τῶν δώδεκα Ἀποστόλων.

10 (φ. 186^α). «Ἐπιστολὴ τοῦ σουλτὰν Μουσταφᾶ πρὸς τὴν αὐτοκρατορίσαν Αἰκατερίνην».

Ἀρχ. Μουσταφᾶς υἱὸς τοῦ θεοῦ τῆς παλαιῶν περιφῆμου φήμης.

11 (φ. 188^α). «Ἀπόκρισις τοῦ σουλτὰν Μουσταφᾶ εἰς τὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ τῆς ἄλλης ὅπου ἔστειλε τῆς Αἰκατερίνης εἰς τὴν Ῥουσίαν».

Ἀρχ. Μουσταφᾶ, υἱὲ τῆς ἀπωλείας καὶ πρόδρομε τοῦ Ἀντιχρίστου, κληρονόμε τῆς καταδίκης καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως.

12 (φ. 191^α). «Μερικοὶ στίχοι».

Ἀρχ. Τί σ' ὠφελεῖ ὦ ἄνθρωπε τὸ κάλλος τοῦ προσώπου

τὸ κράτος τὰ ὑπάρχοντα καὶ ἡ πληθὺς τοῦ πλούτου;

13 (φ. 221^β). «Γνωμικὰ τῆς Χρηστοθεΐας» [**Ἀντωνίου τοῦ Ξυζαντίου**].

14 (φ. 224^α). «Παροιμίαι κατὰ τῶν ἀδύνατα ἐπιχειρούντων».

Ἀρχ. Κατὰ πετρῶν σπείρεις.

15 (φ. 225^α). «Εἰρωνίαι τῶν ἱεροδιακόνων».

Στίχοι γεγραμμένοι καταλογόδην. Ἄρχ.

Ἐνα πράγμα ἶδα μόνον
τώρα σὺν παρόντα κόσμον,
ὁποῦ μόνον ἀπορῶ
εἰς τὴν ἄκρ' ἀναισθησίαν,
καὶ τὴν τόσ' ἀπελπισίαν
δέν ἦν τρόπος νὰ χαρῶ.

16 (φ. 228 α). «Τίνας ἂν εἴποιε λόγους ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ὁ δίκ-
βολος ἐλθὼν ἀποσπᾶσθαι τὴν ψυχὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ». Ἄρχ.

Ἄμαρ. Ἀφες με τρισκατάρατε τί ἔχεις μετ' ἐμένα,
ὁποῦ ἀδίκως μὲ τραβᾷς, τίς ἐστεῖλεν ἐσένα;

Κωδιξ ἀσάχωτος.

78

Χαρτ. 0,186×0,14. Αἰῶνος Χ/Χ (σ. 127).

1 (σ. 1). «Ἐγχειρίδιον [γραμματικῆς] ἀρχιμανδρίτου Ἰγνατίου
Σκαλιόρα».

2 (σ. 90). «Περὶ μετρικῆς».

Ἐν τῷ πρό τῆς σ. 1 παραφύλλῳ. Καὶ τόδε Αὐγερινουῦ ἐστὶ τῇ χειρὶ αὐτοῦ
τοῦ γράψαντος τὸν κώδικα. Πρός δὲ τούτοις τὸ σημεῖωμα τόδε: ἈΘῆναι 1 Δεκε-
[βρίου...] Στέφανος Σκουλούδης Βιβλ. 25.

Κωδιξ τελεόδρωτος καὶ ἀσάχωτος.

79

Χαρτ. 0,222×0,178. Αἰῶνος ΧΙΧ (σ. 220).

1 (σ. 1). Μαξίμου Μαργουνίου Ἐπιστολαί, ρλς'.

2 (σ. 215). «Πίστις εἰς τὸ χρυσόβουλον τοῦ Σταύρου Ἀψαρᾶ».

Ἴδε Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἐπιστολαί λογίων ἀνδρῶν ἐν Περιοδικῷ
Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Κωνσταντινουπόλεως Τόμ. ΙΖ' (1882-3) σ. 69 κ. ἐ.

3 (σ. 216). «Ὁμιλία σύντομος γενομένη ἐπὶ τῇ διαλλαγῇ Γα-
βριήλ τοῦ πανιερωτάτου Φιλαδελφείας καὶ Μαξίμου ἐπισκόπου Κυ-
θήρων τοῦ Μαργουνίου».

Ἐν τέλει. Ἐκ τῶν τοῦ Κυρίλλου ἀρχιμανδρίτου Ἀθανασιάδου πρώην
ἐξάρχου ἐν Ἀθῆναις τοῦ Ἀγίου Τάφου. 1897. 86ρίου α'.

Κωδιξ ἀσάχωτος.

(Ἔπεται συνέχεια)

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

— Δύο χωρία τοῦ Ἰωάννου Κανανοῦ. Ὁ Ἰωάννης
Κανανός, περιγράφων τὸν κίνδυνον τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μουράτ Β' πρὸ τῆς ἀναθαρρήσεως τῶν
πολιορκουμένων, ἥτις ἤγαγεν εἰς διάσωσιν τῆς πόλεως. λέγει τάδε:
Καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη καὶ τῶν
ἀνδρείων οὐκ ἐφοβήθη, οὐχὶ τὸν θάνατον, οὐχὶ τὸν θάνα-
τον, λέγω, φυσικὸς γὰρ ὑπάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπόλεως
ταύτης τὴν ἄλωσιν... τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἀγίων
εἰκόνων τοὺς ἐμπαιγμοὺς, τοῦ μεγίστου θεοῦ τὴν σοφίαν
ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικητήριον τῶν δαιμόνων
καὶ μασγήδιον ἀποκαταστῆσαι τοῦ Ῥασούλ καὶ Μωάμεθ;
(ἐκδ. Βόννης σ. 470, 20 κ. ἐ.). Ἦνε σαφέστατον, ὅτι ἐν τῇ χωρίῳ
τούτῳ τὸ σοφίαν πρέπει νὰ γραφῇ Σοφίαν, διότι πρόκειται περὶ
τοῦ φόβου τῆς εἰς μασγήδιον, ἥτοι τζαμίον, μεταβολῆς τῆς Ἀγίας
Σοφίας. Καὶ ἐν τῇ λατινικῇ δὲ μεταφράσει, καίπερ καθ' ὅλου ἀπο-
διδούσῃ ὀρθῶς τὸν νοῦν τοῦ πρωτοτύπου, ἔχει γραφῇ κακῶς magni
dei sapientiam. Ἐπ' ἱσῆς δὲ κατωτέρω (σ. 471, 13 κ. ἐ.) ἐν τοῖς
λεγομένοις περὶ τοῦ βασιλέως Μανουήλ Παλαιολόγου ὁ μὲν εἰς βα-
σιλεὺς κατατρυχόμενος ὑπῆρχεν ἐκ νόσου καὶ γήρους, καὶ
ἠδύνατο ὀπλισθῆναι ἢ ἀναβῆναι ἐφ' ἵππου, ἀλλὰ ἐντὸς
τοῦ παλατίου εὐρίσκετον καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἐπραττεν
ἀναντιρρήτως ἀντὶ τοῦ ἠδύνατο γραπτέον οὐκ ἠδύνατο, ὡς ἐνόη-
σεν ὀρθῶς ὁ μεταφραστής, γράψας neque arma sumere κτλ. χωρὶς
νὰ προβῇ καὶ εἰς τὴν ἀναγκαιοτάτην διορθώσιν τοῦ πρωτοτύπου. Τὴν
δὲ ἀνάγκην τῆς διορθώσεως καθιστάνει κατάδηλον καὶ τὸ ἀντίστοι-
χον χωρίον τοῦ Δούκα (ἐκδ. Βόννης σ. 187, 7) ὁ δὲ βασιλεὺς
Μανουήλ κατάκοιτος ὢν καὶ καθ' ἐκάστην ἔχων εἰπεῖν
πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον, ἐν ᾧ στικτεῖν ἔχων, εἰπεῖν, πρὸ
ὀφθαλμῶν.

— Ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα Γρηγορίου Γ' Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῷ φ. 50^α τοῦ ὑπ' ἀρ. 495 κώδικος τῆς ἐν Μονάχῳ βιβλιοθήκης, γεγραμμένου διὰ χειρῶν διαφόρων τοῦ δεκάτου πέμπτου καὶ δεκάτου ἑκτοῦ αἰῶνος, εὑρηται τὸ ἐπίγραμμα τοῦδε·

Πατριαρχῶν Ἑλλήνων τὸ μέγα κλέος ὧδε

Γρηγόριος θεῖος δαιμόνιος ἐτάφη.

Εἰ δὲ τὸ συγγενὲς αὐτῇ δὴ καὶ πάτριος αἷα,

ποίμνης τῆς αὐτοῦ γοῦν ἀπεληλαμένος.

Ἐν ἔτει ,ϡωξζω ἰνδικτιῶνος ζης.

Ἐχει δὲ ὁ κώδιξ ἐν τῷ ἐπιγράμματι καὶ τῷ μετ' αὐτὸ σημειώματι τὰς ἐξῆς κακὰς γραφάς· ἑλλήνων—αἷα—ἀπεληλαμένος—ἔτη. Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἐκδοὺς μετὰ πολλῶν σφαλμάτων ὁ Ἰγνάτιος *Hardt* (*Catalogus codicum manuscriptorum graecorum bibliothecae regiae bavaricae*. Ἐν Μονάχῳ. 1812. Τόμ. Β' σ. 155) σημειώνει μετὰ τὴν ἐπιφερομένην λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ ἐπιγράμματος τὰδε· *Est epitaphium Gregorii Naz. a Reissero omissum*. Ἄλλ' ὁ *Hardt* ἐπλανήθη· συνετέλεσε δ' εἰς τὴν πλάνην αὐτοῦ καὶ ἡ παρανόγησις τῆς μετὰ τὸ ἐπίγραμμα χρονολογίας, ἣν ἀνέγνω ,ϡξζ' ἀντὶ ,ϡωξζ'. Πράγματι οὐδεὶς λόγος περὶ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ. Ὁ πατριάρχης, εἰς οὗ τὴν ταφὴν ἀναφέρεται τὸ ἐπίγραμμα, εἶνε, καθ' ὃ διδάσκει τὸ ἔτος 1459 (= ,ϡξζ'), Γρηγόριος Γ' ὁ Μάρμας, ὅστις, καθαιρεθεὶς ἐπὶ λατινοφροσύνῃ ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1450 συνελευσούσης συνόδου, ἀπῆλθε τῷ 1452 εἰς Ῥώμην, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1459. Κατὰ ταῦτα οἱ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μονάχου σωζόμενοι στίχοι εἶνε προφανῶς αὐτοὶ οἱ ἐγκολαφθέντες ἐπὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ τάφου τοῦ λατινόφρονος πατριάρχου. Τούτου φέρεται ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. II—C—10 κώδικι τῆς ἐν Νεαπόλει Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης «Ἀπολογία Γρηγορίου ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ τοῦ μεγάλου πρωτοσυγκέλλου τοῦ ὕστερον χρηματίσαντος πατριάρχου καὶ ἐν Ῥώμῃ ταφέντος καὶ θαυματουργοῦντος εἰς τὴν τοῦ Ἐφείου (= Μάρκου τοῦ Ἐφείου) ἐπιστολὴν ἐκ διαφόρων ἀγίων». Ἴδε *Cyrrillus Codices graeci manuscripti R. bibliothecae Borbonicae*. Ἐν Νεαπόλει. 1832. Τόμ. Β' σ. 246. Πρὸς Μ. Γεδεὼν Πατριαρχικὴ πίναξ σ. 467 σημ. 695.

— Τὸ παίγνιον τῶν μηδενικῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ. Ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι (Τόμ. Α' σ. 94) ἔγινε λόγος περὶ τοῦ δημώδους παιγνίου τῶν μηδενικῶν, ὅπερ ἐν μὲν Μακεδονίᾳ λέγεται τζίφος, ἐν δὲ Ἀρκαδίᾳ καστροπαρσιὰ. Νοοῦμεν δὲ τὸ παίγνιδιον, οὗ τὸ σχῆμα εἶνε

0	0	0	ἦ	0	0	0	0
0	0	0		0	0	0	0
0	0	0		0	0	0	0
				0	0	0	0

καὶ οὕτω καθεξῆς.

Περὶ τούτου ἀνεκοίνωσέ μοι τὰ ἐξῆς ὁ ἐμὸς μαθητὴς Νικ. Σ. Λιβαδάς, φοιτητὴς τῆς φιλολογίας· «Τὸ εἰς τὰ ἄλλα μέρη, ὅπου εἶνε γνωστὸν, μηδενικὰ καλούμενον παιδικὸν παίγνιον ἐν Κεφαλληνίᾳ διάφορα ὀνόματα ἔχει· λέγεται μὲν καὶ μηδενικὰ, ἀλλὰ καὶ μπάγκοι, κάστρα καὶ ἀϊγιώργηδες. Καὶ μπάγκος μὲν λέγεται ἕκαστον μηδενικὸν τοῦ παιγνίου· εὐρίσκεται δὲ πάντως ἡ λέξις εἰς σχέσιν πρὸς τὴν δηλοῦσαν τὴν τράπεζαν, νοουμένων ὅπως δῆποτε τραπιζῶν κυκλοτερῶν. Κάστρα δ' ἐν Κεφαλληνίᾳ σφάζονται πολλὰ, ἐν οἷς τὸ περιώνυμον παρὰ τὸ Ἀργοστόλιον Κάστρο «Ἄϊς Γιώργις, οὔτινος κατὰ τὴν ἐνετικὴν κυριαρχίαν (1386-1797) ἔπρεπε νὰ εἶνε κάτοικοι ὅσοι ἤθελον νὰ γραφῶσιν εἰς τὸ ἄρμπουρο, libro d' oro, καὶ νὰ θεωρῶνται εὐγενεῖς, τὸ ἐν Ἀσφ μέγα κάστρον καὶ τὸ Καστράκι, ἀπέχον ὀλίγον τοῦ Λυξουρείου, παρὰ τὴν μονὴν τῆς Παναγίας τῆς Βλαχέρνας, ὅπου καὶ πολλαὶ ἐπιγραφαί. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐν τῷ παιγνίῳ χρήσεως τῶν λέξεων σ' ἔπιασα, σ' ἔκλεισα, σ' ἔσκότωσα, ἐσ' εἶσ' ὁ φθαμένος (= ὁ φονευμένος), ἐγκρύπτεται προφανῶς ἐν αὐτῷ πολεμικῇ ιδέᾳ». Ὅτι τὸ παίγνιδιον τοῦτο εἶνε μίμησις πολιορκίας καὶ ἐγκρύψεως καὶ διώξεως εἶνε φανερόν ἐκ τε τῶν ὀνομάτων καστροπαρσιὰ καὶ κάστρα καὶ ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν παίζεται.

— Τετάρνα, Ἑτάρρινα, Πατάρνα. Ἐν τῷ βίῳ Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου γίνεται μνεία τῆς ἐν Αἰτωλίᾳ μονῆς τῆς Τετάρνης (Ἴδε ἀνωτέρω σ. 68, 71, 76). Ὑπὸ τὸν αὐτὸν δὲ τύπον εὐρίσκομεν τὸ ὄνομα καὶ ἄλλαχοῦ, οἷον ἐν τῷ σιγίλλῳ τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ Δ' τοῦ ἔτους 1782 (Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Γ' σ. 395 ἀρ. 62). Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν μονὴν εὐρίσκομεν λεγομένην καὶ Τετάρριναν ἐν σημειώματι τοῦ κώδικος XXVI τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Christ College τοῦ Ὁξωνίου, ἔχοντι ὧδε κατὰ

τὴν ἐν τισι πάντως σφαλερὰν ἀνάγνωσιν τοῦ Kitchin (Catalogus codicum MSS. qui in bibliotheca Aedis Christi apud Oxonienses adservantur. Ἐν Ὁξωνίῳ 1876 σ. 14). + Ἐγὼ ταπεινὸς ἐπίσκοπος ὁ ραδουβυσδίου θεωφανεστάτου ἀφινολάτο (γρ. Θεοφάνης . . . ἀφίνω τοῦτο τὸ) θεῖον καὶ ἱερὸν τετραευάγγελον εἰς τὴν θεῖαν καὶ ἱερὰν μονὴν τῆς ὑπεραγίας μου Θεοτόκου τῆς Περφανερωμένης τῆς ἐπικεκλημένης Τετάρτης. Τέλος δ' εὐρίσκεται ἤδη ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις καὶ ὁ τύπος Τατάρνα, ὅστις εἶνε ὁ σήμερον κρατῶν. (Ἴδε π. χ. ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς Ἀθανασίου τοῦ ἐξ Ἀγράφων ταῖς περιλαμβανομέναις ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 693 κώδικι τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μονῆς Παντελεήμονος τὴν πρῶτην ἀποστελλομένην α' Ἀναστασίῳ Γορδίῳ ἐκ τῆς μονῆς Τατάρνης». (Σπυρ. Π. Λάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἀγίου Ὁρους ἑλληνικῶν κωδίκων Τόμ. Β' σ. 416). Οἱ δὲ διάφοροι οὔτοι τύποι τοῦ ὀνόματος ἀποδεικνύουσι τὸ ὀρθὸν τῆς παρατηρήσεως καθ' ἣν εἶνε ἀνάξιον λόγου τὸ ὑπὸ τινος τῶν μοναχῶν λεχθὲν, ὅτι μετωνομάσθη ἡ Παναγία Τατάρνα ἐκ τῆς εἰκόνας, ἥτις πιστεύεται ὅτι εἶνε ἡ αὐτὴ πρὸς τινα ἐν Ταταρίᾳ ἀπολεσθεῖσαν» (Γ. Μπουκουβάλα «Τατάρνα» ἐν ἐπιφυλλίδι τοῦ Ἀστὲως τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1894).

— **Μανουὴλ ὁ Κορινθίος.** Ὁ φίλος κ. Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐπέστειλέ μοι τῇ 8 Φεβρουαρίου τὰ ἐξῆς περὶ Μανουὴλ τοῦ Κορινθίου α' Γράφοντες ἐν σ. 480 κ. ἐ. περὶ Μανουὴλ τοῦ Κορινθίου συνέβη βεβαίως νὰ λησμονήσῃτε τὸ περὶ αὐτοῦ μακρὸν ἄρθρον μου ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ (Ἐτ. 5' τοῦ 1902 σ. 71-102. Πρὸς. Byzantinische Zeitschrift Τόμ. Γ' τοῦ 1904 σ. 306-308). Ὁ Μάξιμος μοναχὸς ὁ τοῦ ἐπιγράμματος ποιητῆς ἔχει πάντως ὑπ' ὄψει συλλογὴν κανόνων ἁσματικῶν τοῦ Μανουὴλ Κορινθίου γενομένων μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ· διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ταῦτισθῇ μὲ τὸν ἐξ Ἀρτῆς Μάξιμον, οὐ τινος ἄλλως οὐδὲν σφίζεται πόνημα ἑλληνικόν. Οὗτος, ἐνωρὶς μεταβάς εἰς Ῥωσίαν καὶ ἐκεῖ δράσας καὶ ἀποθανὼν, δὲν θὰ ἐγίνωσκεν ἐκεῖ συλλογὰς συγγραφεῶν τοῦ Μανουὴλ. Ὁ ἰδικὸς σας Μάξιμος θὰ εἶναι ἄλλος τις, ἡμπορεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Μαργούνιος, πρὶν ἢ ἱερωθῇ, τέλος ἄλλος τις μετὰ τὸν θάνατον βίων τοῦ Μανουὴλ. Σημειοῦτε προσέτι τὸν πατριάρχην Μάξι-

μον Δ', λέγοντες ὅτι διὰ τοῦτον ὁ Μανουὴλ ἀποθανόντα συνέταξε μονωδίαν σφζομένην ἐν τῷ κώδικι 512 τῆς μονῆς Ἰβήρων. Ἡ μονωδία ὁμῶς αὕτη, ἐκδεδομένη κατὰ τὸν αὐτὸν κώδικα ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Γεδεῶν (Ἐκκλησ. Ἀλήθεια Τόμ. Κ' 1900 σ. 4-6), ἀποδεικνύει ὅτι προκεῖται περὶ Μαξίμου Γ' τοῦ ἐπικαλουμένου Λογίου.

α' Ἐπειδὴ δὲ τῶρα ὁ λόγος περὶ Μανουὴλ τοῦ Κορινθίου, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ προσθέσω τὰ ἐξῆς εἰς συμπλήρωσιν τῶν ὅσα ἔγραψα περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐν σ. 82 διὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 8 πονημάτιον τοῦ Μανουὴλ περὶ τοῦ θεαρχίῳ νεύματι προσθετέον, ὅτι ἐξέδωκε τοῦτο, κατὰ τὸ ἐν Μόσχᾳ ἀντίγραφον, μετὰ ῥωσικῆς μεταφράσεως ὁ Ἀρσένιος ἐπίσκοπος Κυριλλόβσκι (ἐν Μόσχᾳ 1894). Ἐν σ. 83, ὁπόθεν ἄρχεται ἡ ἀπαριθμησις τῶν πονημάτων τοῦ Μανουὴλ, προσθετέοι οἱ ὑπὸ τοῦ κ. Β. Κ. Στεφανίδου (Byzantinische Zeitschrift Τόμ. ΙΔ', 1905 σ. 591, ἀρ. 10) εὐρεθέντες ἐν Ἀδριανουπόλει στίχοι οἱ ἀκροστιχίδια ἔχοντες τὸ Μανουὴλ Θεοτόκε κτλ. Ἡ ἐν σ. 85 ἀρ. 20 σημειουμένη ἀκολουθία εἰς Διονύσιον πατριάρχην ἐξεδόθη ἤδη κατὰ τὸν ἱερωτικὸν κώδικα ὑπὸ Μ. Γεδεῶν (Ἐκκλησ. Ἀλήθεια Τόμ. ΚΔ', 1904, σ. 327-328 καὶ 332). Ὁ αὐτὸς ἐξέδωκε καὶ τὴν ἐν σ. 88 ἀρ. 50 ἀναφερομένην δογματικὴν πατριαρχικὴν ἐπιστολήν (Ἐκκλησ. Ἀλήθεια Τόμ. ΚΔ', 1904, σ. 375-376 καὶ 381-384). Ὁ δ' ἐν σ. 86 ἀρ. 34 μνημονευόμενος ἁσματικὸς κανὼν τοῦ Μανουὴλ εἰς τὸν ἐν Σέρραις μάρτυρα Ἰωάννην, τὸν καὶ Ζιχνῶν χρηματίσαντα μητροπολίτην, ἐξέδωκεν ἐξ ἀντιγράφου τῆς περὶ Σέρρας μονῆς τοῦ Προδρόμου ὁ ἡγούμενος αὐτῆς Χριστόφορος (Προσκυνητάριον τῆς ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τῇ πόλει Σερρῶν σταυροπηγιακῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ἐν Λειψίᾳ 1904 σ. 71 κ. ἐ.)».

— **Παράδοσις περὶ τῆς καλλιέργειας τῶν ἀμπέλων ἐν Ναυπάκτῳ.** Ἐκ τοῦ κώδικος τῆς Λαυρεντιακῆς βιβλιοθήκης Conventi soppressi 98, γεγραμμένου τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα ἀντίγραφα ἐν φ. 426 τὴν ἐξῆς ἀξίαν λόγου παράδοσιν περὶ τῆς καλλιέργειας τῶν ἀμπέλων ἐν Ναυπάκτῳ, ἥτις ἀξίζει νὰ μελετηθῇ εἰδικώτερον ὑπὸ τε λαογραφικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν. Ἱστορία. + Εἰς τὴν Ναύπακτον οὐκ ἐγίνωσκον οἱ ἐκεῖσε ὄντες ἄνθρωποι κλαδεύειν τοὺς ἀμπελῶνας αὐτῶν. Ἐν μὲν οὖν τῶν

ἡμερῶν εἰσῆλθεν εἰς ἓνα ἐξ αὐτῶν ὄνος, καὶ τὰ ἄκρη τῶν ἀμπέλων κατεσθίων πλείονας τοὺς καρποὺς ἀνεδίδου. Οἱ δὲ συνιέντες, ἔκτοτε τοῦτο ἐποιοῦν, ἅμα μὲν καὶ τὸν Διόνυσον μεγάλως τιμῶντες, ἅτε ὁμοιωθεῖς (γρ. ὁμοιωθέντα) ὄνῳ καὶ τὰ λυσιτελεῖ διδάξας (γρ. διδάξαντα), ἅμα δὲ καὶ πλείστας χάριτας τῷ ὄνῳ ἀποδιδόντες· καὶ γὰρ λαξεύσαντες λίθινον ὄνον προσεκύνουν αὐτῷ : ~

— **Ἐπιστολὴ Νικηφόρου τοῦ Πριγγιγλιέως.** Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἐν σ. 31 μνημονευομένῳ κώδικι αὐτογράφων ἐπιστολῶν, ὃν κέκτηται ὁ κ. Ἰωάννης Δ. Ῥάλλης, περιλαμβάνεται ὑπ' ἀρ. 13 ἡ ἐνταῦθα ἐκδιδομένη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀθηναίου ἱερομονάχου καὶ βιβλιογράφου τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος Νικηφόρου, οὗ τὸ ἐπώνυμον φέρεται διαφόρως Πριγγιλιεύς, Πριγγιλιεύς, Πριγγιλιεύς. Εἰς τοὺς κομψοτέρους δὲ τύπους τούτους τοῦ ὀνόματος Πριγγιούλα ἢ κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν προφορὰν Πρίντζουλα ἢ Πριγγιούλα προσθετέος καὶ ὁ ἐκ τῆς αὐτογράφου ταύτης ἐπιστολῆς μαρτυρούμενος νέος τύπος Πρίγγι-
λ

γίλας ὁ ἐπιτετμημένος ἐν τῇ ὑπογραφῇ εἰς Πρίγγι. Τὸν Νικηφόρον τοῦτον ἐγινώσκω μετὰ τοῦδε ἐξ ὅσων περὶ αὐτοῦ διὰ μακρῶν ἔγραψα ἐν τῇ ἐμῇ πραγματείᾳ Ἀθηναῖοι βιβλιογράφοι καὶ κτήτορες κωδίκων (Ἐπετηρίς Παρνασσοῦ Ἔτ. 5' 1902, σ. 199 κ. ἐ. καὶ ἰδίου τεύχους σ. 43 κ. ἐ.) Ἐγνώσθη δ' ἐξ αὐτῶν ὡς γράφων κώδικας μέχρι τοῦ 1637 τοῦλάχιστον. Ἡ δὲ νῦν ἐκδιδομένη ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν μέγαν χαρτοφύλακα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἰωάννην τὸν Καρυοφύλλον διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ἔζη ἔτη ὑπέργηρος τῷ 1664, στενοχωρούμενος ὑπὸ τῆς πενίας καὶ ἄνευ βιβλίων, ἅτε ἀπεμπολήσας τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ ἀντὶ πινακίου φακῆς ἢ μᾶλλον ἀντὶ λιποβαρῶν γροσίων δοθέντων αὐτῷ εἰς ἀντάλλαγμα τῶν βιβλίων ὑπὸ τινος Χατζῆ, ὅστις ἀγνοοῦμεν ἂν ἦτο αὐτός ὁ ἀγοραστής τῆς βιβλιοθήκης ἢ τις ἐντολοδόχος αὐτοῦ. Ἐχει δὲ ἡ ἐπιστολὴ ὧδε·

«Τῷ σοφωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ ἐντιμωτάτῳ τε καὶ αἰδεσσωτάτῳ μεγάλῳ χαρτοφύλακι τῆς καθ' ἡμᾶς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ ἀρίστῳ διδασκάλῳ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας τοῦ φροντιστηρίου τοῦ ἐν Κωνσταντίνου πόλεως εὖ πράττειν.

«† Ἐγὼ μὲν οὕτως ὤμην πρότερον διὰ τῆς ἐμῆς βιβλιοθήκης,

ὥστε μηδενὸς διαμαρτεῖν ὧν χρήζω εἰς ἐπικουρήσιν τοῦμοῦ γήρατος, ἀλλ' ἔχειν τὸ κέρας τῆς Ἀμαλθείας κατὰ τὸν Ἡρακλέα, καὶ δι' αὐτοῦ γηρακομείσθαι καὶ τῆς ἄλλης ραστώνης ἀπολαύσειν τοῦ βίου τῶν ἀναγκαίων· νῦν δὲ ἀποδοὺς ταύτην, καὶ χρυσῷ μὲν χαλκὸν ἀμειψάμενος κατὰ τὴν παροιμίαν, οὐδὲν δέ μοι πλέον ἐγένετο, στερούμενος πάντων ὧν ὕπναιροπόλουν ἔχειν. Οὐ γὰρ μόνον ἔλαττον παραπολὺ ἐκαρπώσαμην ἐκ τῆς ὥνῆς, ἀλλὰ καὶ ὃ μᾶλλον τούτου ἀνιαιρώτερον, ὧν ἐκομισάμην νομισμάτων, εἰς δαπάνην μὲν τῶν ἀναγκαίων τοῦ γήρους ἄχρηστα, εἰς ραστώνην δὲ τῆς ἄλλης τοῦ βίου παντελῶς προὔδα· ὅθεν νῆ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἄχθομαι πάνυ καὶ κομῶδῃ πονήρως διακίμαι. Χρήζω ἄρα ἐπικουρίας τινὸς παρ' ἀνδρῶν σπουδαίων, καὶ παραψυχῆς εἰς βακτηρίαν τοῦ γήρους· ἦν ἄλλος παρασχεῖν μὲν ταύτην οὐ δυνατόν, σὸν δὲ καὶ τῆς σῆς ἐντίμου ἀρετῆς τοῦτο μοι χα-
μεταμελητόν

ρίσασθαι. Οὐ γὰρ ἀπατηλὸν οὐδὲ παλινάγρετον ὃ τι ἂν κατανεύσεις ἢ σεμνοτάτῃ αὐτῆς κεφαλῇ. Παραίνεσις ἄρα τὸν εὐτυχέστατον ἄρχοντα, ὅς ὠνήσατο τὴν βιβλιοθήκην χαρίσασθαι μοι τὴν εἰς διατροφήν μὲν τοῦ γήρους μου, εἰς ἀναπλήρωσιν δὲ τῶν ἀχρήστων γρωσίων, ὧν ὁ λεγόμενος Χατζῆς μοι ἐδωρήσατο ὡς τελείων καὶ σώων μὲν χάριν τῆς ὥνῆς τῶν βιβλίων, ὑπαρχόντων δὲ ὅλως ἀτελῶν γε καὶ πάνυ κολοβῶν πάντων· ναὶ δὴ πρὸς τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀξιώσω τὸν εὐδαίμονα κύριον Ἐμμανουὴλ πεντήκοντα μόνον ἀσουλανίων ἐκπέμψειν μοι· ταῦτα γὰρ εἰ λήψομαι λογίσσομαι τωόντι καὶ τῶν ἀγωγῶν ἀπάντων τῆς Ἰνδίας τιμαλφέστερον, καὶ οὐ μόνον τὴν χάριν ἐκείνῳ ὁμολογήσω, ἀλλὰ καὶ τῇ σῇ λογίῳ ψυχῇ προσηκόντως εὐχαριστήσω : Ἐρρωμένος διαβίψης πολλῶν ἀγαθῶν ἔνεκεν : — Κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος αχχῆδ βοηδρομιῶνος ἢ φθίνοντος.

† Ὁ σὸς μικρὸς δούλος ἀλλὰ πιστός

χ λ

Νικηφόρος ἱερομ. ὁ Πρ. — »

— **Νέος κώδιξ ἐν Ἀνδρῷ.** Ἐν ἔτει 1899 ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ (Ἔτος Γ' σ. 126 κ. ἐ.) καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει πρὸς τοῖς καταλόγοις τῶν κωδίκων τῶν ἐν Ἀνδρῶ μονῶν Ἀγίου Νικολάου καὶ Παναχράντου καὶ τὸν κατάλογον δώδεκα κωδίκων ἀποκειμένων ἐν τῷ Ἑλληνικῷ σχολείῳ Κορθίου τῆς αὐτῆς νήσου.

Εἰς δὲ τοὺς τεσσαράκοντα καὶ πέντε κώδικας τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου προστεθῆ ἔκτοτε φροντίσι τοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸ σχολεῖον ἐκεῖνο διευθύναντος μαθητοῦ μου κ. Ἰωάννου Τέντε, νῦν σχολάρχου Μεσοβουνίων ἐν Κεφαλληνίᾳ, καὶ τεσσαρακοστὸς ἔκτος κώδιξ, οὐ παραθέτω ἐνταῦθα τὴν περιγραφὴν, σταλίσάν μοι ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ κώδιξ εἶνε χαρτῶος τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, γεγραμμένος διὰ γραφῆς καλλίστης, διαστάσεων 0,20×0,14 καὶ φύλλων 72, ὧν τὰ δύο πρῶτα παράφυλλα. Εἶνε δ' ἐσταχωμένος στερεώτατα διὰ μετὰ ζωτοῦ ἐρυθροῦ. Περιέχονται δ' ἐν αὐτῷ τάδε· 1 (φ. 3^a) «Ἡ θεία λειτουργία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου». 2 (φ. 26^a) Μεγαλυνάριον τοῦ Χρυσοστόμου· 3 (φ. 27^a) «Ἡ θεία λειτουργία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου τοῦ μεγάλου». Ἐν φ. 72^b εὐρῆται τὸ σημείωμα τόδε· Ἐγράφη ὑπ' ἐμοῦ Ἰσαὰκ ἱερομονάχου τουπίκλῃν (δυσξύμβλητον ἐπώνυμον) ἐν ἔτει αἰχδ' ἐν μηνὶ Νοεμβρίου. Ἀμέσως δὲ κατωτέρω μετὰ ἓνα στίχον διεξισμένον καὶ δυσανάγνωστον εἶνε γεγραμμένα δι' ἄλλης χειρὸς τὰ ἑξῆς· Ἐγραψα εἰς καιρὸν τοῦ θανατικοῦ ἔτει αἰχιδ' μηνὶ Φεβρουαρίου 15', τῇ γ' τῆς δ' ἐβδομάδος τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς. Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ὃς κατὰ νοῦν ἔχει τὴν τοῦ θανάτου φοβερὰν ὥραν. Ὁ γὰρ ταύτης μνημονεύων μακρυνθήσεται τῶν ματαίων τοῦ παρόντος αἰῶνος καὶ πλησίον γενήσεται τῇ αἰωνίᾳ καὶ ἀτελευτήτῳ ζωῇ. Ἐν δὲ τῷ παραφύλλῳ 2^b σημειοῦνται τάδε· Ἐπιδὴ ὦ θεὸς ἐκαμινε τον αθροπω τον υπο σου γενομενο κτιματον να πορι με καθε τροπο πω να κανι του θεου το θελιμα κιεγο ο ταποινοος Ιω. παροδος δινο και αφιερονο ετουτην τι λιτουργια υς στο ναων του αγιου νικολαου το μοναστιρακι υς στα σορα οπου ετουτο το βιβλιω επαρθικαι το κερω ωπου επира το αναπλι και το μοργια υ τουρκι και το γορασα απο ενα αραπι και το δινο και θελο απο τοις αγιοις παρερες ετουτο το ζιτιμα να πορουνε καθε του αγιου νικολαου να μνιμονεδουνε το κირι μου και τι μανα μου και εμενα τα ονοματα -ζανες-και ασιμινα και Υοανις. — και καθε γερομοναχος που να το διαβαζι να θυματε να τα περνα του αγιου νικολαου τα ωνοματα αυτα και τα εξις.

— **Διορθώσεις εἰς Διογένην Λαέρτιον.** Ὁ ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης κ. Στέφ. Α. Ξανθουδίδης ἐπέστειλέ μοι τῇ 17 Φεβρουαρίου τὰ ἑξῆς· «Εἰς τὸ δημοσιευθὲν Γ'-Δ' τεῦχος τοῦ Γ' Τόμου τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος διεξῆλθον μετὰ προσοχῆς τὰ Ἀπανθίσματα τοῦ Διογένηος Λαερτίου, παρετήρησα δὲ καὶ ἐσημείωσα δύο χωρία, εἰς τὰ ὅποια πρέπει νὰ γίνῃ κατὰ τὴν κρίσιν μου διόρθωσις, ἵνα καταστῶσι ταῦτα νοητά. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς· 1) IV, 2, 6 (σ. 310)· «ἐφ' οἷον ἵππον οἷον ὄνον ἀλείψω. Οὐδεμίαν ἐννοίαν δύναμαι νὰ εὕρω ἂν μείνῃ τὸ ἀλείψω. Προτείνω νὰ διορθωθῇ εἰς ἀμείδω ἢ ἐφ' οἷον ἵππον οἷος ὄνος ἀλετών, εἶναι δὲ γνωστός ὁ ὄνος ἀλέτης ἢ ὄνος ἀλετών. Τότε γίνεται καὶ χάριέν τι παίγνιον ὅτι ὁ ἵππος (ὁ Πλάτων) εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ περιστρέφῃ τὸν νοθρόν ὄνον ἀλέταν (τὸν Ἀριστοτέλη)· 2) VI, 2, 29 (σ. 332). «θαυμάζειν τ' ἔφη, εἰ χύτραν καὶ λοπάδα ὠνούμενοι κομποῦμεν, ἄνθρωπον δὲ, μόνῃ τῇ ὄψει ἀρκούμεθα». Ἄνευ ἀμφιβολίας πιστεύω, ὅτι τὸ κομποῦμεν κεῖται κακῶς καὶ ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς κροτοῦμεν ἢ καλύτερα ἀκόμη καὶ πλησιέστερα παλαιογραφικῶς εἰς βομβοῦμεν. Μόλις πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὰ πήλινα σκεύη ἀγοράζομεν κροτοῦντες αὐτὰ, ἵνα ἐλέγξωμεν ἂν εἶναι ἄρραγῇ καὶ καλῶς ὠπτημένα». Εἰς ταῦτα προσθέτω, ὅτι ἐν σ. 316, 15 ἐν τῇ δευτέρᾳ στήλῃ τῇ περιχούσῃ τὸ κείμενον τοῦ Διογένηος Λαερτίου κατὰ τὴν ἐκδόσιν τοῦ Cobet γραπτόν καταμύοντας ἀντὶ τοῦ παρεισφρήσαντος τυπογραφικοῦ παροράματος καταμηνύοντας, ἣν γραφὴν κακῶς φέρουσιν ὅτε ἀγιορειτικός καὶ ὁ παρισιακὸς κώδιξ. Ὁμοίως ἐν σ. 282, 18 καὶ 22 γραπτόν φιλόλαλον ἀντὶ φιλόλαον, ἐν σ. 288, 18 μετ' ἀντὶ οὐ μετ', ἐν σ. 311, 23 προηνέγκατο ἀντὶ προσηνέγκατο. Ὁ δὲ κ. Σπυρ. Βάσης προτείνει τὰς ἑξῆς διορθώσεις ἐν σ. 283, 3 (I, 6, 92) ἔχθραν ἀντὶ ἐχθράν· ἐν σ. 308, 23 (III, 39) πρέπειν ἀντὶ πρέπον· ἐν σ. 314, 18 (IV, 7, 46) ἤξεν ἀντὶ ἤξεν· ἐν σ. 316, 17 (IV, 7, 49) τέως ἀντὶ νέος· ἐν σ. 365, 27 (VII, 1, 159) δῆλον ὅτι ἀντὶ δῆλον.

— **Ἐνετίησι=ἐν ἔτει.** Ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἔθνομολογικῆς ἐταιρείας (Τόμ. Ε' σ. 572) παρίθηκα τρία παραδείγματα τῆς παρανοήσεως τῶν βιβλιογράφων, οἵτινες τὸ ἐνετίησιν, ὅπερ ἔβλεπον ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς τυπογραφεῖσι τῆς Βενετίας ἐκτυ-

πουμένων βιβλίων ὡς δηλωτικὸν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως, ἐξέλαβον καὶ μετεχειρίσθησαν ὡς κομψότερον δῆθεν τύπον τοῦ ἐν ἔτει. Εἰς τὰ πρῶτα εἰσάγει ἐκεῖνα προσθέτω ἐνταῦθα καὶ τέταρτον, τὸ ἐνετίησι, αὐτὸς ἰουνίῳ 18, ὅπερ εὑρίσκεται γεγραμμένον ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 28 ἑλληνικῷ κώδικι τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γενεύης. Ἴδε *Omont Catalogue des manuscrits grecs des bibliothèques de Suisse* ἐν τῷ *Centralblatt für Bibliothekswesen*. Τόμ. I' (1886) σ. 433.

— **Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἑδερνέ - καπού.** Τὸ ἐπὶ περγαμηνῆς Εὐαγγέλιον, ἐφ' οὗ ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες ἐξέγραψεν ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 66 κώδικι τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς τὸ ἐν σ. 465 τοῦ I' Τόμου τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος ἐκδοθὲν σημεῖωμα, σώζεται ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἑδερνέ - καπού τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καθ' ἃ μοι ἐπέστειλεν ὁ φίλος κ. Ἀθ. Παπαδόπουλος Κεραμεύς. Περιγραφή δὲ τοῦτο ὑπὸ τοῦ I' Ἰωαννίδου, ἐκδόντος καὶ τὸ εἰρημένον σημεῖωμα ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἐν Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Κωνσταντινουπόλεως Τόμ. Β' (1864) σ. 60-61. Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο εἶδε καὶ ὁ Caspar Gregory (*Prolegomena* σ. 767 ἀρ. 791).

— **Αἱ ἐκκλησίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.** Ὁ ἐν σ. 485-6 τοῦ I' Τόμου τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος ἐκδοθεὶς ἐκ κώδικος τῆς ἐν Καίρῳ Πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης κατάλογος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιῶν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Ἀντωνίου Πατερᾶκη ἐξεδόθη ἤδη πρότερον καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμεύς (*Ἑκκλησιολογία* Τόμ. Κ', 1900, σ. 521-5, 560-63. Ἑλλ. Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως Τόμ. ΚΗ' 1904, σ. 118-125. Πρὸς Ε. Α. Σιδερίδου Παρατηρήσεις εἰς τὴν πραγματείαν τοῦ κ. Α. Π. Κεραμεύς: Νεοὶ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ 1593 καὶ 1604: ὑποβληθεῖσαι εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου (ἐν Κωνσταντινουπόλει. 1904, εἰς 8ον σελίδας 58).

— **Παρόραμα.** Ἡ ἐπιστολὴ α' τοῦ μακαρίτου σεβαστοῦ διδασκάλου τῷ σοφωτάτῳ Ἀλεξάνδρῳ Μαυροκορδάτῳ, (Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμος I' σ. 460) ἣν διστακτικῶς ἀπέδωκα Ἰακώβῳ τῷ Ἀργεῖφ, ἐγγράφῃ, καθ' ἃ μοι παρατηρεῖ ὁ φίλος κ. Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεύς, ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ (ἔχι σεβαστοῦ) Κυμινήτου.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Campagnes du roi Amaury 1er de Jérusalem en Égypte, au XIIe siècle, par Gustave Schlumberger. Paris. Librairie Plon. 1906. Εἰς 8ον σ. 352.

Τὸ ὄνομα τοῦ κ. Schlumberger δὲν εἶνε μόνον γνωστὸν παρ' ἡμῖν, εἶνε δημῶδες. Αἱ μακραὶ αὐτοῦ μελέται περὶ τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου, αἱ ἱστορικαὶ αὐτοῦ συγγραφαὶ κατέστησαν γνωστὰς, προσετιὰς εἰς πάντας, ζωντανὰς τὰς μεγάλας μορφὰς αὐτοκρατόρων οἱ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ Ἰωάννης Τζιμισκῆς, Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος. Δικαίως δὲ αὗται συμπεριελήφθησαν ἐν ἑλληνικαῖς μεταφράσεσι τῶν κ. κ. Βουτυρά καὶ Λαμπρίδου εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρασλή, ὅπως γείνωσι γνωστὰ καὶ εἰς ἐκείνους τῶν φίλων τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, ὅσοι ἀγνοοῦσι τὴν γαλλικὴν ἢ δὲν ἔχουσι τὰ ἐν μέρει σπάνια ἀποθάντα καὶ δυσἀπόκτητα διὰ τὸν πλούσιον κόσμον τῶν εἰκόνων πρωτότυπα. Οἶονε δὲ συμπλήρωμα τῶν συγγραμμάτων τούτων εἶνε τὸ ἔργον αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ στρατείας τῶν ἐκ τῆς Ἰσπανικῆς Καταλωνίας Ἀλμουγαβάρων κατὰ τὰ ἔτη 1302 μέχρι 1311.

Τώρα δὲ ὁ φιλέλλην Γάλλος ἱστορικὸς διὰ τῆς ἐνταῦθ' ἀγγελλομένης νέας αὐτοῦ συγγραφῆς ἀνοίγει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἄλλας σελίδας τῆς πολυπλόκου ἱστορίας τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τὰς περιπετειώδεις ἡμέρας τῶν σταυροφοριῶν.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1099 κυριευθεῖσα ἡ ἱερὰ πόλις ὑπὸ τοῦ Γοδοφρείδου Βουιλλῶν ἔχει ἀποθῆ πρωτεύουσα ἀνεξαρτήτου βασιλείου καὶ ἔδρα γαλλικοῦ δυναστικοῦ οἴκου. Τῶν διαδόχων δὲ τοῦ Γοδοφρείδου ὁ πέμπτος, ὁ Ἀλέξριχος Α', εἶνε τὸ θέμα τοῦ προκειμένου συγγράμματος τοῦ κ. Schlumberger. Τὴν βασιλείαν τοῦ φιλοπολέμου βασιλέως (1162 - 1174) σχεδὸν ὁλόκληρον πληροῦσιν αἱ στρατεῖαι αὐτοῦ κατὰ τῶν κατεχόντων τὴν Αἴγυπτον Φατιμίδων. Οὐδ' ἐνδιαφέρει ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας ἡ βασιλεία αὐτοῦ μόνον ὡς ἐκ τῆς χώρας, ἐφ' ἣν

Ἰρμαξ, καὶ τῶν μεγάλων καὶ περιπετειωδῶν αὐτοῦ ἀγώνων πρὸς ἄνδρας οἷοι ὁ Νουρεδίνος καὶ ὁ τὴν δυναστείαν τῶν Φατιμιδῶν ἐν ἔτει 1171 καταλύσας περιώνυμος Σαλαδίνος· ἀλλὰ συνδέεται ὁ Ἀμαλρίχος καὶ ἀμέσως πρὸς τὸ Βυζάντιον ὡς σύμμαχος αὐτοῦ καὶ γαμβρὸς τοῦ βασιλευόντος οἴκου τῶν Κομνηνῶν, λαβὼν ὡς δευτέραν σύζυγον τὴν ὡραίαν ἀνεψίαν τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, Μαρίαν τὴν Κομνηνὴν.

Ὡς σύμμαχος καὶ κηδεστής ἐνός τῶν ἡρωικωτάτων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἀντίπαλος μεγάλων καὶ κραταιῶν τῆς Ἀνατολῆς σουλτάνων, ὡς ἀπτόητος στρατιώτης εἶνε ὁ Γάλλος βασιλεὺς τῆς Παλαιστίνης μορφή ἀληθῶς ἡρωική, ἐφελκύουσα τὴν προσοχὴν καὶ τὸν θαυμασμόν παντός φιλόστορος τιμῶντος τὸ μεγαλεῖον καὶ ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ αὐτοῦ. Διὸ ἔχει δίκαιον ὁ κ. Schlumberger λέγων· «Ἡ ἐπιχείρησις αὐτοῦ ἦτο ἀληθῶς παρὰ πολὺ ὑπερτέρα τῶν δυνάμεων αἱ διέθετε καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ὑπὲρ μέτρον ἀξία λόγου· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπέτυχε τέλος. Ἄλλ' αἱ ἐνδοξοὶ ἐκεῖναι στρατεῖαι τῆς μικρᾶς ἐκείνης στρατιᾶς Φράγκων ἡρώων, ἐπιδιωκόντων μετὰ λύσσης τὴν κατάκτησιν τῆς εὐρείας ἐκείνης χώρας, ἔχουσι τοιοῦτον ἄρωμα ἱπποτισμοῦ καὶ πολεμικῆς ἐποποιίας, ὥστε δεσπόζουσιν ἀκατανικήτως τοῦ πνεύματος παντός τοῦ ἀναγινώσκοντος τὴν ἀφελῆ καὶ συγκινητικὴν διήγησιν αὐτῶν ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρονικοῖς τῶν πάλαι χρόνων. Οὗτος δὲ εἶνε ὁ λόγος, δι' ὃν ἐπιβιβάζομαι νῦν ἐκθέσω τὰ κατ' αὐτὰς ἐνταῦθα».

Ἐκπληροῖ δὲ τὸ ἀναληφθὲν ἔργον ὁ συγγραφεὺς μετὰ τῆς γνωστῆς αὐτοῦ ἀκριβείας ἀμυ καὶ γλαφυρίας. Ἀκολουθῶν πιστῶς τὰς πηγὰς, πολλάκις δ' ἀντιγράφων αὐτόχρημα τὰ μεσαιωνικὰ γαλλικὰ, ἀραβικὰ καὶ βυζαντινὰ χρονικά, ἐν αἷς ἐκτίθενται αἱ ἀνδραγαθίαι τῶν σιδηροφράκτων Γάλλων ἱπποτῶν παρὰ τὰς ὀχθὰς τοῦ Νεῖλου, μεταδίδει καὶ εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸ θέλητρον ἐκεῖνο, ὅπερ ἐξ αὐτῶν αὐτὸς ἐδανείσθη κατὰ τὴν ἰδίαν του ὁμολογίαν. Αἱ περιγραφαὶ αὐτοῦ εἶνε ζωνταῖαι, τὰ πρόσωπα καὶ τὰ τοπία παριστάνονται ὡς ἐν εἰκόνι εὐχρώμῳ, καὶ χάρις γαλατικῇ ἐπιπνέει ἐπὶ τοῦ ὅλου, ὅταν ἀφηγῇται θυμῆρη ἐπεισόδια ἢ εὐφροσύνας ἐορτὰς, οἷα ἡ γαμήλιος τελετὴ τοῦ Ἀμαλρίχου μετὰ τῆς Μαρίας Κομνηνῆς, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ κορυφούται εἰς συγκίνησιν, ὅταν ἐκθέτῃ τὴν παρὰ τὸν Νεῖλον ἀτυχίαν τοῦ συμμάχου βυζαντινοῦ στόλου. Τῶν ὡραιωτάτων δὲ τέλος σελί-

δων τοῦ βιβλίου εἶνε αἱ τελευταῖαι, ἐν αἷς ὁ συγγραφεὺς διὰ μακρῶν διηγείται τὴν ἐν ἔτει 1171, μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου, ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀμαλρίχου εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν βασιλέα Μανουήλ τὸν Κομνηνὸν χάριν ἀνανεώσεως τῆς ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου συμμαχίας, ἔχων ἕνεκα τῆς περὶ τῆς ἀποδημίας ταύτης σιωπῆς τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων ἀσφαλῆ ὁδηγὸν τὸν ἐπίσκοπον Τύρου Γουλιέλμον καὶ καθιστάνων τὸν ἀναγνώστην κοινωνὸν τῆς ἀφελείας τοῦ ἀρχαίου Ἰάλλου χρονογράφου.

Ὁ κ. Schlumberger ἀρέσκεται εἰς τὴν ἀνάπλασιν τῆς ἱστορικῆς ἐποποιίας. Μὴ δὲν ὠνομασεν αὐτὸς βυζαντινὴν ἐποποιίαν καὶ τὴν ἐνδοξὸν περίοδον τῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντίου ἐπὶ τῶν Ἀραβομάχων καὶ Βουλγαρομάχων βασιλείων; Τοιαύτη ἐποποιία εἶνε ἀληθῶς καὶ ἡ ἱστορία τοῦ βασιλέως Ἀμαλρίχου, οἷαν παρέστησεν αὐτήν. Διὰ τοῦτο εἰς τὸ νέον τοῦ βιβλίου θὰ ἐντρυφήσωσιν ὁμοίως οἱ φίλοι τῆς ἱστορίας ὅσον καὶ οἱ φίλοι τῆς ποιήσεως.

Ἡλία Α. Τσιτσέλλη Κεφαλληνιακὰ σύμμικτα. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν τῆς νήσου Κεφαλληνίας εἰς τόμους τρεῖς. Τόμος πρῶτος. Βιογραφικά. Οἰκὼν ἱστορίαι. Δημοσιεύματα. Ἐν Ἀθήναις. 1904. Εἰς 8ον, σ. κ', 939.

Ὁρθῶς ποιῶν ὁ μετριοφρων συγγραφεὺς ἐχαρακτήρισε τὸ βιβλίον τοῦτο ὅχι ὡς ἱστορίαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ Κεφαλληνίας, ἀλλ' ὡς ὅλην σύμμικτον συμβάλλουσαν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν τῆς νήσου. Χαρακτηριστικὸν δὲ δείγμα τοῦ ὅλου ἔργου εἶνε ὁ προκείμενος ἡμῖν πρῶτος τόμος, περιέχων βιογραφίας ἀνδρῶν Κεφαλλήνων ἢ δραστῶν τῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ ἢ ὅπωςδῆποτε συνδεομένων μετὰ τῆς νήσου καὶ ἱστορικὴν ὅλην περὶ κεφαλληνιακῶν οἰκῶν. Εἶνε δὲ οἱ βιογραφούμενοι ἀρχαῖοί τε καὶ μεσαιωνικοὶ καὶ νέοι, ἐπίσημοί τε καὶ μὴ. Πᾶν ὅ τι κεφαλληνιακόν, πᾶν ὅ τι δυνάμενον νῦν χύσῃ φῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἰθαγενῶν ἢ ἄλλοθεν μεταναστευσάντων οἰκῶν, τὰς τύχας τῶν κεφαλληνιακῶν πόλεων, τὰ ἐν τῇ νήσῳ συμβάντα, οὐδὲ τῶν γεγονότων τῆς καθολικώτερον ἑλληνικῆς οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ξένης ἱστορίας ἐξαιρουμένων ἐφ' ὅσον σχετίζονται πῶς πρὸς τὰ κεφαλληνιακὰ πράγματα, γίνεται ἀντικείμενον λόγου ἐν τοῖς Κεφαλληνιακοῖς. Διὰ τοῦτο

ἀνάμικτος καὶ ποικίλη εἶνε ἡ ὕλη τῆς συγγραφῆς, ἀναφερομένη τοῦτο μὲν εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τοῦ ἔθνους, μάλιστα δὲ εἰς τὸν τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἰδιαίτατα τῆς Κεφαλληνίας, τοῦτο δὲ εἰς τὰ γράμματα, ἅτινα οὐχ ἦττον τῶν λοιπῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος ἀντιπροσωπεύει ἡ Κεφαλληνία κατὰ τοὺς μέσους καὶ νεωτέρους χρόνους, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὰς τέχνας. Ἡ δὲ σύμφυρτος αὕτη ὕλη μόνον ἐξωτερικὴν ἐνότητα ἔχει, τὴν λεξικογραφικὴν κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν τάξιν τοῦ ὀνόματος τῶν βιογραφουμένων. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ γείνη πολὺς λόγος περὶ μεθόδου ἐν τῇ καθ' ὅλου συγγραφῇ τοῦ ἔργου, καθ' ἃ διέγνω καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς, ὁμολογῶν ἐν τῷ προλόγῳ περὶ τῆς ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὰς συλλογὰς τῆς ὕλης αὐτοῦ τὴν ἀναμῖξ καὶ οὐχὶ κατὰ μέθοδον κατὰτάξιν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον δὲν ὑπάρχει πάντοτε μέθοδος περὶ τὴν κατὰτάξιν. Οὕτως ὁ μὲν χωρισμὸς τοῦ Μέρους πρώτου (Βιογραφίαι-οἰκων ἱστορίαι) καὶ τοῦ δευτέρου (Δημοσιεύματα-Βραχέα βιογραφικά) δὲν ἔχει ἐπαρκῆ λόγον. Τὰ δ' ἐξαίρετα ἄλλως ἄρθρα Ἀντιγραφεῖς (δεόμενον συμπληρώσεως), Βυζαντινοὶ διοικηταί, Στρατιωτικαὶ οἰκογένειαι, Φραγγικαὶ οἰκογένειαι, Χρυσοβιδλικά οἰκογένειαι (ὁρος ἀληθῶς πρωτότυπος πρὸς δῆλωσιν τῶν εἰς τὸ Libro d' oro ἐγγεγραμμένων εὐπατριδῶν) μόλις που ἀναμένει καὶ δύναται νὰ εὕρῃ ὁ ἀναγνώστης ὑπὸ τὴν οἰκίαν ἀλφαβητικὴν τάξιν ἐν ᾗ ἐτέθησαν. Θὰ ἦτο δὲ προτιμότερον τὰ περὶ τῶν οἰκων τούτων, ἐξ ὧν λείπουσιν αἱ δις, ἐν σ. ιη' καὶ 555, ἀμαρτύρως μνημονευόμεναι κουμανικαὶ οἰκογένειαι, νὰ ἐπραγματεύετο ὁ συγγραφεὺς εἰσαγωγικῶς ἐν αὐτῷ τῷ προλόγῳ, παραπέμπων διὰ τὰ καθ' ἕκαστα εἰς χωριστὰ ἄρθρα, ἔστω καὶ βραχέα. Ἡ δὲ πληθώρα τῆς ὕλης ἄγει ἐνίοτε αὐτὸν εἰς σύμφυρτον κατανομήν αὐτῆς εἰς τὸ κείμενον ἢ εἰς τὰς σημειώσεις ἄνευ πολλῆς τάξεως καὶ μεθόδου. Ἰδίᾳ δὲ εἶνε συχναὶ παραπομπαὶ ἀνεπαρκεῖς ἢ ἐνίοτε ὅλως ἄχρηστοι διὰ τὸ ἀτελὲς αὐτῶν. Ἔστωσαν παραδείγματα ὀλίγα ἐκ πολλῶν· σ. 471 σημ. 4· Ἰ. Καμπούρογλου Φραγκίσκος Σκούφος ἐν Ἰλίσσῳ Ἀθηνῶν (ἐν τίνι τόμῳ καὶ ἔται, ἐν τίσι σελίδι;). σ. 569 σημ. 4· Δ. Καμπούρογλους ἐν Μνημείοις Ἰστ. Ἀθηνῶν (γρ. Ἀθηναίων) 215 (λείπει ὁ τόμος). σ. 479 σημ. 5· Ἴδε Ἀκρόπολιν Ἀθ. 1887 (ἄνευ σημειώσεως τοῦ φύλλου καὶ τῆς ἡμερομηνίας). σ. 479 σημ. 6· Ἴδε Ἐφημε-

ρίδα Ἀθηνῶν (ἄνευ καὶ τοῦ ἔτους). σ. 851 ἐν λ. Κλαδῶς Θεόδωρος ἄχρηστος εἶνε ἡ μαρτυρία, ὅτι ἔδην κριτικὴν μελέτην περὶ τῶν ποιήσεων τοῦ Ἰωάννου Ζαμπελίου, ἐν Πανδώρα ἄνευ μνείας τοῦ τόμου καὶ τῆς σελίδος. Παράδειγμα δὲ τῆς ἀτόπου παραθέσεως ἑλληνιστὶ τῆς ἐπιγραφῆς βιβλίου ἐν ξένῃ γλώσσῃ γεγραμμένου εἶνε τὸ ἐν σ. 524 σημ. 1 Ξενοπούλου Ἱστορία Ῥουμανίας VIII, 220 ὅπου πρόκειται περὶ τῆς Ῥωμανιστὶ γεγραμμένης συγγραφῆς τοῦ Xenopol. Μείζων δὲ προσοχὴ ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ ὑπὸ τοῦ ἀναλαβόντος τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου ἐν Ἀθήναις ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συγγραφέως περὶ τὴν διόρθωσιν τῶν τυπογραφικῶν παροραμάτων καὶ ἰδίᾳ τῶν ξένων ὀνομάτων, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸν κ. Τσιτσέλην νὰ προσθέσῃ ἐν τέλει πίνακα πλείστων ὅσων παροραμάτων, καὶ τοῦτον ὅλως ἀνεπαρκῶς περιέχοντα τὰ παρειφρήσαντα λάθη. Σημειωθῆτω προσθέτως ἐπὶ παραδείγματι ἡ πάντοτε κακὴ γραφὴ τῶν ὀνομάτων Lenormand ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Lénormant, Rodota ἀντὶ Rodotà, Bouchon ἀντὶ Buchon, Parschis ἀντὶ Partsch. Τέλος δ' ἐτι πληρέστερον καὶ μεθοδικώτερον συντεταγμένον ἐπεθυμοῦμεν τὸ ἄλλως ἐξαίρετον καὶ ἀναπόφευκτον ἔνεκα τοῦ ἀναμίκτου καὶ ἐνίοτε ἀπροςδοκῆτου καὶ ἀπροςδιονύσου τῆς ὕλης ἐν τέλει παρατεθὲν Εὐρετήριον κυρίων ὀνομάτων καὶ λεπτομερειῶν. Ἀρκείτωσαν ὀλίγα παραδείγματα. Εὐρίσκομεν μὲν ἐν αὐτῷ Βαρθολομαῖον τὸν Ἀρτης, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν καὶ τὸ ἀνάπαλιν Ἀρτης Βαρθολομαῖον τὸν ἐπιφανῆ Κεφαλλῆνα Δόριζαν μάρτην ἀναζητοῦμεν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, εὐρίσκομεν δὲ μόνον ὡς Γεράσιμον (Δόριζαν) Κεφαλληνίας· λείπει ἡ λέξις Κουμανικαὶ οἰκογένειαι· ἄχρηστος εἶνε ἡ μνεία Δημοτικά ὠρολόγια, ἔπρεπε δὲ νὰ ἔχωμεν τὸ ἀνάπαλιν Ὠρολόγια δημοτικά.

Τὰς ὀλίγας ταύτας παρατηρήσεις ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαίως συμφῶνως πρὸς τὸ ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ Νέου Ἑλληνομνημόνωνος ἐπικρατήσαν ἐν ταῖς Βιβλιοκρισίαις σύστημα τῆς ἐν ὀλίγοις παραδείγμασιν ἐπιδείξεως ἐκείνων ὅσα πρέπει νὰ ποφεύγωνται ἐν τῇ συγγραφῇ ἱστορικῶν ἔργων. Ἄλλως οὔτε ταῦτα τὰ παρατηρήματα οὔτε αἱ ἐπανορθώσεις λεπτομερειῶν τινων, εἰς ἃς ἠδυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ προβῶμεν, σκοποῦσι νὰ μειώσωσι τὸ παρ' ἅπαν τὸν ἔπαινον ὃν ὀφείλομεν πρὸς τὸν ἀκάματον συγγραφέα, ὅστις δι' ἐτῶν μακρῶν ἀσχοληθεὶς περὶ τὰ πατρίδα τῆς γενετῆρας, προέβη μετὰ ζήλου ἀξίου μιμήσεως εἰς τὴν

περισυναγωγήν τῆς ἀφθόνου ὕλης τῆς διαφωτιζούσης τὰ κατὰ τὴν Κεφαλληνίαν. Καὶ δὲν εἶνε μὲν ξένη βεβαίως πρὸς τὸν κ. Τσιτσεῆλην ἡ ἰδιάζουσα ἐκείνη στοργὴ πρὸς τὴν ἰδίαν πατρίδα, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ δικαία ὑπερηφάνεια ἐπ' αὐτῇ, ὧν ἄνευ δύσκολον εἶνε νάφιερώσῃ τις τὸν βίον ὅλον εἰς τὴν μελέτην τῶν πατρίων. Ἀλλὰ κατὰ τὰλλα κατ-
ώρθωσε νάποφύγῃ ὡς τὸ πλεῖστον τοὺς σκοπέλους ἐκείνους τῆς μεγα-
λοποιήσεως τῶν ἐπιχωρίων πραγμάτων, εἰς οὓς προσκρούουσι συνήθως παρ' ἡμῖν πολλοὶ τῶν τὰ ἐπιτόπια ἱστορούντων, οἷονεὶ νομιζόντων, ὅτι ἡ γενέτειρα αὐτῶν εἶνε ὁ ὀμφαλὸς τῆς Ἑλλάδος, εἰ μὴ τοῦ κό-
σμου ὅλου. Τῆς ἱστορίας τῆς Κεφαλληνίας ἀντελήφθη ὁ συγγραφεὺς ὀρθῶς, ὡς ἐκφαίνεται ἐκ τῶν δύο ἀξιολόγων προλόγων τῶν προτασ-
σομένων τοῦ πρώτου τόμου, ὡς μέρους τῆς καθ' ὅλου ἐθνικῆς ἱστο-
ρίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς βιογραφίαις τῶν ὑπ' αὐτοῦ βιογραφουμέ-
νων Κεφαλλήνων ἢ πρὸς τὴν Κεφαλληνίαν συνδεομένων ἀνδρῶν συμ-
περιέλαβε πᾶν ὃ τι ἡδύνατο νὰ διαφωτίσῃ οὐ μόνον τὰ κατὰ τὴν
πάτριον νῆσον, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα καθ' ὅλου. Ὁρθότα-
ται δὲ εἶνε αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐκφερόμεναι γινῶμαι περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς
εὐρυτάτης μονογραφικῆς ἀπὸ τῶν πηγῶν ἐξερευνήσεως τῶν τοπικῶν
ἐκάστης ἑλληνικῆς χώρας πραγμάτων καὶ τὸ ἀνεπαρκές τῆς μέχρι
τουῦδε τοιαύτης ἀσχολίας παρ' ἡμῖν. Τὸ ἔργον τοῦτο ὡς πρὸς τὴν Κε-
φαλληνίαν ἀναλαβὼν ἐπετέλεσεν ὁ κ. Τσιτσεῆλης μετὰ πολλῆς εὐσυν-
ειδησίας καὶ ζήλου ἀγαστοῦ, ἐξερευνήσας πλὴν πλείστων ὧσων ἐντύ-
πων βιβλίων ἀπειροπληθῆ ἀνέκδοτα μνημεῖα ἀποκείμενα ἐν τῷ δημο-
σίῳ ἀρχαιοφυλακείῳ τῆς νήσου, ἀν τοῖς ἀρχείοις τῆς ὀρθοδόξου Ἐπι-
σκοπῆς καὶ τῆς ἐν Ἀργοστολίῳ καθολικῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου,
ἐν κώδιξι καὶ βρεβίοις μονῶν καὶ ναῶν, ἐν ταῖς συλλογαῖς τῶν κωδί-
κων καὶ χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης Κεφαλληνίας, ἐν τῇ τετρατόμῳ
εἰς φύλλον συλλογῇ δημοσίων ἐγγράφων τοῦ Φρ. Λουκίσα καὶ πολ-
λοῖς ἰδιωτικοῖς ἀρχείοις καὶ εἰδικαῖς ἱστορίαις κεφαλληνιακῶν οἰκῶν.

Ἐν ἔχομεν καὶ μόνον νὰ εὐχνηθῶμεν ἐν τέλει, νὰ ἴδωμεν ταχέως
ἐκδιδομένους καὶ τοὺς δύο ὑπολειπομένους τόμους τῆς συγγραφῆς ταύ-
της, εἰς ἣν ὁ φιλοπονώτατος ἐρευνητὴς τῶν Κεφαλληνιακῶν ἀφιέ-
ρωσε τριάκοντα ὅλα ἔτη ἀκαταπονήτου ἐργασίας.